
6
12
56

AONII PALEARII VERVLANI

Epistolarum LIB. IIII.
Eiusdem Orationes XII.
De animorũ immortalitate LIB. III.

Quòd scripta est oratio in L. Murænam, præmissa sunt quædam ex M. Tullij oratione pro L. Muræna.

APVD SEB. GRYPHIVM
LVGDVNI,
1552.

Errata operarum incuria commissa sic emendato.

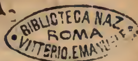
Primus numerus paginam, secundus uersum eius paginæ indicat.

Pagina 20. uersu 10. neget. lege, negat. 37.3. mittere. lege, mitteret. 64.36. eamq́;. lege, eumq́;. 72.12. emersio. lege, emersero. 75.5. Theologo. lege, Theologos. *77.6.* Ari*stotelicum. lege,* Aristotelium. *121.4.* ὀκκλεσία. *lege,* ἐκκλησία. *131.2. sperarcmnus. lege, speraremus. 135.2. absessis. lege, obsessis. 147.10. prudentissimo. lege, pudentissimo. 162.2. secus. lege, secum. 172.2. seruiendus. lege, seruiendum. 180.1. comprehensius. lege, comprehensius. 214.26. eas. lege, ea. 230.13. auita. lege, aucta. 241.22.* Videt. lege, Ridet. *252.12. pœniteret. lege, pœnitere. 277.8. ac lege, hac. 293.1. in ea negotij. lege, in ea re negotij. 329.13. secti. lege, lecti. 357.6.* Latine: *& turpissimum. lege,* Latine: *turpissimum. 372.15. nobis. lege, uobis. 373.12. lege, qui meas uires probe norim. 376.17. ut. lege, &. 392.4. auus. lege, anus. 419.15. capiendum. lege, cupiendum. 424.3. libere. lege, bibere. 446.20. quis melius. lege, qui melius.*

IN LIBRIS DE IMMORTALITATE ANIMORVM.

Pagina 9. uersu 14. substringantur. lege, suffringantur. 14.13. πλονολὼ. *lege,* προνολὼ. *20.4. efferuescent. lege, efferuescens. 39.14. natum. lege, uatum. 43.2. in cana. lege, incana. 68.19. facta. lege, fata. 75.15.* Dictamnum. lege, Di*ctamum. 80.9. fructicesq́;. lege, fruticesq́;. 93.12. liquidæ. lege, liquida.*

AONIVS PALEARIVS SEBASTIANO GRYPHIO S. D.

CVM *superioribus annis præclarißimis istis inuentis, quibus consecrasti memoriam nominis tui, magno mihi quoque ornamento fuisses, quòd libelli mei de animorũ immortalitate per te restituti uiderentur: statueram ad te mittere aliquod opus ex ijs, quæ in manibus habebam: quo amorem erga te meum, & grati quædam animi officia potuisses cognoscere. Verùm enimuero ingenij tui magnitudinem, & eorum doctrinæ excellentiam, quibus cum tu in ista Galliæ luce diceris uiuere, mecũ ipse reputãs, nihil ad te nisi summa elaboratum industria mitti oportere iudicabam. In quo perficiẽdo cùm multum temporis, & otij plurimum dari necesse esset, rogaui iuuenes Romanos, qui in Gallias cum Paulo Pontifice proficisci dicebantur, ut meo nomine gratias agerent, curarentq; tibi persuasum iri, nihil unquam gratius, aut iucundius mihi fuisse beneficio tuo. Quæ cùm illi ultrò recepissent, satis mihi fecisse uidebar, quòd haberet ea res, quæ per ho-*

mines ornatißimos, & mihi charißimos fieret, non paruam declaratione͂ amoris mei. Ii cùm in Italiam rediissent, certiorem me de reditu, totoq́; eoru͂ itinere per literas amicißimè fecerunt: in quibus querebantur (opinor ut mihi sese purgarent) quòd in Galliis amplius biennium commorati, quamuis incredibili tui uidendi desiderio tenerentur, Lugdunu͂ nunquam accesßissent. Quamobrem cùm opinione celerius à Pontifice in urbe͂ reuocati fuissent, negligentia commissum, ut eam Galliæ partem no͂ adierint, quæ humanitate prouinciæ longè amœnißima esset, & hominu͂ ingeniis præstare cæteris diceretur. Hæ literæ quàm me maximo dolore affecerint, noli obsecrò quærere: nisi enim tam constanter polliciti fuissent, sese meo nomine ad te ituros, nunquã co͂misissem, ut ta͂diu sine meis literis esses. Hem mi Gryphi fautor, atq; exornator amicoru͂ tuorum, ita'ne serò, atq; uerecundè à me tibi gratias agi? Dispeream, ni animum exest dolor quidam incredibilis. Nam etsi magnum quiddam fuit, quòd sapientißimis, diuinisq́; uiris isti ipsi libri digni uisi sunt ut legantur, cum commendatione etiam amoris plena, quam ego non mearum laudum, sed eorum singularis humanitatis testimonia quædam esse duco: fortunæ tamen beneficium non uulgare existimo, quòd per te editi sint: quantumq́; illis bonitate, quã ad Deos proximè

ximè accedunt debeo, tantum tibi industria: & diligentia tua. Quam ob rem non conquiescam, nisi tale aliquid ad te misero, in quo si non illis disciplinarum ornamentis affluentē, cuiusmodi multi apud te sunt: at benè gratum, at memorem uirum possis agnoscere. Gratiarum uerò actionem in hoc usque tempus amicorum meorum culpa dilatam, non unis, sed pluribus literis resarciam: si tamen certum habuero, eas ad te perferri: quod scire non facilè potero, nisi ad me (quod tuo commodo facias) interdum scribas: qua in re cumulabis me omnibus lætitijs: nam quem in te uidendo magno locorum interuallo disiunctus fructum percipere non possum, capiam aliquando expectatissimis, & suauissimis literis tuis. Vale.

Senis.

EPISTOLARVM SCRIPTORES.

Aonius Palearius
Iacobus Sadoletus
Bernardinus Mafæus
Petrus Bembus
Petrus Mellinus
Petrus Victorius
Andreas Alciatus
Faustus Bellantes
M. Antonius Placidus
Bartholomæus Riccius
Ioannes Baptista Gadius
Franciscus Corsinius
Paganus Paganius
M. Casalis
Orgetorix Sphinter.

AONII PALEARII VERVLANI EPISTOLARVM LIBER PRIMVS.

*

AONIVS PALEARIVS VERVLANVS MAVRO ARCANO S. P. D.

GO *sanè grauiter, & molestè tuli discessum tuum. Neque uerò tu, licet me fortior uideri uelles, lacrymas tenere potuisti: sicuti neque ego dißimulare diu dolorem. Vetus amicitia, Similitudo studiorum, ingeniorum nostrorum facilitas nunquam profectò fuissent, ut sine lacrymis disiungeremur. Postea quàm à me discesisti, quantum potui te oculis sum prosecutus. Soracte egreßus, montes & syluæ texerunt: cùm ad flumen descenderem Cæsar mihi noster cum magno comitatu fa-*

ctus est obuiam. Is, quo est splendore, qua est pietate, diligentissimè commendauit me suis: iussit ut se absente omnia mihi essent prompta, & parata. Nihil illo heroë potest esse illustrius, nihil excogitari humanius. Deos quæso, ut quorum uidi profectionem, eorum reditum lætissimè uideam. Cùm in urbem redijssem, mira mihi ubiq; uisa est solitudo. Domi erat Lucilla tua, quo animo noli quærere, tristi scilicet: cœnare noluit, nunc misera angitur, nunc emergit amor, nunc desiderium ferre nō potest: cùm iam aduesperasceret curaui, ut ad matrem deduceretur. Postridie eius diei, qui fuit III. Id. Sextil. Eugenia nutrix me conuenit, conquerens illam confici curis, somnum capere nō posse, cohorruisse etiam paulo ante lucem: mirum ni cùm imbecilli sit natura, & ualetudine, istis animi perturbationibus in febrim incidit: ad meas summas sollicitudines hæc etiā accedit. Eugubius medicus, qui te ualde amat, simulatq; introductus est, dixit grauidam esse, & propterea magis afflictari mœrore. Ego puto anni etiam tempore uexari bili, & maximis caloribus (neque enim memini maiores) fieri, ut tam modicè edat, & parum obdormiat: nam et ego superiorem noctem habui plenā molestijs. Nihil opus erat tam multa scribere, nisi ueritus essem, ne cùm alij ad te scripsissent, tu minus me amare inciperes: tum ut te

commo

commonerem, si alij ad te scribant, non esse grauitatis, quam tu à puero præstitisti ferre immoderatius ægritudinem muliercula: famæ aliquando mi Maure est seruiendum: etsi nemo est, qui cum essem libentius, quàm tecum, tamen tibi non sum autor, ut tam cito ad nos redeas. Caue ne subitò cõsiliũ capias: solet te, cùm temere aliquid fecisti, postea pœnitere. Si me audies, dum Cæsar abest, nõ modò nobis sed te ipso tibi est carendum. Cùm essem obsignaturus epistolam, nutrix per puerũ mihi nunciauit, Lucillam meliusculè habere, desiderare tamen abs te aliquid literarum: quod ut facias, te uehementer rogo, maior illi leuatio afferri nulla potest. Vale Romæ.

AONIVS PALEARIVS
MAVRO ARCANO S. D.

Vigilantis hominis, & industrij uisæ mihi sunt literæ tuæ, plenæ officij, suauitatis, & amoris. Ecquando ego tibi gratiarum aliquam partem? Omnia, ut uideo summa diligentia es consecutus, quæ ad honorem, & dignitatem meã pertinent. Tua erga me beneuolentia utilis, & optata mihi fuit semper: nunquã uerò tam necessaria. Maiorem in dies, mi Maure, humanitatis & pietatis tuæ capio fructum: meam rem sic egisti, ut ipse tuam non ageres. Vnum mihi restat ad omne decus, & solidum gau-

dium,ut te uideā,et osculer. De uerrucoso aut illud ipsum erit,quod scribis,aut non multo secus. Non nihil pericli est in insidiosa blanditia. Odi hominē:neq; me herculè curo,si eius animum offendam,si tuum non offendo: quanquā in ijs literis,quibus mihi cogitationes tuas explicasti,semper te eū sic dilexisse dicebas,tanquam aliquādo fuisses osurus:negas tamen nūc animo esse auerso. Sed næ ego homo ineptus sum, qui commemorando uel faciam,uel augeā dolorem. Fasciculus literarum, quem Repātij puero dederas, Lucillæ est redditus:in eo siquid ad me fuit,nō est allatum. Obsecro te,ne hic clames,néue succēseas,néue de negligentià accuses; nihil ego non sum expertus suadendo,orando,ut fasciculum Repantius solueret. Fuit hoc illi suspiciosum: nunquam uidi hominē difficiliorem. Quod nullo negotio impetrare debebam, summis precibus non sum assecutus. Nihil attinet omnia scribere:tu si homo es,posthac,nisi habueris fidelem tabellariū, nequid epistolæ credas, quod nolis resciri. Argentum ex pensione paratum est: si uis, isthic poteris sumere à Cospijs: collybus paruus omnino est,satiusq; id,quàm duro anni tempore uia lōga, & deterrima cursare ad trāspadanos. Nollem in re minima tandiu pendêres animi:nam etsi domesticas res impeditas Romæ reliquisti,tantū profecimus,ut tuo commodo uti possis pecuniæ permutatione. Rumor

mor

mor hic est, non satis tamen constans, & sine autore, iras esse inter Clementem Pontificē, & Carolum Cæsarem, quòd Regis affinitatem alter expetat, alter cum Gallis nullam uelit fieri coniunctionem: Bononienses propterea in armis esse dicuntur. Germani paratißimi ad certandum: quod si est, periῆmus. Non uides quanta tempestas impendeat? Noli expectare dum confligant, ut ab omni pugna absis, maturrimè abito. Mantuam si perrexeris nihil melius, nusquam eris tutius. Vale Romæ.

AONIVS PALEARIVS
MAVRO ARCANO S. D.

SIquid mihi Accursius sui consiliῆ impertiet, faciam te certiorem: dormias in utram uis aurem, si non excidit, quod superioribus literis scripsi. Maximæ curæ mihi erit, ut ea faciam, quæ te sciā uelle: non tamen dubito Verrucosum hominem fatuum, & intemperantem, qui æris alieni magnitudine pedem̄ porta non effert, tam odio tibi fore, quàm mihi. Eum quoniam uis tuos numos curare, faciam ut iubes: nutus mihi tuus fidem facit. Sed quem tu uirum bonum dicas, nō planè intelligo, nisi melius explicabis: uel ut ego coniecturam facio, tu omnia εἰρωνευόμενος, id nisi est, pœnitebit. Paucis uerbis præstiti, quod debeo pro amicitia, si possē corā, nō te epistolis

obtund

obtunderem. Eſt omnino miſerum, bona eorum, qui nobis chariſsimi ſunt, diripi uidere. At miſerius multo, amicorum conſilia in eam partem non accipi, in quam ſi acciperẽtur, ſalua omnia eſſe poſſent. Sed ut antea dixi, quodcunq; tuum in ea re conſilium erit, illud perſequar: tu ſi nimiũ me in commonẽdo fuiſſe dixeris, non laboro: malo in hoc deſiderari modeſtiã meam, quàm amorem requiri, aut diligentiã. Noſti qua in offenſa ſim apud Cæſarem? miror mihi nullas ea de re literas abs te datas. Conſilia quorundã inuidorum, euigilata malis cogitationibus, tandem eruperũt. Quæ res ea eſt? Parua, & quæ à te dilui facilè poteſt. Obijcitur, eſſe apud me exemplũ indicis cuiuſdã bene longi in Liuij libros ex obſeruatione Cathanei. Primum, quî potuit tam breui volumen illud tranſcribi? deinde, quod conſilium? opus eſt confuſum, & diſsipatum, in quo niſi nouus exudetur labor, nihil quiſquam proficiet: autorq; potius laudandus eſt, quòd primus in eam curã incubuerit, quàm quòd exactè incubuerit. Quòd ſi eo accuſamur, quòd ex indicis inſpectione ſecuti, et, ut illi dicũt, furati ſumus obſeruandarum rerum rationem. Tu uide jam, quàm iniqui ſint homines: ante quàm ij libri in manibus haberẽtur, abſoluti propè à me fuerãt cõmentarij in orationes M. Tullij: nõ me hercule, ut laudẽ alicui præriperem, nihil enim minus unquã cogitaui: ſed

ui: sed quia magnis præmijs propositis urgebar, ut tu scis, à uiro amplißimo, cui si tam libenter meas uigilias conceßi, nescio qui tam ineptus sit, qui in animum inducat me appetiuisse alienas. Mutius vir est optimus, & egregiüs ciuis Romanus: mira in homine clementia, pietas, integritas: eius opera plurimum usi sumus, Is non modò oratione, sed re etiam declarauit, nihil sibi uideri illiberalius, quàm innocentem oppugnari: itaque me uir fortißimus defendit, Quid tum, inquit, si literarum studiosus huiusmodi exemplar habeat? fac esse, transcripserit, num id est flagitium facere? Tum patronus contumeliosus, & minax, quo uultu? quo spiritu? Cauebo inquit meis, sine uadimonio non discedes: bibliotheca fuit apud te, pecuniam accepisti, non sat scio quid surripueris, quantum debeas: uadare, & abi quò uis gentium. Hæc quàm uisa fuerint indigna, quàm tulerim grauiter, nihil dico: tu si hic esses, disrupereris. Cincius Phrygepan summa humanitate, modestia, & nobilitate iuuenis, nulla in re defuit: ubi me in ijs angustijs esse uidit, ultrò satis dedit. Heccíne præmia uigiliarum mearum? te sponsorem appello, tam insignem mihi fieri iniuriam? Cæsare hæc inquies inuito omnia. Nihil moror, pro ijs ut emori poßim? tot contumelijs oneratus ut Romæ maneam? non faciam.

AONIVS PALEARIVS MAVRO ARCANO S. D.

NVlli citius remittunt iram, quàm qui ſubitò excãdeſcunt. Scripſi ad te Idibus, multa iam nocte, literas plenas querelarum: mane uix lucebat, cùm iam ſuppœnituerat. Nã etſi iræ, quibus ad ſcribendũ fui adductus, tam iuſtæ erant, quàm quæ maxime: tamen ne uos offendam, omnia mihi tolerãda facit tibi nõ ignota quædam pietas animi mei. Neq; uerò me re alia magis deuinxeris, quàm ſi curaueris, ut Cæſar intelligat, quos in urbe reliquit neq; ingenuè neq; liberaliter tractari à ſuis: quos ita tuli, ut nihil excogitari poſſit humanius. Quæ dicta, facta in me ſunt, omnino ex animo euulſa eſſe uolo: ſi meminero poſthac, Dij mihi ſint irati. Quod etſi iniurato credi diſſes, iuraui tamẽ, ne ſi meas uitæ rationes, quas mihi à puero inſtituera, nunc ſequar, iracundia promoueri me arbitreris: atq; aliorſum, atq; ego feci accipias tu, aut alius quiſpiam. Mirum me deſiderium tenet Philoſophiæ, & eorum ſtudiorũ, in quibus ante captam ab Hiſpanis urbem Romæ ſex annos conſumpſeram: ea intermiſſa biennium, cupio reuocare: auaritia quorum non licet dicere, ſophiſtæ nulli ſunt Romæ. Audio in Hetruria florere bonas artes, nihil eſt quin recta proficiſcar Senas, niſi prius Peruſiam, quòd Ennius meus ibi eſt pro legato, ualde cupio ho-

minem uiſere:nam me multũ amat, & Philoſophi non ignobiles Peruſiæ eſſe dicuntur: Quòd ſi inueteratã barbariem, qua facultatẽ illam reſperſere commentatores pſeudolatini hîc non inuenero, nuſquam ero libentius: ſin orationis uitium orã hanc quoq; occupauit, nihil mihi magis eſt in animo, quàm trãſire ad trãſpadanos tuos. Patauij, ſi uera ſunt quæ narrãtur, ab Ariſtotele Græcè ſcripta, et Græcè et Latinè et ornatè reddit Lampridius uir excellẽti ingenio, & doctrina propè ſingulari. Huiuſce mei cõſilij rationem pluribus uerbis reddidi, quòd uideo fore ſermones: Huí urbe abijt, hem leuitatẽ: multi cauillabuntur, præſertim apud Cæſarem indignationẽ eſſe in cauſa: nonnulli, me ipſum neſcire quid uelim: quibus cupio tu hoc tempore reſpondeas: aliquãdo enim res ipſa loquetur, ubi in ſtudijs acquiero: Curiam relinques igitur? inquies. Relinquã: quid enim turpius, quàm nos tam firma ætate Romæ ignauos, ſocordes, inexercitatos, inglorios ſedere in otio? Summi philoſophi, ut ad eorum peritiã aliquid accederet, tot barbarorũ prouincias pedibus obierunt: nos, ut inſcitiam exuamus, pigebit inſilire in equum, perluſtrare Italiæ partem? Mihi quidem ſi patrimonium amplum & copioſum Dij dediſſent, nihil fuiſſet prius, quàm non modò Italiam, Gallias, Germaniã ornatiſſimas Chriſtianorum prouincias uiſere, ſed & Græciam omnem,

omnem, in qua propè nullus pes est, qui in Turcæ non sit potestate. Hoc desiderium neq; leue, neq; malum bonis uideri debet: in tantis enim tenebris & studiorum, & rerum nostrarũ, nulla peregrinatio obscura, & sordida esse potest ijs, qui prudenti, & sagaci sunt animo: ueluti cùm domi fumus est, atq; nidor, accusandi magis sunt, qui domi maneant, quàm qui domo exeunt: sic ut lumen aliquod respiciant laudi esse debet iuuenibus quò quò proficiscãtur, uitio uerti si remanserint: atq; utinam hæc potius tecum coràm, quàm per literas: non enim uereor ne aut tu in meam sententiam uenires: aut si errarem, commonefaceres amicè, fraternè obiurgares. Sed pro re nata incommodè omnia accidunt, uia non satis tuta est, & Fabius cursor per agrum Perusinum cras, uel summum perendie proficiscetur: cum hoc ego eram iturus. Tu siquid ad me uis, Perusiam cura ut literæ perferantur. Vale Romæ.

AONIVS PALEARIVS MAVRO ARCANO S. D.

CAue putes quicquã esse suauius epistola tua, quam Perusiæ XVI. *Cal. Martias accepi: miram in ea pietatem, humanitatem, beneuolentiam perspexi: nam quòd maleuolorũ obtrectationibus reiectis, & inuidis prostratis, atq; obtritis, me in omnes*

partes defendendum putas, quid hoc est! nisi pietas est. Humanitatem uerò in ea re agnosco maximam, & summam beneuolentiam, quòd tantum mihi tribuis, quantum uni tibi ego uerè tribuere possum. Ain' igitur, integer, atq; optime Maure, placere tibi consilium meum? Equidem ut dicam tibi, etsi memoria tenebam semper te omnium bonarum artium perstudiosum fuisse, non nihil tamen uerebar, ne consuetudine eorum, quibus cum coniunctissimè uiuis, indignè fecisse uiderer, quòd eos non essem secutus, à quibus tu non potes recedere. Nunc cùm opinio tua ab exquisita ratione profecta, ea sit, quam decet esse hominis bene docti: hac comite quò quò iuero, bene erit. Currentem hortaris tu, cui me hercule dignitas mea charior est, quàm mihi ipsi: eam si in hoc discessu retinebimus, & si cætera malè caderent, fortiter feram. Eia clypeus saluus est, auelle spiculum: quanquam omnia mihi secunda, certa, & explorata polliceor, si quæ rectissima sunt sequar: suspensus essem, si ex ijs penderē, quæ ad fortunæ motum mouentur. Circumspice omnia membra curiæ, quod momento temporis non uidebis fractum, ac debilitatum? quandiu factum est, quòd omnia euersa uidimus? Quam ob rem Cæsari probè, & sapienter respondisti, cùm te uitæ pudere dicebas, qui omnium meorum studiorum maximè conscius, in id quod præclarè moliebar nun-

quam conieciſſes oculos. Libenter ego amplector talem humanitatem, quòd cum in te omnia copiosè ſint, quibus te ipſum pulcherrimè tueri potes, & alijs exemplo eſſe: me patronum, cuſtodem, præcurſorem facis ſententiæ tuæ. Diſceſſum uerò meum quòd neq; fronte, neq; uultu bellis feras, agnoſco intimos ſenſus: amabò te, nequid poſthac tale audiã. His rumoribus non nihil ſum commotus: nam etſi mihi animus fortis, & præſens eſt, ut omnia ſubeam amore quodam literarum: non tamẽ ita ferreus, & inhumanus ſum, quin acerbitas quædam doloris commemoratione eorum, à quibus auulſus uideor, nõ recrudeſcat. Qualem te epiſtola præbes, talem re eſſe oportet: neq; facere, ut mali theologi, qui cùm alios perpulchrè ad fortiter, beneq; uiuendum hortẽtur, ipſi molliſſimè uiuunt. Quòd in gratiam me apud Cæſarem repoſuiſſe dicis, feciſti amãter, putas enim cauſam tuam coniunctam cum mea: ſed nolo ego te omnia incõmodo tuo facere. De epiſcopo Gallo, ad quẽ ſcripſiſti continuis diebus neminem tibi me eſſe amiciorem, habeo gratiam: ſed homo ille in omni fortuna ſuperbum ſe præbuit. Prædiues eſt, fateor: ſed is tam diligẽter ſuum tenet, quàm quiuis fœnerator. Sacerdotio eſt ampliſſimo præditus: moueret me, ſi ſapientia, & pietate. Noli obſecro tu iſto ingenio uir de ijs expectare quid ſentiam, quos in omni conditione miſerrimos puto: cõcludis enim epi

ſtolam

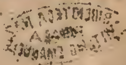
ſtolam hoc modo, POLLICEOR TIBI ILLVM FORE VSVI. *Quid ſi non erit? non propterea uiuemus? næ ſi quotidianus congreſſus, & ſermo tuus mirificus, quo carendum uideo, me non magis moueret, is mihi uiderer, quem tu uerſiculo illo tranſuerſo appellas,* O TE BEATVM QVI ISTAM INIS VIAM. *Sed iam lucet, & Apollonij puer pulſat oſtium, eccum recta ad me. Vale Peruſiæ.*

AONIVS PALEARIVS CINCIO PHRYGEPANI S. P. D.

NOli expectare dum ad te ſcribam, quid iſta nobilitate iuueni & animi excellentia faciendum putem. Sermones noſtri quotidiani, ſi non exciderunt, habes qui te admoneant: ſin, ut planè uereor, uel eorum oblitus es, uel ſuaſione alicuius mutaſti ſententiam: ego meis literis efficere non potero, ut ad nos uenias: præſertim cum (ut audio) multum remiſeris de ſtudijs illis optimis, & qui tibi minus fidele conſilium dent, ſcire non poſsim: nam quòd ad meas unas, atque alteras ſuperioribus diebus ad te datas non reſponderis, non prius miratus ſum, quàm Liuius noſter ex urbe ueniſſet ſine literis tuis: quem cum rogarem, ſiquid haberet de aduentu, de quo cū Romæ eſſet tam multa ſcribere ſolebat, & laudare præſtans iu-

 dicium

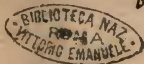
dicium tuum: respondit, nihil mihi quod antehac promiserat se magnopere confirmare. Itáne tandem nos desiderio tui languentes falsa spe ducis? & expectatione facis pendere? Næ ego, si unquã suspicatus fuissem te sine me posse uiuere, sic animum instituissem, ut si te mihi esset carendũ, non ita acerbè ferrem, & usu iam profectò confirmassem, ne tam uariè afficerer. Quis me illis tuis pollicitationibus lætior? quis hoc nuncio tristior? nam etsi Liuius non asserat, neq; tamen negat, te esse uenturum: ego facilè quod nolò hoc credo. Quid? non uenies igitur? nisi me opinio fallit, non uenies: ita complexus es uoluptates istas urbis, ut ab eis non possis diuelli. Quid enim aliud dicam? domestica negocia fratres tui curarent, si uelles, diligenter honestißimi, & optimi uiri: neq; tam multa sunt, quin uno die explicari non poßint. Non accipio iam istam excusationẽ: tu si tibi cura est nostri, & existimationis, & dignitatis tuæ, ne cõmittas ut æqualium consilijs abducare, rationũ nostrarum es particeps, autor studiorum, quorũ illi sunt hostes acerrimi. Est tuæ ingenuitatis, magnitudinisq; animi, cogitare quò nos promoueris, quid promiseris reminisci. Cùm in Hetruriam uenimus, tantũ pecuniæ nobiscum attulimus, quantum tu liberalitate tua conceßisti: si uenisses, nulla re egeremus. Obsecro, si sine te Patauium sit eundum, ne ab omnibus destituti uideamur.

Patrimonium tibi quod Dij fortunent amplum est, pusilla familia, animus egregius, & rerũ magnarum appetens. Quid tam diuinum, & cœleste? quàm hominem rebus omnibus iuuare. quid tam Romanum? quàm alere hospitem, & ueterem amicum: quid tam tuum? quàm excipere, & toto animo cõplecti studiosos bonarũ artium? Liberalitate tua nobis opus est, ut quæ tibi gratissima, & iucundissima sunt studia sequamur: bibliotheca Græca cõparãda, Latini libri supplendi sũnt. Latinorũ magna est caritas, Græcorũ mira difficultas. Ad hoc te isto genere, istis opibus, isto ingenio natũ puta, ut per te subleuemur. Vale, Senis.

AONIVS PALEARIVS ENNIO PHILONARDO EPISCOPO VERVLANO S. D.

CVm in Hetruria essem, & multa de indignissima eorũ cæde, qui cũ Perusiæ præfecto erant, rumor ipse perferret, ita animo sum affectus, ut me certò sciã nunquã in maiore dolore fuisse uersatũ. Primum enim ueritus sum, ne Ennius uir unus omnium integerrimus, & sanctissimus, prouinciæ ciuili bello ardẽti præesset: qui cùm iratos, & immanes exulum animos uoluisset lenire, crudelissimorũ hominũ, & sicariorũ improborũ manus effugere non potuisset. Deinde meminerã illic esse M. fratrẽ, uirũ sanè bonum, & mihi amicissimũ: quẽ in tanto furentis plebeculæ

tumultu, quomodo in tuto esse posset, non uidebã. Itaq; cum multos dies in eo mœrore iacuissem, renũciatum est, te eo tẽpore, quo illa in agro Perusino gesta dicebãtur, Romæ fuisse. Quod cùm maximã lætitiã attulisset, uidererq; permagno angore liberatus: ecce ad me ex urbe lacrymarum, & molestiæ literæ plenæ, de egregiorũ ciuiũ, & tibi coniunctißimorũ clade, quæ mihi cõtinuo cor exederunt. Cum igitur, ut par erat, sæpe ad te scribere statuissem, ut cõsolationẽ aliquam meis literis adhiberẽ, nihil ego reperiebam, (quod ijs contingit, qui animo fracto sunt, ac debilitato) quod non tristitiã magis, quàm consolationẽ afferret: itaq; ueritus ne dum mederi dolori uellẽ, acerbißimũ animi sensum retractarẽ, à scribendo me continui: tum quod arroganter, ac temerè me facere existimabã, si uirum sapientẽ, qui cõsilio, & autoritate sua barbaras gentes sæpe fregit, patiẽtia populos rebus nouis studentes domuit, consolatione mea indigere duxissem: quẽ præsertim animo forti, & pacato cognoscerem abundare præceptis sapientißimorũ hominũ. Quam ob rem commutata ratione, qui consolatorias literas scripturus eram, gratulationẽ potius uolui scribere. quòd cõmutata fortuna; post illas lacrymas Arcis Adrianæ præfectum, publicis, & multis muneribus honestatum, ornatum, auctum te esse acceperim: quibus, et si te magni animi, & magnæ humanitatis

uirum

uirum pulcherrimè secundam fortunam, atq; aduersam ferentem, minimè elatum intelligo: gaudeo tamen, quòd ijs uirtutis tuæ testimonia quædam consecutus uideare θεῖον γὰρ ἀγαθὸν τὸ τιμῆ, ἢ τε καλλίστης ἀρετῆς μαρτυρία, καὶ σημεῖον ἐλεγκτικῆς δόξης, *quæ quoniam in illustri magnorum Principum conspectu posita est, non dubito maiorem in dies fieri accessionem fortunæ, & dignitatis tuæ. Vale. Senis.*

AONIVS PALEARIVS CINCIO PHRYGEPANI S. D.

O Iucundissimum, & optatissimum nuncium, ô expectatissimas mihi literas tuas: cum de discessu ex Hetruria constituissem, & comites parati essent ad profectionem, ecce Fabius Cursor cum literis, quæ me maxima lætitia extulerunt: Quid, inquies, igitur sine me? Enimuero recrudescebat dolor, quòd sine te esset eundum: ipse mihi moram afferebam, & nectebam causam ex causa, nequid festinarem. Sed iam tædebat me uitæ, quid hic facerem? sine libris, sine sudario, sine linteo: omnia præmiseram, ne in itinere opus mihi esset mulis Marianis: quo magis erit tibi uidendum, ut hæc nostra expectatio ne plus sit menstrua: tametsi tu ita scribis, ut propè nefas sit de tuo aduentu dubitare, tamen pungunt

me dubitationes quædam tuorũ: audi hominem amicissimè monentem, non me pœnitebit sæpe iam commonuisse: Ego nihil tibi uideo esse Romæ periculo uacuum: incredibilis est inuidia æqualium, qui iuuenem florentem nobilitate, opibus, propinquis, amicis, ferre non possunt, discessum tuum in præsentia ob id ipsum tibi utilem, ob studia honestissimum puto, omnia hic erunt fidei, consilij, amoris plena, ubi te conuenient omnes, oderit nemo: nam quòd amicus noster lucem istam iactat, alias res agit, ne te moueat, nunc aliud tẽpus est. Vrbem mi Cinci uides refertam peregrinis, in qua nulla ciuis ualde illustris industria esse potest. Peregrinatio, mihi crede, neq; obscura, neq; sordida est ijs, qui absunt uel studio militiæ, uel desiderio literarum. Tuæ prudentiæ est, obliuisci quædam hoc tempore, & quæ ab amantissimis tui proponuntur cogitare: uiues nobiscum, uiues cum studiosis bonarum artium, magnum fructum capies ex consuetudine æqualium, qui sunt magna animi humanitate temperati: incredibilem ex usu maiorum natu, summa doctrina, & eruditione: ex studijs uerò tuis tantam uoluptatem, quantam semper capere consueuisti: in hoc etiam maiorem quòd hîc quid agas, quo te oblectes est præterea nihil. Poëtæ, oratores, philosophi non ignobiles Patauij habitant, & sapientia in unam urbem commigrauit, ueluti in aliquam

quam domum, in qua Pallas omnes artes docet: neq; ullus locus est ubi melius tua illa inexhausta legendi, & audiendi auiditas exatiari poßit: de qua re scribo parcius, quòd incredibilis solet esse festinatio adolescentium, quos desiderium cœperit alicuius rei. Tu, qui firmiore ætate ardes desiderio literarum, incitatione nostra non egere, sed aut aduentare, aut propè adesse iam debes. De liberalitate, & promißis ijs, quæ ostendis, ago gratias: nihil ad tuum in me amorem addi posse uideo: sed nihil est quòd nunc pecuniam cures, cum lentius agere te uiderem, & ad meas literas non respondisse, uersuram feci: mandaui interea Pterigi familiari meo, ut domum, & prædia, quæ sunt in Hernicis, uendat: si emptorem quem putarat non inuenerit, faciat auctionem: omnia, mihi abijcienda sunt potius, quàm deserenda philosophia. Vænibunt serui, supellex, fundi, ædes, omnia: id ut me absente percommodè fieret, cùm Romæ essem dedi cognitorem Corsinium. Obsecro te, ut scribæ Capitolini formulam mandati componant diligenter, eamq; Corsinio ad te uenienti des: sed fortasse ille, quod uereor, temporibus æstiuis cum Ennio secesßit in Fibreni insulam, quod si est factum, amabo te incumbe in hanc rem, ut pro Corsinio sit Pterix, & cum his literis formula perferatur ad Cantelmos meos. Gregorium fratrem tuum humanißimum bene ualere gaudeo: de Hieronymo

audimus quæ uolumus, mirum eſt quàm in iſto iuuene ſit animi, ſplendoris, & heroicæ uirtutis, rem honeſtiſsimè tranſegit, ei meo nomine gratulare, & dic plurimam ſalutem. Vale, Senis.

AONIVS PALEARIVS FRANCISCO BONO, ET MATTHAEO PAVONIO VERVLANIS S. D.

EGo uerò maximè uellem uobiſcum eſſe, neq; mihi quicquam eſt dulcius commemoratione iſta patriæ, & deſiderio meorum: ea tamen cupido inceſſit adeundi exteras regiones, ut planè opiner patria mihi ſemper eſſe carendum, non modò iſta, in qua natus ſum, & quæ ueſtra uel cauſa mihi eſt chariſsima: ſed alia etiam quæcunque, ſiqua unquam futura eſt, quæ me uxoris, ac liberorum charitate deuinciat, Nunquam, me hercule, audio in Gallijs, & Germania florere bonas artes, quin cupiam euolare. Cùm Roma diſceſsiſſem ſuperiore anno, Peruſiam ueni: erat ibi tum pro legato ampliſsimus uir Ennius Philonardus noſter: nolite quærere, quàm mihi ab illo omnia fuerint prompta, & parata: quandiu Peruſiæ fui, uoluit ut eſſem apud ſe: ſi uoluiſſem, impetrauerat, ut cooptarer honorificè in collegium iuuenum ſtudioſorum: operam, curam, diligentiam, autoritatem ſuam mihi pollicitus nulla in re defuit: nunquam uidi homi-

nem

nem meliorem, uel integritate uitæ, uel studio iuuandi. at cùm barbarie scateret gymnasium illud, nihil mihi prius fuit, quàm ut maturrimè abirem. Senas ueni VI. *calendas Nouembris: urbs est in amœnissimis collibus posita, fertilis, & copiosa omniũ rerum: infecta partibus tamen, et factionibus propè enecta: maxima pars nobilitatis per uicos & pagos diffusa habitat, quæ altrix ubique solet esse liberalium artium: quam ob rem Musis ueluti nouem pulsis, & fugatis, nemini mirum uideri debet, si nulli assidui sunt philosophi, nulli oratores, nulli poëtæ in ciuitate. Ingenia tamen Senensium sunt acria, atq; acuta sicut omnium Hetruscorum: mulieres egregia forma, iuuenes academijs excitatis oblectant se se scriptis uulgaribus: felicitas illa linguæ Thuscæ hoc habet incommodi, ut auocet à Latina, & Græca, quæ labore sunt comparandæ, qui unus est hostis acerrimus studiorum: quò fit ut minimè multi attingant interiores literas: aueo discedere, incredibile desideriũ me tenet philosophiæ: sed nobilissimi homines adhuc me retinent in uillis, & pagis, horum magna est humanitas, summa liberalitas, regius propè splendor, nisi studiorum amore incenderer, nusquam essem libentius: nam urbe Roma ab Hispanis capta & direpta, Latio exinanito, quid est ista prouincia spoliatius? ad quam me reuocatis: quid nostris regulis egentius? quæ res facit, ut sæpissimè cogitem,*

gitem, & statuam de uertendo solo. Huc accedit non amica quædam uoluntas æqualium nostrorum, qui mihi à puero infestissimi fuerunt, adolescentes impuri, & scelerati, qui ubi creuerunt, nihil ipsis fuit inimicius, quàm ipsi fuerunt sibi: ij ut cætera omittam, ausi sunt, (quod non queo sine lacrymis scribere) demoliri partem sepulcri matris meæ, lectissimæ fœminæ, eximia uirtute, & probitate, cuius cineres utinam salui sint. Vestrum nunc est, omnibus officijs amicitiæ à uobis sanctè, & diligenter cultis, & seruatis, pro mea perspectissima semper erga uos beneuolentia, siquæ sunt reliquiæ meorum, colligere, & componere in urna: curabitur pecunia, Obsecro detis hoc pietati meæ. Saxum ingens poni uolo cum his literis, in ea templi parte, in qua erat sepulcrum matris meæ,

Epitaphium.

MATTHAEO PALEARIO ET
CLARAE IANARILLAE
OPTIMIS PARENTIBVS ET
ELYSAE, FRANCISCAE,
IANILLAE PALEARIIS
SORORIBVS HONESTISSIMIS.

AONIVS PALEARIVS
POSVIT MVTATO SOLO.

de ea re bis, ter'ue scripsi ad Mariam materteræ filiam:

liam : sed illa aut mœrore impeditur, aut ueretur dicere. Quicquid est, facite ut sciam, ut si fortè aliquando rediero in gratiam cum Musis, consecrem meos omni genere monimentorum. Valete.

AONIVS PALEARIVS IOANNI MARTELLO S. D.

ACcepi humanißimas literas tuas, quibus significas, te libenter relicta paterna domo meam emisse, si cõditiones solutionis mihi probabuntur: mandaui sæpe iam Pauonio, & Bono, hominibus meæ erga te uoluntatis maximè conscijs, ut tibi dicerent, nihil mihi esse, quod ego meum magis putem, quàm tuum: placent conditiones, mitto syngrapham. Corsinius homo officiosißimus, & peramans tui, curabit omnia diligenter. Volo tibi eam emptionem bene, & feliciter euenire: in uita mea nulla unquam maiori uoluptate sum affectus, quàm ubi accepi uelle te domi meæ habitare. Quinque uis esse pensiones: sint sanè quinq;. at ego unam remitto, dono sextantem, cæteras etiam tuo commodo: id si quis grauiter feret, doleo: nam ego primum id maximè uellem, ut omnes intelligerent, mihi te esse charißimum, deinde, ut mei id gauderent: ex dodrante curabo sepulcrũ fieri, ut siquid illæ meorum reliquiæ sentiunt, ex hac re capiant uoluptatem. Quid opus est de quibusdã tã multa affirmes, noui ego

prouinciales istos: illud mihi consolationis loco pono, ubi ego domi esse non possum, tu ibi sis: ubi si essem, totos dies unà essemus. An censes memoria me deposuisse, cùm tantillus ad te deducebar à patre, qui incredibiliter lætari solebat, quòd hominem comperisset, cui suos liberos tutò committere posset. Tua mihi à pueritia necessaria beneuolentia fuit: humanitas istis profectò deest, qui te à me amari nolũt. Ego, cui plus quàm tibi debeam, habeo neminẽ: prudenter tamẽ facis, quòd eorum inuidiã uitas, qui tibi nescio qua re sint irati: sed animũ tuũ libera aliquando istis solicitudinibus. Quod de amicis scribis, credo equidem, sentio hoc ipsum in me fieri: dici non potest, quàm uobis inuitus caream: nullus est dies, quo non ego uos omnes memoria, & cogitatione complectar: neq; est uerendum, quòd tandiu longè absum ab oculis uestris, ne aut uos me, uel ego uos propterea minus amare incipiam. Nulla amori nostro intercapedo, nulla absentia, nulla finem est allatura diuturnitas. Vale.

AONIVS PALEARIVS BERNARDINO MAFAEO S. D.

CVm expectarem auidissimè literas tuas, (dederam enim meas ad te Idib. Maijs Hieronymo Reario) admonuit me Paccius noster, qui Venetijs Patauiũ nauicula aduectus ciues Romanos officij causa conue

conuenerat, te meas nullas prorsus accepisse, quod quidē molestum mihi fuit: nam etsi erant scriptæ nostratibus uerbis, nec ijs ipsis oratorijs, quibus audio esse tuas: erant tamen plenæ studij, beneuolentiæ, & amoris erga te mei: neq; multum abfuit, quin ad te uenirem: amicorum negocia, quibus beneficiorum magnitudine plurimum debebam, impediuerunt: eodem enim tempore quo Bononiam ueneram, redditæ mihi sunt illorum literæ, quibus significabatur in Hetruriam mihi esse maturrimè redeundum: ita factum est, ut amicitiæ, & desiderio satisfacere non potuerim. Ego mi Masæe quàm tui, quàm tuorū omnium fuerim semper amantißimus, credo tibi iam perspectum: quid sperem, arbitror te intelligere: neq; mihi est quicquam te charius, aut iucundius: contraq́; ego me abs te amari credo, uel potius certò scio: quod etsi aliqui aliter ad me detulerunt, adduci nunquam potui, ut de te quicquam temerè crederem: si meum studium semper fuit tuendæ dignitatis tuæ, quid erat, quod de me semper non honorificè loquereris? Simiolos istos abige à te, quos ego ex omni memoria, uitaq́; nostra euulsos uolo: sunt hæ pestes inuidorum hominum, ut eorum necessitudines, quos ijdem mores, paria studia coniunxerunt, leuissimis & improbissimis sermonibus conentur labefactare. Sed de his hactenus, nunquam posthac obtundam. Tu uelim ad me crebrius scribas, & Lampridium,

pg: 14

pridium,

pridium, & Bembum nostros, Prosperum, & Scipionem iuuenes florentißimos, atque ornatißimos ciuitatis saluere iubeas. Vale.

AONIVS PALEARIVS PTERIGI GALLO FAMILIARI SVO S. D.

TV me homo adiges ad insaniam: ita'ne mandata mea contemni? ut quod ego maximè uelim, id minimè fiat? Mei peccati luo pœnas: stultus ego cæteros ex mea natura fingo: quod ipse non facerem, neminem facturum puto. Quid attinebat ab alijs consilium capere, ubi cognosses meum? Hetruriam præfero cæteris Italiæ regionibus: siquando in studijs acquiero, in hac prouincia ea pars nobis deligenda est, quæ aëris puritate præstet, & humanitate colonorum; nam post urbem direptam, bello uastatis agris, fame absumptis populis, pestilentia oppidis exinanitis, quid est Latium nisi campus, & aër, & solitudo mera? Cupio alienare bona paterna, domus honestata est successore nouo: de horto, & fundis Corsinius transiget: dandum est aliquid Alexandro, & Basilio, id nunc fiet: supellex nobis erat lauta, Bibliotheca non uulgaris, concedetur ijs. Recepisti mandatum, quod persequi debes diligenter: si homo es, id est si à me amari uis, ad meam uoluntatem accommoda tuam, consilium muta: id si tibi non est integrum, nescio quorsum res casura sit: nihil

nihil minus uolo, quàm ut ij, qui rebus meis ſpe & animo inhiabant, omnia ſe aſſecutos putent, etiam inuito me. Si quid promiſiſti, nihil iam magnopere confirmes: abduc te ſenſim, finge te expectare literas meas: commodiſsimum erit ſi re infecta abieris. Abſurdum eſt, ut te omnia doceam: prudentia tua nobis opus eſt, ut id fiat, cuius cauſa iſthuc te miſimus. Quid? hoc intellextin'? ſcripſi ad te Latinè, quòd Thuſcè non bene ſcias, & quòd arbitrer, Latinè omnia dici ſignificantius. Cùm Romam ueneris Cincio Phrygepani dic plurimam ſalutem: quantum ex literarum conſtantia intelligo, quas ad me dedit, precibus noſtris, & cohortatione non indiget: uereor ego tamen adhuc, ne falſa lacrymula miſere, uix ui expreſſa ſtudiorum ardorem reſtinguat: ſed nos amicitiæ ſatisfecimus: dedimus iuueni conſilium cùm fidele, tum ſalutare: incende tamen quantum potes uerbis tuis: cupio eum ab urbe abducere, ſiue ab hominum inuidia: quæ ut umbra corpus ſic ſequitur eos qui habitant in oculis ciuium. Is mihi ſemper à pueritia ſpem attulit ſummæ probitatis, & auitæ uirtutis: ualde à me amatur: ſpero poſſe fieri, ut tecum in Hetruriam ueniat: Patauium proficiſcemur VI. Calend. Octobris. De Laurentio Carolo, ô malum, & acerbum nuncium, febri conſumptus eſt? quid ais? tam paucis diebus? omnia ſunt miſe-

ra, atq; afflicta: quid eius matre fiet? quid sororibus infelicissimis? non queo cætera præ lacrymis.

AONIVS PALEARIVS MAVRO ARCANO S. D.

DIi male isti faciant Luceio, qui tot, ac tantas turbas fecit: Senas uenit XI. *Calend. Octobris, cum literis, quas ad te de maximis rebus scripserã: ijs abalienare conatus est à me homines amplissima fortuna, & autoritate, quos ille mihi esse amicos molestè ferebat: ardeo dolore, & ira. Frater tuus contumeliosè nos tractauit: nam cùm tu Romæ non esses, aperuit fasciculum literarum, in quo erant meæ ad te de rebus gestis in Censura, deq; hominibus ijs, qui admiratione stolidæ academiæ in cœlo sunt: qui si moueri Senatu possint, scripsi ad te sæpe, nihil prius, neq; fortius: nosti cætera. Hæ literæ in manu sunt inimici mei: cuius opera, nihil dico. Homo niger, & confidens, neminem prætermisit eorum, qui iniuriosius nominabantur, quibus meas literas non ostenderit, ac legerit: serò per A. Cathaneum impetraui, ut ab illa mente desisteret: commonuit enim uir grauissimus, & ut uideo commouit, non esse liberalis officium hominis cum amico sic agere, ut turpius nihil posset cum inimico: adhuc*

huc enim mihi dum ea moliretur, blandiebatur: & cùm superiori nocte in ædes Bogini uenisset, salutem dixerat, dexteram porrexerat, columen existimationis meæ: sed inde (ut habeas quod in dolore etiam ridere posis) non prius discessit, quàm ubi commodè fieri potuit, me absente euomuit uirus improbitatis. Obsecro te, ne tales homines posthac in amicitiam recipias: sed tu sapiens ab eius consuetudine, ut audio, refugeras aliquot diebus ante quàm ex urbe discederet. Ea re, credo, ille commotus, cùm Senas uenisset, ueluti iubatus draco, erecto capillo, oculis illis emissitijs ferri huc, atq; illuc, quærere si quem spiritu Rabido, ac uenenato posset aspergere: Fœderico Carteromacho iuueni modestissimo roganti unde odium illud tam improuisum, & repentinum? respondit, se in literis, quas circumferebat, non honorificè appellatum fuisse à me: quòd cùm ad te scripsissem, ne commouerere sermone leuissimorum hominum, siquid aliter detulissent, cognorat illis uerbis se unum significari, præterea neminem. M. nostro humanissimè petenti, ne mihi negotium facesseret, homo uentosissimus respondit, se non mecum, sed cum Bembis, & Sadoletis auere pugnare. Agnoscis ueteris ostentationes? eius literas ad te mitto ad M. scriptas, ut scias, esse in contemnendo homine non nullam gloriam. Ego nihil duco esse com-

modius, quàm ſi de his rebus nihil amplius ſcribamus, perturbant enim hæ contentiones animum meum: quicquid hoc ſimultatis eſt, cupio deponere, fortaßis illum nobis dies immutabit: ſiquid interea garriet, non reſpondebo; ita ſum hoc tempore otium & muſas complexus, ut ab eis diuelli non poßim: mihi, per gratum feceris ſi de ÿs rebus nihil mea cauſa cum fratre iurgaris, nihil non mitißimè dixeris: ſatis erit ſi, cùm tibi tempus Maturum uidebitur, fraternè ores, atq; obſecres, quoniam ego te amo, & tu me diligis, ut ipſe quoq; à nobis diligi, & amari uelit. Senis.

AONIVS PALEARIVS IANO LAMPRIDIO S. D.

MEi amantiorem te putabam eſſe neminem, tam multa, & magna, quandiu Patauij fui, tua in me beneficia extiterunt: nunc planè uereor, ne omnino ex animo tuo effluxerim: qui cùm à me ſæpißimè literas acceperis, tu ne ſchedulam quidem. Neque eſt quòd te purgare poßis, quin prius quàm accuſandus, negligentiæ condemnandus ſis. Qui iſthinc ueniunt, aiunt omnes te uidiſſe, ſalutaſſe etiam meo nomine, dixiſſe quoque, ſiquid uelles ſcribere, deſiderare ſeſe tuas ad me literas per-

ferre. Est apud uos Sansedonius meus, quem cùm ad te proficisceretur oraui, curaret ut quàm diligentißimè epistolas tuas ad me mittere. Quid est igitur, quòd excusationem ullam à te accipiam? si quando Patauium uenero, nihil est, mihi crede, quòd te libera oratione poßis defendere: præsertim cùm tu illis ipsis diebus, quibus ego discedere uolebam, receperis, uelle te ad me quàm sæpißimè scribere, & cum amicis nostris me quoque melicis tuis illustrare: hoc si fecisses, cætera possem perpeti: nihil enim ego unquam magis desideraui, quàm ubi meis non possum, commendari diuinis illis uersibus tuis, quibus nihil est ornatius: magni enim refert, scribi in libellis Lampridianis, quibus ego (si possem istuc abs te impetrare) ad spem quandam immortalitatis raperer. Sed de his hactenus: non enim uereor ne, non ijs laudibus, quibus ignotos, & minimè gratos homines ad cœlum sæpe extulisti, amicos, & familiares tuos sis ornaturus. Ego, ut proximè ad te scripsi, Cupio VI. *Calendas Nouembris ex Hetruria decedere, miro enim desiderio me uos afficitis, expecto tamen interea auidißimè literas tuas Senis. Bembo & Lazaro salutem dic.*

AONIVS PALEARIVS PETRO BEMBO S. P. D.

ET si in omnibus literis, quas ad Lampridium dedi, scriptum erat, me te absentem sic memoria colere, ut nihil fieri posset amantius: sic tui desiderio teneri, ut esse nihil poßit ardentius: petijq; ab eo maiorem in modum, ut aptißimis uerbis suis amorem erga te meum declararet: subpudet tamen me annum iam absentem nihil ad te literarum, cùm præsertim mihi sim conscius, quanti ego semper dignitatem, autoritatem, beneuolentiam tuam fecerim, quàm mirificè à pueritia ingenij tui suauitates, & ornamenta amauerim: quæ res igitur à scribendo duæ me retardarunt hæ sunt: Sciebam te inani literarum genere minimè delectari: quid ego autem scribere poteram, quod non esset inanißimum prudentiæ? an, quòd ego te unicè diligerem? Tulisses credo non molestè, pro tua humanitate, si id ipsum scripsissem, & legisses, ut puto perlibenter. At uerò quid ego hæc ad Bembum, uirum unum omnium grauißimum, & doctißimum? quem cum Patauij essem, officij causa crebro conuenire subuerebar, quòd nefas esse ducerem, scribentem diuinitus historiam, & nostra hæc tempora sempiternæ hominem memoriæ consecrantem inani, & ieiuna uerborum

borū uolubilitate obtundere. Erat mihi præterea in animo, cùm primum domesticis quibusdam laboribus, & amicorum negotijs essem liberatus, ad uos redire: quare percommodè me facere arbitrabar, si eo tempore, ut opinabar, breui, ad te omnino non scriberem, ne dum leniter ferre uellem, scribens desiderij tui ignem augerem. Quòd si ego putassem tandiu à te abesse, nunquam profectò commisissem, ut cùm tam multi istuc amici uenirent (siue id factum probasses, siue improbasses) tu sine meis literis esses: quas posthac si intellexero fore tibi non iniucundas, commutata ratione, utar hoc bono literarum, ut per literas auidissimè, & quàm sæpissimè tecum loquar: ut τῇ φαντασίᾳ spectris excitatis te diligentissimè colam, & obseruem. Vale VIII. Calend. Ianuarias. Senis.

PETRVS BEMBVS AONIO PALEARIO S. D.

EX ijs literis quas proximè accepi, quod mihi nunquam dubiū fuit, me abs te mirificè diligi intellexi: & cum Lampridio sum admiratus istam animi humanitatem, & suauitatem ingenij tui, cuius fructum, cùm Patauij esses, capiebamus dulcem quidem, & optatum: eum cùm absentia tua amiserimus, nisi damnum crebris literis resarcias, mo-

leſtiſsimè feremus: quanquã te ipſum potiùs, quàm literas expectabamus: tum quòd ita tu receperas, tum quòd ſatis conſtans rumor erat, cùm hæc ſcriberemus, Senenſes eſſe in armis. Nihil habent ſtudia iſta tua, & modeſtiſsimi mores, commune cum factioſis: nihil iſtic eſt, quod te iam delectare poſſit, excluſis optimis uiris, quorum tu dignitatẽ oratione grauiſsima tueri potuiſti: uiribus, & armis quid potes? Inter ſicarios uerſaris: quæ mens? quod conſilium in tanta licentia gladiorum? ibi te, mihi crede, eſſe oportet, ubi ſunt boni, & docti uiri, cùm præſertim domo exiueris conſummandorum ſtudiorum gratia: & libri, quos de Animorum immortalitate cœpiſti ſcribere, non modò poſtulent, ſed flagitent, ut abs te aliquando abſoluantur: refer te ſis ad manſuetiores Muſas, & ad homines redi cupidiſsimos tui. Lampridius mecũ eſt totos dies: ualde eius conſuetudine, & conuictu delector: qui cùm mihi integritate illa ſua eſt iucundiſsimus, tum pietate incredibili in amicos: nullus eſt dies quin de te faciat mentionem pleniſsimam deſiderij: pangit aliquid Pindaricum: nolo omnia: cùm ueneris opus apparebit: tantùm dico, ſi properabis multo maximam capies uoluptatem: quam ob rem ſi nos amas, quantum profectò amas, ne ſinas diutius nos duci expectatione. Hiſtoriam meam abs te auidè expectari

uideo:

uideo: nō potest ista in me laudando inductio animi, & uoluntatis tuæ mihi esse non iucundissima: utinam id sit, quod dicis: quicquid certè nobis otij est, in ea cōsumimus: quæ cùm à te tantopere probetur, uide quantum tibi tribuam: adducor in eam spem, ut putem posse aliquid fieri studio, & diligentia mea. Quod in scheda scribis de Vergerio, si quid sciam, te ut faciam certiorem: sic habeto, hominem elegantem, & urbanum esse Vergeriū amantissimum mei, studiosissimum similium tui. Quæris ubi sit: mirum ni in Germania est apud Ferdinandum Regem, cui tu cùm libros illos dicaris, nescio quid profeceris: sunt hoc tempore, si ignoras, occupatissimi Reges: nihilo tamē secius bono animo es, siquid est in quo Vergerius officio, gratia, autoritate usui esse poßit, erit id tibi ab illo unis meis literis omne promptum, ac paratum. Vale.

BERNARDINVS MAFAEVS AONIO PALEARIO S. D.

NIsi mihi conscius essem rectæ, atq; constantis meæ in te uoluntatis, pluribus tecum agerem, culpamq; omnē in quotidianas occupationes reijcerem, quòd me altera iam epistola oppresserit, nec prioribus tuis literis responderim. Veruntamen cùm hæc in nouis potius coniunctionibus quæri soleant,

quàm inueterata iam amicitia, qualis nostra est desiderari, consultò prætermittam, ueniamq; ad literas tuas: quæ quidem, quòd ueterem tuum erga me amorem, ac beneuolentiã præ se ferrent, quodq; humanitatis, et officij essent plenissimæ, me mirificè delectarunt. Quòd uerò in ijsdem doleas, propterea quòd ad fratrẽ scribens in epistolam tuã paulò liberius sim iocatus, quæ tota ferè Græcè scripta erat, quasi tuã mihi in eo genere eloquentiam ostentares, nõ parum mihi molestiæ attulerunt. Nam quæ, obsecro, nostra hæc erit amicitia? si loquendi inter nos, ac familiariter iocandi libertatem sustuleris? Neq; me hercule unquam his me tecum necessitudinis uinculis astrictum putaui, quæ ita leui de causa relaxari posse uiderentur: cum nihil omnino à me in charissimi, atq; optimi fratris literis scriptũ sit, quod boni cuiusquam animũ potuisset offendere. Quam ob rem, mi Aoni, si me tui amantẽ, si gratũ, si non in amicitia leuem, atq; inconstantẽ putas, uelim ut ea quæ tu duriusculè accipere uisus es, in bonam partem accipias, cùm non nisi ab optimo animo, tuiq; amicissimo profecta sint. Quòd scribis, Lampridium nostrum, atq; omnes planè necessarios meos interdũ mirari, me ita in scribendo negligentẽ effectum, & planè ab eo, qui istic esse solebam, immutatum: nisi his omnibus & superioribus meis ad Barbarũ literis accuratissimè re-

spondiss

ſpondiſſem, & omnium qui ad uos proficiſcuntur teſtimonijs, Gerijq́; noſtri iſta refelli, ac refutari certò ſcirem, me tecum in præſentia quàm diligentiſſimè expurgarem: cùm multas, atq; illas quidem probabiles habeam rationes, in quas taciturnitatis meæ cauſas conferre poßim: neque is ſim, ut quos ſemel in amicitiam meam receperim, atq; illi mihi in amore, ac beneuolentia reſpondeant, eos ſubito mutata uoluntate amare deſinam: ſed de his hactenus. Qui Mauro tuo nomine ſalutem annunciaret, neminem adhuc reperi: Calendis enim Auguſti aßidua, moleſtißimaq́; febri correptus, paucis poſt diebus extinctus eſt, maxima quidem ingenij ſui ſpe, deſiderioq́; amicis relicto. Hæc ſunt, quæ ad epiſtolam tuam haberem: tu, uelim, nihil de uetere illa noſtra beniuolentia detractum putes, meq́; amore illo tuo ſingulari ames: interea uero plurimam meo nomine Bembo ſalutem dices, gratiasq́; ages, quòd mei memoriam tanta cum beniuolentia & humanitate conſeruet. Vale Roma tertio nonas Martij.

AONIVS PALEARIVS BERNARDINO MAFAEO S. D.

M*Agnum mihi dolorem attulerunt literæ tuæ, in quibus neque me apertè accuſare immutatæ erga te uoluntatis audebas, neq; affirmare conſtantis ani*

tis animi hominem: nam etsi erant illæ quidem totæ dulcissimis uerbis scriptæ, quibus tu mirificè abundas, ex ijs tamen longe alium sensum quendam eliciebam, qui norim acumen ingenij tui: quòd nisi ab Achille fratre literas ad te datas aliquando scirem de sermone quem cum illo habeo quotidie, & admiratione uirtutis tuæ, qua tu Deus mihi quidem uideri soles, & à patre integerrimo, & clarissimo uiro certiorem factum de mea in uos omnes singulari beneuolentia, dubitarem te subuereri adhuc me animo in te esse abalienato, Quòd si ex re potius, quàm ex iocis epistolæ thuscè scriptæ, quibus illa lingua est refertissima, diju dicaueris, inuenies profectò sanctissima, & firmissima esse uincula amoris mei. Semper enim existimaui amicitiam, quæ & ijsdem, & optimis studijs nata, et alta esset, pulcherrimè stantem, non posse re aliqua titubare. Quid autem in ea statuenda, ornanda, augenda à patre tuo optimo, & sapientissimo uiro proficisci potuit, quod ab illo unquam prætermissum esse uideatur? quæ uerò à fratre tuo, qui me ualde amat, & à me amatur suo merito plurimũ excogitari in diem possunt, quibus ille me tibi, & tuis omnibus nõ astringat? Quare cùm tu amicitia, & beneficijs tantum apud me possis, quantum præterea nemo, caue putes te mihi quenquam fuisse, aut esse chariorem, nam quod ad literas attinet, quæ à me Græcè ad te scriptæ dicebantur,

bantur, scito eo consilio esse factum, quòd cùm Patauij quasi Athenis esses, & earum literarum incredibili studio tenereris, opinabar te Græca libentius, quàm nostra lecturum. Nam quid, Dij boni, in illis erat huiusmodi, in quo tibi eloquentiam, quæ mihi nulla unquam fuit, ostentare potuissem? At nunc sic habeas, cùm Romæ sis, nullas à me nisi Latinas literas te esse accepturum. De Lampridio nostro puto te audiuisse ex alijs quanta cum laude proximis mensibus Demosthenis orationes nobis explicarit: agebat enim omnes illos Senatores quos ille nominat, ipsum uerò Demosthenem eo gestu, eo uultu, ea uocis confirmatione uehementem, plenum spiritus, plenum animi, uocibus sonantem, ut fieri nihil posset pulchrius: quàm uellem nobiscum mi Mafæe fuisses: scio ego, te omnem istam urbis magnificentiam, et popularem gloriam cum una Lampridij interpretatiuncula non fuisse collaturum.

Vale. Patauij Cal. Februarijs.

AONII PALEARII VERVLANI EPISTOLARVM LIBER II.

AONIVS PALEARIVS VERVLANVS IACOBO SADOLETO S. P. D.

VM *superioribus annis in Hetruria essem, & mihi renunciaretur te, quicum ego tam libenter uiuerem, quàm cum Dijs immortalibus, Verulis eo tempore fuisse, sic animo sum affectus, ut nullas unquam à fortuna mihi iniurias putarim factas esse maiores. Audiebam enim te summa dignitate, & sapientia uirum, Hieronymi ciuis, & amicißimi mei diuersoriolum sanè pusillum non contempsisse: hominum uerò illorum ita sermonibus fuisse oblectatum, ut nihil fieri potuisset humanius. Quò cum ego post aliquot menses rediissem, & præclarè multi de tua uirtute, qua nihil est uberius, prædicarent, & acclamarent, Hiccine erat ille? quem Leo, quem Clemens, quem docti omnes? refricabant mihi desiderium tui: itaq; fuit semper meus in te amor, & obseruantia quædam singularis. Quam ob rem non est quod mirere, si cum in ea quæstione, quæ de Animorum immortalitate,*

talitate, essem satis implicatus, & pleraq; è media philosophia mihi essent petẽda, ueritus ne in aliquorum uoculas incurrerẽ, te eius siue artis, siue studij, siue disciplinæ defensorem, & propugnatorẽ egregiũ mihi amicißimè non dubitarim aduocare. Nam cùm multa à te præclarè scripta, & perfecta sint, caue putes aliquid (excipio semper ea, quæ de diuinis rebus à te scripta sunt) Phædro tuo pulchrius potuisse excogitari: quod ex eo colligere licet, quòd plurimis fato, nescio quo, amißis monimẽtis, quæ laudati uiri maiores nobis reliquerãt, nihil æquè ac hi libelli, fuerit desideratum: quibus ab eloquẽtiæ Deo M. Tullio philosophia collaudata, & defensa esset. Neq; uerò, me hercle, quicquã erat miseris, perditisq; temporibus magna facta iactura, quod magis fortißimo patrocinio indigere uideretur, quàm philosophia, cui ornamẽta omnia miserè essent detracta: quæq; olim in illustri doctorũ hominũ conspectu posita, iam locum in quo consisteret nõ haberet. Quo ego uno si te multis de causis non unicè diligerẽ, sanctißimè quidem colerẽ, & obseruarem: cuius mei in te amoris, & beneuolẽtiæ testificãdæ causa curaui hosce ipsos libellos meos, quales quales essent, per Lazarũ tuum doctißimũ uirum, quo utor familiarißimè ad te mittendos: cùm certò scirẽ nihil in his esse ea industria, quæ te magnopere delectare poßit perfectum, aut

elaboratum. Vale. III. *Idus Februarias Patauio.*

AONIVS PALEARIVS IACOBO SADOLETO S. D.

ETsi ea tua est humanitas, ut tantam in altero tanta dignitate uiro uix reperias, Patauio tamẽ discedens epistolam meam ad te nõ sine Lazari tui literis uolui mittere: non quòd ijs admodũ egere me arbitrarer, sed quòd ille ultrò polliceretur, aperturũ se mihi fores beneuolentiæ tuæ: nolui ego aspernari boni uiri, meiq; studiosissimi officiũ. Erant cum ijs libelli mei de Animorũ immortalitate: qui etsi digni nõ uidebantur, ut à te homine doctissimo legerẽtur: putabã tamen cùm te amantissimè in secundo libro appellarim, aliquid hoc ad amorem erga te meũ declarandũ posse attinere. Itaq; cùm illi ipsi ab Orgetorige mihi missi essent, & tabellarius Gallus quidam legati Regij istuc uenire diceretũr, & tẽporis satis non haberem ut eos legerẽ, misi ad te nõ emendatos: quos cùm post aliquot dies legissem, deprehẽdi errata quædam typographi culpa, quæ mè maximis molestijs affecerũt: ea quæ sint ex libellis his, quos ad Gryphiũ mittimus, cognoscere poteris: & illos ipsos quos ad te miserã emendare: hoc animi angore, qui melius me liberare posit, quã Gryphius, noui nemi-

nem:

n m: turpe enim mihi uidetur in his, quæ primùm legenda nostris hominibus dedimus, posse multa desiderari. Itaq; petij ab eo per literas, ut in re mihi tam necessaria deesse nolit: potest enim suo commodo poëmatis nostrorum hominum, qui Christianas res scripserint, libellos nostros adiungere: quod ego me consecuturum omnino non puto, nisi cum his fuerint aliquæ literæ tuæ ad illum commendatitiæ. Quam obrem, etsi à uiro uno omnium doctissimo, & sanctissimo, quid quisque petat est etiam, atq; etiam cogitandum: non tamen dubito id à te petere, quod mihi maximè est utile, maximeq; necessarium, ut intelligat Gryphius, non deesse his libris patrocinium, & gratiam tuam: qua in re pluribus ego te orarem, nisi libellis ipsis ornandis aliquid te quoq; præstare debere existimarem: non quod præclarum sanè aliquid habeant, sed quòd sint illi quidem testes amoris erga te mei. Vale Senis.

IACOBVS SADOLETVS AONIO PALEARIO S. D.

SErius accepi literas tuas, datæ enim illæ III. Idus Februarias, mihi medio fermè Maio sunt redditæ: quibus perlectis, equidem ualde lætatus sum, cum tali ingenio, quale tuum mihi iam perspectum est, talem etiam animum erga me plenum amoris, &

desiderij coniunctum esse. Quid enim est rerum omnino omnium, quod mihi bonorum, & doctorum beniuolentia uideatur optabilius? Itaq; cùm epistolam tuam primò legissem, eaq; mihi uehementer placuisset, (est enim, & suauiter, & ornatè, & peramanter scripta) ab illius statim lectione ad poëma tuum me contuli, totumq; perlegi triduo, singulis uidelicet libris in singulos dies collatis: de quo ut tibi uerè exponam quod sentio, hoc iudicij feci, eorum qui in eo genere uoluerunt esse, sanè quàm paucos, & nostra, & superiore memoria æquè eleganter scripsisse atq; tu: eruditius certè neminem. In quo mihi illud mirificè probatum est, quòd hæc tua scripta non accersitis, fucosisq; argumentis, neq; quò magis poëtica uideantur à uetusta illiusmodi Deorum fabulositate repetitis: sed sancta, & uera religione condita sunt. Vt quemadmodum uultus pacatus, & constans in homine, bene affectæ mentis, & probi animi est indicium: sic tua ista eximia erga Deum pietas, quæ sese in tuis scriptis primam offert, nos cogit de te, deq; omni sensu animi tui, excellenteq; doctrina præclarè existimare: ac cætera quidem tuum carmen mirè mihi satisfecit: uideo enim quos imiteris, quid referre in tuis scriptis, & exprimere conere, tibiq; neq; in eligendo iudicium, neq; in conando fructum laboris tui abesse intelligo. perspicio etiam uerborum elegan

elegantiam, sententiarum acumen, numeriq́; apta, & uaria compositione delector: sunt enim ista omnia in te ita studio, & cura elaborata, ut sint ubique nihilominus ingenij luminibus lita. Illud unum interdum (quanquam admodum rarò) desidero: quòd cupissem nonnulla à te differi explanatius, quibus nunc percipiendis mens nostra aliquantulum laborat: atq; illa (ne forte mihi Lucretianum modum dicendi opponas) non sunt ex eo genere, quod difficultate rerum quæ tractantur suapte sponte obscurum propè necessariò sit, in quo solet iusta esse scribentibus excusatio: sed è medio quædam sumpta, compressius abs te dicta sunt, quæ dilatari, & patere melius uoluissem: neq; ea tamen tam multa, ut pertimescas. Sed fortasse ut nodus robur, & ut næuus decus aliquando, atq; ornatum pulchro corpori afferre solet: sic plerisq; illa poterunt uideri iccirco esse quæsita, quòd cursus nostræ cogitationis fluentis in facilitate orationis, aptè illis interdum, tanquam salebris retinetur. Quod quidem ad ueras laudes egregiè compositi carminis pertinet, totum tibi ita tribuo, ut hoc planè confirmem, nihil me his aliquot iam annis in eo genere editum legisse libentius. Itaq; te iam ne hortor quidem, ut quo itinere instituisti, eodem porrò pergas: satis enim tibi incitamenti cùm iudicium de te, expectatioq; hominum, tum fructus ille

ingenij ſuauiſsimus, qui in pangendo maximè, & in commentando percipitur: debet afferre: qui etſi omnibus eruditis datus eſt, cùm hi aliquid ex ſeſe procreant, atque gignunt: uberior tamen adeſt poëtis. Quanquam ego te non poëtam magis, quàm oratorem eſſe ſtatuo: cuius rei facio ex epiſtola tua coniecturam: ea enim ita commodè, & concinniter ſcripta eſt, ut facilè intelligam, te utrum uelis & ſuſcipere, & poſſe præſtare. De me uerò, quem tu tantopere in tuis ſcriptis ornas, eoq; honore afficis, quo maiore nemo afficere quenquam poteſt, quid dicam, uix reperire mihi poſſe uideor. Nam ſi eas in me laudes agnoſcam, quas tu mihi tribuis, timeo ne arrogans: ſin repudiem planè, atque reijciam, uereor ne ingratus aduerſus te ſim, cum de tuo iudicio ipſe detraham, eo ipſo unde ſim ornatus. Quam ob rem ut in difficili eiuſmodi cauſa ad id me uertam, quod meo pudori maximè eſt conſentaneum: ut tibi agam pro tua iſta humanitate, & erga me beneuolentia gratiaſ, meq; tibi hoc nomine obſtrictum eſſe confitear, quod facio equidem, & libens facio: tibiq; perſuaſiſsimum eſſe cupio, te à me ſingulariter amari, uel ingenij, & uirtutis, & probitatis tuæ cauſa, uel eius officij atque amoris, quo me ipſe proſequeris: uel quòd eorum & temporum, & hominum in tuis literis mentio facta eſt, quorum meam & mem

& memoriam, & erga illos beneuolentiam dies nunquam delere obliuione ulla potest: ut præter id, quod tuo nomine tibi debeo, quantum etiam illos dilexi, totum in te persequar: quo me in te animo esse, si usus uenerit, re ipsa experiundoq; cognosces. Vale Carpentoracti VI. Cal. Iunij. 1535.

AONIVS PALEARIVS PETRO MELLINO S. D.

Nisi me uel uirtus tua, uel familiæ dignitas sæpe inuitasset, ut magnopere desiderarem haberi aliquando in tuis, uel hoc ipsum satis esse poterat, quòd Ambrosius noster, quem iustis de causis ualde amo, quotiescunque ad me scribit (scribit autem ferè quotidie) de præclaro isto animi tui sensu, & beneuolentia quadam ingenua erga eruditos homines iucundè, & libenter mihi sanè multa: quibus fit, ut diuturni mei desiderij igniculus indies crescat, amemq; te pro ista animi tui præstantia amore non mediocri, sed singulari quodam, & incredibili, non quòd ego in uiris doctis, quales apud te semper sunt, numerari me unquam somniarim, in quod quidem non aspiro: sed quòd eorum hominum sim tam studiosus, quàm qui maximè: quo minus enim ingenio possum, huiusmodi mihi diligentiam subsidio comparaui, ut eorum dicar studiosus, putemq; ex eo bo-

num nomen posse me consequi. Nam cùm de fortissimis, & clarissimis uiris, quibus ciuitas tua semper floruit, multa narrantur, nonnulla non modo de necessarijs, sed de libertis, seruisq; eorum dici necesse est, ita ut non minus hi, quàm illi splendorem adepti, uulgò leguntur. Quam ob rem eos omneis colo, & obseruo qui animo isto tuo sunt in bonos, & doctos uiros: qui cum perpauci fuerint, & sint tui similes perdiu nulli, eo à me amaris uehementius: uelimq; hanc animi mei declarationem neque uulgarem, neq; adulationis nomine suspectam existimes, cuius te planè hostem esse intelligo: sed recta ratione ortam, ad complectendam istam animi tui nobilitatem: qua fretus, scripsi ad te, non ut solet, qui nouis amicitijs cupiat illigari: sed qui sanè in ueteri optimi cuiusq; necessitudine fuerit confirmatus: uoluiq; potius desiderari uerecundiam meam, quæ natura ipsa mihi tributa est, quàm meam à me diligentiam requiri, quòd eam minus contulissem ad coniunctionem amoris erga me tui: præsertim cùm Ambrosius ipse, & omnes qui istinc ueniunt amici significent, libellos meos de Animorum immortalitate iecisse apud te fundamenta quædam beneuolentiæ: quòd scilicet ob studiorum nostrorum similitudinem te ualde delectassent. Quod cùm ab uno, & item altero accepissem, sustuli ego manus: uisum enim mihi

hoc

hoc, non fortuitum, sed diuinum. Itaq; nihil est, quin te summa dignitate uirum, antiquis moribus, non uulgari doctrina toto animo amplectar, oremq; ut cuius fores à te ipso tam humaniter mihi apertæ sunt, insinuatum penitus sinas me in ea beneuolentia diutissimè conquiescere. Vale. VIII. *Cal. Nouembris.*

PETRVS MELLINVS
AONIO PALEA-
RIO S. D.

VTer nostrum in expetenda, & omni studio comparanda mutua inter nos coniunctione, & beneuolentia auidior fuerit, contenderem sanè dubium, nisi in eo quòd præueneris, te facilè superiorem per me ipse intelligam, & me præuentum doleam non mediocriter: nam quod ad reliquum attinet, nec tibi concedam libenter, neq; nisi me amor fallit, errare in eo me, aut decipi putem: cum primùm enim frangrantissimum tuarum uirtutum odorem sensi, iucundissimumq; tuarum lucubrationum saporem, tanta sum repente delectatione perfusus, & admiratione simul affectus, ut quem amem magis, magisq; admirer, habeam neminem: quem æquè, uix reperiam alterum. A me autem quid ad te tale? Virtute igitur, & diligentia superasti: amore autem, & beneuolentia, ignoscas uelim, nihil est quod contendas. Quod autem Ambrosius noster, mihi tum

d 4 affinit

odor uirtutum
lucubration
sapor

affinitate, tum longa consuetudine morumq; integritate coniunctissimus, ad te de meo tuorum monumentorum iudicio præscripsit: fecit id quidem amicè, ut solet: neq; quicquam est, de mea erga te uoluntate, meoq; de te iudicio mentitus. In eo tamen mihi non satisfacio, quòd non eo sum ingenio, non ea eloquentia præditus, & eruditione, quæ in te uideo esse illustria, ut ijs qui tua nondum legerint persuadere facilè, aut dignè satis pro merito tuo egregias laudes tuas oratione exornare possim. Debeò tamen illis plurimum, qui ea inter nos iecerunt beneuolentiæ semina, quæ eo uberiores fructus ferent, quo melioribus iacta principijs, meliore quotidie cultu, maturioreq; industria excolentur. Illud igitur tibi affirmo, te apud me semper non eo solum honoris, & amoris gradu futurum, quo olim apud priscos illos Romanos nostros habiti sunt illorum plurimi, quos & tu commemorasti, & uiget illorum memoria sempiterna: sed & qui diuturna familiaritate, arctissimaq; consuetudine, communiq; animorum, ac studiorum ardore, alti, educati, perfecto mox confirmati iudicio, sanctam inter se uitæ huius societatem tenent: ita ut te non in amicitiam meam recens receptum uelim putes, sed tanquam in ueterem non animorum alienatione, sed locorum, & incertæ peregrinationis interuallo distractam, ex insperato reuoca

uoca

uocatum: tibiq; non primas beneuolentiæ fores, sed amantissimi animi adyta esse reserata. Poteris itaq; in posterum omnia tibi ipsi de mea fide, opera, & obseruantia polliceri, quæ ab amicissimo, tuiq; similium studiosissimo expectari possunt. Hæc dum scriberem, aderat una mecum Pierius meus, Vitalis item, & Cursius tui, qui præter ea, quæ de doctrina tua honorificè dicta sunt, multa de ingenij tui amœnitate, deq; morum suauitate, & integritate uitæ prædicarunt: quæ omnia nostræ erga te beneuolentiæ cumulum, si quo fieri pacto poterat, cumulatiorem reddidere. Vale Roma XIIII. *Cal. Decembris.*

AONIVS PALEARIVS PAVLO SADOLETO S. D.

QVàm uellem Cal. Iunijs Volaterris fuisses, delectasset enim te mirum in modum sermo Marij tui, homo scilicet cui uis tempori perurbanus. Antequàm tuas literas legisset, exceperat me, atque antiquissimum hospitem familiæ suæ: lecta uerò epistola, à te peramanter scripta, noli quærere, qua me charitate, & animi propensione amicissimè est complexus: deinde percontatus de statu curiæ, multa de patrui tui sanctissimi uiri laudibus, deq; amicorum suorum suauissimis moribus iucundè mihi narrabat. Post autem

cum in horum temporum mentionem incidisset, sic liberè detestari, sic grauiter cōqueri, sic Christianè deplorare hominum ingenia, ut mihi liqueat, nihil illo episcopo hisce aliquot annis me uel uidisse, uel audisse quod commouerit, aut commonuerit magis. Cùm uerò de tui ingenij expectatione aliqua à me uerissimè referrentur, quantumq; in studijs istis liberalibus profecisses, cumulaui senem omnibus Lætitijs, Summa est enim expectatio tui, tum quòd id ætatis præclaram eruditionem consecutus uideare: tum quòd patruum habeas clarissimum uirum: qui etsi nihil agit, nihil cogitat aliud, nisi quod ad CHRISTVM *pertineat: elegantissimo tamē dicendi genere oblectatus, id quod nemini maiorum contigisse uideo, mirificè semper eloquentiam cum sapientia coniunxit. Nam quo sanctissimam facultatem acuti potius, quàm eruditi homines in tenebras coniecerant, & in profundo abstruserant, ita ut sacris literis sempiterna propè nox offusa uideretur: eo ille dignus est omni laude, cuius ope lucem in his respicere cœperimus. Dicam enim, ut soleo, liberè mi Paule, fuit aliquando uitiosum, & captiosum hominum genus, qui aut ostentationis, aut quæstus causa obduxerunt tenebras rebus clarissimis: quòd si in philosophia tantum humana illa fecissent, essent fortasse ferendi: at cum diuinam istam, qua uiuimus, unde lucem haurimus, per quam ad superos accedimus ma-*

gnis

gnis uoluminibus, & cōtentiosis quæstionibus oppresserint: probent qui uelint, per quàm boni certè non probant. Sunt aliqui etenim adhuc, qui ueluti noctuæ in latebris gestientes, luce oblata ingemiscunt: à quibus, ut inepti esse desinant, non est requirendum: ijs primus restitit patruus tuus, primusq; docuit nostros homines res sacras & Latinè, & distinctè, & ornatè dicere: qui nunc, cùm ad Christianæ Reipublicæ gubernacula accesserit, uerentur boni studiorum illorum remissionem. Nam quæ (malum) fatales rerũ omnium perturbationes subitò confluxerunt? iura diuina, & instituta prima illa salutaria, quæ maiores nostri summa obseruantia coli uoluerunt, ecquis non peruertit? populi crudeli dominatu premuntur, boni temporum causa hiscere non audent. Christianæ pietatis umbram fortasse tenemus, pietatem iandiu nullam, ardet Gallia belli quanta potest contentione finitimis exitiabili, & calamitosa: Germania seditionibus perturbata est, rerum nouarum studiosissima: Italia incertis rumoribus seruit, & leuissimis auditionibus commota maiores Galliæ, & Hispaniæ motus expectat: Parthi hostes Christiani nominis sempiterni, terra mariq; exercitu comparato uenire dicuntur. Tu uide iam quibus negocijs distineatur patruus tuus, ad quos labores uocatus sit, quot illum impediant solicitudines: ut quidem certè firmissima hominum opinio sit, in eo gradu

colloca

collocatum priuatis studijs non posse uacare sine maxima operæ publicæ iactura. Tibi igitur studia illa reseruantur, deditq; Deus animum, ut quæ ille in Carpentoractis Luce, atque ocio commentabatur, tu prosequare: ad quæ te ipse cohortari debes, curamq; & cogitationem suscipere dignissimam ingenio isto excellenti, & industria tua. Vale, Senis. III. Idus Iunias.

AONIVS PALEARIVS ENNIO PHILONARDO CARDINALI VERVLANO S. D.

NEque humanitatis, neq; sapientiæ tuæ oblitus, quã ad Deos proximè accedis, rem diligentissimè perpendendam facturus nihil ad te literarum dedi: quem enim melius consulere potuissem, quàm uirum sapientem fortunæ accessionibus probatum, sua uirtute in altissimum locum prouectum, & cuius præterea semper in me beneficia singularia quædam extiterunt? Verùm enimuero cùm Romæ superiore anno fuissem, quia sat mihi uisus sum in ea re cognouisse sensum animi tui, subpudebat me nunc etiam per literas quærere eadem, quæ ego coràm ex te audiuissem. Nam in sermonibus nostris quotidianis cùm dixissem, me pertæsum iam temporum nostrorum, & nihil

sabis

nihil magis desiderare quàm uerè Christianè uiuere, & propterea urgeri Pauli dicto, εἰ δ᾽ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν κρεῖσσον γάρ ἐστι γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι. Probasti maiorem in modum sententiam meam, eamq; opinionem neq; nouam esse, neq; futilem affirmabas: sed ex antiquissimis institutis, & sanctissimis literarum monimentis repetitam. Quam ob rem cùm in Hetruriam rediissem, & emissem Caecinnianum, A. Caecinnae Volaterrani scilicet uillam, eius ipsius, cuius causam egit M. Tullius noster Arpinâs ad Recuperatores facilè me uinci passus sum ab amicis, qui ut ad uxorem animum appellerem cohortabantur: etenim haec ipse mecum recta reputabam uia. Hem habeo hic neminem neque cognatum, neque affinem, quartum annum ago, & tricesimum, non nunquam minus belle habeo: Hetrusci mores placent, quid causae est, cur adolescentulam optimis parentibus benè, & pudicè educatam non ducam in uxorem, praesertim cùm Caecinnianum, quò aliquando remotum ab oculis populi ad scribendi studium conferre ego me statueram, sit intra fines Collinos: Collini municipes me summis honoribus affecerint, Collinum oppidum placeat, cũ loci salubritate, tum aedificiorum descriptione, tum hominum commercio non inurbano, tum quòd Senensium ciuitati sit proximum, & à totius Hetruriae florentissima urbe non longè absit. His de causis cessi

ſis ceſsi amicorum precibus, qui à me id ſumma iam contentione efflagitabant, quòd niſi me adhuc pungeret quaſi aculeis pietas quædam meorum, & mirum deſiderium tui, uiderer non ineptè uitæ meæ rationem instituiſſe. Nunc autem cum à te ſummo, & ſapientiſsimo uiro, quem ſemper omni ſtudio colui & obſeruaui, tam longè abſim, diſpeream ſiquid eſt quod me ualde delectare poſsit. De Sororis meæ filio quod ſcribis, equidem & cupio, & debeo: at his eruditis temporibus ſtudia hæc literarum non uulgarium incredibiles quoſdam animorum motus, & celeritatem ingeniorum deſiderant, quæ cum in illo ſint uel mediocria, ualetudine etiam, & natura infirmiore, cohortabar eum ad medicinæ artem: nam etſi medicum Philoſophiæ non omnino expertem eſſe oportet, nõ tamen neceſſe eſt & Græcæ, & Latinæ linguæ abundare omnibus ornamentis, & in caſtitatem illam orationis incredibilem laborem inſumere, æquè atq; oratorem, poëtam, & Germanum philoſophum gloriæ & laudis auidiorem. Sed quid ego ad te hæc inter magnos uiros, omni tempore ſumma cum laude uerſatum? Reliqua, ſiqua ſunt, ſcribã ad patruelem meum: ita tamen ut intelligat, magnum apud me pondus habuiſſe commendationem tuam. Vale, Senis Cal. Martijs.

AONI

AONIVS PALEARIVS IACOBO SADOLETO CARDINALI S. D.

CVm superiore anno emissem uillam, quæ fuit A. Cæcinnæ, in agro Volaterrano, cuperemq́; eam emptionem mihi bene et feliciter euenire, omnia propè assequi uisus sum, quòd qui te diligentissimè colit, & obseruat Lucam Volaterranum, qui fuit Episcopus Anagninus comperi uicinum: is omne tempus, quod ab sacrorum confectione, & diuinis precationibus datur, partim in sanctissimis Theologiæ studijs, inq́; iucundissima de cultura agri lectione consumit, oblectatq́; se mirum in modum in prædiolo fructuoso, & peramœno exornando: homo certè Christianus, publicis muneribus exercitus, ita ab ambitione abest, ut priuata uillula uel rusticana quicquã neget esse suauius: agricultura uerò nihil putat esse quod hominem liberum magis delectare possit, nihil in quo uir bonus possit esse felicior omni ocio, & tranquillitate: quæ cùm ab illo sæpe, & ex animo dicuntur Xenophontium illud ob agri cultionẽ de Cyro in mentem uenit, δικαίως μοι δοκεῖς ὦ Κῦρε εὐδαίμων εἶναι. ἀγαθὸς γὰρ ἂν αὐτὸς εὐδαιμονεῖς. *Quare frequens sum in Cæcinniano, ut loci amœnitate, & hominis bene docti, et tui amantissimi sermonibus perfruar. Is me sæpe rogat, si quid de te acceperim: solicitus est enim, quòd*

dixi,

dixi, uereri me ne hoc labore itineris multorum dierum ſi cum collegis profectus es defatigere, quo minus ualens ſis, quod Deus prohibeat: præſertim cùm ſuperiore anno ægrotaueris, & purgationibus, & ui morbi non eſſes ſatis firmus: itaq; amiciſſime mecum deſiderat ut bene ualeas, eaq; de te perferantur, quæ nos uolumus, & omnes tui. Habet is negocium in quo ſperat bonos ſibi non defuturos, te uerò per quem rem tranſactam dicit, quia optimus es, adiutorem ſingularem, & hoc ipſo in negocio optatũ, & perſpectum profitetur: putatq; omnino tibi ſuo nomine gratias agendas, quòd omnibus rebus iuueris: cauſa huiuſmodi eſt, ut ſpes omnis ſit in deprecatoribus & commendatione bonorum. Abdicauit ſe ſe homo epiſcopatu: dignitatem, autoritatemq;, & cætera quæ ex eo conſequi poterat libentiſſimè alijs conceſſit: quæ ex hoc ipſo adpromiſſa ſunt tenuia, & exigua, uellet ſibi, non ut ex ſponſo, ſed à ſummo Pontifice, ad cuius pedes ſe ſe abijcit, quaſi condonari. Ea de re orauit me ut ſcriberem literas commendatitias, gnarus qua te reuerentia, & obſeruatione colam, qua te in literarum, & uirtutum omnium excellentia, qua in fortunæ acceſſionibus humanitate eſſe prædicem: qua fretus, ſperat has literas aliquod habituras apud te pondus. Itaq; facio quod ille petit, & lubens facio, eumq; uirum bonum, & in primis Chriſtianum, & tui

amantiſſ

amantißimum, tibi commendo. Vale, ex Cecinniano, III. Nonas Quintilis.

AONIVS PALEARIVS LVCAE IOANINO EPISCOPO S. D.

CVm superioribus diebus me ad cœnam inuitasses, quo melius, & diuinius, uti soles, cœnaremus, appositus est in secunda mensa libellus de uxore ducenda. Quem cùm auidißimè legere cœpissem, legati ineptißimi de re frumentaria inter turbauerunt: neq; me hercule memini uidisse, aut audisse oppidanos loquaciores, & qui tantos spiritus in re tenui sibi sumant: itaq; abij cum stomacho in Cæcinnianum. Quò cùm peruenissem, legi diligentißimè libellum, quem mecum attuleram: de quo quid sentiam, quoniam id petis, ut liberè dicam, uideo primùm, quod tu ipse mihi narrabas, in ea parte, quæ inuentio dicitur, summum iuuenis ingenium, in ea quæ dispositio appellatur, non uulgare iudicium, orationem deinde uehementem, quam ego mallem interdum paulò sedatiorem, & numeris quibusdam oratorijs potius, quàm poëticis fluere omnino puram, & solutam, quod huic erat perfacile, siquidem uerborum nitore mirificè delectatur, quod in Iouiniano, & Augustino desideres, qui de re hac eadem cu-

e mulat

mulatissimè scripserunt, ita tamen ut theologos potius, quàm oratores, aut philosophos poßis agnoscere. Quòd si Guidius tuus, & iam noster, ea argumenta adiunxisset, & oratione illustrasset, quæ ab illis adducuntur è scriptis quæ κανονικὰ appellantur, caue putes quicquam pulchrius potuisse excogitari. Etenim quæ ab illo ex poëtarum, & philosophorum monimentis repetita sunt, sic aptè, ornateq; dicuntur, ut spes mihi iniecta sit ab eodem ijsdem ornamentis, atq; luminibus genus hoc scriptionum de coniugio à Latinis theologis incultè, horrideq; tractatum, posse perpoliri. Ad hoc tu iuuenem tua dignitate, & autoritate, qua te colit, & obseruat cohortari debes: nam quod ex hoc libello augurari possum, non fallet opinionem tuam. Vale, ex Cæcinniano.

AONIVS PALEARIVS PETRO VICTORIO S. D.

M. *Casalis, qui te mirificè diligit, officia iucunda mihi sæpe fuerunt: ea uerò multo iucundißima, quæ ab illo profecta sunt superioribus diebus: cùm enim Florentiæ esset, salutauit te meo nomine, quem ob præclaram eruditionem semper colui, & obseruaui. Idem rediens tuis uerbis mihi salutem dixit, quo facto eam quam expectabam tenere*

occasio

occasionem uisus sum, ut ad te aliquid literarum darem, inquibus declararem amorem erga te meum: multæ enim sunt causæ, quibus de causis ego te ualde amo: primum, quòd ijs studijs excellas, quæ me à pueritia magnopere delectarunt: deinde quòd Iano Lampridio, & Marcello Ceruino optimis uiris, & mei amantissimis uteris (ut audio) perfamiliariter: qui cùm de ingenij tui suauitatibus, sæpe mihi prædicarint sanè multa, suppudet me antehac nunquam ad te scripsisse, præsertim cùm tam uicinus esses, ut facilè meas literas quotidie posses accipere, & ego tuas: cùm item usu uenisset uenire ad te, qui abes iter unius diei, quod quidem aliquando faciam, ut expleam hoc desiderium, & quem uirtute mihi amandum proposui præsens uideam, & agnoscam. Interea uelim me reponas in tuis, ducasq; in numero necessariorum, uel coniunctissimorum: existimesq;, nihil me putare iucundius literis tuis: quæ si aliquando ad me perferentur, erunt illæ quidem alleuationes solicitudinum mearum, & fortasse efficient ne à studijs istis doctrinarum liberalium domesticis negotijs totus abducar, eritq; Dijs gratia, quòd non omnia male cadant, quòd cùm iandiu absim à meis charis, optimisq; amicis, in Hetruria repererim non modò illarum artium bene peritum uirum, sed etiam affluentem omni ornamento mansuetudinis, & humanitatis.

 Vale.

Vale. VIII. *Cal. Ianuarias, ex municipio Collino.*

PETRVS VICTORIVS AONIO PALEARIO S. D.

Fecit humaniter Casalis, qui te meo nomine quemadmodum uolebam diligentissimè salutauit, & est homo omnium officiosissimus. Venit ad me ille domum, cùm antea eum non cognossem, statimq; post ea uerba quæ primus ille congressus requirere uidebatur, honorificum de te sermonem habuit, & mihi suauissimum, multaq; de humanitate, mansuetudine tua, morum deniq; elegantia exposuit: ingenium enim, & doctrina mihi, quemadmodum omnibus qui ingenuis studijs delectātur, iam pridem cognita erat, quæ sanè ille amore quodam tui, & studio inflammatus ex animo faciebat, & uberrimè, ac uerissimè facere poterat. Ego libenter, & cum uoluptate audiebam, ualde enim tuis laudibus delector: renouatus est igitur in me amor, quo te antea plurimum prosequebar, uel ut rectius loquar, ortus, & repente excitatus. Antea enim te propter ingenij tui magnitudinem, & incredibilem eruditionem, quæ ex graui illo tuo, & planè diuino poëmate mihi perspecta erant, tantummodo admirabar, quemadmodum debebam: amare non audebam, nec enim facilè poterā: est enim consuetudinis hoc uerbum, & eorum qui aliquibus

uincu

uinculis inter se officiorum coniuncti sunt, si non familiaritatis, at uoluntatum saltem, & studiorum. Postquàm uerò intellexi te tanta benignitate præditum esse, quantam mihi probus ille senex prædicauit, & à me non abhorrere sensi, mirificus quidam amor subitò exortus est: quòd nisi multis, & molestissimis negotijs eo tempore impeditus fuissem, hoc etiam beneuolentiæ, & liberalitatis tuæ indicium tibi præripuissem, nec siuissem me à te humanitate, & benignitate uinci: nec tamen me à te uictum esse hac in re molestè fero, quem facilè in alijs etiam rebus à te uinci, & superari posse scio, & gaudeo. Literæ posteà tuæ humanissimæ, & elegantissimæ magnum cumulum amori illi iam suscepto attulerunt, & eum incredibiliter auxerunt, ut quæ plenè morum tuorum elegantiam, & suauitatem mihi significarent, & apertè exponerent animi tui in me propensionem, quæ magis ex naturæ tuæ bonitate, quàm ex meis ullis meritis orta est. Quare scias te mihi charissimum esse, & paucos esse quos æquè ac te amem, & obseruem. Quòd si aliqua mihi occasio dabitur efficiam profectò studio, ac diligentia mea, ut quem tu antea tantum propter amorem in me, ac studia amicorum tuorum, optimorum quidem illorum uirorum, ac doctissimorum amasti, meritis etiam, & officijs meis aliquantulum diligas. Quare nunc sunt tuæ partes, ut

mihi oſtendas, quomodo ego huic deſiderio meo, ac debito erga te ſatisfacere poßim: & in nulla re, in qua tibi opera mea utilis eſſe poßit, labori meo parcas. Vale, & me ama. XI. *Cal. Febr.*

AONIVS PALEARIVS
PETRO VICTORIO S. D.

ETſi tua uirtus me ſatis allicere potuit ad amandum, fecerunt tamen hoc literæ cumulatius, in quibus inerat effigies humanitatis expreſſa, & quædam animi tui imago non muta, quam mihi de te ſæpe propoſueram: neq; enim unquam dubitaui, ſiquando ad te ſcripſiſſem, accepturum me literas Victorio dignas, & tua ſi opera uti contigiſſet, habere amicum paratum, & adiutorem ſingularem. Etenim uiri hoc eſt in primis qui in artium ſtudijs liberalißimisq; diſciplinis optimè uerſetur, non fallere opinionem ſtudioſorum ſui. At me hercules tale de te mihi ſpectrum excitaui, etſi te nunquam uiderim, ut æquè agnoſcam, ac ea quæ oculis quotidie cerno, neq; uerò licet abſis, quicquam eſt mihi te præſentius: quod credo fit, quod præter te in Hetruria uix alterum habeo, in quo cum ſumma eruditione germanam eloquentiam uideam eſſe coniunctam. Nam ut multis multa concedamus, nonnulli in Dialecticis exercitati Phyſica non ignorant: at in ijs Dij boni, quàm nullus

dicendi

dicendi usus, & exercitatio, sed bene sæpe admista barbaries, & duritas incredibilis quædam orationis: multi sese ad sanctissimam disciplinam theologorum conferunt, quæ quo serius accepta est à Latinis hominibus, eo in hanc curam erat magis incumbendum, ut illustraretur uerborum omni elegantia, & numeri, & sententiarum apta concinnitate, & ornamentis illis oratorijs, quibus delectari primùm, rapi deinde, mox inflammari etiam animi possent: quorum cùm ignari sint ij, & expertes, abijciunt se in tenebras, quas clarissimæ facultati acuti potius Sophistæ, quàm eruditi homines multis seculis indignissimè offuderũt. Complures ad Iuris ciuilis scientiã uberem, & dissipatam balbutientes accedunt, quorũ mentis acies ita perstricta est, ut non uideant illos ipsos iurisconsultos, quos proximè ad Deos accedere arbitrantur, castum, & Atticũ dicẽdi genus summa industria fuisse secutos. Post hos irrepserunt eruditũli quidã, qui in uerborum inani uolubilitate, & superstitione omnia esse posita existimant, neq; philosophiam, neq; interiores literas unquã attingunt, quibus peream siquid est impudentius. Nam etsi eloquẽtia à laudatis uiris meritò semper laudata est: nisi tamen societate quadã disciplinarum exornetur, in quarũ ubertate pulcherrimè alitur, nihil ea ieiunius potest excogitari. Quãobrem semper ego præstans ingenium, intelligensq; iudicium

tuum sum admiratus, quod utrunq; sis peræquè complexus, & dicendi scientiã, & exquisitã doctrinam, cuius utriusq; desiderio flagrans, emi superiore anno A. Cæcinnæ uillam, quæ fuit in agro Volaterrano, ut libris comparatis in bibliothecã me abderem. Sed hoc ipsum aliter euenit: nam cùm municipes Collini angustos fines habeãt, emi Cæcinnianũ multò carius quàm æstimaram, quare tametsi ea emptione bene emisse dicar, oppressus tamẽ ita sum ære alieno, ut quam ad studia literarum emerã, ea uilla maximè ab ijs ipsis me auocet, atq; abducat, à qua perturbatione, & sollicitudinum fluctibus si emersio unquã, siquis Deus liberauerit, referã profectò, & reuocabo me ad egregias istas artes tuas. Interea Cæcinnianum meum non contemnas, cùm loci salubritate, tum hominis tui amantißimi obseruantia. Collinum item oppidum pro diuersorio tibi sit, quò siquando res urbanæ fecerint satietatem, curses, tanquam ad animi relaxationem. Fuit hic philosophis mos, & oratoribus tuis, ut à ciuium oculis aliquò interdũ concederent. Neq; illud obieceris, quòd peramœnæ uillæ uestræ suburbanæ sint, quibus cũ diuersoriola nostra non sint conferenda. Villarum istarũ magnificentiæ nemo nõ cedet: uerùm id ipsum quòd suburbanæ sint, dixerim esse impedimento, ne trãquillitate, & otio illo frui omnino liceat. Multi officij causa conuenient, nonnulli sciscitaturi,

turi,

turi, quid agas, aliqui etiam ut infaceto, & multo ſermone obtundant: quæ incommoda nihil eſt quod timeas in Cæcinniano: niſi illud fortaſsè, quod non ſpero, uereare: quòd homo ibi ſit, qui à latere nunquam diſcedet auidiſsimus iucundiſsimæ conſuetudinis tuæ. Vale, ex Cæcinniano IX. *Cal. Martias.*

AONIVS PALEARIVS FRANCISCO VERINO S. D.

CV'm te uirum ſemper in philoſophia, quæ de natura eſt, ſumma cum laude uerſatum cum Victorio noſtro conueniſſem, & cœnæ tempus inſtaret, res ſanè difficilis, & perobſcura in quæſtionem uocari à te cœpta eſt: Vbi homines mortem obierint, quo eorum animi in ſtatu ſint, ſi cum corporibus non extinguantur: id ipſum πρόβλημα dum in municipium redirem mecum animo uoluens, & quid reſpondiſſem recogitans texi epiſtolam, qualem ſcribere poſsit non qui in philoſophiæ cella penuaria ſit, ſed homo tui ſtudioſus, & amantiſsimus, qui equo reuectus non prius domi aſſederit, quàm ad te ſcripſerit. *Huius quæſtionis explicationem phyſicè pertractari non poſſe dixeram: quam tu poſſe dicebas, & habere te aliquid iam quod, ſi pluſculum fuiſſet temporis, nos ualde delectare potuiſſet. Dij immortales cur ego à te abſum uiro doctiſsimo? næ annum euoluens libros omnes Peripa-*

teticorum, non facilè obseruarim locos, quos tu mihi unius horæ usura commonstrare potuisses: quos ut mihi aperias aliquando, cùm plus erit ocij, ueniam ad te, non discessurus, nisi pertractata omni ista quæstione, quam ego ad physicum philosophum spectare non arbitrabar, quòd de Animo, aut Anima (rem enim eandem Latini ijs uocibus sæpe significant) tandiu poßit differere, quandiu in plenæ, absolutæq; definitionis perceptiōe uersetur, quæ est, ψυχή ἐστιν ἐντελέχεια ἡ πρώτη σώματος φυσικοῦ ζωὴν ἔχοντος δυνάμει. *itaq; cum desinit esse* ἐντελέχεια σώματος φυσικοῦ ζωὴν ἔχοντος. *desinit de ea physicus cogitare, qui æquè animi principatum, & motus quosdam celeres, & uim quandam seiunctam ab his usitatis, notisq; naturis non potest nisi in corpore comprehendere: atq; illam ipsam præstantem, æternamq; mentem, quæ principium est motionis, nisi in circulo, atque orbe, quem Mobile primum appellant: quòd si eius quod mouetur considerationē sustuleris, eius quoq; qui moueat agnitione Physicus omnino carebit, quòd in eo perpendendo, quod mouetur, eius omnis cogitatio sit posita, & fixa, & ijs finibus contentus sit, ea philosophiæ pars quæ Physice appellatur. Habent enim & artes ipsæ cancellos, & terminos, extra quos egredi non licet: quare ueluti neq; ante hanc cœli pulchritudinem, cuius initium quidam posuerunt, quis fuerit Deus, neq; quis futurus sit, post*

fatale

fatale mundi exitium Physicus propriè disputat, sic neq; de anima, antequàm in corpore sit, neq; postquàm è corpore abierit si suis regionibus uelit se continere, potest disputare. His ego adductus in librorum meorum partitione dixi, me hac in re Theologos summa industria fuisse secutum, qui mentes quasdam ab omni admistione corporis remotas ex disciplinæ ratione contemplentur. Habent quidem & illi documenta, & signa, quibus collatis prodeant in aciem, & pulcherrimè pugnent: habent & suasiones graues, & synceras, & dulces, quibus nihil est diuinius, nihil ad motus faciendos aptius, præsertim cùm propensi natura sint animi hominum ad eam scientiam, nihilq; sit, quod ijs pacem, cōsolationem, spem magis afferre poßit, quàm hæc una facultas, si ineptißimorum hominum audacia in profundum demersa, Oratorum, & Philosophorum præclaris ingenijs subleuetur. Vale, & doctißimis, atq; optimis uiris Campano, & Victorio salutem dic, meq; ut illos ama. Ex municipio Collino ad III. Idus Aprilis.

AONIVS PALEARIVS FRANCISCO VERINO S. D.

CVm expectarem auidißimè literas tuas pluribus uerbis scriptas, allata est ad me schedula

tuo

tuo nomine tribus, aut summum quatuor uersiculis, in qua erat ueluti nouum, atque inauditum, quod in scholis omnium philosophorũ est tritum, & propè uulgare, quod eo mihi te uisum est indignius, quòd id ipsum neque Græcè, neq; Latinè dicebatur. Existimaui pro mea in te obseruantia, culpa tabellarij factũ, qui fortasse prius abs te literas flagitarit, quàm planè scribere potuisses: nam tu quidem maturè factus senex, Victorij scilicet opera usus, exuisti omnẽ barbariem: neq; in eorum numero esse uoluisti, qui ostẽtatione doctrinæ cõtenti sunt insignibus ambitiosorum. Tu, quod ego summa cum uoluptate audiui serò, sed diligenter didicisti literas Græcas, Latinas non serò, & tamen ubi Latinè aliquid non potes reddere, Thuscè dicis: amo te ob istuc factum non mediocriter, quòd Milonis illud ualde probem, οὐκ ἕνεκα τῶν λόγων τὰ πράγματα συντελεῖσθαι, ἀλλ' ἕνεκα τῶν πραγμάτων τοὺς λόγους. *nihil refert uel Græcè, uel Latinè, uel Thuscè dixeris, modò benè, Tam multæ sunt comprehensiones philosophorum, ut una lingua non sit satis: excutienda tamen nobis est negligentia, & ignauia quædam, ne uocibus abutamur, ne immutemus, quos appellant, dicendi modos, non solùm quia maiores nostri qui dixerunt omnia significantius ijs* τὴν αὐτῶν διάνοιαν *expresserunt, sed etiam ut posteris consulamus, ne nouus illis exudandus sit labor uerborum usu, & dicendi*

genere

genere immutato. Hoc præstans semper fuit Victorij mei iudicium, hoc aliquando Campani tui: quod si nos sequimur, obsecro te ut à congressu nostro excludamus fecem philosophorum, simiolos istos cum annulo, & toga, qui quod barbarè non sit dictum, non putant Aristotelicum. Collegisti probè philosophi sententiam de animorum immortalitate ex libro tertio περὶ ψυχῆς, *quam ego Græcè malo, nequid peruertam.* ὁ νοῦς χωριστὸς, καὶ ἀμιγὴς, καὶ ἀπαθὴς τῇ οὐσίᾳ ὢν ἐνεργείᾳ. *& paulo pòst,* χωρισθεὶς δ᾽ ἐστὶ μόνον ἀθάνατον, καὶ ἀΐδιον, *& ex libro secundo* περὶ ζώων γενέσεως. λείπεται δὲ τὸν νοῦν μόνον θύραθεν ἐπεισιέναι, καὶ θεῖον εἶναι μόνον. *Quid censes me hæc nõ legisse? an uerò cum homines Græci Alexander, Themistius, Simplicius hæc interpretati, fulgurare, tonare, permiscere omnia uiderentur, & barbari interpretes Auerroes, Auicenna ob hæc eadem certarent summa contentione, cumq; semilatini Thomas, Scotus, Pomponatij, Sinuessani digladiarentur inter se, et quantum poterant uoce contenderent, ut omnes exaudirent, unus ego nunquam ad tantos clamores aurem intendi? nempe in librorum meorum diuisione legere potuisti: in secundo libro Stoicorum, & siquæ erant Peripateticorum rationibus immortales esse hominum animos probauimus: neq; puto illorum aliquod argumentum esse quod eo libro non cõtineatur, sumpta quædam sunt ab Aristotele*

stotele studiosius, nam illud.

Non aliquid mixtum, non concretum ex elementis

Sed purum, æternũ, quodq; omni est tabe solutum,

eò spectat, ὁ νοῦς χωριστὸς, καὶ ἀμιγὴς καὶ ἀπαθὴς, καὶ τοῦτο μόνον ἀθάνατον, καὶ ἀΐδιον. *Vereor ne tibi iam sim molestus, uenio igitur ad ea quæ scribis: Scheda tua nihil habet eorum quæ recepisti,* ὑπέχε λόγον. *dixisti hanc quæstionem, ubi homines mortem obierint, quo corũ animi in statu sint, si cum corporibus non extingantur, Physicè pertractari posse: ego id sedulò negabam. Quid ais? tuum est ostendere, ab Aristotele id esse factum, dum Physica tractauit. Quæ adduxisti, non conueniunt: nam in his philosophus animi principia indagat, ut constituat* νοῦν τὸν μὲν ποιητικὸν, τὸν δὲ παθητικόν; *quòd alter* χωριστὸς καὶ ἀμιγὴς καὶ ἀπαθὴς *sit in homine, quod Pomponacius delitiæ tuæ non potuit concoquere: alter* φθαρτός, *quod Lyncei quidam interpretes non uiderunt. Id si propositum est Aristoteli, tu iam uide in his uerbis.* ἐπεὶ δ' ὥσπερ ἐν ἁπάσῃ τῇ φύσει ἐστί τι τὸ μὲν ὕλη ἑκάστῳ γένει: τοῦτο δὲ ὅτι πάντα δυνάμει ἐκεῖνα, ἕτερον δὲ, τὸ αἴτιον, καὶ ποιητικὸν τῷ ποιεῖν πάντα, οἷον ἡ τέχνη πρὸς τὴν ὕλην πέπονθεν, ἀνάγκη καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ὑπάρχειν ταύτας τὰς διαφοράς. καὶ ἔστιν ὁ μὲν τοιοῦτος νοῦς τῷ πάντα γίγνεσθαι, ὁ δὲ τῷ πάντα ποιεῖν, *Explorat ergo philosophus*

losophus ut uides τὴν φύσιν, καὶ τὰς διαφορὰς ὑπαρχούσας ἐν τῇ ψυχῇ *non id quod tibi est propositum, ubi animi hominum sint, cum decesserint, & in libro secundo* περὶ τῶν ζώων γενέσεως *uestigat ortum animi,* ὅτι θύραθεν, *quamobrem quæstio illa longè abest à philosopho physico, non longè ab eo qui tractat* τὰ μετὰ τὰ φυσικά. *neq; ego id temere ducor ad suspicandum, Aristoteles scriptum reliquit* τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ τῷ. λ. εἰ δὲ καὶ ὕστερόν τι ὑπομένει, σκεπτέον: ἐπ' ἐνίων γὰρ οὐδὲν κωλύει οἷον εἰ ἡ ψυχὴ τοιοῦτον, μὴ πᾶσα, ἀλλ' ὁ νοῦς, πᾶσαν γὰρ ἀδύνατον ἴσως, *quo fretus audeo dicere Græcè melius, nam Latinè non inuenio* ψυχὴ μὲν ἡ νοητικὴ πότερον αἰθερώδης, ἢ οὔ, ἀΐδιον ἢ οὔ, πρόβλημα ἐστὶν φυσικόν: ὅπου δὲ χωρισθεῖσα νοεῖ εἰδεῖν, ἑτέρας γε, φυσικῆς οὐδαμῶς εἶναι θεωρίας.

AONIVS PALEARIVS BARTHOLOMAEO PANCIATICO. S. D.

NEque ego mearum uirium tam audax æstimator sum, nec ita prorsus ignarus officiorum, et incredibilis humanitatis tuæ, ut sperem me uerbis consequi posse partem aliquam gratiarum, quas à me tibi per literas agi necesse est. Nam quòd tu is uir tanto studio, & diligentia, tanta celeritate Lugduno ad me libros

libros mittendos curasses, admirabar ego hominis humanissimi benignitatem. Verùm quòd eo beneficio accepto nullis ad te literis ea de re missis, nulla gratia relata, iisdem ferè diebus tam diligenter curaueris meas literas ad Gryphium perferendas, & altero beneficio liberalissimè affeceris: agnoui ego diuinitatem ingenij tui. Quid enim tam diuinum est, quàm eos, quos primis officijs iuueris, non respondentes cumulare secundis, & tertijs? neq; desistere, neq; stomachari prius, quàm meritorum numero, & magnitudine socordes, oscitantesq; pupugeris, traxerisq; in tui admirationem? Quam ob rem magnum quiddam est quod tibi debeo, magna itē animi mei propensio in te, quam si satis declarare possem, præclarè à me actum iri putarem. Nunc cùm acceptis beneficijs serò gratias agā, neq; ijs oratorijs uerbis, quibus te delectari audio, quid restat, nisi in summa orationis paupertate summum mihi desiderium declarandi amoris mei? qua in re nisi Victorius meus, & idem tuus adiuuerit, ut meo nomine tibi gratias agat, frigidum sanè, ac ieiunum habebis gratiarum actorem, & laudatorem uirtutis tuæ. Quod iste quidem melius facere poterit, cùm ea ubertate, & copia dicendi, quam ex omnium liberalium disciplinarum optimis studijs est consecutus: tum quòd præsentes omnia melius explicamus, habentq; suam in agendo partem oculi, manus, & pes: qua re

adducti

adducti antiquißimi oratores in actione propè omnia posita esse duxerunt, quæ cùm in isto sit non uulgaris, sed mirifica quædam, qualem in Socrate fuisse accepimus, non dubitaui per literas petere, ut cùm recitaret tibi quandam mearum literarum partem, multa de suo adderet, quibus intelligeres gratißima memoria prosequi me beneficium tuum, nihilq́; mihi fore iucundius, quàm si cum usu uenerit, etsi per me parum, aut nihil possum, experiare aliquando amorem meum. Vale, ex municipio Collino XIIII. Calend. Maias.

AONIVS PALEARIVS PETRO BEMBO CARDINALI S. P. D.

NIsi ego grauitatem, & animi tui magnitudinem probè nossem, facerem quod uulgus hominum solet, ut hac fortunæ accesßione extra modum lætitia elatus tibi congratularer. At cùm hæc eadem munera tibi sæpe oblata sciam, abs te non modò non retenta, sed pulcherrimè fuisse reiecta, non committam, ut animi tui admirabili continentiæ, & integritati faciam tam insignem iniuriam, ut repentinum aliquod bonum, insperatum, improuisumq́; tibi obtigisse existimem. Quid enim tale fuit, quod cùm in summorum Pontificum oculis habitares, non impe-

trasses cum gratia? idq; uel eo argumento maximè confirmari potest, quòd tua opera præcipuè usi fuerint nonnulli qui horum ornamentorum desiderio tenebantur: quæ cùm per te consecuti fuissent, in te conferri non curabas, quòd alijs, non tibi, ijs muneribus per te tamen condonatis maiorem inde fieri existimabas autoritatem, & dignitatem tuam. Huius liberalitatis, bonitatisq; memor Paulus pōtifex, te in amplissimum ad agendum collegium cooptauit, in quo si omnia ex te, & collega tuo sanctissimo, & optimo Sadoleto penderent, felicissimè eueniret Reip. Christianæ. Nunc cùm ea Respub. regum, principumq; ciuitatum culpa quasi æstu maritimo agitetur, subuertētur boni omnes, uos miseris, perditisq; temporibus ita ad summos labores fuisse uocatos, ut necesse sit præclara illa studia, quæ ingenij suauitatibus ad cœlum extuleratis, uel remittere, uel omnino deserere, de quibus melius sperabamus, quòd ea à uobis ipsis essent petenda, nō aliunde: cum nihil esset quod, si uoluissetis, non esset facilè perfectum industria uestra. Nam ut omittā, quæ ab illo sunt scripta diuinitus, quid de historia tua dicam? Dij immortales quantam expectationē concitasti! qualem spem iniecisti hominibus nostris, ut seculum hoc miserum, atq; indignum in quod incidimus, non dubitent fęlix, atq; aureum aliquādo à posteris iri appellatum! in quo ea historiarum monimēta sempiternæ hominū

memo

memoriæ conſecrata ſint ingenio tuo. Hoc eo à me dici uolo, ne patiare per Deos te quibuſuis muneribus ab ijs ſcriptionibus auelli, quibus te, & patriam, & tempora illuſtraſti: permulti deligi potuerunt, & fortaſſe delecti ſunt & his, & ſuperioribus temporibus collegæ, at Sadoleti, at Bembi perdiu nulli. Hoc item eò dico, quòd pungat me quaſi aculeis iniquitas quorundam, qui homines hominibus præſtare non intelligant, atq; utinam poſtquàm ut uereor literarũ ſtudijs multum ereptum eſt, accerſitis ad gubernacula Reip. duobus optimis, & doctiſſimis uiris, ſic remittāt aliqui ſpiritus, ut pauli dicto ſint audiētes: προφῆται δὲ ἢ δύο, ἢ τρεῖς λαλείτωσαν, καὶ οἱ ἄλλοι διακρινέτωσαν, *qualem enim Remp. optamus, & uolumus facilè habebimus ſi ſuum locum ueſtra uirtus, & dignitas obtinebit: in quo me illud conſolatur, quòd integerrimi, & ſapientiſſimi uiri, qui plurimo doctrinæ ſtudio, & tractandæ Reipub. uſu excellant, nunquam melius dignoſci poterant, quàm aſperis, difficillimiſq; temporibus in ſumma rerum omnium perturbatione, in qua tu, qui puer, qui adoleſcens, qui iuuenis, qui uir liberales arteis miſere oppreſſas mirificè ſubleuaſti, in ætatis maturitate loco excelſo, & illuſtri, in tanta omnium expectatione noli quærere quantam ſpem bonis attuleris, in priſtinum ſtatũ, & dignitatem uindicandæ Reip. Chriſtianæ, Vale.*

AONIVS PALEARIVS ANTONIO PHILONARDO EPISCOPO VERVLANO S. D.

QVòd serius fortasse gratuler, quàm debebam, agerem ego pluribus, quibus planè intelligere posses, charam, atq; iucundam mihi in primis semper fuisse dignitatem tuam: nisi illud unum, quòd iam multos annos ab urbe absim, satis excusationis haberet, quo me facilè tueri possum. Etenim ex ijs incõmodis quibus me affici necesse est, ob ignorationem rerum urbanarum, hoc mihi grauißimum est, quòd de ijs nihil ad me perfertur, quorum gaudia solidè antè omnes gauderem. Quòd nisi proximis superioribus diebus Corsinius noster literas ad me plenas officij, & humanitatis dedisset, attulissetq; iucundißimum nuncium de dignitate tua, næ ego homo infelix essem, qui neq; istuc serò fecissem, quod diligentißimè, & maturrimè facere debebam. Multæ enim sunt causæ, quibus tibi gratulari debeo quòd ad ἐπισκοπῆς amplitudinẽ sis prouectus: in quibus illæ sunt uel iustißimæ, quòd sanctißimi, atq; optimi uiri patrui tui singularia, & maxima quædam beneficia semper in me extiterũt, nihilq; Perusiæ, & Romæ in me ornando ab illo proficisci potuit, quod non sit profectum: cuius cum singularis sit grauitas, summa amplitudo, integritas

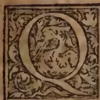
tegritas admirabilis, quid est quod ego magis desiderare poßim, ingrauescente præsertim iam illius ætate, pro amore, obseruãtiaq; mea in familiam uestram, quàm ut in te, qui à puero magnã tui expectationem concitasti, uestigia quædam eius sanctitatis eluceant? Hanc cùm ineas uiam, dignitasq; ea in te translata sit, per quam ille sese, & familiam cumulauit omnibus ornamentis, noli quærere quam ego de te opinionem habeam, quanta spes iniecta sit ex modestia ista animi tui, & præclari ingenij solertia, & suauitate. Nam si arborum, quas habemus in fundo auito, cùm senescere eas uidemus, usq; adeo traduces, & propagines desideramus, & perdiligenter colimus: quo studio, qua tandem animi propensione in te me esse oportet, in quo uideam expressam effigiem integritatis, modestiæ, & sapientiæ patrui tui, quem ego semper colui, & obseruaui? Huc accedit, quòd patria ipsa, quæ uita mihi charior est, etsi absim, contendere à me uidetur, ut suo tibi nomine gratias agam: quod facio, & quidem libenter, quòd ad meorum ciuium temperandos animos, & piè instituendos non incideris, sed ueneris. Non enim sum nescius id quanti sit, qui sciam non nullas tenebras multis seculis esse offusas diuinæ philosophiæ, ita ut in hominum animis nihil minus aliquando insederit, quàm Christus: eorum fortasse culpa, qui ut acuti uiderentur προβλήματα quæstio-

nes ἀντὶ εὐαγγελίου populo proposuerunt, nugatores potius quàm oratores. Huic malo nemo melius mederi potest, quàm Episcopus: quem pro autoritate, & grauitate reuereatur populus, Senatus obseruet: qui & docere poßit, & eos inuitare ad dicendum, qui & egregia doctrina sint, & probatißima uita non contentionum cupidi, sed ueritatis, studiosi buccinatores laudis, & gloriæ filij Dei, in quo, ut Paulus aiebat, εἰσὶ πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας, καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι. Sed hæc tu melius, cuius hæc studia propria sunt, quiq; familiaribus negotijs non plus distraharis, quàm uelis, quiq; habes domi quem imiteris uirum summa sapientia, non modo ab hominibus nostris sed etiam ab Heluetijs, Gallis, & Germanis laudatum, cum testificatione etiam & amoris, & reuerentiæ plena. Reliquum est, ut Philippum affinem meum tibi commendem, iuuenem, ut spero, morigerum, atq; modestum. Solus erit istic, si unus deeris, habebit neminem neq; amicum, neq; cognatum: itaq; & pro Christiana pietate, & iam Episcopi officio, proq; obseruantia mea in Philonardos eum tibi etiam, atq; etiam commendo. Vale, Senis, V. Calend. Sextilis.

AON

AONII PALEARII VERVLANI EPISTOLARVM LIBER III.

AONIVS PALEARIVS VERVLANVS PETRO FRANCISCO RICCIO S. P. D.

QVOD *audacissimi, & furiosissimi hominis aduersarij mei bis iam autoritate, dignitateq; tua fregeris, retuderisq; improbitatem, magnæ omnino à me tibi gratiæ aguntur, agenturq; dum uiuam: quod si serius facio, quàm debebam, dabis hoc ipsis istis molestijs, quæ me profectò hebetiorem reddiderunt. Quemadmodum enim tempestatibus coortis limosa ac turbida flumina non subitò cum cœli serenitate perlucida & sedata fluunt: sic in offensionibus perturbationum, animi uitium aliquod concipiunt quod deponere subitò non possunt: quamobrem siquid per id tempus scribimus, & sicci, & ieiuni sumus. Postulant enim hæc studia literarum tranquillitatem, motusq; alacres quosdam animorum: quæ cùm in me nulla superioribus mensibus extiterint, quid est*

Comparati[o] Pulcherrim[a] à flumine cum animo studia postulant tranqui[llitatem]

quod mirere, si in meis literis tale aliquid non sit, quod te ualde delectare poßit? Dices fortaſſe, grauius me hæc tuliſſe, quàm oportebat: neq; tantopere commoueri debuiſſe ineptiſsimi, & leuiſsimi hominis cauſa: præſertim cùm tu, & Campanus (dij immortales qui uiri!) recepiſſetis ſuſceptæ iam cauſæ defenſores non defuturos: curaturosq;, ſiquid homo inſanus poſthac intentaſſet, ut ſentiret quàm paratiſsimum apud excellentem, & imperio, & ingenio Principem florentiſsimæ ciuitatis patrocinium ſit bonarum artium ſtudioſis, ex cuius familia illuſtri quidem illa, & per ſe præclara prodierint ſemper, ueluti ex equo Troiano, (ut in prouerbio eſt) Muſarum imperatores, ducesq́; liberalium artium. Hæc etſi mihi tam certa eſſent, quàm ea quæ oculis cerno: nonnullam tamen moleſtiam capiebam ex rerum indignitate, quòd in reijciendo homine tenui, atq; ignobili, neq; Græcis, neq; Latinis literis erudito, philoſophiæ etiam planè rudi, atq; ignaro, ueſtra mihi opera uti neceſſe eſſet: ex qua re uidebatur creſcere aduerſarius meus. Huic rei illud erat argumento, quòd ſuperiori anno cùm Apologiam ſcripſiſſem, per quam ego rabulæ inſcitiam ante oculos eruditorum nudaram, eius tamen ordinis homines illum ſibi, & rebus publicis præfecerunt: credo, ut de ſuperiore quaſi loco mecum contenderet: & qui per ſeſe nihil poſſet,

posset, assignati muneris causa nonnihil dignitatis habere uideretur. Nunc cùm summorum uirorum opera uti mihi necesse fuerit ad eius impudentiã reprimendam, erit ille, mihi crede, apud suos in maiore honore. Me miserum, quibus'cum laruis ego iam biennium sum luctatus! quas quoniã grauitate tua à me abegisti, non committã posthac ut mihi cum illis quicquam negocij sit: commentariaq; θεολογικὰ, quæ soluta oratione, & orationes quas scribere institueramus, & laudationes, quas uersibus scribimus supprimentur fortasse, donec extorqueatur sica ista de manibus imperitorum hominum, atq; iniquissimorum, qui sanctissimam facultatem oratione illustrari grauissimè ferunt, maluntq; eam in tenebris tacere ad quæstum, & lucrum, quàm in illustri loco sitam animis hominum optatissimam, & uerissimam consolationem adhibere. Quod si Deus Reges, Principesq; ciuitatum, qui ad gubernacula Reipublicæ Christianæ sedent pupugerit, ut magna frequentia doctorum hominum conueniant in unum aliquem locum, quasi censura episcoporum uindices ueritatis, caue putes ullum genus hominum magis inuisum iri, quàm rabulas istos, qui multis seculis non modo philosophiæ humanæ, sed diuinæ illi, qua uiuimus, unde lucem haurimus, per quam ad superos accedimus, tenebras incredibiles offuderunt. Qua re quòd meæ innocentiæ acerrimum te defensorem præ-

stiteris, colo ego te, & obseruo pro ista pietate maiorem in modum: neq; meriti, neq; humanitatis tuæ memoriam obliuio ulla unquam delebit. At uero quòd in ea defensione hominem arrogantem, impurum, contumeliosum, hostem bonarum literarum tam insolenter impunitate, & licentia se se efferentem tua grauitate represseris, spero ita complexuros istam animi bonitatem amicos meos, optimos quidem uiros, & in ijs studijs excellentes, in quibus tu cum laude semper es uersatus, ut magnam ex ea re uoluptatem capias, intelligasq; Dijs, hominibusq; acceptissimum fuisse beneficium tuum. Vale ex municipio Collino. III. Nonas Sextilis.

AONIVS PALEARIVS FRANCISCO CAMPANO S. D.

ETsi mecum ipse statueram nihil omnino ad te scribere, nisi tale aliquid accidisset, in quo ego pro summis tuis in me beneficijs, et gratias agere, & amorem meum, & obseruantiam erga te declarare potuissem. Veritus tamen, ne diuturna taciturnitate parum memor, & homo minime gratus uiderer, fregi consilium meum: nam neq; obscuris, neque uulgaribus abs te officijs sum adiutus, animo præterea adeò liberali, atq; ingenuo, ut quicquid abs te profectũ sit, iucundiss

iucundißimum mihi multis, iustißimisq; de causis esse debeat. Etenim cùm municipes nostri, de quibus omnia mihi largè, atq; honorificè pollicebar, fefellissent opinionem meam: & qui affinitate coniunctißimi mihi esse debebant, inhumaniter non modò me deseruissent, sed oppugnassent etiam pro rabula, & homine minime noto: ita à te sum defensus, ut effluere ex animo non poßit magnitudo beneficij tui. Qua de re cum fratribus tuis, optimis illis quidem uiris, & mihi charißimis, sæpe sum locutus, ut quasi per eos tibi gratias agerem. Apud municipes uerò ita laudibus extuli istam animi benignitatem, et in bonos propensionem: ut quiuis intelligat, me nihil habere antiquius tua uirtute: quam ita animo complector, ut nihil mihi poßit esse coniunctius. Neq; uerò ego unquam cognationum, & propinquitatum uinculis arctius astringi uirum bonum debere putaui, quàm ijs ipsis, quæ studiorum societate, & similitudine sanctißima, & firmißima habentur. Fallit enim nos sæpe natura, & communio sanguinis: cogitq;, ut eos interdum amemus, qui si mentem adhiberemus in consilium permagno nobis odio essent. At uirtus fallere non potest, quæ uerißimarum, & illustrium rerum perscrutatione, grauißimoq; iudicio ita animos allicit, ut sæpe eos mirificè diligamus, quos nunquam uiderimus. Quam ob rem si humanitatis, & ingenij tui expectatione te

multum

Natura fal[illegible] sæpe

Virtus n[illegible] [illegible] fallit

multum amabam: nunc cùm ueram, & solidam benignitatem tuam sim in me expertus, non facilè dici potest, qui cumulus accesserit amori meo, quòd si in te quoq; colendo duo optimi uiri mihi socij, comitesq; adiuncti sunt: alter qui philosophiæ, alter qui eloquentiæ laudibus excellit: quid est quod ego ex animo magis, aut lubentius facere possim? atq; me hercule si his curis unquam, quibus ob æs alienum contractum maximè teneor, fuero liberatus, nulla mihi charior, aut iucundior urbs futura est, in qua ego uitæ reliquum tempus traducam, quàm florentissima ista, in qua Verinus Victorius, Riccius, & Campanus, mei amoris, studij, & pietatis magnis officijs inter se certant. Cuius si me compotem aliquando fortūna fecerit, eritis mihi uos magni patroni. Quos ego si mea tenuitate imitari non queam, ero tamen & diligens, & studiosus laudator uirtutum uestrarum. Senis pridie Nonas Septembris.

FAVSTVS BELLANTES AONIO PALEARIO S. D.

QVòd in discessu tuo ex Hetruria tam peramanter rogaras, ne literarū studia intermitterem: facerem diligenter, si possem sine te præclari aliquid exquirere industria mea. Verùm enimuero postquam

in urb

in urbem profectus es, ita nescio quomodo animus meus torpuit, ut difficillimum mihi fuerit scribere epistolam hanc, quam ad te mitto. Nam si animantia quædam, in quibus ratio nulla est, cùm ab aliis deseruntur, desiderio uocem aliquam emittunt, qua significent, se ægrè ferre discessum eorum, quibuscum uixerint, quo animo putas me tulisse discessum tuum? omitto quod pater meus, uir optimus, et grauißimus, te semper maximi fecerit: & tu illum sic amaueris, ut magis præterea neminem. Quid dicam de beneuolentia tua in me, & fratrem, in meos, uel potius nostros uniuersos? Quam ob rem mihi molestißimum est, quòd animo te audio esse propè abalienato, quòd sermonibus quorundam sis offensus. Qua in re te oratum uelim pro amore tuo in me fraterno, ne culpa leuißimorum hominum ita moueare, ut memoria deponas, quantam expectationem de te habuerit pater meus, quàm ego te semper dilexerim in fratris germani loco. Veniat tibi in mentem, quòd tu mihi in discessu receperis, rediturum te ad nos post quindecim, aut summum uiginti dies: quod ut facias omnes nostri, & ego in primis te uehementer etiam, atque etiam rogo. Vale, ex arce Arecæ.

AONI

AONIVS PALEARIVS FAVSTO BELLANTI S. D.

EGo uerò & tuum animum in ijs literis, quæ mihi abs te proxime redditæ sunt, uidi: & cognoui dolorem, quem acceperis ex rumoribus, qui me inuito, nescio quo autore, ad uos perlati sunt. Quantum suspicor, Cecilia loquacissima mulier permiscuit domum. Noli, obsecro, me tam aut ingratum putare, aut immemorem beneficiorum: ut ad reuocandum opus esse arbitrere literis tam humaniter scriptis, cum commemoratione etiam patris, fratris, & amoris erga me tui: scilicet ad innumerabilia in me tuæ familiæ merita hoc etiam accedere oportebat, ut omnium tuorum nomine rogares. Apage te cum istac humanitate, qui cùm per te plurimum possis, uis etiam per alios. Nihil mihi posthac erit molestius, quàm si intellexero te ita pudenter, ne dicam remisse agere cum eo, quem in fratris germani semper habuisti loco. Quòd nisi ego suauitates ingenij tui nossem, ut quos nobilitate, & diuitijs uincis, omnibus modis uelis uincere: nonnihil de amicitia nostra fuisset detractum. Minus enim apud te me posse putarem, quàm olim putabam: & falsam esse opinionem, quam semper habui, me te prorsus esse alterum. Quid enim, si usu ueniat, petere ausim, si tu à me tam timidè, tam uerecundè omnia? An si quorundam

dam sermonibus sum offensus, abalienato erga uos me animum esse decet? Non ignoro, quàm mater tua, lectissima fœmina, & suauißimus frater grauißimè tulerit mulierculæ importunitatem. Qua in re illi ignosci debet, quòd & leuißima est omnium mulierum, & patre incerto nata, & pusilla serua, ingenua non est, cui si uir iurganti asperè uerbis, & uultu, ut solet, os aliquando contudisset, reddidisset profectò humanitatẽ. Peto à te, si molesta esse perget, ut fabellas Thuscè scriptas non impedias exire: cupio enim quosdam, & iam pridem cupio, non tam ulcisci, quàm sanare, qui non prius inepti esse desinent, quàm nominatim euocati uiderint se mucrone styli obstrictos, atq; confossos. Sed hæc coràm. De studijs uideo quid egeris, qua in re imprimis tibi gratulor, quòd tantum per te ipse proficias, quantum uix alij adiuti à multis, & doctis uiris. Benè currentem uideo, si in cursu, & ijs uirtutibus persliteris, in quibus tu certè quidem id ætatis mirum est, quàm excellas, ô partum aureum matris tuæ, quæ tam necessario tempore te laboranti Reipublicæ dedit: pro qua quoniam pater, & auus emori potuerunt, proauus certè mori uoluit: nihil est quòd omni cura in ea studia non incumbas, quæ tibi patriæ charitas ostenderit, quibus aliquid opis afferre miseræ poßis, quæ auxilium abs te, & coæuis postulat: quoniam à senibus factiosis destituta, locum in quo conquiescat

quiescat non reperit: quòd nisi occidenti propè Cæsar occurrisset, non esset quod aliquando curares. Nunc ille dijs bene iuuantibus speciem restituit, succum, & sanguinem hirudines antiquæ hauserunt. Aerarium nullum est, uectigalia etiam facta deteriora, λύκαινα omnino strigosa: sed hæc ex tuorum sermonibus melius, uel optimè omnium per te ipse intelliges. Qua in re illud te consolari debet, quòd æquales habes summi ingenij summiq; animi iuuenes, tam Reipublicæ studiosos, tam tui similes, ut in hæc tempora non incidisse, sed uenisse uideare. De reditu nihil habeo certi: faciam tamen quod mandas, ubi me explicaro, nulli mihi prorsus equi erunt satis. Vale. Idibus Februarijs, Romæ.

FAVSTVS BELLANTES AONIO PALEARIO S. D.

ETsi unis, atque alteris literis abs te efflagitaram, ut quàm primum ad nos redires: quod tui desiderio faciebam, qui multis iustisq; de causis nobis omnibus es charissimus: cùm tamen interea aliqua res accidisset, quam ob rem uiderem in discrimine uersari salutem tuam, mutaui consilium. XIII. *Cal. Martias ante lucem Placidi pueri cum literis mihi præstò fuerunt: ex quibus intellexi, magnos motus, incredi-*

bilem

bilem conspirationem scelestissimorum hominum contra te esse factam. Visum est matri meæ, & lectissimæ fœminæ uxori tuæ, ut ad te scriberem, ne te loco moueres, sed supersederes, dum hic nodus exoluatur. Causam accusationis nescimus, nomina eorum qui diem dixerunt ignoramus, nam Placidi literæ nihil horum significabant. Rumor est, religionis calumnia esse concitatos homines primarios: mater credit Calones in te coniurasse, quòd superstitioni nihil sis amicus, qua illi domum nostram exhauriebant: neq; id ὑπερβολικῶς. nam auia, cui auus, & pater pecuniam omnem nostram crediderant, ut nobis adseruaret usq; ad firmatam ætatem, decessit, cùm neq; teruncius esset reliqui: manticas satis grandes inuenimus diffutas, in quibus reconditæ pecuniæ uestigia apparebant. Nos Lignipodas, qui in auiæ conclaue quotidie cursabant, uocauimus in iudicium, in quo tu adfuisti nobis: nihil tamen profecimus, nam & turpissimum iusiurandum iurarunt, & ita sacris manus admouerunt, ac si habuissent iligneas. Hæc omnia sciunt nos fecisse fretos consilio tuo, nihil est magnopere mirandum si tibi sunt irati, hæc mater. Ego uerò non negarim, aliquam partem incommodorum per hosce nebulones esse inuectam: at tantam rem homunculos potuisse moliri non arbitror, altiores stirpes habet hæc conspiratio. Sunt pestes hominum quædam

alieno bono dolentium, qui cùm alicui benè sit, sibi esse putant malè: hi fronte, & uultu alacri blandè appellant, salutant libenter, iocantur festiuè, Clanculum si possunt nocere, caue malam rem: ubi timent eorum perfidiam resciri posse, accedunt ultrò, purgant sese, conqueruntur. Hem egóne istuc cónari queam? Ab hisce hominibus suspicatur Placidus iacta fundamenta accusationis. In Placidi sententiam facilè eo, qui propter ingenij acumen omnia perspicit: adhuc tamen nescio quid animus mihi præsagit, metuo à Senatoribus quibusdam, in quorum furores iam inde à causa salaria incidisti, meministin'? Egidius, qui omnia quæ ad tuum honorẽ, & dignitatem pertinent, curat diligenter: quantum potuit odorari, eò peruenit, ut rem uideat non longè esse à subsellijs. Quod si uerum est, iubeo te bene sperare: dabunt enim integritatis, religionis, pietatis tuæ testimonium uiri quò robore, quibus radicibus C. F. Sfondratus, & F. Crassus, qui duo sunt pro centum millibus, quoniam Senatui, populoq; Senensi acceptissimi gratia, & autoritate plus possunt, quàm cæteri omnes. Ego cras, summum perendie Senas ibo: cum amicis, propinquis, cognatis colloquar, patronus si opus est aduocabitur, dabitur pecunia, eroq; omnibus rebus uel uitæ periculo ad te defendendum paratus: antequàm in arcem redeam scribam omnino ad te: tu interea, quoad potes,

tes, uelim tranquillitati animi seruias, aduersam fortunam rectè feras, neq; ipse tibi tu molestias addas, neq; te afflictes. Vale.

AONIVS PALEARIVS
FAVSTO BELLANTI S. D.

POst cœnæ tempus, cùm ad focum sederemus redditus est mihi fasciculus literarum tuarum: quibus perlectis, acquieui aliquantulum, sed animo planè non sum confirmatus: nam neq; mihi dubium est C. & Crassum fortißimos uiros non defuturos, sed ij non plus quàm nosti, & ne benignè quidem polliceri possunt: in quam hominum inscitiam inciderim nolo te ignorare: cùm in Senatu L. Aulœtæ literæ de Ilicinienſibus recitarentur, Cotta, & Belides traducere mentes Senatorum aliò nitebantur: itaque cùm in oppidanos sententiæ seueræ, & graues dictæ essent, & uehementer laboraretur, præter rem multa Belides de me: quid quæris? mera monstra. Cotta asserebat, me saluo uestigium religionis in ciuitate reliquum esse nullum: quòd aliquando rogatus, quid primum esset generi hominum à Deo datum, in quo salutem collocare mortales possent? respõderim CHRISTVM: *quid secundum?* CHRISTVM: *quid tertium?* CHRISTVM. *Tu uide iam in quæ tempora inciderimus: nemo est inuentus, qui ausus sit in causa*

tam bona se patronum præstare. Francisconius aderat sed noluit in odia tam acerba incurrere. Aberat auunculus tuus: sed si adfuisset, non magna quidem spe fuissemus, quòd in tantis angustijs dici non potest, quàm sim ab illo desertus: etenim potuisset graui oratione uel reprimere, uel retardare aduersariorum impetus: præfectum sacrorum orare, obsecrare, obtestari ob uicinitatem, & magnum usum, quem cum illo habet: horum non modò nihil fecit, sed ne studium quidem, & operam suam mihi unquam est pollicitus: quod solent adumbrati etiam amici. Omnia dum pater uixit ab eo mihi erant paratissima: nunc seu uitio accessionis fortunæ, quòd omnes dum egemus sumus humaniores, seu à Cecilia abductus, cuius ille uerba censet λόγιον πυθόχρηστον à nostra consuetudine refugit. Manus coniuratorum permagna est, plebs accensa, ut quisq; in nos acerbissimè, crudelissimeq; loquitur, ita quàm maximè pius habetur: reiecta res omnis est ad Arcesilaum, si ueræ sunt Placidi literæ. Quid existimas ab eo proficisci posse, qui nobis nunquam fuit amicus? qua causa, nescio. Malum erat rem deferri ad Senatum, nisi hoc peius, agi posse sine legibus, sine iudicijs, sine iure: quæ cùm miserrima sint, CHRISTVS *tamen meus mihi spem facit, quem sanctè & augustè semper colui. Si impetrari potest, ut testes me præsente producantur,*

tur, uicimus: homines à mendacio compoſiti ardorem uultus mei non ferent. Magnificè nimis tibi uideor fortaſſe loqui. Si ferent, curabo ut imparati rurſus teſtimonium dicant: incredibilis eſt obliuio hominis mendacis. Sed nunquam illi, mihi crede, ſe in conſpectum dabunt: agent omnia ſubdolè, concitabunt odia, rumores ſpargẽt, ut mulieres, pueri, ſeruitia ſiquando occurrant, inuolent mihi in oculos unguibus. Tu uelim Senis eſſes: ſi fortè non es, tabellarij præſtò eſſent, Placidum conuenires. Vbi ubi tamen eris, quid agatur, quid actum ſit, quid futurum etiam opinere diligentißimè ad me perſcribas: ego ſiquid interea ſtatuero, faciam te certiorem. Vale.

AONIVS PALEARIVS FAVSTO BELLANTI S. D.

ETſi dici non poteſt quanto cum animi mei ſenſu ac dolore careã rebus mihi chariſsimis, quamq; abs te inuitus abſim, qui propè æquè dolendo conſolari, & commentando admonere poſſes, quid in hac re agendum ſit, tanta præſertim frequentia coniuratorum, qua nihil mihi in Hetruria tutum fore exiſtimo. Maſæus tamen noſter ita à moleſtijs conatur abducere, ut acerbitatem, quam ex ſignificatione rerum indigniſsimarum accepi, melius feram: & in

ea urbe, in qua nihil est, præter hunc, & Ciciũ quod me delectare poßit, tam lubens sum, quàm in Cæcinniano, & Areola. Homo omnium officiosißimus nihil eorum præterit, quæ uel consolationem afferre, uel adiumento esse possunt. Et quoniam ab initio ætatis me ijs studijs fuisse deditum memoria tenet, quibus ipse magnam gloriam est consecutus: historiã quandam, & illustrem explanationem rerum, quam ex notis numismatum antiquißimorum collegit, mihi recitat: ea quoniam puris, & electis uerbis composita est, numerosa, & multiplex, ita me delectat, ut sæpe ad multam noctem lectionem producamus. Fructus uerò quem ex liberalitate eius uiri capio is est amplißimus: quòd nihil omnino se habere putat, quod non sit meum. Numismata mihi donauit: pecuniam, libros, liberalißime omnia pollicetur. Hæc ego ad te, quod erat in ijs literis, quas Pasalius attulit: si tædet te tuorum Romanorum, redi obsecro ad nos: Sic habeto uirum egregium esse Masæum: num in tantis fortunæ accesßionibus quicquam de pristina uolũtate remisit, aut immutauit? Est illud quidem Lampridij mei certißimum: Cum dijs hoc habet uera nobilitas, ut uel secundis quantũuis rebus, neq; tumescat, neq; cæcutiat. Is me adhuc humanißime retinet, grauiter se laturum ostendit discessum meum: Hernici tamen expectant, sed longa uia est, nec satis tuta, Algidi sylua la-

trocin

trocinijs infestior facta, Vallis montana obsessa dicitur, Columnij sunt in armis: nihil agã temerè: non tam mea causa, quàm quòd tu ita iubes. Hæc uxori meæ, quæ de me plus etiam quàm oportet solicita est, caue dicas, ne ad metum hoc etiam: nam, ut audio, miserrima est omnium mulierum: quod ego cum fletu scribo: fortiter enim ferre nequit fortunam nostram, & in lacrymis iacet totos dies, & mœrore conficitur: ea cogitat, quæ fidelissima coniux, quæ prudentissima fœmina, quæ accidere possunt, ne acciderint Dij adhuc prohibuerunt. Cõsolare eam uerbis meis, si in municipium Collinũ profecta est, et uos in castrum Mætianum ibitis. Obsecra matrẽ ut eò diuertat, si spes nulla melior erit, fingat aliquid saltem ut è luctu miseram abstrahat. Nam quod scribis de Arcesilao, cuiusmodi sit, non satis intelligo. Mitto ad te exẽplum earum literarum quibus Volaterrani solicitati sunt. Is ut ab ea mente desistat? non credo: nam si amicus est, quid ergo eius pueri Florẽtiæ sunt? quid inimicitias extinctas suscitat? nihil homini deliberatius est, quàm ut me, quacunq; ratione possit, euertat. Sed ego iam humana cõtemno: fortissimo animo sum: siquid aduersi accidat, commẽdo tibi liberos meos: suscipe, ac tuere pro tuis: si uixissem diutius, multa mi Fauste abs te in me officia proficisci necesse erat: ea omnia in eius liberos confer, qui ut fortunas tuas, & patris dignitatem, & uitam

tueretur potentissimorum hominum inimicitias suscipere nõ extimuit: ut uos paruulos seruaret, patriam, & suos reliquit, solum uertit. Liberos meos tibi commendo mi Fauste, illudq; memineris, quod dico, nõ modò ut me imitere, sed ut uincas etiam. Cùm pater tuus Patauio abiens paucis ante diebus quàm moreretur, te & fratres mihi commendasset: sic eius uerba hæserunt in animo, ut nunquam exciderint: sic inflammarũt, ut neq; morte putem extingui posse cõmendationẽ clarissimi uiri. Vale pridie nonas Mar. Romæ.

AONIVS PALEARIVS PTERIGI GALLO FAMILIARI SVO S. D.

VEllem *in meis grauissimis, & molestissimis temporibus in Hetruria esses. Ioãnelli quidam, fex populi Senensis, diem mihi dixerunt. Deus nos iuuet, nam inimiciores sunt* CHRISTO, *quàm Parthi. Possem ego uitare periculum, sed nolo: ne culpa aliqua subesse uideatur. Iudiciũ non metuo, qui sum innocens: nec uitæ sum cupidus flagrans infamia. Magna me spes tenet, si cõtra turpissimos testes dicere possim, et accusatoribus respõdere, ut huic inuidiæ finis aliquãdo reperiatur. Iudex nobis futurus est antistes grauissimus F. Bãdinus, frater Marij mei: hominẽ mihi ob studia amicissimũ à me propè abalienarũt furiæ illæ: quæ,*

ut in

ut intelligo ex literis hodie ex Hetruria allatis, adhuc ignorant, me Romæ esse: quæ res peropportunè cadit. Sadoletus homo cùm doctus tum ſanctus, omnium meorum non modò ſtudiorum, ſed cogitationum maximè conſcius, legatus in Galliam proficiſcitur: permagni intereſt, ut eum cōueniam Senis, quaſi ex municipio Collino ueniens. Iiſdem literis ſignificabatur, Florentiæ ſolicitari ueteres aduerſarios. Multa mihi uno tempore ſubeunda ſunt: uereor, ne poßim ſuſtinere. Tua nunc mihi fide, diligentia opus eſt, quare cùm primum has legeris, para, accinge, expedi te, inſili in equum, uola: tui amoris eſt, magnis itineribus contendere, ut ante etiam, quàm fieri poßit, me conſequare.

AONIVS PALEARIVS PTERIGI GALLO FAMILIARI SVO S. D.

Commodùm in taberna Viterbienſi aſſederam paulò ante noctem, cùm Fabius curſor è Gallia uenit, mane in urbem iturus. Haud ab re duxi, ad te aliquid literarũ dare: nam cùm cœnati cubitum iuiſſemus in idem conclaue, ille continuò ſtertere cœpit, ego ſomnum capere non poteram. Legi diligentius eas literas, quas ex Hetruria ſuperiore die acceperam: cognoui cōſilium inimicorum: nihil illis eſt deliberatius, quàm ut uno iudicio occupatum altero implicent, ne

poßim emergere. Cùm omnia cogitatione perlustraſſem, nihil mihi uiſum eſt fieri poſſe prudentius, quàm ante quàm hoſtes ſe ſe moueant, intelligant omnia à nobis teneri. Scripſi epiſtolam bene longam ad Thomam magiſtrum ſacri palatij, quam ad te mitto cum his literis: putabam enim fore, ut quo tempore tu Cœlimontana introires, Fabius Flaminia, peto à te maiorem in modum, nequam moram interponas, quin quàm primum ad Bembum afferas faſciculum literarum. Caue facias, ut te pudor aliquis deterreat. Patauij ſæpe cum eo collocutus es, quid times? facta eſt Bembo acceßio fortunæ, non abſceßio humanitatis: omnia erunt ex ſententia, ſi animus, ſi fides, ſi diligentia tua non deerit. Memineris te ſæpe, præſente me, Deos oraſſe, ut aliquid accideret, in quo ego tuā fidem, & diligentiam cognoſcerem: nullum fuit tempus, quo magis ego indiguerim opera tua. Philonardi Romæ ſunt, eorum eximium, & ſingulare ſtudium eſt in defenſione ſalutis, & dignitatis meæ: hos tu conueni quotidie: Cincium quoque: nam iſte nos uerè amat: cæteros, quos non noſti, eſt omnino difficile ut conuenias, iſta præſertim uirginali uerecundia, in quam ego multa eram ſcripturus, niſi me lucerna defeciſſet.

uirginali
uerecundia

AONI

AONIVS PALEARIVS THOMAE MAGISTRO SACRI PALATII S. P. D.

NIsi ego te summa probitate uirum ex ijs laudibus, quæ de te pulcherrimè perferuntur, cognitum haberem, ad bonorum iniurias ulciscendas, innocentiamq; tuendam, tua sponte satis esse incitatum: nunquam ego sic meis literis confidissem, ut tua opera furiosissimi, atque iniquissimi hominis aduersarij mei, non modò sustinere, sed reprimere impetum me posse arbitrarer: præsertim cùm homo ille insaniens omnia intentarit, ad omnium pedes se abiecerit, ut aliquam mihi molestiam suis præstigijs exhiberet: facileq; possim suspicari, eius peruersa hac diligentia aliquid fortasse ad te de me iam iniquius fuisse delatum: quòd si factum certò scirem, purgarē ego me tibi, primùm homini æquissimo, deinde ut cumulatius satisfacerem, appellarem hic ego Bembum, Sadoletum, Polum, Ceruinum, Philonardum uiros optimos, & sanctissimos, uirtute ipsa in altissimum locum prouectos: ex quibus omnem uitam meam, mores, studia, potuisses cognoscere: quorum ego testimonia eius dignitatis puto esse, ut nihil apud bonos possit excogitari religiosius. Hæc non eò dico, quòd mihi in dubium ueniat humanitas, & æquitas tua: aut quò uerear, ne meis literis paruam

uam

uam fidem ſis habiturus. Sed ut facilè homo pruden-
tißimus intelligas, ſiquis iniurioſus in me maledicto
extiterit, quàm uerax is eſſe poßit, qui cum tantis, &
talibus uiris non conueniat. Nunc multa omittens quæ
in medium proferre poſſem, ea breuiter attingam,
quibus tu meam integritatem, impurumq́; animum
aduerſarij mei poßis cognoſceré. Cùm ſuperioribus an-
nis emiſſem uillam A. Cæcinnæ, quæ fuit in agro Vo-
laterrano: et oppidani Collini, in quorum finibus nunc
Cæcinnianum eſt, me ſummis honoribus affeciſſent:
conuenere me officij cauſa incredibili humanitate
philoſophi duo, eius quidem artis, quæ naturæ conſide-
rationem continet, benè periti. Ii cùm familiariter ac-
cepti, cœnaſſent etiam apud me, nonnulla ex ijs, quæ
ſubobſcurè ſcripſit Ariſtoteles, in quæſtionem uoca-
uerunt. Poſtridie eius diei, allecti credo ſtudiorum ſi-
militudine, qua nihil eſt potentius ad iungendas ami-
citias, poſt cœnam ad me redierunt, & quædam quæ
in libellis meis de animorum immortalitate carmini-
bus proſecutus fueram, petiuerunt à me ſibi repeti al-
tius, familiariusq́; ediſſeri. Id cùm ego feciſſem, neceſ-
ſe fuit multa à me adduci ex ſanctißima facultate
Theologorum, quæ me ſemper mirificè delectauit. At
uerò quia cum ijs ſermo erat, quorum ingenijs nihil
ego uidi acutius, alterq́; eorum Dialecticam publicè
docebat, alter in diſciplina Peripateticorum ætatem
conſump

consumpserat: tractaui locos communes argumentorum non indiligenter. Venerat fortè illis ipsis diebus homo quidam in oppidum animo audaci, & subdolo, ad concionandum: is primùm (puto ut expectationem faceret) iactare se in Thomã Vium Caietanum scribere, quòd multa in eius libris errata deprehendisset: deinde quia parũ id credebatur, prædicare se in Germanorum assertiones editurum uolumina. Eo rumore ego quoq; adductus, præsertim quòd cùm faciem uideas, uidetur esse quantiuis precij: accessi ad eum perhumaniter, interrogandoq; cœpi experiri, quid in Peripateticis posset. Vbi philosophiæ prorsus ignarum, sed uerbosæ contentionis auidissimum noui, neq; Græcè, neq; Latinè scientem, Thusci etiam dicendi generis, quod & lepidum est, & uenustum, propè imperitum: cœpi percontari quosdam domesticos eius de uoluminibus in Germanos. Ibi homo facetus exclamat, furem esse in oppido, uidisse se Echium, Rofensem, Marcellum, Lancilotum male compilatos, in tot furtis indignum facinus comperisse ornamenta omnia, siqua in illorum libris essent, huius opera tenebris inuoluta, barbarie respersa, conuestita paupertate incredibili orationis, & infelici siccitate uerborum omnibus contumelijs affecta. Hic cùm ego risissem, neque ad eius quotidianas conciones accederem, delatumq; etiam esset, ridere me eius scripta: quid putas potuisse

se hom

se hominem ferocem, ambitiosum, arrogantem continere? uultu, colore, motu corporis atq; animi uarius, mane in concionem prodire, conclamare, illatam sibi esse iniuriam, flere, obsecrare, obtestari oppidanos, solicitare plebem in meam perniciem: occasione item accepta disputationis, quæ mihi cum physicis fuerat, impingere infamiam, & capitis accusare, coniurationem facere cũ asseclis sui simillimis: consilia inire, quibus non modò oppidanorum animos auerteret, sed raperet etiam in inuidiam Principis optimi florentissimæ ciuitatis totius Hetruriæ. In has salebras cùm me quasi ioco incidisse uiderem, & licentia quadam furere aduersarium, egressum iam omnes modestiæ cancellos: neq; si tacerem, in probris uomendis, in concionibus finem ullum esse facturum: scripsi biduo Apologiam, per quã incuterem primùm homini impudentissimo timorem: ut agnosceret sese aliquando, inciperetq; uereri eius inscitiam posse ante oculos eruditorum nudari: intelligeretq; nihil sibi in uulgari illa loquacitate præsidij fore: deinde si ad Principem ciuitatis, illustrem quidem, & excellentem imperio & ingenio iuuenem, causam ut minabatur deferri curasset, perfectum iam esse industria mea, prouisumq;, ut nihil mihi ab mendo, ex quo homo totus est compositus; periculi esset. Ad hæc illud accedebat, quòd de uirgine sanctissima, cuius nomen reuerentiæ, & pietatis

tatis plenum est, edictum grauissimum concilij Basiliensis contempserat insolenter, ut solet omnia: Credo propterea, quòd nullum inscitiæ propius, coniunctiusq; malum est, quàm arrogantia, qua sibi hic omnia licere putat. Eam ego Apologiæ partem existimabam oppidanis fore non iniucundam, quaq; possem eorum animis mederi, quos ille magnis clamoribus abalienarat, & suspicionibus propè infecerat, scripsi Apologiam ut dixi biduo, misiq; eã ad Petrum Victorium, ciuem egregium Florentinum, uitæ integritate, morumq; modestia, & liberalibus studijs excellentem. Id cum resciisset aduersarius, legissetq; Apologiam, cuius copiam fecerã, mirum est, quàm præter omnium opinionem animo ceciderit. Curatum interea tamen est ab optimis uiris, qui in oppido erant, ut cum illo redirem in gratiam. Itaq; humanißimè acceßi ad eum: ille me dextra prendens, purgauit se se de iniurijs illatis: culpam in iræ motus repentinos reiecit. Accepi ego excusationem, simultates omnes Christiana pietate deposui: offensionem, odiumq; omne ex animo deleui: Apologiæ item exempla, quæ ad nonnullos mittere statueram, conieci in ignem, ne quod alicubi inimicitiarum uestigium appareret: unum tantum apud me exemplum relictum, alterum habebat in manibus Victorius, tertium erat apud aduersarium. Rebus ita compositis, cùm is ad suos redijsset, nihil ego iam suspicabar,

vide pagina

ſpicabar, nihil metuebam, præſertim cùm biennio amplius nihil mihi cum rabula negocij fuiſſet, & ego relictis magnis iſtis cauſis theologorum retuliſſem me ad manſuetiores Muſas. Itaq; cùm omnia quieta putarem, ecce ad me literæ ab amicis, furere nunc aduerſarium meum, iactare ubique minas, rumores non honorificè de me ſpargere, turpiſsimè in concionibus appellare, epiſtolas etſi nulla Latinitate plenas, tamen omnium in me probrorum recipere ſe cum libello editurum, nihil niſi contumelioſum cogitare, muneribus quoſdam ſubornaſſe etiam, ut Romæ maledictis onerent, faciantq; inuidioſum me apud Dominicanos: nihil fermè per biennium curaſſe, niſi ut quàm plurimis incommodis me ſolicitum reddat: quæ omnia, niſi reſtitiſſent optimi uiri amici mei, non dubito obnixè fuiſſe facturum: magis ut eruditionis nomen apud plebeculam aſſequatur ex contentionibus iſtis, quàm ut mihi periculum creet: nam hoc ipſum nequis me lædere poßit faciet, ut ſpero, uita mea, & ſpectata ſtudia à puero: quorum ut imaginem aliquam uidere poßis: mitto ad te orationes, quas ſcribere inceperam: non quòd in illis tale aliquid ſit, ex quo me præclaram aliquam laudem conſecutum putem: ſed ut omnibus modis intelligas, quàm iniqui homines ſint, qui non ſinant me in ijs ſtudijs acquieſcere, in quibus fixi mentem, & cogitationem meam. Quod igitur per ingenium

nium tuum, & uirtutes animi egregias à te peto, breue est, ut siquid ille unquam de me iniquius deferendum curarit, non modò eius impudentiam redarguas, sed eius audaciæ satellites, & administros tua grauitate frangas. Quòd siquis Apologiam produxerit, qua bellua putat me capite oppugnari posse: in qua tamen, ut arbitror, nihil tale est, quod boni cuiusquam animum poßit offendere: nisi quòd sint in ea quædam fortasse liberius dicta: asseras, id omne factum eius culpa, qui in cōcionibus nullam Christianæ modestiæ, nullam pietatis rationem habuerit: sed laceßiuerit impiè, pupugerit petulanter, turpißimè appellarit, fœda, & falsa quædam, & me quidem (ita me Dij ament) omnino indigna ad populum euomuerit. Quòd si tam cupidè, tam effrenatè alterius lædendi libidine efferatur, ut non intelligat, eos qui religiosi appellantur, debere moribus esse temperatißimis, cautum esse legibus maiorum: curaturumq; esse te, qui loco tam excelso, & illustri sedeas, ut sentiat id suo cum magno malo. Sed quid ego te, quem suauißimis literis ad amicitiam allicere debebam, molestißimis obtundo causa leuißimi hominis? Obsecro te mi humanißime, & doctißime Thoma, ne id mihi uitio des, sed importunißimo homini aduersario meo, cuius ineptiæ tam multæ sunt, ut inimicis quoq; suis non nihil impertiat. Eius ego audaciam, quæ in urbem

lacessere impie
pupungere petulanter
turpissime appellare

quoq; (quod uix credo) peruolasse dicitur, si intellexero aliquando tua opera retusam: faciam profectò, ut si non tam multis uerbis scriptas, at suauiores post hac à me literas accipias, plenas quidem amoris, & obseruantiæ erga te meæ. Vale.

AONIVS PALEARIVS PTERIGI GALLO FAMILIARI SVO S. D.

IDibus, iam uesperi, cùm uenissem in suburbanum Bellantis. Senas non sum ingressus: quòd in ea ciuitate nihil mihi tutum, nihil insidijs uacuum putarem. Mane paulò ante lucem, nequis conspectus fieret, iter faciebam per uallem Marcianam, atq; eo die putabam in municipium Collinum, in Cliuo offendi muliones Furij tui, quibus in uia dedi hoc literarum: amico nostro dicas, noluisse me nominatim appellare aduersarium, quòd nesciam, an quæ ad me allata sunt, uera sint omnia: si ille ob reconciliatam gratiam me non lædendum putat, ego eum non modò non lædendum, sed ne offendendum quidem arbitror, & certè ad rem nihil interest, aduersarius nobis est, quisquis negotium facessit. Bembum conuenias quotidie, homo acutus, & prudens intelliget te mea causa Romæ esse: nihil differet, ut expeditus ad nos proficiscare. Philonardi satis per se incitati sunt, nihil est

quod

quod labores: illud potius cura, ut sciam qua die Sadoletus Roma exibit, eo præsente mira alacritate sum ad pugnandum cum accusatoribus, & mendacißimis testibus, si prodibunt. Sed ille fortasse exiuit, nam Senis ea apparari audio, ut non poßit longè abesse: angor singularum horarum expectatione.

AONIVS PALEARIVS FRANCISCO BANDINO ARCHIEPISCOPO SENENSI S. D.

ETsi mecum ipse statueram, nisi cognita causa, absolutoq; iudicio nihil omnino scribere ad te summa prudentia, amplitudine, & grauitate uirum: ne meæ primæ literæ, quas ego & suaues, & iucundas esse uolebam, molestiæ aliquid haberent, & offensionis. Solet enim fieri, ut quæ principio stomachum fecerint, nunquam poßint esse iucunda. Quamobrem consultò in illud tempus differebam, quo tibi gratiæ agendæ essent uindici ueritatis sanctißimo, & patrono optimo innocentiæ meæ. Fregit tamen hoc consilium improbitas aduersariorum meorum, qui Christianæ pietatis umbram fortasse aliquam tenent, solidam, atq; expressam effigiem certè nullam. Nam quòd me in uulgi uoculas obiecerint, quòd seruierint inuidiæ, atq; odijs, quòd dolo malo, et rumoribus cōcitarint

tarint in me infinitam hominum multitudinem, non puto eos didicisse à CHRISTO. *Sex menses sunt ipsi quibus prætereà aliud actum, curatumq́; est nihil, nisi ut indignißima accusatio confletur, allegentur florentißimi homines ciuitatis, constituantur quàm plurimi testes partim è plebecula, tenues, atq; ita rerum, de quibus testimonium dixerunt, imperiti, ut siquis alius non indiligens roget, peream, nisi uel non illa eadem uel pugnātia loquentur: partim ex nobilitate irati, factionibus accensi, non idonei uel ex eo, quod cum ijs nullus mihi usus, nulla consuetudo, nullus sermo unquam fuit: nihil mearum scriptionum legerunt, quæ etsi cuiusquam pij animum non possunt offendere, in ijs tamen conquirendis, ut ob id ipsum in suspicionem uocarent, aduersarij cœlum, & terras miscuerunt. Quæ omnia quis nō intelligat ad infamiam, ad notam mihi inurendam pertinere? Nemo enim fuit unquam tanta sanctitate, qui eiusmodi testium concitatione, & sinistra diligentia accusatorum cauere satis potuerit: omitto Socratem, & Scipionem, Rutilium, Metellum, fuit in his aliquid, quod uitio dari posset: an non sic olim quo nemo melior, nemo sanctior, circumuentus est innocentißimus* CHRISTVS? *Facile est uerba ab imperitis, & inuidis multis singillatim non una de re extorquere, quæ Sophistes poßit improbare. Recitantur sæpe etiam aliter, ac dicta sunt: plerunq;*

runq; in aliam partem accipiuntur, quàm ab autore ſunt pronuntiata. At quò ſe uertat uir bonus? quem imploret, aut appellet? ubi non modo uerborum, ſed animi ſui ſenſum emiſſarios, & obtrectatores uideat interpretari? Serpit interea rumor, & aliquid de ſuo addit: multi ex auditionibus mouentur, & ſecundum fidem, & religionem exiſtimant ſe teſtimonium dicere, ſiquid reus auxilij habet, hoc etiam anteuertunt. Ecquid Dij immortales ab iſtis ipſis eſt prætermiſſum, ut C. Franciſcum Sfondratum lectiſſimum, & maxime illuſtrem uirum Patrem patriæ tuæ, & Franciſcum Craſſum Prætorem, & fortiſſimum iuſtitiæ ducem, conſeruatoremq; æquitatis abalienarent? Quid? ſi te tanta grauitate, & conſtantia uirum, peramantem mei, cuius mehercule imago in animo mihi ſemper uerſatur, cùm de fide, de pietate in amicos ſoleo cogitare propè, abduxerunt? nam probitatis opinione ſublata, quæ mirificè coniungit, ac conglutinat animos, amicitiæ uincula relaxantur, itaq; ut ab amicis imparatior eſſem, exiſtimationem meam, ſiqua mihi eſt, quæ parua ſanè eſt, & perexigua, ſexcentis locis oppugnauerunt. Atq; ut ueteres iniurias prætercam, quid de recentibus dicam? ob rumores quos ſpargunt in ciuitate: proximis enim diebus, cùm ſanctiſſimus uir Sadoletus legationem obiret, & per Hetruriam iter faceret, fuiſſetq; apud

te, uenissemq; eum salutatum, commēdauit ille me tibi maiorem in modum, cùm testificatione etiam studiorum meorum, & amoris in me sui. Visus est hic mihi animus tuus suboffensus, nam accepta est commendatio duriusculè, exaggerata sunt item omnia quæ aduersarij pusilli, & maleuoli inuidiosè superioribus mensibus obiecerant. Quæ res etsi me conturbauit, respondi tamen modestè, & humaniter, culpamq; omnem in eos reieci, qui de me aliqua ad te iniquius detulissent. Vix perueneram ad uirginis, cùm mihi nunciatum est, in foro sermonem opera aduersariorum increbrescere: dicere alios, me accusatum turpiter tacuisse, neq; uerbum potuisse proloqui: alios, respondentem grauiter obiurgatum à Sadoleto: quorum utrunq; tam falsum est, quàm quod maximè. Respondi enim quantum mihi eo tempore uisum est satis: uel habenda ratio non erat dignitatis, amplitudinisq; tuæ? Ego'ne in conspectu Legati obstrepere audeam antistiti sancto, atq; augusto? quem colui semper, & obseruaui: non faciam. huiusce modestiæ neq; me pœnitet, nec pœnitebit unquam. Aberant accusatores, abdiderant sese testes, qui si ausi fuissent se in cōspectum dare, audissent fortasse multò plura quàm uoluissent. Huc accedit, quòd illo ipso die cùm Senas uenissem, præstoq; mihi fuisset Ambrosius Spannochius, antequàm salutasset dexterā porrigens, ut solet, Hem inquit

quit Aoni quàm tibi gratulor, inuidiæ nihil loci est, habes defensorem tui optimum uirum. Cùm interea consedissemus, narrabat mihi Senatores uel nobilissimos quatuor fuisse ad te ueluti à Senatu missos, qui percontaretur de uita, de studijs meis: ibi te tā amicè, & liberaliter respondisse, ut deieraret nihil mihi per te deesse ad summam gloriam. Quare cùm hora sexta diei uenissem ad Sadoletū salutandum, uenerā etiam ut te uiserem, gratus quidem, & memor, qualem me natura finxit, qui non iniuriā pro gratia, sed gratiam pro iniuria referre uelim, & cupiam: quiq; si tantulum beneuolentiæ oculis, ore, uultuq; significetur, contumelias, & simultates deponere sciam, & possim: idq; puto in primis esse Christianū. Id aduersarij nunquam didicerunt: sed iniuria augere iniuriā, & odio cumulare odium. Eò spectat, quod de obiurgatione cōmentantur, an quòd à Sadoleto amicus sum appellatus, quòd testimoniū datū est, me de ijs rebus quæ in quæstionem uocātur, Romæ secū disseruisse, nunquam discessisse me alia opinione, quàm quæ firmissima semper est habita, id uerò non fuit perhonorificū? adhuc cum obijcerentur quædam quid humanius? quid lenius cogitari potest eius admonitione? cùm is, qui dignitatē, autoritateq; sua imperare posset, ut est humanissimus, orauit ne rerum nouarū studiosus essem. Cui cùm respondissem, me nouarum rerum non esse studiosum, qui

putassem nunquam quicquam esse uirtute antiquius: cumq; in digressu te præsente uocaret, & eadem repeteret: recepi, ea mente me semper fore, quam bonus quisq; optimam semper iudicasset, hæc grauis? hæc turpis? hæc fœda obiurgatio fuit? Habuit, fateor, oratio Sadoleti ponderis apud me tantum, ut enixè sim curaturus, ut in his quæ pietatem lædunt non modò à scelere absim, sed suspicione etiam uacem. At quòd is uir quem tanti facio, quanti præterea neminem, iratus, acer, contumeliosus in me fuerit, tam mentiuntur aduersarij mei, quàm solent semper. Hæc à me pluribus fortasse, quàm oportet: cupio enim, & iam pridem cupio, ingenia leuitatis, impudentiæ, arrogantiæ plenißima, in hoc meo casu dignosci: nam quæ de te grauißimo uiro etiam loquantur, coràm fortaßis aliquando. Extant eorum literæ, quibus se summis precibus abs te ad accusandum accitos asserunt, coniurationem tuo consilio in me factam, solicitatos inimicos meos Volaterris, & Florentia usq; literis tuis. Quæ omnia non eò dico, quò mihi in dubium ueniat tua fides, cador, integritas honestißimæ familiæ Bandinæ, sed ut eos iā cognoscas, qui ad te cursant homines mendaces, ueteratores, qui ut accusatoriū nomē abijciant, quod illiberale ac sordidū apud omnes gentes, & nationes semper fuit, summa amplitudine, & dignitate

antisti

antistiti obijcere non uerentur. Piget enim credo miseros, ac pudet, quòd tantas mihi tragœdias excitarint, qui nihil sanctum, nihil firmum in meis dictis, scriptis'ue esse uolo, nisi quãtum probet ἐκκλησία καθολικὴ, καὶ ἀποστολική: quam sententiam plenam animi, plenam spiritus, plenam pietatis ueluti firmissimum testimonium depono apud te sanctissimum uirum, quòd sacrarium nullum sciam religiosius: ex quo siquando usu uenerit expeditius depromere illud ipsum possim ad frangendam improbitatem, & retundendam audaciam aduersariorum meorum. Vale, ex municipio Collino.

AONIVS PALEARIVS HORATIO MALEVOLTAE EQVITI S. D.

EX literis amicorum, & sermone omnium qui ad me ueniunt, de tuis magnis erga me officijs, & beneuolẽtia ista incredibili quotidie accipio mea summa cum uoluptate. Non, me Hercule, cupiditate rei alicuius, quam tu cum optimis, & florentissimis iuuenibus omni studio, et diligentia ab octouiris petisti: sed admiratione ingenuitatis animi, & ingenij tui. Nam mea erga te merita, neque tanta, neq; eiusmodi fuerunt, ut mea causa tantopere sit elaborandum: præsertim cùm suscipiendas tibi simul uideam inimici-

tias potentissimorum hominum, qui ueluti furiæ quædam ad perdendas familias, ad delendos ciuium ordines nati, unius hominis calamitate contenti esse non possunt. In horum ego te furores incidere nollem, qui odio inueterato ratione certa regi nequeunt. Sicuti enim in hyeme cùm plures dies tempestates secutæ sunt, si serenitas cœli aliqua contigerit, subitò non est credendum. Sic ijs, qui factionibus omnia euertere consuerunt, si meliore forma Reipublicæ conquiescere uisi sunt, fidendum non puto: meliusq́; si tibi uidetur, petitio dimittenda est, quàm committere, ut in discrimine uersetur dignitas utriusq; nostrum. Si non impetrabis quod tanto studio, & contentione postulas, qua lætitia afficientur aduersarij? Si impetrabis, quid tandem? præmia interpretationis perexigua sunt, labor sustinendus non mediocris. Scriptiones meas neq; tu, neq; ego (quanquam ineptissimæ sunt) ita parui facimus, ut isto stipendio compensemus. Quanti uerò illud est? quòd impurissimi homines rogandi, atq; obsecrandi sunt: quos ego, si obuij mihi fiunt, fiunt autem quotidie, nunquam saluto. Hoc munere accepto (me miserum) semper erit assurgendum. Siqui me accusant, quòd mihi ipse deesse uidear: non modò in bonam, sed in optimam partem accipio: ex amore enim quodam in me præstantissimorum iuuenum proficisci uideo expectatione studiorum, eam ob rem magnos concursus

fieri

fieri audio ad ædes Octouirûm, quàm uellem si commodo nostro fieri poßit, satis ad referendam gratiam facere honestißimis iuuenibus: uereor ne cùm senserint me ita frigere, eorum animos offendam, quibus placere summopere cupio. Tu, quæ tua est humanitas, eorum desiderium leni, si grauiter ferre intelliges, potius quàm abalienemus, faciamus ut iubent, perge quo cœpisti ordine. Pater tuus clarißimus uir multum nos commendatione adiuuabit, eius consilio cupio te omnia administrare, quòd officiosus est, & diligens, & prudens, & mei amantißimus. De Fabiolo, quem animo in nos inimico esse dicis, nihil miror: miseret me adolescentis, qui à Macho Blaterone in dies uirus accipiat, quod in nos turpißimè euomat: quodcunq; hoc est, ex officina illius est, in qua barbaries, fuco Græcæ linguæ illita, triumphat. Serò tyronem pœnitebit, neq; prius quàm uiderit se in tantis uigilijs nihil assecutum, quo schedulam poßit scribere dignam ut iterum legatur. Nullus dolor extat maior, quàm is, qui fit recordatione iacturæ temporis: siue quòd uitæ cursus omnino breuis est, & propterea minima eius quæq; pars non negligenda: siue quòd nobis ipsi conscij sumus malè gestæ rei, de qua cum alijs expostulare non licet, quòd nos in causa fuerimus. Eius frater ualde amatur à me, & quia urbanus est, & suauißimis moribus, & quia me quoq; amat: huius rationem habeo,

ne maled

ne maledictum maledicto trudam. Neque uerò dubito istum ipsum tam auersum lõgè alia opinione fore aliquando, cùm ætatis beneficio, & usu rerum multa didicerit: itaq; nihil nobis magis est optandum, quàm ut uiuat. Vale, ex municipio Collino.

M. ANTONIVS PLACIDVS ALDELLI FIL. S. D. AONIO PALEARIO MATTHAEI FIL.

EGo uerò statueram initio petitionis tuæ, quæ tibi fuit tanti, quanti esse leuißima debent uiro egregio, atque homini bene docto, quicunq; exitus contigisset, neq; magnopere gaudere, neq; dolere uehementer. Sed posteaquam & præclarè tecum actum uideo de repulsa, & peßimè cum studiosis bonarum artium adolescentibus: primùm tibi gratuler necesse est, quòd ex ea magnus cumulus accesserit dignitati tuæ: deinde nostra, Reipublicæq; causa doleam, quòd florentis uirtutis tuæ fructibus iucundißimis carere debeat, propter hominum leuißimorum improbitatem: quæ cùm illud non dederit, quod tu, is uir, tam exiguis propositis præmijs petebas, tantum auxit dignitatis tuæ, quantum imminuisset si dedisset: & quantùm non imminuit, tantum eripuit expectationis, in quam maximam ueneramus, fore aliquando ut per te florentem

tem haberemus in Republica iuuentutem. Hæc cùm ita ſint, tamen ut & melius fruaris iſto tuo tam excellenti bono, ſimulq; interdum miſerearis noſtri incommodi, atq; ut in minimis cognoſcas, quos in maximis rebus cauere poßis, ſcribam ad te non ſolùm quæ ipſe uidi, quibusq; interfui: ſed quæ ab alijs audiui, quæq; etiam non inani coniectura ducor ad ſuſpicandum. Habuiſti igitur, in petitione competitores Machum Blateronem, & Licianum quorum Blatero audacißimus homo, & impudentißimus, tantum profecit & dicendo, & rogando, & interdum uehementius inſtando, & urgendo, ut & tu propter quorundam ſtultitiam, & inconſtantiam excluſus ſis, & Licianus non admiſſus, qui cum multæ, et graues inimicitiæ intercedunt: in quo primùm illud putare debes, non iudicio moueri homines in Republica, ſed partim gratia, partim precibus, ambitione multos, nonnullos uerò etiam propter inſcitiam impetu quodam, atque temeritate duci ad iudicandum. Quod quãquam plurimis in rebus antea fueram periclitatus, nunquam tamen quàm hoc tempore in tua petitione, aut illud patuit manifeſtius, aut ego acerbius dolui uicem Reipublicæ. Quo minus admirandum eſt, ſi tu uel præteritus ſis ab Octouiris ob inopiam fautorum, atq; aduerſariorum copiam, uel ab nonnullis proditus per ſimulationem amicitiæ. Vides enim quàm ſint iniqua omnia,

omnia, quàm misera Reipublicæ tempora, quàm non liceat bene de quopiam sperare. Nam quid illud est? Sp. Cæcium, & A. Blasium Barbatum, qui magnis abs te beneficijs ornati, fatebantur olim tua causa omnia & uelle, & me Hercule etiam debere: alterum ita Licinio fauere, ut te palàm oppugnaret: alterum tam tui clàm inimicum esse, quàm amicum coràm, quasi illud factum sit, Multum oderunt, quia multum debent. Nam quòd Cæcium neq; pulchrè noram, neque poteram hominem tam ingratum, & immemorem beneficiorum in animum inducere meum: tum fateor me illi aliquando credidisse, à quo nefas putaram decipi, aut etiam cui ne uel expedire quidem existimabam, tum quòd crediderim, improbitati, & sceleri illius potius arbitror, quàm imprudentiæ, credulitatiq; meæ assignandum. Quid dicam de A. Blasio? qui se tui defensorem acerrimum profitebatur cum commemoratione beneuolentiæ, cõsuetudinis multorum, & magnorum inter uos officiorum? O ego augur non ignobilis: Sic est enim (ita me Dij ament) ut prædixeram, homo leuissimus. Dum uirum præseferret esse te in primis eruditum, dum familiarissimum sibi, tamen quòd de religione malè, hoc est non superstitiosè sentires, nullo pacto censebat adhibendum ad iuuentutem bonis artibus instruendam, ne eam inficeres opinionum prauitate, rides bellum theologum? planè illud est

certissim

certißimum, infensiorem in Senatu, & apud Octouiros te quàm illum habuisse neminem: sed hæc & plura cognosces cùm ueneris, sunt enim eiusmodi, quæ tùtò literis credi non poßint: cætera cuiusmodi fuerint, tu ipse coniјcito, potes enim ex ijs, quæ dixi. Tantum ego dicam, dignitati tuæ fauisse paucos, & eos impotentes: repugnasse plurimos, & eos potentißimos. De me autem, qui totus ex tua uoluntate pendeo, quiq; ad tuum arbitrium, & nutum fingo, & accommodo consilia mea, tibi persuadeas uelim, quæ ad te, tuamq; dignitatem, quæq; ad officium meum spectarint, tanta me cura, studio, diligentia, quanta & debui, & potui semper curasse omnia: idq; nō modò, ut tu, quem maxime cupio, sed ut omnes homines intelligant, me tuorum erga me meritorum neq; ingratum, neq; immemorem extitisse unquam, quanquam & quòd tibi tantum debemus, quantum omnes sciunt: quodq; propter iniquitatem temporum apud omnes parum gratia possumus. in hac tua petitione minus plerisq; ponderis habere nostra studia uidebantur, atq; ea quæ pro te facerem, officij causa potius facere, quàm quòd ita sentirem, putabant. Tu uerò præsta te eum, qui quam amplitudinem, & dignitatem tot annorum studijs, laboribusq;, atque isto præclaro ingenio, singulariq; industria consecutus sis, in illustri uirtutis tuæ loco, non in oculis maleuolorum, aut nequißimorū inuidiæ

positam

positam existimes. Ita enim comparatum est, ut quem admodum maximæ uirtuti maxima laus debitum præmium sit, sic & inuidia laudem, atque inuidiam maleuolentia subsequatur oportet. Quod reliquum est, dabis operam, ut quando homines infantißimi tui aduersarij hoc assecuti sunt, ut quod petebas, non assequerere: nunquam tamen assequantur, ut cures te illud non fuisse assecutum, ut quantum eosdem rebus omnibus superas, tantum animi moderatione, & magnitudine potius uincas, ne se aliquid posse putent, si te talem uirum uel transuersum (quod aiunt) unguem de statu grauitatis, & constantiæ dimouerint, atq; deduxerint. Vale, Senis.

climax. gradatio.

AONIVS PALEARIVS
MATTHAEI FIL. S. D.
M. ANTONIO PLACIDO ALDELLI FIL.

INcredibilis tua erga me pietas omni ex parte elucet in ijs literis, quas ad me proximè dedisti, consilij, beneuolentiæ, & prudentiæ plenas: in quibus cùm sapienter, & iucundè collegeris quæ ad consolandum plurimum ualent, & ad declarandum amorem in me tuum, utrunq; illud es consecutus, ut quē tanti faciam, tantumq; diligam habeam omnino neminem, & quidem

dem tuis perlectis magnam cepi uoluptatem, quòd in eo, in quo à nostris accusabar, quòd non omnem animum ad petitionem appulissem, & in ea sententia semper perstitissem, ut ne honorem quidem ab improbis accipiendum putarim, intellexi probari abs te consilium meum: quod si secuti fuissent æquales tui, minus superbiæ esset aduersarijs meis, & plus gloriæ nobis, quòd aliquid facere uisi fuissemus cõtemnendo, qui petendo nihil profecimus. Noli enim putare me iam inde à principio non præuidisse rei totius exitum, qui inscitiam hominum, qui factiones, qui inconstantiam probè nossem, in ijs ut spem aliquam ponerem, qui omnia ad suum commodum referunt? qui, cùm sint impertißimi, sapientes uocari, & haberi uolunt. Age tu, ex ijs quos in Rep. uersari uides, unum aliquem ostende, qui sciat, quid sit Latinè dicere? age ostende alterum, qui si de stylo sermo sit, nòn obtundat, non pronuntiet ueluti magnus rhetor? Quid est? omnes imperiti arrogantes. An Machi Blateronis infantia, cuius perbellè ab Aretino fabula scripta est, ferri decennium potuisset, si inter primarios senes aliqui extitissent amatores latinitatis? Hercle cùm istud mihi in mentem uenit, incipio uereri, te, & Sallustium, & Faustum nostros minus fore gratiosos apud barbatulos istos, quòd uos uel quasi perduelliones, uel perfugas habeant, qui ab eorum castris profugeritis,

& elegans, purumq; dicendi genus secuti, reiecistis sordidum,& uitiosum. Nam, per Deos, nisi aut tu iam nihil coniicis, aut ego semper insanio, quid aliud est, quòd Hieron uir alioqui grauis,& prudens, Blateroni semper fauit? Sancium nobis præposuit, qui cùm iniuriam hanc aliquando expostularem, nisi summa spe, summo ingenio eius filius me obseruaret, & coleret, cuius mihi ratio habenda est, quod nihil eo iuuene honestius, nihil humanius potest excogitari: sicuti loquacissimo sene Antonio nihil morosius, aut ineptius, qui cum illud: cum Iuuenale meo: canere cœperit, ita obdurescit, ut nulla eum ratio molliat, nihil à literaturæ opinione abducat. Sed ne ego singula prosequar, mitto alia, quæ tu plura esse intelligis, quàm uelles, uenio ad Octouiros πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δ' χίμαιρα. Dij uestram fidem, quæ minæ, qui rumores de purgando Gymnasio! nunc ita frigent, ut Ilcinius in tuto sit, Veteramentarius non dubitet, Blatero serio triumphet: peto à te, nequid hinc boni expectes: in ea enim ciuitate, in qua priuati commodi magna ratio habita est, nunquam floruit ulla Respub. Circumspice omnes Gymnasiarchas, qui tibi notissimi sunt, neminem reperies, qui non propinquis coniunctis, amicis stipendia perhonorifica esse uelit: nos semper uel præteriti sumus, uel oppugnati: quorum alterum satis æquo animo ferimus,

mus, alterum ſanè graui, quòd non ita de iuuentute meriti ſumus, ut hæc ſperaremus. Nam ſiue eam philoſophiæ partem, quæ ad mores attinet, pertractauimus interpretando, ſiue eam quæ diſſerendi ars dicitur diſputando, nihil obfuimus ingenijs, quibus hæc ipſa erant propoſita. Quòd uerò ex arte iam aliqui ſcribunt, & eloquentiæ ſtudia uigent inter uos, totum hoc noſtrum eſt. Eam quoq; partem, quæ eſt de rebus diuinis, cupiebamus oratione illuſtrare: at quoniam nihil à nobis longius abeſt ſuperſtitione, uidemur fortaſſe nonnullis non idonei, nam cætera uitæ teſtimonio ſatis probantur. Riſi Blaſium theologum, qui cùm quotidie benè mane ad pedes ſtatuæ ſe abijciat, & prouoluat, æs tamen alienum non diſſoluit: ipſe in auro, atq; argento, creditores in ſitu, & ſqualore in animum induxit ſe Deo, ſicuti & creditoribus per aſtum poſſe illudere: enimuero nunquam putaſſem, tot illum ſcire comminiſci dolos. Næ ego homo infelix ſum, qui ducem huiuſmodi conſiliorum meorum delegeram, moderatorem petitionis, ultorem iniuriarum. Eques noſter Horatius primus uidit me circumuentum, atq; deſertum. Eò ſpectabat riſus ille Octouirûm, cùm alter alterum intueretur. Mirari ſatis hominis perfidiam non queo, quam conſecutus ſum omnibus ueſtigijs. Sperauit (Dij prohibeant) Bellantes meos à me abalienatum iri, illum,

illum me defensorem fortunarum, custodem familiæ, seruatorem patris, buccinatorem laudis, & gloriæ Bellantiæ uolebat excludi, atq; hæc omnia clàm: interim uerò blandè salutabat, arridebat festiuè, prehendebat manu: sed dies ipsa prodet hominem, suiq; illum mores ulciscentur. Postea quàm nos sibi amicos esse noluit, habeat inimicos: & quoniam multa ab illo clàm in nos profecta sunt, palàm gratia referetur, sine modò Thusce scripta edantur, par pari aliquando: quantum in me oppugnando à mulierculis amari uoluit, tantum sibi in uita sentiet esse amari. De Sp. Cæcio neq; credidi quicquam, neq; ante tuas literas ut cum improbis sentiret potui adduci: magnum capio dolorem illum contra me stetisse: sed multo maiorem, eum non esse talem, qualem sperabamus: cuius in me officia, non tu magis desideras, quàm eius frater, quàm omnes boni. De te uerò, quem tua uirtus, & uera nobilitas non sinit esse dissimilem tui, tantum mihi polliceor, quantum animo complecti potius, quàm uerbis exequi possum. Quid enim non pollicear? si me abs te mirificè diligi certissimè sciam, inuitis etiam tuis? Quod non eò dico, quòd de te dubitem: sed ne si ego id nescire dissimulem, tu fortasse me minus ames: Vtinam Marce quam amicitiæ legem sanctissimè colis, alij non ita uiolassent. ut iam necesse sit, me uel mihi ipsi manus afferre uel dolore confici, atq; absumi.

absumi. Quantum enim (ut tu sapienter mones) in contemnendis honoribus, in ferendis iniurijs fortis, tantum in ignoscendo clemens esse, & uideri uellem, sed dum ipse contorta tela, quæ capiti, & cordi infixa hærent, mihi reuellere conor, alia adhuc conijcere non desistunt. Quamobrem nihil tibi, & amicis mirum uideri debet, si uel in reuellendis, uel excipiendis telis uocem aliquam emisero, qua uel quasi repugnans furiosos deterream, uel miserabiliter ingemiscens, significem dolorem meum. Vale.

AONIVS PALEARIVS FRANCISCO CORSINIO S. D.

Ego pro tuis magnis, multisq; in me officijs, quantum tibi debeam, facilè intelligo: tu quantum à me amaris, ut re ipsa intelligeres, quod unum maximè semper optaui non sum assecutus: nam etsi quæ ad tuorum commodum, honorem, dignitatem pertinent, curaui diligenter: is tamen exitus fuit rerum, ut uel magnam ex eo capiam molestiam, quòd singulari meo studio, atq; opere, ne dicam labore, bis iam nihil uideo me profecisse. C. Sfondrati discessus, à quo nobis prompta, & parata erant omnia magno impedimento fuit: ea nunc perturbatio Reipub. secuta est, ut quod in manibus haberemus ereptum uideatur. S. C.

factum fuerat in affinem tuum, ut perhonorificè magistratum peteret, in quo licet competitores haberet magnos uiros iurisperitos, nihilo tamen secius gratia ciuium potentissimorum superiores eramus. Comitia quæ Idibus Maijs haberi solent reiecta fuerãt in Idus Iunias, quod nobis perincommodè accidit: tum quòd animos Senatorum, opera familiariũ nostrorum accẽsos, refrigescere uidebamus: tum quòd per id tempus classis illa barbarorum prædonum, quæ omnem propè Europam perlustrauit in Senensium fines conuersa, occupauit eorum portus, oramq́; maritimam: quamobrem tantus repente timor ciuitatem inuasit, ut omniũ mentes, animiq́; perturbarẽtur: uno eodemq́; tempore cursari ad Senatum, cogi pecuniam, delectus haberi necesse erat. Iustitio indicto, nullũ fuit tempus uacuum à negocijs publicis: qui erant amicissimi, negabant se mihi operam posse dare. Fit S.C. de magistratibus prorogandis, comitia tolluntur, iubet populus, ut Senatus unum uideat, unũ curet, ut barbari è finibus pellantur: quæ omnia etsi certò scio rumorẽ ipsum, et multorum literas ad uos pertulisse, uolui tamen scribere, ne ignorares in tanta rerum difficultate nihil fuisse remissum de officio, & diligentia mea. Immò uerò cùm in Arcem Bellantiam, quæ ad Arbiam est, confugissem, & Vgolinus pater ad milites auxiliares missus esset, comitiaq́; interim restitui dicerentur,

contuli

contuli me Senas: id ubi falsum comperissem, rediĳ in Arcem: & quoniam uĳs abscessis tabellariĳ sexcentis locis excutiebantur, scripsi de ĳs rebus ad affinem tuum, qui neq; tam longè aberat, & uia ad Liguriam tutò ibatur, ab eo sunt ad me literæ, opinor, non dum accceptis meis, quibus significat, à Millico, qui ex agro Senensi uenerat renunciatū, de magistratu sibi demandato: quî tamē fieri posset, tantis tempestatibus coortis, dicebat se non satis intelligere, præsertim cùm comitia nulla fuerint: & propterea se nō pedem inde, nisi ea de re certior sit à me factus. Rogat item alia, quæ spero nos impetraturos cum dignitate, si spes otiĳ fuerit, in quā nonnulli ueniunt, quòd prædones classiariĳ in Græciam transmittere dicuntur. De Corsiniĳ nostri suauitatibus, quæ cupio legi libenter: ĳs literis nihil mihi poterat esse gratius: spero illū talem fore, qualem tu optas. Huic omnia à me esse paratissima, nihil opus est ualde polliceri: res enim ipsa, siquando usu ueniet, faciet fidem: nam cui me Hercule plusquàm tibi debeam, habeo neminem: quodcunq; tuum in ea re consilium erit, illud persequar. Meum consilium inquies noui, tuum requiro. Tu qui ab initio ætatis egregiæ eruditionis, & literarum non uulgarium perstudiosus fuisti, eruditulis quibusdam uix semilatinis, quos ego audiendi spe in Hetruriam ueni, non eris contentus, præsertim cùm Corsiniĳ causa Romæ

neq; Reges, neq; Cæsares, neq; censu istos amplissimo præditos, sed poëtas, oratores, philosophos esse uelles, nihil est hic, quod præstanti ingenio adolescentem delectare possit, Gymnosophistæ tres, aut quatuor, summum quinque, Barbarè iubent loqui Aristotelem, quem non intelligat Oedipus, ita implicitè obscureq; omnia, non autoris, sed interpretum uitio, qui philosophi ordinem sæpe inuertunt, & loco non disputant, sed per coaceruationem ueluti ex commentationibus, & sectis digladiantur: quantum à ueterum ratione remotius tanto (ut ipsi aiunt) melius, idq; uocant acutius. Dialectici nusquam hebetiores, nihil habent eius scientiæ, quam profitentur, nisi quòd maximè sunt contentiosi. Medicos obsecro ne quæras, pessimè enim habere sese eos necesse est, qui tales quærunt, moriq; non tam miserum est, quàm quòd per hosce ἀνδροφόνους τε καὶ ἀνδρωποφάγους: nullos habet hæc urbs (mihi crede) uiros, ex quibus possit haurire, quod uelit auidum illud ingenium Corsinij tui. Quòd uerò maximos istic te sumptus facere dicis, credo equidem: facies hic etiam aliquos, sed non ita magnos: aberit tamen adolescens longius, non satis firma ætate, at ea quæ ad morum, & ualetudinis rationem accommodata minime est. Gallia bello ardet, Allobroges sunt in armis, in Piceno delectus habentur, Hetruriæ aliqua tem-

pestas

pestas impendet: bellum longius trahi uidemus, quid futurum sit, ignoramus. Hæc si te non pungunt, mihi cætera perplacent. Ego me Senas cras, uel perendie: hæc quanuis ita se habent, aut non multò secus, tamen cum amicis colloquar: sequẽtur has aliæ literæ, in quibus de sumptu, de gymnasio, de sophistis, de re omni faciam te diligentissimè certiorem. Vale VIII. *Cal. Augustas, ex Arce Areolæ.*

AONIVS PALEARIVS ALEXANDRO VICE COMITI VRBI PRAEFECTO S. D.

SI quàm mihi in te colendo, atq; obseruando, semper animus præsens est, tam aliquando adfuisset in scribendo, neq; in hoc tempus gratiarum actionem distulissem, neq; tam paucis agerem, ut intelligeres magna ac multa beneficia erga me tua, & mihi gratissima esse, & à me maximi fieri solere. Sed quemadmodum ijs qui solem intuentur euenit, ut siquò postea oculos conuertant, diu eandem orbis perlucidi imaginem uidere uideantur: ita ubi tua mihi humanitas perspecta est, me in eam admirationem traxit, ut nihil aliud facere sciam, & possim, quàm admirari suauitatem ingenij tui. Quòd si cùm in cogitationem

alicuius rei impensius incumbimus, sæpe prætereuntes propè non uidemus, & loquentes non audimus: quid mirum uideri debet, si dum bonum istud tuum tam excellens toto animo complector, & ad scribendum factus sum piger, & ad gratias agendas ineptus? Crebritate uerò meritorum ita mecum actum est, ut nullum unquam mihi spatiū datum sit ad me me recipiendum. Primò enim quoq; tempore quo in Hetruriam uenisti, apertis mihi non modo foribus, sed adytis amicitiæ tuæ, nihil abs te prætermissum est, quo in tuas partes raperes, raptum magnitudine officiorum deuincires: nullus dies fuit cum in urbe essem, in quo tuam erga me beneuolentiam non sim expertus: absentem etiam in uillam usq; prosecutæ sunt humanissimæ literæ, plenæ illæ quidem amoris, & desiderij, in quibus peramanter significas, maximæ tibi curæ esse dignitatem meam: & propterea cùm quidam literis obstrepuisset, non dubitasse ad me scribere: subuereri te ais aliquid ad Lucenses, honestißimos homines de me iniquius esse delatum, cuius opera, quoniam dicis te ignorare, faciam ut scias. Machus Blatero, is de quo hominibus nostris fabula data est ab Aretino lepidè, & festiuè scripta, homo impudentißimus, & puræ, ueræq; Latinitatis tam ignarus, quàm ij, qui trans Tauru incolunt, Senis quandiu fuit, magnas mihi turbas fecit, ueritus ne munus interpretationis scriptionum

num Latinarum mihi demandaretur, in qua cùm ille infeliciter multos annos laborasset, apud eruditiores iuuenes nihil aliud fuerat assecutus, quàm turpissimum infantiæ nomen: is nunc Lucæ est, utinam tam cognitus, quàm Venetijs, ubi & fabula acta est, & Machus Ludibrio habitus, proptereaq; desperatis rebus clarorum hominum conspectum fugiens, ad fossas Claudias abire coactus, Ludum Græculis nauiculatoribus aperuit, in quo non sat scio plura'ne docuerit, quàm didicerit: nam per Deos quid iste præter barbariem potuit docere? At mentiri, fallere, quod Græcorum est proprium, ita repente didicit, ut magistri ipsi mirarentur. Leuitatem uerò, loquacitatem, audaciam, quæ uitia ueluti innata, homini semper tribuit Aretinus, noli quærere quàm Græcorum hominum consuetudine firmauit, atq; auxit: & quoniam, ut in prouerbio est, sæpe fit, ut pro astuto prudens, pro audaci fortis, pro loquaci disertus quis habeatur: nihil miror, si in uulgus Macho etiam aliquando fuit opinio eruditionis, quam fortasse sustinuisset, si ut tibicen Xenophontius à canendo, ita hic à dicendo potuisset abstinere. Verùm lucri cupiditate adductus, Lucam superiore anno profectus est, quasi aliquis magnus Rhetor: ubi si, ut audio, homines sunt, qui aures habent teretes, & religiosas, Blateronis infantia diu latere

non

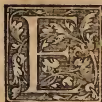
non potuit:quod ex eo conijcio,quòd propediem affuturus dicitur infirma ualetudine, cuius ille opinionem ſemper auget, ut ſiquando inſcitia detegatur, aut hebes ſit in interpretando, facilè excuſationem habeat, & poteſtatem decedendi, quòd aëris modò tenuitatem,modò craſsitudinem ferre non poſsit:aſtutè. Nunc quantum Victorij literæ ſignificant, aliqui ſunt in ea ciuitate, qui me acciri uellent, deligiq́; in interpretis Latini locum: quod cùm Blatero audiuit, quo credis animo? quid putas buccam illam maleolentem,ex barbarie, & mendacio compoſitam, potuiſſe contineri? cor illud odio exæſtuans non efferbuiſſe? non eructaſſe uirus improbitatis? noli iam pro tua prudentia quærere, qui tam falſos rumores de me ſparſerit in ea ciuitate, in qua is eſt, qui ne me Senis competitorem haberet,hiſce ipſis obtrectationibus iiſdem fallendi, atq; ablienandi artibus uſus eſt homo uafer, atque ad hæc natus. Quem ego, ita uiuam, ut probè ulciſcar. Nihil enim poteſt eſſe acerbius homini, qui literarum falſam ſibi uendicat ſcientiam, quàm ſi ſcripto laceſſas, & ut ſcripto reſpondeat pungas aculeis uel liberi carminis, uel uehementis orationis. Haſta, enſis, mucro literatorum hominum oratio eſt. Feriat Blatero ſi poteſt: at is,ſi Dijs placet, niſi puerum aliquem de grege, nolo plura dicere, ſubornabit ut reſpondeat,

ſpondeat, ueluti Aretina illa, itidem hæc noſtra ſimulans ſe contemnere, tametſi animum exedent: ſcripto nihil, dolo omnia. In conſpirationem hominum potentum cogitationem figet, ciues concitabit, alios ad Prætores, alios ad patres conſcriptos mittet, omnia experietur potius, quàm rem ſcripto agat, ne inſcitia nudetur ſua. Hæc ego tam uideo animo, quàm ea quæ oculis cerno. Dij boni quàm nos ridebimus, qui tanto antea tempore uaticinati fuerimus: quàm optimi iuuenes, qui eius ingenium norunt. Sed ego in bellua nimium: tu ſi me tantum amas, quantum profectò amas, cura ut ſplendor iſte generis, nominis, & animi tui tenebras indigniſsimè mihi offuſas excutiat, atque propellat: ſi Lucenſes (ab his enim ad te literas eſſe arbitror, tu nihil horum ſcribis, ſed ego coniectura ducor ad ſuſpicandum) in falſam aliquám de me opinionem huius nebulonis opera adducti ſunt, commoneas amicè, nequid temerè credant, Chriſtianum hominem eſſe me, atque eum, qui ſi uſu ueniat, pro CHRISTO *emori poſsim. Imperitorum, & Blateronis ſimilium obtrectationibus copioſa oratione, quam tu ipſe legeris, fuiſſe reſponſum aduerſarijs conuictis, atque reiectis populum Senenſem de nobis bene exiſtimare, & loqui,*

qui, quæ res etsi in obscuro esse non potest, cupio tamen eam fieri illustriorem testimonio tuo: ut omnes intelligant nostrorum studiorum similitudine, & uitæ integritate sanctissimè iuncta inter nos amicitia, & perdiligenter culta, neque meam in te obseruantiam, neque tuam erga me beneuolentiam ulla unquam in re defuisse. Ex Argiano Bellantis IIII. Idus Aprilis, Vale.

AONII PALEARII VERVLANI EPISTOLARVM LIBER IIII.

AONIVS PALEARIVS VERVLANVS SENATVI POPVLO Q. LVCENSI S. P. D.

TSI *mihi sum conscius, ea in me ornamenta non esse, quæ de me ad uos perlata sunt à laudatißimis summa humanitate, & modestia uiris: gratißimum tamen fuit, inuitari in eam Hetruriæ ciuitatem, quæ sapientia ciuium uiget quasi diuinum aliquod lumen. Neq; enim uirtus uestra in obscuro esse potest, quæ in totius Italiæ conspectu posita præ se fert magnam animorum continentiam, & Reipublicæ temperandæ optimam disciplinam. Itaq; quòd difficilibus, miserisq; temporibus florentißima est Respublica Lucensis, nemo est omnium qui id aut fortuitò fieri, aut ab alijs, quàm à uobis putet esse profectum. Etenim animos magnorum Principum, à quibus omnia meliora sperare debebamus, ita pugnandi cupiditate efferri multos annos uidimus; ut arbitrer esse neminem qui ab*

ipsis

ipſis ocium ciuibus, & rebus publicis ſecuritatem conceſſam audeat affirmare, ueſtra induſtria, ueſter labor, ueſtra laus eſt, omni propè Italia ſæpe bello barbararum, & immanium gentium ardente urbem unam nõ æſtuarijs, ac paludibus, ſed conſilio, & prudentia ciuium pulcherrimè eſſe ſeruatam: dumq; proximis temporibus aliæ urbes aut externis, aut ciuilibus diſcordijs exagitatæ, in magnas calamitates inciderent, cœlumq; & terra miſceretur, obrueretq; omnia belli eluuies: uos ad Reipublicæ gubernacula ſedentes ueluti magni Dij repuliſtis tẽpeſtatem è mœnibus ueſtris. Sed hæc maiora ſunt, quàm ego exponere poßim, & epiſtola complecti: ad ea uenio, de quibus ut aliquid ſcriberem, ſi pluſculum temporis mihi eſſet, res ipſa admonebat, quando ob hæc ipſa tam humaniter à uobis per literas inuitor: aluit ſemper iſta ciuitas ſtudia bonarum artium: quòd ſi alacritas, & animi firmitudo nunquam defuit, ut cùm liberet maria tranſmitteretis, ut magnis opibus, & fortunis augeretis ciuitatem: nunquam etiam defuit ſtudium, ut exornaretis optimis diſciplinis. Huius rei teſtes habeo eos, quos acciuiſtis ſæpe, & præfeciſtis erudiendæ iuuentuti, diſertos, & eloquentes homines: teſtes item eos, qui apud uos excellunt in ijs artibus, quæ liberales appellantur ciues ueſtri, Dij immortales qui uiri, quibus laudibus. De quibus quoniam ego libenter cogitare

gitare ſoleo, & ex cogitatione ipſa incredibilem capere uoluptatem, uel quantum hoc eſt? quæ gratiæ agendæ ſunt uobis? per quos occaſio nunc mihi detur uidendi, & ſalutandi ſapientiſſimos uiros, & fruendi conſuetudine lectiſſimorum ciuium, & honeſtiſſimæ iuuentutis, quam ego audio ſtudijs bonarum literarum mirificè delectari, & teneri iam deſiderio noſtri: atq; utinam uigilijs, & laboribus à pueritia ſuſceptis id aliquando aſſequar, ut ſpes, in quam optimi adoleſcentes uenerunt, hoc delectu ueſtro, neque inanis omnino, neque falſa fuiſſe uideatur. Qua in re non mediocrem mihi ſpem affert admirabilis propenſio adoleſcentium ueſtrorum in præclara ſtudia, ſolet enim fieri, ut in quod noſtra ſponte ferimur, id uel paruo freti auxilio facillimè conſequamur. Nam quod ad me attinet, illud uobis polliceor, ac recipio, ſiquid deſiderium obtemperandi uoluntati ueſtræ, & ſtudium colendæ, atque obſeruandæ nunquam ſatis laudatæ Reipub. efficere poteſt, id perficiam: ut omnes intelligant, multos à uobis eloquentiores, & peritiores eligi, atque accerſiri potuiſſe: at qui iuuandæ ueſtræ iuuentutis ſit ſtudioſior, & æquè ex ſenſu animorum ueſtrorum cupiat eſſe totus effictus, & compoſitus, uos habituros fuiſſe neminem.

IACOBVS SADOLETVS CARDINALIS AONIO PALEARIO S. D.

EX ijs literis quas ego, & collega meus ad Cardinalem Vidacionium dedimus, intelligere potes quantum te amemus, quantiq; faciamus: neque enim maiori pietate testimoniũ dare potuimus probitatis, ingenij, animi, studiorumq; tuorum. Maluisset Bembus istas ipsas literas scribi ad Senatum, populumq; Lucensem: quod mihi quoque perplacuisset si istorum hominum ingenia, mores, uoluntatesq; cognosceremus. Veritus sum ego, suspiciosam fore commendationem, quæ ab ijs proficisceretur, quibus cum nullus fuisset usus, nulla necessitudo intercessisset, præsertim cum in epistola ad me scripta significares, id unum te petere, quod maximè uelles, maximeq; scires tibi esse necessarium: quod cùm Bembus quoq; legisset, facilè iuit in sententiam meam. Optamus tibi salutares esse literas nostras, quæ cùm ad te perlatæ fuerint si Vidacionius Luca discesserit, tuum est curare ut aperiantur, & recitentur in Senatu: ut qui tibi sunt infensiores intelligant, se pusillorum, & maleuolorum obtrectationibus nullis satis iustis de causis fuisse commotos. Qua in re tu singulari quidem, ut dicis, es fato, & propterea fecisti sapienter, quòd ab ijs artibus, quarum à puero fuisti studiosus,

auxil

auxilium petisti: quæ cùm sint liberales, nunquam commisissent, ut quæ ab eis sæpe adiumenta accepisti, ut cæteris opitulari, & alios seruare posses, tibi defuissent. Scripsisti orationem pro teipso in primis ornatam, & grauem, numeris quidem omnibus absolutam: in qua tu mihi tonare, & fulgurare uideris, neque id assentatoriè. Præteriri sine scelere non possunt tuæ laudes: quas ignorare, imperiti hominis est: improbi, dissimulare tacendo. Causa nulla est, cur prudentissimo uiro, & mihi amicissimo mentiar, uerissimè tecum ago: cùm tua lego sic afficior, ut inflammer, & impetu quodam rapiar uehementis orationis, quæ ueluti amentata hasta, magnis uiribus contorta, fertur: & uarietate numerorum incredibiles motus ciet. Ad egregias ingenij tui dotes, hæc etiam accedit, diuino illo poëmate à me nunquam satis laudato, quid uersibus posses intelleximus: nunc difficile est iudicare, utra facultate plus ualeas, poëtarum, an oratorum. Laudati sunt quidam superioribus annis, quòd in hac, atque in illa excellere uiderentur: quibus tu sic cultu, & uerò etiam castitate orationis anteis, ut cùm illorum scripta cum tuis confero, cætera ut omittam ornatè magis, Latinè loqui solus uideare. Quòd scribis te uereri, ne quem offendas; quòd cum miserabiliores epilogos uelles elicere apud P. C. Reipub. Senensis, ad

quos oratio est, mentionem Bernardini Ocelli feceris desiderij plenam. Nemo est in dicendi arte mediocriter uersatus, qui non uideat, id tibi propositum fuisse in peroratione, ut commoueres, & incenderes ciues, ciuis cupidissimos. Nihil est quod metuas: sunt enim omnia abs te accurate, & prudenter scripta. Quid? quòd ego tibi sum testis, cùm in Galliam legatus proficiscerer, me Senas uenisse, ubi & tibi affui, & commendaui te antistiti maiorem in modum: tum primùm fuisse rumorem de Ocelli fuga, incerto adhuc autore, nec satis constantem, quo tempore si tu cùm scriberes istam orationem, cuius principium mihi legisti, eadem uel sperasti, uel desiderasti, quæ omnes qui popularem illam Ocelli eloquentiam norant, quis te reprehendat? cùm sit potius obseruandum, quæ tu ab illo fieri uoluisses, quàm quæ ille multò pòst aut dixerit, aut fecerit. Quòd si hæc commendationis conditio est, ut præstare debeamus omnia, quæ usquam gentium ab eo quem amicè nominauerimus dici, fieriq; possunt: nulla erit laudatio periculo uacua, nulla officia humanitatis, nulla munia amicorum. Ea re cùm magnæ sæpe perturbationes ab ijs profectæ fuissent, qui nec clementia, nec æquitate, nec consuetudine maiorum nostrorum de scriptoribus iudicarent, sapientissimè fecisse uidetur Paulus Pontifex, quòd præfecit

fecit

fecit ſcriptionibus rerum diuinarum doctißimum, & temperatißimum uirum: in cuius gratiam cùm ego & Bembus ponere te uellemus, dixit is, ſe ſuperiore anno accepiſſe abs te literas, ueluti interpretes humanitatis, & pietatis, & propterea profiteri, & polliceri ſingulare ſtudium, ut quæ à nobis tibi prompta eſſe ſciret, à ſe eſſent paratißima. Sed ego te meo, & Bembi nomine non modò hortor, ſed rogo, audi homines tui amantißimos: quoniam in ea tempora incidimus, quibus non quid ſentias, ſed quid calumnientur quidam maximè obſeruent, ut ijs ſcriptionibus te exerceas, quibus incitetur, non impediatur curſus ille nobis non ignotus animi tui. In eam ciuitatem uenisti, quæ optimis legibus, & moribus instituta dicitur: quid eſt quòd animum, ut ciuibus gratum facias, ad ea non appellis quæ de moribus à tota illa familia Peripateticorum tuorum ſæpe ſcripta, nunquam aptè oratione Latina illuſtrata ſunt: nihil opus eſt, ut ea colligamus, quæ tu iam uides, ſunt quidam auerſißimo animo à ſcriptoribus. A Peripateticis interpretandis, aut illuſtrandis nullum periculum eſt: poſtremum illud, ut tranquillitati ſeruias: nam qui ſtudia, uitam, mentem, uoluntatem tuam tam nouimus, quàm qui ſemper uixerint tecum, nunquam auderemus ea legere, aut attingere, in quibus de nobis perhonorificè ſcribis, &

amicißimè opinaris, ſi te dẽſereremus. Vale.

AONIVS PALEARIVS SYLVESTRO LILIO S. D.

SI patriæ charitas, & deſiderium tuorum facit, ut cum Romam ueneris, tam cito cupias ad nos redire, pietati magis tuæ tribuo quàm conſilio tuorum: ſin magnificentia, & pompa iſta Curiæ, quæ cæteros magnopere delectat, tibi ſtomachum facit, & cùm tua nobilitate, atq; opibus iſtic belliſsimè potes eſſe, redire ad nos mauis: tibi gratulor, quòd ſapientia præditus ſis certè ſingulari: & nobis gaudeo, quòd fructum capiemus aliquando dulciſsimæ conſuetudinis tuæ. Noli tamen putare, me à principio non diuinaſſe, qui probè noſſem te perpetuum hoſtem ambitionis, obſeruatorem integritatis, non modò amicum, ſed amatorem pudoris, & modeſtiæ. Mirabar interea, te menſem abſuiſſe à rebus animo tuo gratiſsimis, præſertim cùm tibi charius nihil eſſe debeat optimis parentibus, locus nullus dulcior patria. Quæ uerò patria? libera ciuitas, ſanctiſsimis inſtituta legibus, ac moribus: in qua improbis neque locus eſt maleficij perficiendi, neque ſpes ſceleris occultandi: in qua ſumma eſt expectatio tui, ea obſeruantia, ut iſta ætate habearis, & uerißimè ſis

mè ſis moderator ſeniorum, dux religionis, magiſter ſanctitatis. Quamobrem ne patiare, cùm omnibus tam charus ſis, atque iucundus, ut oculi noſtri tua præſentia defatigari poßint, ſatiari non poßint, ut tandiu ſine te ſimus. Nam ego, qui mihi ſum conſcius hoc certò ſcio, poſt tuum, & Ioſippi noſtri diſceſſum, nihil unquam fuiſſe, quod me lætitia ualde affecerit: quin etiam is langor, & mentis torpor eſt ſubſecutus, ut omnes mirentur illam hilaritatem, quam in me tu admirari ſolebas, omnino ex animo, & uultu meo excuſſam: quam ſiquis ſuauitate ingenij reſtituere poterat, erat unus Martinus Lilius patruelis tuus: hunc incommoda ualetudo, qua propè emerſerat, adhuc tenet, & frigus, & anni tempeſtas incredibiliter angit: cuius ægritudo ita me ſolicitum habet, ut non dubium ſit, uel ego ægroto, uel proximè incidam in morbum. Eius mater præſtantißima omnium fœminarum, eius uxor humanißima, ſuauißimus frater, orant, obſecrant, ut me ad ſe transferam: ſed ego adhuc in domicilio meo ſum, ſine uxore, ſine liberis, ſine ſeruo, ſine arca: quòd ut ſcis ſuperioribus menſibus longa uia, & puluerulenta in municipium Collinum ire neceſſe fuit: nunc uia lutoſa, his præſertim imbribus, nolo miſeros curſare mea cauſa: amici tamen omnes, pater tuus, Bonuiſij, Cenami,

Bernardini, Arnulphini nullo loco desunt, curant diligenter ut in omnium rerum inopia abundem omnibus rebus: quanquam ego tam paucis contentus sum, ut facilè superem Crassum diuitijs. Quòd si, ut ex literis, quas ad patrem misisti, intellexi, tuus aduentus appropinquat: breui multo plus mihi futurum est boni, quàm nunc impendet mali. In ijsdem literis uidi, te Pauli epistolas legisse. næ Flaminius tuus, & idem noster, ad Theologiam cohortatus est: Dij bene homini faciant, qui ut te bearet, deduxit ad magistram ueræ uitæ, ad disciplinarum principem, & reginam. Quòd si tu, qui ab initio ætatis omnium liberalium artium studiosus fuisti, & didicisti omnia quæ à sapientibus tradita sunt ad bene uiuendum, nunc interioribus literis operam das, quæ tua studia futura sunt? quæ censura morum, & uitæ? Id si uerum est, nam ego certi nihil habeo, sed coniectura ducor ad suspicandum: quia te plus amo, quàm me ipsum, plurisq; facio tua, quàm mea commoda omnia, caue pedem ex urbe efferas, id est è Flaminij domo: qui quòd apud ornatissimum Polum est, quem ego reuerentiæ causa nomino, quantum putas interesse? Dij immortales quæ omnium rerum tibi accessiones fient? si cum his diutissimè uixeris, quare etsi ego tam sum tui cupidus, quàm qui maximè, nihil tamen temerè faciam

nullæ

nullæ meæ literæ, nullæ preces, nullæ commendationes uel parentum, uel patriæ, uel rerum omnium tibi chariſsimarum tanti eſſe debent, ſi cum Flaminio apud Polum es, ut te loco moueas. Vale, Parentio, & Pacino noſtris ſalutem dic. Vale.

AONIVS PALEARIVS BARTHOLOMAEO RICCIO S. D.

SI minus ſæpe ad te ſcribo, quàm amicitiæ noſtræ uetuſtas poſtulat, peto à te, ut occupationi meæ potius tribuas, quàm aut negligentiæ, aut obliuioni tuorum in me meritorum, quæ tu officiorum crebritate quotidie auges, & ſignificatione optatiſsimi, & iucundiſsimi amoris mentionem tui non intermitti ſinis. Quotus quiſq; eſt, qui iſthinc ueniat, qui ubi tuo nomine mihi plurimam ſalutem dixit, non multis etiam proſequatur mirificam beneuolentiam, & humanitatem tuam? qui libellus à te ſcribitur, in quo ego non honorificè appeller? qua in re cũ parem tibi gratiam referre non poſsim, moriar ſi non me angunt putidiſſimæ interpretationes meæ ſiue Græcæ, ſiue Latinæ, in quas ueluti in piſtrinum detruſi me, non tam imprudentia, quàm neceſsitate. Ego enim, ut ex meis ſtudijs noſſe potuiſti, ſemper iudicaui obſcurum, & ſor-

didum ijs, quorũ ingenio aliquid fieri potest illustrius, si interpretandis scriptis aliorum humiles, ac demissi quasi seruitia ancillẽtur. Sed cùm mihi res domi esset angusta, uxor lauta, liberi splendidi, & propterea magnos sumptus facerem, mancipaui propè me ijs studijs, à quibus semper abhorrui. Nam cùm Lucenses homines honestißimi propositis præmijs inuitarent me singulorum dierum unius horæ usura ad interpretandum, accepi conditionem duram mihi, & asperam, & uerò etiam odiosam. Dicendum est enim quotidie ex tempore, quod in primis est sophistæ: id ne faciam, sumo mihi semper aliquid temporis ad meditandum, in qua re plurimum noctes me adiuuant: cùm tamen inopiam, & ieiunitatem interpretum non probem, & multa è penu locupletißimo Græcorum petenda esse ducam quicquid diei reliquũ est, in scriptoribus Græcis legendis tero. Sed omnino concisum est hoc dicendi genus διδασκαλικόν, *in quo siqui diu uersantur, summum periculum est, ne exercitatione umbratili amittant quicquid habẽt roboris, & neruorum. Quod cùm ego in me fieri sentirem, ne hoc morbo intabescerem, retuli me aliquando ad eas exercitationes, quas tu maximè probas. Vide, quanti faciã iudicium tuum. Cùm ex ijs literis, quas proximè abs te accepi intellexissem, placere tibi scriptiones meas: magna mihi spes iniecta est, posse orationes aliquas à me scribi: easque*

quæ

quæ sint propè diem expecta, modò typographus non moretur: tu contrà ad nos tuos libros De gloria: obsecro ne sinas diutius nos duci expectatione, si non perfecisti, scito eos libros dignos esse, ut abs te absoluantur, qui ingenio, & industria assecutus syncerum, & ornatum dicendi genus habitas in oculis Principum, quorum fœminæ multis Regibus sunt sapientiores. Nā quid est? si non hæc uerissima gloria est: potentissimi Regis filiam, maximi Ducis uxorem, sic uersari in studijs nostris, ut excellat, Annā uerò, & Lucretiam aureos Herenenæ partus scrutari interiores literas Latinas, & Græcas: quæ cùm in matre quoq; essent, & eæ neq; paucæ, neq; uulgares, Regina in philosophia hac humana noluit acquiescere, sed ob magnitudinem ingenij, & studium sanctitatis, quæ in ista semper ueluti diuinum aliquid eluxit, maturiore ætate retulit se ad cœlestes artes, et disciplinas theologorum. Quod ad te scribo, ne in texendo opere cùm isthic habeas maximè illustres, & gloriosos Principes, quos proponere omnibus potes ad imitandum: tu rerum gestarum causa eos quæras, qui in unis armis omnia posita esse censent, studiorum nostrorum hostes acerrimi, quorum exprobratione extenuari spem literatorum, & euanescere uidemus: non est credibile quæ sit imperitia, et superbia in quibusdam. Ego me abs te tantum amari puto, quantam uolo, uolo autem plurimum:

si me

ſi me amas, ſine iſtos in tenebris, & ſitu iacere: qui ſi ad eorum pedes nos abijcimus, ne ſubleuant quidem. De Sardonio, cùm defenſionem tuam legerem, ualde me hercule riſi: ſi eſt homo, poſthac tacebit: ſed quantum ſuſpicor, aliquid etiam ſcribet, & tamen dicet nihil. De Iacobo Griſolo ſcripſi ad te ſuperioribus menſibus: ſiquid ad me poſtea dediſti literarum, non eſt allatum. Is tam bellè ſe habet, quàm ego, & tu: exanimatus propè ſum tuis literis, in quibus dubitare uidebaris de eius uita. Cùm in oppidum Collinum ueniſſem, miſi pueros, qui quærerent diligenter: ij poſtridie Senis omnia læta, & optata retulerunt: hominem ingenio, & ſtudijs florentem magno in honore eſſe apud ſuos, pangere etiam aliquid, & tui, meiq; memoriam amantiſſimè conſeruare. Lucæ pridie Nonas Octobris. Vale.

BARTHOLOMAEVS RICCIVS
AONIO PALEARIO S. D.

EQuidem Aoni excuſationem, quam affers, quo minus crebrò ad me ſcribas, libenter accipio: ne, ſi te de literarum intermiſſione accuſare uelim, eodem ipſe me crimine condemnaſſe uidear, qui nihilo crebrius ad te, quàm tu mihi literas dare conſueuerim. Sed quid tu te, contrà item ego me, quòd minus

frequen

frequentes in hoc ſcribendi genere fuerimus, tam iniquè accuſamus? cum uterq; huic officio abundè ſatiſfecimus? neq; enim ego quenquã unquam nactus ſum, qui iſtuc ueniret, cui meas ad te literas non dederim: neq; tu contrà, quicquam à te mihi ad eas deſiderari permiſeris. Sed arbitror, quia id ea lingua fecimus qua omnes Itali uulgò loquimur, qui magis Latina ex noſtris ſtudijs uti debuimus, nobis propterea nos à ſcribendo ceſſaſſe quodam modo, atq; etiam propè meritò accuſari poſſe uiſum iri: ac ſi mihi dicendum eſt, quod ego ſentio, parum prudenter, atq; nulla cum ratione ab utroq; noſtrum eſt factum, qui eo modo primùm Latinum ſtylum non mediocri exercitatione defraudauimus: deinde, quòd amicitiæ noſtræ uel ſempiternam teſtificationem, qua literæ Latinè ſcriptæ in omnium ætatum memoriam producere potuiſſent, improbè detraximus. Sed ſatis de excuſatione, uel de accuſatione potius, ſi poſthac tamen curabimus, ut hoc modo frequentiores ſimus in ſcribendo, quàm alio committere, ut nos excuſando, magis accuſandi eſſe uideamur: atq; ad tuas literas redeo. Eas igitur ſcito mihi iucundiſsimas accidiſſe, cùm quoniam eo modo, qui mihi magis probabatur erant conſcriptæ: tum quia ijs certior fiebam, meum Griſolum uiuere, quem ego iam triennium fraternè luxeram, quo uno optatiſsimo nuntio, nihil eſt quod Euangelij à me auferre non

poßis:

poßis: tametsi nonnihil molestiæ tamen epistolæ pars illa, in qua de meis erga te meritis, atq; officijs extollendis, quasi finem non facis, meam hanc tantam lætitiam non leuiter aspersit. Nam etsi te quidem gratissimo animo, atq; optimè instituto facere certò scio: id tamen quodam modo ægrè tuli, nam præterquã quòd magnam iniuriam amicitiæ nostræ facis, qui tantopere queraris te parem ei gratiam referre non posse, cui ne ullas quidem agere debuisti, non ego in tuis scriptis, & amici & iure optimo laudandis plus sum laudis assecutus, quàm aut studij, aut officij in eo ipso posuerim præstando? Quid enim mihi tam faciendum fuit, cùm ad nostræ ætatis poëtas ueni, quàm ut prudenter uiderem, nequis ex eis, qui in aliquem bonorum numerum uenissent, me præteriret? in ijs uerò qui suo splendore cæteris quasi lumen prælucerent, ne aut cæcus, si non animaduertissem, aut iniquus, si non ijs suam quoq; laudem impertissem, uiderer omnino? In quibus cùm tu nõ ultimum locum obtineres, hunc ego, si tibi cum cæteris bonis concessi, aut aduersus improbos tutatus sum, nihilo sim amplius de te meritus, quàm qui de uirtute uirtutem laudans mereri posset: nisi ea quoq; tibi gratissima uideri, quæ sine maxima culpa in te omitti non possent, omnibus significare uoluisti. Quod uerò de Principibus meis tam doctissimis, quàm etiam nobilissimis fœminis scribis: scito filias illas egre

lus egregiè eruditas esse, & unà cũ ætate sua omnium etiam opinionem superare: easq; suum locum hoc quoq; nomine in nostris De gloria libris habere. Nam quòd me mones, ut in eius operis exemplis minus ambitiosè agam, neq; etiam quasi de Principum fece hauriam: tu rectè quidem, & sapienter mones, neq; id ego tecùm non sentio, sed tamen si pauciores quosdam offenderis minus hac mea laude dignos, id à me in eã partem factum accipias uelim, me unũ, aut summum alterum non tam hac mea cõmendatione cohonestasse, ut ea inaniter gestiret, quàm ut quid sibi ad ueram gloriam faciendũ esset, inde planè perspiceret: qui mei tres De gloria libri iam pridem mihi sunt absoluti, utinam quidem ut materia postulat, nam eodem tempore tantam mihi gloriam confecissem, quantam õmnes, quorum in ijs exempli gratia meminimus sibi compararunt. Quod uerò ad præcipiendi rationem pertinet, ita quidem est, ut dixti, cùm summi res negotij, tum summæ etiam difficultatis, sed his quoque id accedit, quòd ea dicendi ratio (ut summam indignitatem, quæ in docendo uersatur omittam) quamuis politiorem dictionem facilè corrumpere posset. Quare ego cùm publicam istam præceptionem exercerem, plerunq; ea lingua utebar, qua omnes nunc loquimur. At quis hoc, te præter unum, probabit? at mihi magis in rectè scribendo, quàm in ineptè loquendo ex

do ex tempore consultum uolui, meq; omnes Latinè scribere ut uiderent, quàm auditores impolitè semper, impropriè interdum, si minus barbarè loqui, malui audirent. Sardonium (ut tu dicis) atq; Sardonianos omnes ita fregimus, itaq; contriuimus, atque confecimus, ut mutos diceres: coaxant quidem nescio quid, sed subter aquam ranarum more: nullum enim quo suam ignorantiam defendant adhuc uerbum faciunt: sed isti, atq; adeò istis Dij meliorem dent mentem. Quæ in Catullum scripsimus prope diem expecta, Si me diligis, si te à me amari scis, cùm primum occasio dabitur, ut usquam in Grifolum meum incidas, ut meo eum nomine complectaris, nimis enim parum est, atq; exile, ut salutes, te etiam, atq; etiam rogo. Vale. Ferrariæ. Cal. Octobr.

BARTHOLOMAEVS RICCIVS AONIO PALEARIO S. D.

QVid hoc est Aoni? num semper Italico sermone per literas agemus? nunquam'ne Romanus stylus, quo in perpetuis scriptis, atq; ad alios sæpe amicos utimur, locum ullum in nostris literis habebit? hoc quidem quo uulgus noster loquitur sensa nostra, perinde, atq; Latino planè explicamus, nisi id etiam interdum ex rebus nouis suis Latinis nominibus carentibus

tibus plenius, ac ſignificantius facimus: hæ tamen literæ nullum aliud lumen, nullius alius lectionem quàm utriuſque noſtrum ſunt habituræ, præſertim meæ, quæ tam longè à ueſtra Hetruſca dicendi ratione abſunt, quàm qui longiſsimè gentium (etſi tantum Apenninus nos diſiungat) & natus, & altus ſit, ut eas in ulla uolumina, quæ eius quoque linguæ multa multorum ſimul unà ſcriptorum quotidie eduntur, conijci poſſe nullo modo ſperem. Quare ego hoc Latino poſthac utar, & ut ſtylum exerceam, & te quoque ad hanc meliorem ſcriptionis rationem reuocem. Mitto igitur tibi defenſionem meam aduerſus quendam Sardum hominem tam iniquum, quàm etiam ignarum, cuius ſtultitiam in ea facilè cognoſces: nam in quo me accuſat, proponi primo in loco fideliter, poſtea uerò mea ut ſequatur defenſio æquè curaui: in quo meo aduerſario, Dij me perdant, ſiquid boni eſt, præter quòd ego alter Cicero cum iſto eſſe uideor, quando & ipſe ſuum Sardum Sardo habuit nequiorem: tametſi in meo multi inſunt Sardi, etiam nequiſsimi: quos tamen ita fregi, itaq; contemptos reddidi, ut ne hiſcere quidem audeant: nam quòd præfractè pergant in ſuis nominibus Catonibus, Lentulis, Metellis, Cethegis, Dolabellis, & reliquis eius generis cognomentis inſanire: concedunt tamen Romanarum familiarum nomina in, IVS,

l termi

terminare, ut modò nobiscum sentiant, modò contrà: secus autem eodem modo semper, hoc est inconstanter agant. Sed iam istos missos faciamus: quintus annus agitur ipse, cùm Iacobus Grifolus hac transijt, Senas accitus ad Latinas literas publicè profitendas: nihil postea neq; ab eo, neque de eo mihi nuntiatum est. Nunc uerò Venetijs tristis mihi rumor affertur, qui me quoque propè occidit, illum diem suum obijsse. Si me amas, quæras quid de illo sit, meq; postea hac grauißima solicitudine libera: amaui enim illum, quàm qui maximè amari potuit amicus: ac quod ego spero, cupio quidem certè, me certiorem fac, eum uiuere, etiam si mortuus sit: in hoc enim falsa spe me sustineri facilè patiar. Apparatus meos, quos requiris, scito apud me nullos esse, Florentiæ tamen reperiri quosdam audio, id utrum sit, ex librarijs scire atque inde tibi accommodare poteris. Opus de Gloria (uide quæso quid mihi in mentem uenerit) paulò ante sum aggressus, idq; in tris libros distribui, iamq; primum absolui, reliqua pergo: utinam propius adesses, aut saltem tantà alpium iuga nos disclusos non haberent, sperarem enim tuo iudicio uti posse: sed Dij uidebunt, cùm erunt absoluti. Vale Cal. Maij.

AON

AONIVS PALEARIVS BARTHOLOMAEO RICCIO S. D.

EGo uerò fateor me dicendi genere, quod hoc tempore in Hetruria floret, ualde delectari, & quia elegans est, & uenustum, & quia ab eo non longè abest, quod in Italia nati, atq; alti hausimus. Vtinam, mi Ricci, natura nos labore hoc leuasset, quem quotidie insumimus in ediscendis linguis, id fecisset certè, si ut sunt omnium gentium, & nationum sensa communia, sic essent τὰ ἐν τῇ φωνῇ, τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων σύμβολα: *Græcè dico, quòd Latinè æquè non inueniam: nam melius non audeo dicere, Thuscè fortasse possem. Quòd si cum amico sic agier oportet, ut non quasi alicunde meditatus uenias, quod ego sic interpretor, ut quicquid in animo est, quicquid uenit in buccam illud ipsum scribas: uereor ne iniuriam faciamus ueteri amicitiæ, si cùm amamus nos inter nos, & per literas familiariter loquimur quasi præsentes, in perquirendis & coniungendis uerbis Latinis simus occupati. Quid igitur, inquies, uerba Græca sunt in epistola tua Latinè scripta? quia consuetudine illa interpretandi non quæsita etiam occurrunt: ut cùm somnus arctior nos complexus est, ea sæpissimè animo obuersantur, de quibus*

uigilantes quotidie cogitare, & loqui ſolemus: ſic dum ſcribimus, uerba ſua ſponte prodeunt, ac offerunt ſe ex formis, quæ legendo, & ſcribendo in nobis hæſerunt. Quinetiam ut dicam tibi, quoniam tu inſtitutum mihi tuum aperuiſti, ego quoque in interpretationibus Latinis, & Græcis, cùm oratio Latina curſum tenere non poteſt, inhibeo, cumq; alio modo remigare cœpi, pauliſper adhibeo uoces Hetruſcas, non dico Italas, quòd non omnes probem. Sicuti enim in Græcia aptiſsima fuit lingua Attica ſolutæ orationi, ſic in Italia Hetruſca mirifica eſt, & ad dicendum, & ad ſcribendum maximè accommodata, cuius ego te in his literis, quas ad me iam ſæpe dediſti oſtentatorem non agnoſco inanem, ac tumidum, ſed ſcriptorem accuratum, & diligentem. De hoc ſatis. Ad illud uenio, quòd epiſtolam tuam ſuperiore anno ſcriptam, hodie Nonis accepi: tu uide quàm rarò tuæ ad me perferantur: deſino mirari, ſi quas Florentia dedi, ad te non ſunt allatæ, Poſthac ut omnia impedimenta uincam, ſiquid erit quod aut mea, aut tua intereſſe arbitrer, dabo eodem exemplo plures literas ſcriptas. De nominibus Romanarum familiarum nemo eſt gnarus antiquitatis, quin tecum ſentiat: ipſi etiam (quod tibi gratulor) qui Græcam rationem ſequebantur, ipſi etiam barbari tuis ſcriptis admoniti, ut uideantur Latini ſecundum

nomen correxerunt imitatione Romana. Grisolum nostrum ferijs æstiuis omnino conueniam, & interea faciam per literas certiorem de pietate ista tua. De apparatu linguæ Latinæ scripsi ad te antea, Florentiæ curata fuit pecunia Bonuisiorum nomine, & est iam copia adolescentibus nostris, qui ob istuc ipsum te multum amant, auidissimè tamen expectant libros de gloria. Vale.

BARTHOLOMAEVS RICCIVS AONIO PALEARIO S. D.

NIcolaus aliena uestræ Reip. ad Herculem Principem nostrum legatus mihi tuis uerbis perbenignè salutem dixit: quem ego contrà humanißimè accepi, eiq; tua causa omnia pollicitus sum. Iste ipse uel suapte humanitate, uel ut meæ par referret, pridiæ quàm à nobis discederet, domum usq; mihi nuntiari iußit, siquid istuc illi mandarem: qui cùm nihil haberem omnino tanto uiro dignum: ne me tamen aut superbum, si nihil scripsissem, aut ineptum, si non mandassem, has illi inanes literas tibi perferendas dedi. Sed heus tu, nimis lautus factus uideris, qui tam præstanti uiro loco tuarum literarum utaris. Mihi quidem longè gratißimum fuit, uel à quouis homine de te intelligere: sed si à te ipso id intellexissem,

multò mediusfidius id mihi gratius, ac iucundius accidisset. Quare posthac tu me, hoc est tui amantissimum in hoc salutandi genere imitabere, qui etiam si nihil habeam, quod scribam, scribo tamen, ut uides, neque quod in buccam. Vale Ferrariæ, pridie Calend. Decembris.

AONIVS PALEARIVS PTERIGI GALLO FAMILIARI SVO S. D.

MArci Casalis epistola ualde mihi placet, est enim amanter, & eleganter scripta: quædam tamen in ea commutari uolo, ut habita ratione temporum, & locorum, aptè libro quarto collocari possit. Scribam ad eum hodie pluribus, quæ ut tu quoq; cognoscas, erit epistola aperta, & in schedula signum, ut obsignatam, si is in oppido Collino est, reddas tua manu: sin autem in Geminiano, multi erunt qui perferent, nihil est quod te des in uiam, nam & ego adero Nonis. De Aganippe laudo consilium tuum: nolo aquam duci per fundum, nolo riuulis colligi uberiorem: ubi primùm erumpit, ibi hauriri uolo, nam quòd gelida est, & ad orientem solem spectat, eo est salubrior: necesse est tamen murum qua uergit ad occidentem perduci in altitudinem pedum octo, & sedilia fieri ex lapide quadrato,&

to, & triclinia æstiua in quibus nos cœnitemus: ex riuorum deductione hortos irrigabimus. Quod de inscriptione rogas, feci libenter: tuum est inuenire, qui bene insculpant antiquas literarum notas. In ijs est, quod Priscianus tuus uocat digamma Aeolicũ, quod Heluetij, & Germani adhuc syncerè pronũtiant, & Romæ est in laudatis marmoribus AMPLIAℲIT TERMINAℲIT'QVE, *sic igitur facito ut sit in saxo oblongo:*

QVEM PELLVCIDVLA MANANTEM
CERNITIS VNDA
FONS HIC MVSCOSIS OBSITVS
IRET AQVIS
NI THVSCOS PROPERE COLLES
ℲISVRA TVLISSET
CAECINNAE CAMPIS HERNICA
NAIS OPEM
DEDVXIT RIℲOS NE QVISQVAM
DICERET HORTOS
HESPERIDVM POSTHAC ESSE
SED AONIDVM.

Redemptoribus, qui domum conduxerunt exædificandam, curabo pecuniam: plateam sterni uolo sabulone, & lapidibus siliceis ob deambula-

tionem matutinam. Noſti quo ſtomacho ſint ſtudioſi, præſertim cùm ſenectus aduenerit. De uerſibus, quos uis eſſe in ſuperficie domus, ne ſis ſolicitus: utinam tam citò expediri poſſet ædificatio, quàm illi ſunt facti, Muſæ præſtò fuerunt: ne toties uillico ſit ultrò citroq; curſandum, mitto eos ad te:

QVEM THVSCVS CAECINNA OLIM
POSSEDERAT AGRVM
INSIGNEM LATE FRVGIBVS
ET PECORE
HERNICVS AONIVS LONGO POST
TEMPORE CVLTV
LONGE AVCTVM ANTIQVO
RESTITVIT GENIO

De piſcina quod ſcribis, non probo: an non Fuſcus amnis ſatis eſt? an non Riparduus? diligo frugalitatem, odi luxuriam. Aſpaſia uiaticum poſcit, mox petet Sophoniſba, quid Lampridio, & Phædro fiet? obſecro ne ſuauiſſimos pueros perdamus: prudentiæ noſtræ eſt adhibere modum, neomnia occupent redemptores. Lucæ Nonis Maij.

IOANNES BAPTISTA GADIVS
AONIO PALEARIO S. D.

QVòd locorum interuallo disiuncti fructu caremus iucundissimæ nostræ consuetudinis, est id quidem certe mihi permolestum: uideo enim, quantam iacturam fecerim studiorum meorum, cùm mihi necesse fuerit hoc tempore rusticari, procul'q; à conspectu tuo degere, cuius à latere mihi nunquam recedendum proposueram. Quanquam illud me consolatur non mediocriter, quòd hanc sanè molestiam literis aliqua ex parte leniri posse perspicio: in quibus statui omnino spem mihi aliquam ponendam esse, ut quandiu abfuerimus, certemus inter nos officijs, colloquamurq; per literas: his enim ultrò citroq; quasi commeantibus confirmabitur mutua inter nos amicitia. Equidẽ nisi facere flagitiose uoluero, ea mihi sanctè colenda est necessitudo, ad quam summo me beneficio uoluisti adiunctum. Caue enim fore dubites meam tuorum erga me beneficiorum memoriam aliqua ut obliuio deleat, quæ & propter necessitatis nostræ uinculum minimè solui possunt, & uetustate, cùm sint immortalia, nullo pacto extingui. Quam ob rem sic habeto, nullam tantam calamitatem posse accidere, qua uel tuum in me collatum officiũ intermoriatur, uel eum ipsum, quem tu in familiaritatem tuam libentissimè receperis, perinde ac parum officiosum accuses. Nam quòd su-

 perioribus

perioribus diebus nihil ad te dedi literarum, magis id quidem factum imbecillitate ualetudinis, quàm ulla mea negligentia: qui postea quàm sum abs te profectus, sic è stomacho laborare cœpi, & latere, ut quod animus uehementer expetebat, id præstare mihi integrum non fuerit: huc accessit uis quædam maxima tuberculorum, unde facta ad dolorē accessione ægrotum corpus quasi conuulsum penitus contabesceret: ita nimio quodam languore totus confectus aliquando obtorpui, & eò quidem uehementius, quò mihi minus bene constitutum esse corpus haud ignoras. Nunc uerò Dijs bene iuuantibus conualui, morbumq; omnem, qui me grauiter afflixerat, quamuis ægrè depuli: itaq; pristinæ ualetudini restitutus cursu corrigere tarditatem cogitabā tum equis, tum uelis, cùm mihi Franciscus Arnulphinus præstò fuit, bonæ spei iuuenis, & ut ipse satis nosti, permodestus: meq; uerbis tuis sanè quàm liberaliter salutauit: quod an mihi charum, iucundumq; fuit, malo ipse diiudices. Is à me tum de studijs, tum de rationibus tuis diligentius cùm rogaretur, uenit in eum sermonem, ut diceret, breui nos unà futuros, arridens enim, optatum, inquit, nuncium affero: Aonius noster, cùm de te fortè incidisset sermo, significauit non obscurè cogitare se in Pancratianum nostrum. Hìc ego lætitia exultare, statimq; exilire gaudio. sensi enim quàm optatus mihi accidere ad-

uentus

uentus posset tuus:unum medius fidius diem tecum libentius posuerim, quàm cum plerisq; alijs uitæ reliquum tempus.Te igitur etiam,atq; etiam hortor, hoc ut efficias, & ad nos quàmprimum cursites, ardeo enim iandiu uidendi tui incredibili cupiditate: atque me hercule uereor,ne si opinionem hac in re meam fallas, quemadmodum nunc nimio penè gaudio desipere uideor, sic in pósterum animi mœrore conficiar:tametsi nihil esse in causa opinor, quòd diutius animi pendeam, meq; timor iste planè rusticus tantopere solicitum habeat,ac uerè ut dicam excruciet: cùm præsertim subinuitare te loci poßit amœnitas, & fides ipsa,quam mihi alieno nomine obstrinxisti, pertrahere uel inuitum debeat. Nihil in præsentia loquor de Hieronymi Arnulphini magnificentia uillarum,quas cùm præsentioribus oculis intueberis,eas esse prædicabis,ut ne Luculli quidem splendori cedant. Nam quòd ualetudinem aliquam excuses, nihil est, nisi fortasse longißimi itineris labore supersedendum arbitraris: qui tamen,quòd nullus sit propemodum, prohibebit sine dubio accipere ullam tuam excusationem. Villa enim, quod tibi probè cognitum reor, uix quarto ab urbe lapide distat: tu modo desiderium urbis depone, & omni prorsus abiecta literarũ cura,animiq; deposita solicitudine, redi aliquando cum natura in gratiam, illudq; in memoriam redige,nimis diu defrau-

datum abs te fuisse genium, quo uel uno nomine ualetudinem istam tuam, cui præcipuè seruiendum est, hoc maximo solis æstu sustentare debes. Huic tu nostro consilio assensus si fueris, id saltem consequère, ut molestissimis istis occupationibus animum, si nō exoluas, at relaxes aliquantulum. Quare te uehementer etiam, atque etiam oro, & obsecro, te ut des primo quoq; tempore in uiam: quod quidem commodo tuo ut fiat, itineri te committere, aut ubi primum illuxerit, aut inclinante in pomeridianum tempus die poteris, ut cùm se calor fregerit, tutò ad nos, celeriterq́; conuoles, Ex Pancratiano Arnulphini Cal. Iunijs.

AONIVS PALEARIVS IOANNI BAPTISTAE GADIO. S. D.

CVm mihi tantum ocij esset, quantum bellum patitur, quod cum barbaris continenter gero, & munus publicum cōcedit, ut per me Athenæ comportentur ad Apenninum; accepi literas tuas plenas humanitatis, & desiderij, quibus in Pancratianum Arnulphini inuitas, quod audio esse peramœnum & suauissimum, credo præsentia eorum, qui tecum sunt omnibus naturæ donis, omnibus ornamentis, & fortunæ accessionibus honestissimi: quòd nisi me Eutychus meus præoccupasset, qui uxoris suæ lectissimæ fœminæ

fœminæ nomine uxorem meam inuitauit in Granianum suum, nunquam fuissem, ut isthic hodie sine me esses. Nunc ut cum uxore sim mea, uisam serius Pancratianum, differamq; aduentum istum in alium diem. De ualetudine tua & audiui, & dolui uehementer, sæpeq; locutus sum cum ijs, quibus es charissimus, quibus nihil potest fieri humanius: consolatione leniebant dolorem meum, quòd reciperent, & uiderem neq; sumptui, neque labori eos parcere, quæ ad curationem opus esset: dicebant etiam ἀκίνδυνον, & te propediem firmiorem futurum. Franciscus noster, quæ eius est suauitas, credo ut incitaret ad currendum te ualidum esse, & bellissimè habere, quod non credo, etsi literæ etiam tuæ id significent, quòd purgationibus, & morbi ui, qui te grauiter afflixit, es consumptus: quo si liberatus uideris, nihil festina, maturè omnia, ne ad morbum hoc etiam. Solent enim eorum, qui ægritudine liberati sunt, si in eandem recidant, grauiores esse offensiones. Quam ob rem mihi gratissimum feceris, si ualetudinis diligentissimè habueris rationem, ut cùm uenero, non duo uel tria tantum spatia facere mecum in xysto, sed pedibus quoq; fundum obire possis, & sequi in proximas uillas, & te inuitare plusculum in cœna, & sermonem producere ad multam noctem. Vale. Lucæ IIII. Nonas Iunias.

IOAN

IOANNES BAPTISTA GADIVS AONIO PALEARIO S. D.

Serius mihi quàm scripseras redditæ sunt tuæ literæ, credo illius negligentia, cui te rectè dedisse existimasti. Is isthinc discedens nihil prorsus ad nos attulerat: quem cùm percontaremur, quid ita factum fuisset: Est, inquit, quod des nobis ueniam, alijs enim districti negocijs, epistolam quandam sumus apud Arnulphinos obliti. Ego, quo sum ingenio, irasci primùm, deinde etiam obliuiosum hominem, atque adeò rusticanum contumelijs onerare non destiti, quòd in re minimè leui tam egisset negligenter. Quid quæris? hisce ille conuitijs non nihil commotus, continuò in urbem redijt, perfecitq; hoc, ut lubẽtius literas tuas perlegerim, quo allatæ tardius fuissent, ex quibus morum, sermonisq; tui cognoui suauitatem, & quàm me amares facilè perspexi. Mones enim pro tua in me pietate, mea mihi curæ sit ualetudo: in quo tibi obtemperabo non inuitus, ut qui sim memor quotannis me periculosè ægrotare solitum. De Eutycho tuo quod scribis, planè accipio excusationem, tuaq; causa magnopere lætor, cùm te sentio ab omnibus ordinibus & coli plurimum, & diligi. Sed subinuideo tibi tantam felicitatem, qui in ista luce hominum ita uiuis, ut cùm ipsi maximè sint urbani, solus tamen εὐτράπελος uideare, aut certè omnium festiuissimus. Nunc te hortor

tor

tor compluſculos dies ſalutem literis dicas, ſi modò grauiſſimæ tuæ occupationes id patiuntur. Dij male faciant barbaris iſtis, qui tibi tantum faceſſunt negotij, quos ſi licebit unquam, iunctis copijs uelim aliquando profligemus. Interea quæ tua eſt fortiſſimi imperatoris uirtus, hoſtilem impetum ſolus acriter ſuſtinebis: nos ex iſtis tuis Athenis, ſi differas aduentum, literas expectabimus crebriores: ſin minus, ſic te memineris expectari, ut nos omni gaudio propediem delibutos reddas. Vale ex Pancratiano Arnulphini.

PAGANVS PAGANIVS AONIO PALEARIO S. D.

Vincentius Menochius, utriuſq; noſtrum amantiſſimus, his proximè præteritis diebus, ut ſcis, Piſas uenit: qui cum ſemel uix ſum congreſſus, idq; per breuiſſimum temporis ſpatium. Nam cùm in comitatu eſſet quarundã fœminarum Lucenſium ſummo loco natarum, homo φιλογύναιος ab earum latere nunquam potuit abduci: nec mihi, quod maximè in optatis erat, contigit: ut cùm non potuiſſet ad me diuertere, quod quidem iure hoſpitij debitum uidebatur, ſemel apud me ſaltem cœnaret. Ille tamen, ut eſt omnium officioſiſſimus, meq; in ære ſuo, ex quo me ſuperiori æſtate Genuæ nouit, habet: ad me, cùm uellet diſcedere, petaſatus uenit, totuſq; ſudans: nam fœminæ

illæ,

illæ, quæ huc uenerant comœdiã ſpectatum, iam iam conſcenſuræ equos illum expectabant: petiuit, nunquid uellem. Colloquentes igitur tria, aut quàtuor ſpatia dum inambularemus, fecimus tantum, iſq; tunc inter nos fuit ſermo, qui inter amiciſsimos eſſe ſolet, cùm alter alteri repromitteremus officia, mutuamq; operam, & ſtudium, quod à ueriſsimis amicis expeti, & requiri ſolet. Ille autem illud omnium poſtremum, & ſummopere à me contendit, ut aliquid ad te ſcriberem: quod ei cùm recepiſſem me facturum, quid enim promitterem, non æquè tunc, ac poſtea cognoui, hocq; cogitarem, non ſemel promiſsi me pœnituit: idq; ea potiſsimum cauſa, (ut multas alias taceam) quòd ſum ſemper occupatiſsimus, animoq; in præſenti perturbato. Sed cùm in ea meditatione uerſarer, ut ſemper in animo haberem cui id promiſeram, id eſt, Menochio, cui aliquid negare nefas ego eſſe exiſtimo, dare autem uerba nefas maximum: ad te uel ineptiſsimas dare literas malui, quàm nullas. Sed nequeo inuenire principium, neq; quid ad te potiſsimum ſcribam. Non inde faciam initium, (poſſem fortaſsis) ut te accuſem, propterea quòd, ut poſtea intellexi, tu ſuperioribus diebus huc uenisti, ego tamen de iſto tuo aduentu à te celatus ſum: quod quidem ob noſtram amicitiam nuperrimè Lucæ inſtitutam, ut rectè factum poſsis defendere, tu ipſe uideris. Ego quidem libentiſsimè te uidiſſem:

dissem: atq; ut non repugnarim te apud quos diuertisti fuisse lautius, non tamen facilè concesserim, ut te aliquis lætiore animo, & beneuolentiore potuerit accipere. Sed hæc omitto, nolo enim exordium mearum ad te literarum à querelis duci: quanquam hæc mea præsens expostulatio, uel tibi eo nomine grata esse debet, quòd in hoc quantum à me ameris facilè potes cognoscere. Illud potius initio dicam quod de Luca Antonio medico Pisano, qui istuc uenerat pridie Nonas Martias primùm audiueram, (ea enim mandata ad me habuerat) & postea Menochius cùm semel, ut dixi suprà, unà fuimus mihi exposuit: uos, hoc est, Nicolaum Vidacionium, Benedictum Manfredum, Dinum Sardinum, Dij boni quos uiros, quaq; doctrina, & uirtute præditos, aliosq; quosdam uiros Lucenses Literatorum amantißimos, & te maximè, cum meo Peccinio etiam, atq; etiam optare, ut ego istuc ueniam, atq; iam inchoasse huius negotij effigiem, quæ qualis sit, mihi Menochius narrauit. Hic igitur multa mihi occurrunt, sed quia uix hæc possum scribere, animumq; meum nostro Menochio aperui, rem breui comprehendam: Aueo & ego istuc uenire, uel publicè, uel priuatim, uel utroq; modo: sed priuatim magis, bonas literas istam iuuentutem pro uirili, & pro parte mea docturus. Tu igitur cum reliquis meis, quos suprà nominaui, uel si-

qui alij sunt, qui id exoptent, in eam curam incumbes, ut res ad finem perducatur. Illud ego sanctè, & ex animo promitto, me daturum operam, si istuc uenero ad hoc munus accersitus, ut nullo unquam in tempore te, uel quemuis alium me iuuisse, uestramq; diligentiam mihi nauasse pœniteat. Expectabo quid uel tu, uel Menochius de hac re scribatis ad me, & rationem mearum rerum uestræ literæ gubernabunt. Nescio an in more sit istic positum, ut publico nomine diploma mittatur ad literarum humanarum professores, quos hac de causa istuc uocant. Ego si publicè eligar uellem illud ad me dari, ad res meas hoc multum interest: te in reliquis rebus reijcio ad sermonem, quem de hac re cum Menochio habui: qui etiam me rogauit, ut aliquid meorum scriptorũ istuc ad uos mitterem. Itaq; mitto tres epistolas cum his complicatas, recentes satis, ut est uidere: plura si uolueritis, & alio in dicendi genere, mittã: sed ex illis uersibus, qui sim in stylo, & dictione, optimè conijcere potestis: à me tamen otiosiore, & quietiore meliora fortassis possunt expectari. Meis uerbis dicito plurimam salutem Peccinio, Manfredo, & Dino, articulatè etiam Vidacionio: licet enim de facie minimè hominem cognoscam, tamen quod me amat, quodq; à nostris literis licet sit iurisconsultus, non abhorret, eum summè colo, & obseruo. Non dico Menochio, ad

eum

eum enim ſcribo ſeparatim, cui hunc literarum faſciculum curaui reddendum, ut certius perferatur. Penè illud omiſi, tutius hæ meæ omnes epiſtolæ domi ueſtræ erunt: id ita interpretamini, ne ulli detis deſcribendas, hoc uos ſupra modum rogo. Vellem, ut hæc etiam de mea cauſa attingam, rem quidem cito confici, ne interea animi pendeam: ſed nollem (id ſi ullo pacto fieri poteſt) ante Iulij Idus iſtuc uenire: ſed nolo tempus ullum ratione negotij conficiendi impedire, me enim ad id quod feceritis accommodabo, dum interiectus ſaltem ſit menſis. Vos omnia pro ueſtra ſingulari ſapientia, proq; non uulgari ueſtro in me amore credo facturos, & præcipue ut totum negotium cum dignitate conficiatur, nihil igitur præſcribo, illud tantum tibi: Ego te, Aoni, ob ſummam tuam eruditionem, pari cum humanitate coniunctam, mirificè amo, & obſeruo, hæresq; mihi in uiſceribus: eam tu igitur mihi in hac cauſa præſta operam, quam de te mihi polliceor: effice ut te neceſſario, ni ingratus eſſe uelim colam, quem antea libenter tantum, & ſponte nullo tibi beneficio, nulloq; merito obligatus mihi propoſui obſeruandum, & hæc ſatis. Credo uos audiuiſſe Rectorem, ut appellant, huius academiæ à Cæſare Craſſo patritio Mediolanenſi nudiuſtertius mane in ſcholis accepiſſe tria uulnera in ſcapulis leuia admodum: qui miſer iuuenis repente poſt factum

comprehensius à cohorte prætoria cùm multum, nullo armorum genere tectus, ille se nudato ense defendisset, hocq; mane, uel magis paulò ante lucem securi percussus est, iacuitq; pro Palatij porta ad quatuor horas, uulgò miserabile spectaculum temeritatis, & imprudentiæ iuuenilis. Sed hoc triste omitto: tu me amabis, ut quidem amas, qua in re non patiar à te uinci: tuas expecto te dignas, Aonias scilicet, & perelegantes. Pisis, XV. *Cal. Aprilis.*

AONIVS PALEARIVS PAGANO PAGANIO S. D.

EGo uerò uellem nobiscum hic esses, studium enim meum, & diligentiam amicorum in petitione præsens uideres, & nos fructum caperemus dulcissimæ consuetudinis tuæ. Sed tu, dum ab uxore, liberis, & rebus tibi charissimis abesse non potes, adhuc angis nos desiderio, & negotium tuum, qua uellem celeritate, non explicatur. Post tuum discessum, ut ex Menochio audire potuisti, nullus propè dies fuit, quin de te simus collocuti, commentatiq; inter nos, qua ratione res transigi possit, ego de publica conductione prius agendum censebam apud Gymnasij præfectos, postea de priuata: ille contrà, de priuata prius, quòd uereatur, ne ubi à præfectis impe-

trauerimus omnia, priuati, quorum flexibiles sunt uoluntates, differre ac procrastinare incipiant syngraphæ subscriptionem. Non dissentiam ab homine tui amantissimo, à quo tibi prompta, & parata esse omnia certò scio, eius consilium omnino sequar, quòd putem me tibi in ea re facere gratissimum: adduci tamen non possum, ut credam præfectorum conductionem faciliorem esse subscriptione priuatorum hominum, ita te Lucæ florentem uideam, ut ubi intelligent aliquorum commodum in primis agi, Herculis labor erit exantlandus, ne nobis aduersentur, qui rem publicam gerunt: præsertim cùm ludi magistri quidam, quibus'cum tibi bellum gerendum continenter esse uideo, maiori stipendio conduci te grauissimè ferent. Iis cùm magnæ sint necessitudines, ueteres amicitiæ, arctissimæ coniunctiones cum principibus ciuitatis, nonnihil pericli est, ne Senatorum animos à nobis alienent, atq; abducant. Propterea antequàm illi rescirent, cum præfectis agi, ad Senatum referri, & S. C. fieri in te perhonorificum uolebam: quid impediebat postea ne cum priuatis nostro commodo pacisceremur? Magna est auaritia hominum, fateor, immo uerò maior est quàm putaram: at magnum hoc est, & optandum, ut inuenias, cuius fidei liberos committere possis, bonum & disertum uirum. Ego & si cùm has lite-

ras legeres, putabam fore, ut scires quid iam Menochius egisset: uolui tamen scribere ad te sententiam meam, aduersos magis rerum exitus metuens, quàm sperans secundos. Quòd quereris, me proximis superioribus diebus Pisis fuisse, neq; ad te. Ignosce festinationi meæ: fuit mihi negotium cum publicanis, quibus ut satisfacerem eodem die, quo ueneram Pisas; erat mihi Lucam recurrendum: uerebar, ne si amicis conueniendis tempus tererem, nox me in itinere opprimeret. An locupletior mihi testis quærendus est, quàm Robertellus? qui me quasi per transennam aspexit abeuntem potius, quàm uenientem: qui cum tamen non modo diem, sed annos libentißime ponerem. Pluuijs, & tempestatibus coortis non potui satisfacere publicanis, quare trium dierum iter mihi fuit conficiendum, uia peßima, & lutulenta, nè mundum muliebrem uxor mea amitteret, quem illi interceperant, arculis non obsignatis: quod eò scribo, ut accipias excusationem meam. Sed quid ego tam multis ad te? qui non ignores, quæ sint imperia uxoria, quo minus est succensendum amico nostro, qui sudans, & petasatus seruit. Epistolas tuas non uidi, Vincentius opinor attulit ad Vidacionium: is uir optimus est, & tui similium perstudiosus: eam quoque, quam ad me miseras, cùm uix legissem, quoniam aperta illa quidem erat, pu-

tauit

εὐδαιμονία

tauit ferendam ad Bertolinum, et Peccinium nostros. Nolui repugnare: itaque nullæ sunt apud me literæ tuæ, nihil erit mirandum si non ad omnia. Certior tuæ uoluntatis factus, non expectabo literas: quæ ad tuum commodum, honorem, & dignitatem pertinent, maximæ mihi curæ sunt, eruntq́; : ea prosequar omni genere officij, industriæ, diligentiæ quæ uel tibi placere intelligam, uel amicis tuis. Vale. Luca octauo Calend. Aprilis.

De Cæsare Crasso quæ scripsisti, non potui legere sine lacrymis: eius pater suauißimis, & temperatißimis est moribus, & propterea à me ualdè amatur: filij autem aspera quædam, & indomita natura, quæ patri displicebat: si uel disciplinis uel ætate corrigi potuisset, habuissent Insubres aliquid singulare, atq; egregium. Sed is animo feroci, ac exultanti auiditate gloriæ ferebatur, gloriam, quæ summa in patre erat, non uidebat. Miseret me adolescentis, nam patris eius non audeo dicere, in quem miseria, & dolor cadere non potest. nam aut hic est sapiens, aut nemo est sapiens: adhuc ambigo daturus'ne sim ad eum literas consolatorias.

PAGANVS PAGANIVS AONIO PALEARIO S. D.

VT te nostro de Menochio puto audiuisse, istuc ueni superioribus diebus, omnia ex animi mei propemodum sententia confecta inueni: quod acceptum secundum Deum refero uobis omnibus, qui me, ut estis omnium humanißimi, supra modum amatis: sed tibi præcipue. audiui enim ab omnibus, qui se in hoc negotio meo immiscuere, te ita mea causa, cum summa diligẽtia, & beneuolentia elaborasse, ac si tibi essem frater. Illud nõ admodum bellè mihi cecidit, quòd tunc tu aberas: te enim præsentẽ uidissem, quícum aliquantulum temporis, quod breuißimum da batur, decreueram ponere. Has igitur in præsenti tibi habe, ea potißimum causa scriptas, ut intelligas id, quod etiam me non scribẽte tibi persuasum esse certò scio, me scilicet hoc nomine plurimum tibi debere, atq; id unum mihi esse in animo, ut pro tuo isto fraterno in me amore, me semper in omni re cognoscas gratum, & memorem tuorum in me beneficiorum: nam nulla res erit unquam tam difficilis, quæ à me tua causa suscepta non mihi perfacilis uideatur. Perge igitur ut facis, & rem meam confice, siquid restat conficiendum: tu certè me tibi arctißimo amoris uinculo deuincis, & imponis neceßitatem mihi amabilißimam, ut te per

te perpetuò colam, atq; obseruem: & hæc satis. Mea uxor (quæ à me intellexit, ut de me optimè sis meritus) te, tuosq; omnes multum diligit: eius igitur nomine tuæ uxori plurimam salutem nuntiato, & tu me plurimum, ut facis, ama: ego te certè quidem fraternè amo, penè dixi æquè ac me ipsum, possem uerè id dicere. Vale, Pisis, Cal. Maij.

AONIVS PALEARIVS IOSIPPO IOVIO S. D.

PRidie Nonas Octobris expectatißimæ literæ mihi Principis Salernitani nomine redditæ sunt, quæ ad similitudinem tuæ manus proximè accedebant, tam tui similes, quàm tu es tibi, pietatis, humanitatis, et amoris plenæ: cum his erat Vincentij Martelli epistola perofficiosa. Postridie eius diei cùm cœnarem, ecce nuncij optati, & iucundi, Lucam cum heroë illo uenisse cœlestes, & diuinos uiros. Quid censes? potuisse me supersedere, quin ego rectà ad Cenamij ædes, ad quem is diuertisse dicebatur: cùm eò uenissem, neq; te, neq; Martellum, neq; Tassum comperissem, neq; eorum quenquam quos mihi proposueram, per quos intromitti sperabam, noli quærere quàm animo ceciderim: sentiebam enim extenuari spem, quam mihi Martellus epistola iniecerat, & tu promißis illis tuis confirmaras: cùm tamen recentes essent literæ uestræ,

ræ uestræ, & magnificè pollicerentur, cohortatus ipse me, nolui expectare deductores, tum quòd nulli essent, tum quòd audieram, quod multo est uerissimum eo Principe nihil esse illustrius, nihil humanius. Ad quem cùm uenissem, & abiecissem me ad eius pedes: non sustinuit, sed complexus libentissimè accepit propensionem animi mei: deinde me de studijs nostris percontatus, nunquam mẽtionem fecit earum literarum, quas per uos dederã: subodoratus sum, cùm in Hispaniam esset eundum, ueritos uos, ne uideremini inuenusti, & inurbani, si ad me non rescriberetur: mirabar uerò te id oneris suscepisse, quòd semper recusasses. Antonius Collinus, qui te ualde amat, ad matrẽ tuam lectissimam fœminam, quæ tui desiderio moritur, literas detulit: affirmauit illa, tua manu esse scriptas, quas amplexa, osculata, lacrymis propè deleuit, neque postea passa est eas à se diuelli. M. Lilius, qui mecum est totos dies, obseruauit genus dicendi graue, & elegans, in quo tu nobis Deus uideri soles. Dolet istam suauitatem ingenij diutius abesse à nobis: adhuc dùm tu nullo loco constitisti, nos te non fruimur, & tu nobis cares: pendemus interea expectatione ubi, quibuscum, apud quos futurus sis: noui fastidium stomachi tui, in quo ego agnosco meum: is est cursus temporum, ea sunt ingenia hominum, ut nihil melius, quàm ut nusquam, id quoniam fieri non potest, ut necubi sis diu.

Hoc

Hoc loco si uideor facere, quod uulgus medicorum solet, ut quos ægritudine leuare uelint, eos medicina grauius afflictent, fateor me non inuenire remedium, quod non faciat dolorem. Graue est Lilio, graue matri, mihi grauißimum, tam lõgè te abesse: uerùm cùm patria ingrata sit, durus pater, qui te colere, & obseruare deberent, non intelligant, quàm tuæ uirtutis splendore illustrari poßint. quid dicam? cœpit me incredibile odium generis humani, quod uel à consuetudine, uel ignauia, ueluti ab aliqua Circe ita est immutatum, ut mira sit ubique inopia hominum. Tu uirtute ista tua te confirma, bonoq; animo sis, immò uerò etiam gaudenti, quòd illis places, qui tibi mirificè placent: cuius rei non est locupletior quærendus testis, quàm ego sim tibi, qui de te nullum finem facio cogitandi, et quotidie admiror magis istam despicientiam rerum humanarum: quam tamen si tu sic humanitate temperares, ut ad eos quibus es charißimus crebrius scriberes, caue putes quicquam fieri posse suauius ingenio tuo. Vale.

FRANCISCVS CORSINIVS
AONIO PALEARIO S. D.

HEus tu, qui perpendis momenta officiorum omnium, non'ne debes mihi plurimum? Quid tibi? inquies, à quo nullum unquam beneficium. Quid ais?

ais? ita'ne tandem? te in iudicium uoco, litem intendo, uel te iudice dirimendam. Primùm à te ſumma contentione peto utrum per Deos neges amicitiam noſtram, à pueritia inceptam, cum ætate creuiſſe ſimul, longa conſuetudine confirmatam, ſtabilitam eſſe multis, ac magnis officijs? Vide quid reſpondeas: uerbum non audebis. Si concedis, uici: ſi negas, ego te aggeribus, & uallo cingam, uineis, & turribus admotis oppugnabo, ariete arcem defenſionis tuæ percutiam: quid obſecro facies, quin te dedas? Omnia tormentorum genera mihi ſunt Verulis, Babuci, Turricij: etiam ſi opus ſit ad te expugnandum expeditæ legiones ex Hernicis tuis educentur. Nega, fatere: quò quò te uertas, bene habet, uicimus, & quidem paruo negotio: nam illud firmiſsimum eſt, ut idem uelle, & idem nolle ſit amicorum, cùm præſertim quæ honeſtè ab amicis petuntur, optimo iure petantur. Quid eſt igitur, quod mihi iure non debeas? qui & amicitiam ſanctiſsimè colo, & ſummis laudibus ad cœlum te effero. Senſiſti iam diu me rerum tuarum lectione mirabiliter delectari: & credo, propterea ſuperioribus annis non ſemel ad me orationes tuas cum epiſtola ad Lucenſes miſiſti: quas auidiſsimè quidem legi, & earum copiam multis tui ſtudioſis feci. Lactaſti? nam quid hoc eſt? Cur ab officio diſcedis? quod conſuetudine fit, id etiã iure fieri aiunt: diutius, quàm noſtra ferre poſsit amicitia,

amicitia, præsentis anni tuam orationem expecto. At tu fallis opinionem meam: qua re subiratus primùm, deinde ad me rediens, cœpi egomet mecum. Hem cur non ad me ut solet? constitui tandem monere te pro amicitia, ut cùm primùm poteris, poteris autem cum uoles, quàm diligentißimè orationem mihi debitam ad me mittas: id nisi feceris, caue à machinis: eò molestus usque esse pergam, quo de amicitia fateare, & in manibus habeam orationem tuam. Vale VII. *Cal. Ianuarias. Babuci.*

AONIVS PALEARIVS FRANCISCO CORSINIO S. D.

DElectauit me hilaritas literarum tuarum, & ex iocis: & quòd animo prompto esses ad iocandum magnam cœpi uoluptatem: feci enim ex ea re coniecturam, uos omnes rectè ualere, & bona spe esse: & te, quod non putaram, prouecta iam ætate factum studiosum rei militaris: quòd nisi te probè nossem, qui cùm gladio falcato illi tuo alligaris es omniū impeditißimus, credidissem ego te summum euasisse imperatorem: ita enim aggerem, uallum, uineas, turres, arietem, legiones nominas, quasi non modo obsederis, sed expugnaris urbes, castella ui pugnando ceperis, exercitum duxeris. At uerò quòd in eadem epistola in

la in iudicium uocas, & litem intendis, remittis de ſpiritu multum, & militaribus minis, præq́; te fers iuris potius, quàm militiæ peritum. Sed nihil ualde opus eſt, ut uel hunc, uel illum agas cum homine, qui non modò non negat, ſed fatetur, immò uerò prædicat omnia ſe tua cauſa & uelle, & debere: qui beneuolentiam tuam imitari poteſt, merita aſſequi nũquam. Literas minus ſæpe accepiſti, quòd nihil proximis menſibus accidit, quod ſcire aut tua, aut mea intereſſet: qua in re tu à culpa non abes, quòd mandata mea tam diligẽter proſecutus es, ut ſint planè exhauſta, aliquid erat relinquendum ut tua opera uti poſſem. Audiueram præterea uos eſſe in Hernicis, quò ex Hetruria uix ſemel in anno nuncius uenire poteſt. Poſtremò ne me excuſem, dicam enim quod eſt, factus ſum in ſcribendo piger, credo occupatione muneris publici, quod mihi prorogatũ eſt à Lucenſibus in annos treis. Quid ita inquies? tandiu à nobis? Tu uides: credo tamen poſſe fieri, ut æſtiuis ferijs in urbem ueniam, ſimq́; apud uos uniuerſum triduum. Multorum dierum uia eſt, ego tenuiſſima ſum ualetudine, iter ſæpe erit intermittendum, ultrò citroq́; commeantem feriæ deficient, & omnino præterquàm ut uos uideam, cum quibus coniunctiſſimè uiuerem: cauſa nulla eſt, cur Romæ eſſe magnopere cupiam: uix dici poteſt, quàm me ſatietas adhuc teneat pompæ curialis, incredibile odium quorundam,

rundam, qui Deos, hominesq; contemnunt, & impudentißime uiuunt, quos ego æquo animo uidere non possum, ij uentosißimi paßim in oculos incurrent. Credebamus censura episcoporum coërceri libidinem hominum, id si aliquando fiet acriter, reuiuiscet religio, iustitia, abstinentia: sin minus, Romæ diu me non uidebis. Tu qui ea ferre non potes, quæ mirum est ut quidam non modo perbellè sorbeant, sed concoquant etiã: in Hernicis uiue, fruere integritate Philonardi sanctißimi uiri, qui cum ego libentius unum diem posuerim in uilla ad Fibrenum, quàm reliquum uitæ tempus in omnium illorũ regnis. Orationem meam, quam per literas petis, mitterem ad te, si mihi uel tempus ad scribendum, uel seruus à manu, uel librarius esset: ijs destitutus non possum nunc mittere. Nihil tamen est, quòd labores, illepida est, & inuenusta: quæ quæ tamen est, melior fortasse mittetur à typographo cum cæteris breui, at hoc breui puta esse anni spatium, aut: adhuc enim apud me sunt. Multa meum animum diuersè trahunt mi Corsini, si mutauero sententiam, & in aliud tempus differam editionem, nihil dubita, perferetur ad te mea manu scripta, neq; committam, si tibi gratißimæ sunt, ne meis nugis non expleam desiderium tuum. Vale Idibus, Februarij, Lucæ.

AONIVS PALEARIVS ANDREAE ALCIATO IVRISCONSVLTO S. D.

SI quantum benemeritus es de iure ciuili tantum abs te amantur eius defensores, næ ego non temerè in eam spem ueni, ut oratio quæ in L. Murænam à me scripta est, adiungat me tibi magnis necessitudinibus. Nam etsi tua in iurisperitorum scientiam munera tot, tantaq; sunt, ut in ea aspirare nemo possit: non molestum tamen tibi esse debet, si mea opera desiderem aliqua ex parte laudibus ascribi tuis. Merita quidem sunt longè disparia, neque ego meum factum cum tuo comparo: nonnulla tamen est similitudo uoluntatis, & officiorum nostrorum. Tu primus ius ciuile, quod miseris, perditisq; temporibus in incredibiles tenebras, ac sordes fuerat coniectum, reduxisti in conspectum hominum peritorum, et illustrasti splendore orationis: ego idem ius ciuile, quod florentissimis Reipublicæ Romanæ temporibus calumnijs fuerat septum, ac circumuallatum, primus (ut opinor) oratione Latina à claustris Tullianis ausus sum uindicare, ac tueri. Quanquam in ea re tua sors melior est, quòd tu de superiore loco pugnas modò cum Græcis, modò cum Latinis, sæpe cum barbaris hominibus, & pulcherrimè uincis: ego alienissimo loco, & tempore cum

Deo eloquentiæ contendo nec dijs nec uiribus par: tibi nunquam deerunt laudatores, mihi ſemper obtrectatores ſuperabunt: ſunt enim quædam peſtes hominum propenſiſsimorum ad cauillationem, & conuitium, ab his non tam obſeruabitur Ser. Sulpitius à me defenſus, & M. Cato uir integerrimus, non ius ciuile ſuſceptum, non Stoica diſciplina per me erecta, & meis humeris ſuſtentata, quàm nouitas rei, quòd duras partes ſuſceperim, auſus repugnare oratori diuino, & propè cœleſti. Hic ego appello æquitatem tuam Alciate, hic fidem tuam imploro: ſi neq; excutere, neq; examinare licet ea quæ ueteres nobis ſcripta reliquerunt, exiguus eſt campus exercitationis, nullus modus ueſtigandæ ueritatis, à qua longiſsime potuerunt aliquando abeſſe ſcriptores, tempori, & cauſæ ſeruientes, & abſuerunt ſæpe fortaſſe odio, atq; inuidia abducti. Vbi ſunt iſti Ciceronis ſtudioſi? qui ſingula eius dicta ſingula teſtimonia putant: nihil cenſet Cicero iniquius quàm autoritate, & nomine pugnare. Obſecro te per fortunas, per ingenium tuum, Alciate, ut me adiuues in hac re: an non uides quæ mihi tempeſtas impendeat? quæ turbæ paratæ ſint? nulla unquam fuit ætas, in qua maior copia fuerit accuſatorum, ſi tu conſuetudinem in aduocationibus præſtandis ſeruas, quæſo mihi aduocatus eſſe memineris. Solent qui ſibi

periculum conflari timent, eos conuenire à quibus consilium, & auxilium expetant: ego quem adibo, & colloquar? quem inuocem, aut implorem nisi te? qui respondendo, & cauendo Deus mihi quidam uideri soles. Oratio apud te est, non exibit nisi iussu tuo, si eam probabis, sic te para ut defendas, ob dignam liberali homine doctrinam tibi turpe arbitror eloquentium iurispertißimo non sustinere iurisprudentia defensorem iuris: turpe iurisperitorum eloquentißimo, hominem, qui pro tuis artibus defendendis magnos labores susceperit, summa pericula adierit, eloquentiæ armis non tegere. Sed quoniam nihil inuita mineruа tua fieri uolo, siquid oratio te offendet, cupio eam supprimi: gratißimũ erit, si, quid sentias, feceris me per literas certiorem. Vale.

ANDR. ALCIATVS IVRISCONSVLTVS AONIO PALEARIO S. D.

ORationem tuam in L. Murænam, qua Ciceronianæ respondisti, auidißimè legi, eaq; lectione plurimum sum delectatus: non tam quòd in ea patrocinium iuris ciuilis suscepisti, & contra eloquentißimum oratorem artem nostram defendisti, quamuis & id quoq; argumentum nobis plurimum placuerit: quàm

quàm quòd ueterem declamandi morem in præsentem usum reuocas, & superioris ætatis incuria, ne infantiam dicam, obstructam controuersiarum apud rhetores uiam aperis, reddisq; facillimam. Quæ res non solum ad comparandam dicendi facultatem pertinet, sed etiam nobis iurisconsultis admodum utilis est. Nam responsa prudentum, puta Alexandri, Cornei, Socini, quæ nunc sunt in pretio, si eis legum nomenclaturam adimas, quid sunt aliud, quàm declamationes? paucißimi quidem ex humaniorum studiorum professoribus hoc præstare poßunt, quod siqui poßint ad iuris prudentiam, quæ uberiores fructus parit, transire maluerunt, quàm inter pueros fictis thematis consenescere. Vnde factum, ut pulcherrima doctrinæ exercitatio interierit: quam nunc à te suscitari, & in ora hominum tanta cum gloria reduci me hercle primum gaudeo, hocq; nomine me tibi plurimum debere fateor. Nec id Tullianæ autoritati, quæ apud omnes sacrosancta esse debet, quicquam obesse existimo: quandoquidem solebat ipse ultrò eorum personas inducere, qui sibi aduersarentur: sic enim ueritas Socratico more magis elucescit. Aiebat, ni fallor, Domitius clienti: Dic contra, ut duo uideamur. Nihil igitur est quòd formides, mi Aonii, ne qui omnia Ciceroni tribuunt, tibi sint infesti: nam & ipse ex illis sum, qui tamen te hoc nomine ualde

amo: tantum abest ut Ciceronianam maiestatem te aut imminuisse, aut uel tantillum læsisse existimem. Immò iuratus affirmare ausim, uel in tuã sententiam descensurum fuisse ipsum Ciceronẽ, nisi argumentum causæ, quã sustinebat, aliud expostulasset: nam extra eum locum satis ex uniuersis eius operibus apparet, quantum semper iuri ciuili ille tribuerit. Macte igitur esto uir clarissime, qui ueterem nobis eloquentiam repræsentas, amissam maiorum incuria declamandi consuetudinem restituis, iuri ciuili dignitatem suam asseris, M. Ciceronis præiudicatæ apud omnes existimationi non solum nihil detrahis, sed κατ' ἀνάκλασιν ut magis, & magis refulgeat facis: quibus tot tuis uirtutibus ego unus ex studiosorum populo tantum me debere profiteor, quantum uix fando testari possum. Vale: Ticini Cal. Octobribus.

AONIVS PALEARIVS BERNARDINO MAFAEO CARDINALI S. P. D.

CVm in Hetruriam tristissimi nuntij de Flaminij obitu afferrentur, amißione optimi uiri, mihiq́; amicissimi, & sermone omnium, qui studiosorum fortunam uel dolebant, uel miserabantur, grauißimè sum commotus: uulnera enim illa, quæ ob Sadoleti, & Bembi mortem acceperam, non sa-

nata erant, & plaga ista iniecta rationibus meis tantum attulit doloris quantum si longior fuisset illius sanctissima uita, mihi abstulisset molestiarum. Paucis ante diebus quàm ægrotaret, eum de me cum Lucensibus sermonem habuerat, ut facilè intelligam, nulla illum in re, quæ ad honorem, & dignitatem meam pertineret unquam defuisse. Cùm in quartanam etiam incidisset, eaq́; molestißimè affligeretur, sic amicè percontabatur à Lilio, quem mirificè à me diligi intelligebat, ubi essem, quid facerem, quibus essem auctus liberis, qua in re adiumento esse posset, ut compertum habeam omnia mihi fuisse ab illo, si uixisset, futura prompta, & parata. Quod cum Lilius ad me scriberet, ita sum affectus, ut nunquam ex animo meo effluere poßit memoria illius uiri. Acerba sanè recordatio est, ingenium illud immortalitate dignum, subitò extinctum esse: sed cùm eius suauitatis, magnitudinis, industriæ, uigilantiæ, pietatis mihi in mentem uenit, non possum à dulcißima cogitatione diuelli: neq; uerò est aliud quod hoc tempore libentius faciam, quàm de Flaminio cogitare, & loqui: hac una ratione acquiesco, & lenio desiderium meum: cumq; mihi exhauriri incredibilem dolorem ob interitum trium clarißimorum hominum non posse uideam, insidior mihi ipse, & tantisper certè, dum

illorum diuinas, & cœlestes uirtutes memoria repeto, & animo complector, abduco, atq; auerto me à tristitia temporum, quibus florentißimos uiros amisimus, qui futuri sint, non uidemus: de quibus quid cogitem, noli tu quærere pro sapientia tua. Sicuti enim cùm aliquot continuis annis ubertate agrorum, & cœli temperatione, frugum, & fructuum copia extitit, multis postea sequentibus conuersione rerum angustißimè omnia proueniunt: sic cùm hæc ætas eos oratores, & poëtas tulerit, ut nulla multis seculis fuerit feracior, tempestatibus his coortis magnam ego futuram uereor inopiam ingeniorum. Nolo omnia colligere, quæ tu acutißimè perspicis: tantùm dicam nullos Bembos, nullos Sadoletos, nullos Flaminios renasci, & istis occidentibus solem excidisse è mundo. De Polo sanctißimo collega tuo nihil accepi, quónam pacto tulerit Flaminij mortem: uir est fortis, & grauis, summa sapientia præditus, sed magna est uis neceßitudinis, amoris, & charitatis. Quid homini acerbius poterat accidere? iste uerò quotidie est conueniendus, qui integritate uitæ, synceritate animi, excellentia studiorum bonis omnibus est acceptus: tibi, qui omnium ingenuarum artium, omnis politioris humanitatis semper studiosissimus fuisti, charißimus esse debet. Collige quicquid habes ad consolandum: mul-

ta sunt in te adiumenta doctrinæ, multa naturæ, quibus leuare mœrore afflictum potes, sed maximè hilaritate uultus, & festiuitate orationis, omnia adhibenda sunt diligenter: eius absentis luctum, squaloremq́; aspicio. Quàm uellem ego nunc Romæ, reliquias istas aureæ ætatis quotidie uiserem, & salutarem: teq́; in primis, quem ob singularem uirtutem, dignitatem, & amplitudinem colo, & obseruo: quo uno incolumi bene consultum à Dijs immortalibus esse arbitror mihi, & liberis meis: quòd multum licet detractum sit morte clarißimorum hominum, tamen nihilominus plus satis relictum est pietate ista erga me, & perspectißima beneuolentia tua. Vale, Nonis Martijs, Lucæ.

BERNARDINVS MAFAEVS CARDINALIS AONIO PALEARIO S. D.

CVm Lilius, uir omni humanitatis, atq; officij genere ornatißimus, ad me nonnunquam ueniat, illius quidem aspectus mihi & sermo cùm semper aliâs solet esse iucundißimus, tum uerò nunquam iucundior fuit, quàm cùm proximè de te mecum locutus est, literasq́; à te mihi reddidit: quas ego sic accepi, ut optatißimum munus aliquod acci-

pere mihi uiderer: ſic legi, ut ſumma earum elegantia, & grauitate mirificè caperer: quibus tu dolenter admodum, atq; amanter Flaminij hominis & doctiſsimi, & ſanctiſsimi obitum deploras, & cum cæterorum ad quos tanti uiri amiſsionis damnum pertinet, tum uerò tuam ipſius uicem præcipuè doles. Et quidem illius uiri mors literis, ob præſtantem doctrinæ omnis, atq; ingenij elegantiam: religioni, ob admirabilem morum, & uitæ ſanctimoniam, ac pietatem: bonis omnibus, ob ſingularem erga eos, in quibus ineſſet aliqua uirtutis ſignificatio: animi, ſtudijq́; propenſionem, tantum detrimenti attulit, ut nulla re ſatis unquam reſarciri poſſe uideatur. Sed quando ipſe tam piè, Chriſtianeq́; deceſsit è uita, ut propè nefas ſit dubitare, illum ſummam uitæ huius miſeriam, atq; calamitatem cum infinita æui ſempiterni beatitudine, atque felicitate commutaſſe: nos quidem, qui eum amamus, multò magis lætari oportet tanto illius bono, quàm ullo noſtro commoueri incommodo: præſertim cum tot ille, tamq́; præclara ingenij ſui, atque doctrinæ monumenta in omni ferè literarum genere reliquerit, ut iucundiſsima eorum lectione facilè omnis abſtergi poſsit animi noſtri mœror, atq; triſtitia. Hæc cùm in primis Polo collegæ meo, multaq́; præterea ſuppetant doloris ſui ex Flaminij morte acce

te acce

te accepti solatia, & illa quidem eo maiora, quo ipse & plura habet, & præstantiora tum sanctitatis, tum doctrinæ præsidia, atq; adiumenta, an censes tu uirum hunc aut mea, aut alterius cuiusquam consolatione indigere? cuius quidem uirtus multis iam, & grauissimis periculis, detrimentis, iniurijs tanquam aurum igni explorata, atque spectata, sic latè nitet, sic fulget, ut apud omnes cum admirationem maximam, tum uerò mirificos sui amores excitet: ut non tam quidem ob res aduersas eius uicem dolendum, quàm de tanta animi fortitudine, atque constantia illi gratulandum esse uideatur. Ad eum tamen misi epistolam tuam: in qua ille cùm summum tuum erga se studium, atque obseruantiam ualde amauit, tum scribendi elegantiam magnopere laudauit. Quod autem ad te ipsum attinet, mi Aoni, sic uelim tibi penitus persuadeas, me omnibus in rebus ijs, quæ ad rationes tuas, & commoda pertinebunt, diligenter curaturum: ut quam de meo erga te amore, beneuolentiáq; opinionem habes, ea te nunquam fallat, utq; in me uno facilè omnium amicorum tuorum, quos amisisse te doles, studia, atque officia cognoscas. Vale. Romæ XII. *Cal. Maias. Lampridium nostrum exosculare.*

M. CASALIS VIDOTTIS SVIS S. D.

IAm lucebat cùm ex oppido Collino ſum egreſſus, Lucam ueni antequàm adueſperaſceret, prouolauerat tamen Pterix, quæ res auxit ſuſpicionem Aonio de uxoris morte: nam cùm à Pterige accepiſſet è dolore illam laborare, & ego ſubſecutus poſt treis horas ueniſſem ſudanti equo cœnoſis cothurnis, ubi me uidit exanimatus magnam uim lacrymarum profundere, & clamare cœpit: hem mea uita, mea lux, meum deſiderium, cum grauiſsimè febri, & lateris dolore affligeretur in alteram partem lecti ſe prouoluens puluinum amplexus, neq; Pterigi, neq; mihi affirmanti de uxoris uita fidem habuit. Ego etſi maximè uolebam uultum mihi lætum fingere, & uocem conſtantem, cùm tamen uiderem hominem mihi chariſſimum febri, & lateris dolore ardere, fateor non potuiſſe. Nihil tamen omiſi eorum quæ conſolationem afferre poſſunt: nam ut bono animo eſſet, multa dixi, & iuraui me non mentiri: uxori adeſſe partum, & eſſe difficilem, tamen obſtetrices bene ſperare: quinetiam ipſius uxoris rogatu me ueniſſe, ut eum cùm primum per ualetudinem liceret ad ſeſe adducerem. His paulum recreari uiſus eſt, neq; tamen deponere metum, & dubitare, dari ſibi uerba. Opinor, uel potius intelligo noſtro aduentu acceſsionem

morbi

morbi factam: nam cœnantibus nobis quodam modo despondere animum, & fixis oculis intueri, & luctuosè, & creberrimè suspirare cœpit. Cùm ad multam noctem adfuissemus, & nihil de dolore, ac febri remitteretur, nos qui de uia fessi eramus, cubitum iuimus: ipse tertia ferè uigilia ut à serua accepimus paginam, & atramentum cum calamo sibi afferri iussit, quasi aliquid scripturus: cum partem nullam noctis quieuisset, paulò ante lucem in superius conclaue lectum exportari iußit, in quo est imago uxoris suæ, quem ingressus sudare cœpit, neq; multò post dormire. Dum alia quæreremus, incidimus in pagellam, in qua erant hi uersus uacillantibus literis, quos ad uos mittimus, ut admiremini uiri amorem, & pietatem in uxorem, eamq; si uiuit, consolemini: cui siquid humanitus acciderit, secus ac uolumus, sit aliquid etiam quod nos consoletur.

NI MIHI SPEM CHRISTVS FACERET,
QVEM VITA SECVTA ES,
NON POSSEM ABRVPTO VIVERE
CONIVGIO:
ILLE MIHI TE OLIM REDITVRAM
IN LVMINIS ORAS
POLLICITVS, DVLCI PASCIT AMORE
ANIMVM:

INTE

INTEREA AONIVM VENIENTEM
CVRSIBVS AD TE
EXPECTA CAMPIS VXOR
IN ELYSIIS.

Sed utinam hic ualeat, & ista uiuat, quæ si peperit aduentare omnino, ac propè adesse debent aliqui cum literis uestris. Nos hic, ut ego pro Pterige quoq; pollicear, nulla in re deerimus, etsi fortasse nihil opus erit opera nostra: ea natura est huius morbi, ut simul atq; declinare cœpit illico euanescat: Deos quæsumus, ut cito ad nos optatißimi, & iucundißimi nuncij reuertamur.

ORGETORIX SPHINTER AONIO PALEARIO S. D.

Etsi ego hæc coràm potius tecum, quàm per literas agere uoluissem, impediuit tamen me post Sadoleti mortem cursus iste in Germaniam, in qua nunc tot negotijs distineor, ut non queam auelli, planeq; nesciam quando in Italiam sim rediturus. Coloniam ueni III. *Nonas Ianuarias, Idibus ad Laurenum scripsi, à quo puto ad te missum exemplum mearum literarum, cum Henrici collectione, quo uiro (mihi crede) nihil potest fieri studiosius, nihil aman-*

tius tui : habet is in Pannonia negotia magna, atque ampla, & propterea patrocinia clarissimorum hominum. Cùm superiore anno in Curia Ferdinandi Regis fuisset, putabat hîc ut te obseruat, aliquid esse tui nominis, sed mirum in ea silentiũ de tuis libris, neminem inuenit, ad cuius manus tua scripta peruenerint. Rogabat de Vergerio, quem bonum uirum, & literatum omnes dicebant, sed ab eo in Curia perdiu nihil fuisse literarum. Quid est? ita uiuam, ut libelli tui ad Regem non sunt allati. Vergerius uel habuit minus fideles tabellarios, uel Regi noluit esse molestus scribendo, uel alicuius opera usus est, cuius non fuit opera. Solet enim fieri, ut qui in aliquo honore, ac precio sunt apud principes, nihil obtundant aliorum causa, ut si usu ueniat, totos occupent sua. Tu cùm tanto interuallo disiunctus esses, sperasti, quasi abesses iter unius diei, libros posse ferri fideliter, literas dari, commendatione comparari gratiam. Ego id mihi non sumo, ut tibi consilium dem, sed ut puto, posthac sapientius facies, si in commendationibus istis habueris minimum spei : nolo plura. Falsus es, si hîc meliores esse res credis, quàm in Italia. De Henrici collectione scripsi ad Laurenum, de qua nunc ad te paucis, quòd non uerear permagni à te fieri amicorum εὐδοκίαν. Ego nihil arbitror bono uiro esse iucundius, quàm amari à bonis, quorum ubiq; mira paucitas est, memorare

morare

morare possem, quibus à Regibus desideratum est par amicorum, tu cùm habeas, non amabis? Quos ergo? purpuratos istos? qui quàm grati, & memores sint tu iam sentis, nos quotidie experimur. Mirifica sunt officia tenuiorum, domestica, publica, in studijs, in literis, in primis non ficta beneuolentia, animus syncerus, ac simplex, qui amico honestißimè cupiunt, pro quo etiam mori possunt. Ad hoc genus hominum te referas amandum, & colendum, scito abs te expectari dialogos, καὶ τὰ μέλη. quibus nos etiam exornemur, proinde siquid parturient tuæ Musæ, fac, ut memineris. Vale.

AONIVS PALEARIVS ORGETORIGI SPHINTERI S. D.

MIrificus amor tuus omni ex parte se ostendit in his literis, quas ad Laurenum, quas ad me proximè Colonia dedisti: Iniustus est, siquis istas prouincias, quas humanitas expoliuit, & literarum lumen accendit, in quibus tales homines nascuntur, barbaras appellet. Ego medius fidius nihil puto fieri posse suauius ingenio tuo: quandiu fui Patauij, & tu Venetijs quid proficisci potuit ab homine summa humanitate temperato, quòd abs te non sit profectum, & effectum? Nunc uerò, quòd ab extremis Pannoniæ finibus

bus excitaueris nobilissimum iuuenem, & doctissimum, florentem opibus, propinquis, amicis ad me colendum, & obseruandum: quanti putas à me fieri humanitatem istam, & pietatem? quam ob rem ego te, & Henricum tuum, uel potius nostrum, arctissimè complector, si corpore non possum, animo certè quantum queo. Vtinam tanto interuallo non essemus disiuncti, haberem profectò, ut tu dicis, par amicorum, quibus'cum ego tam libenter uiuerem, quàm cum Dijs immortalibus. Quòd si aliquando te istis negotijs explicaueris, ut redeas in Italiam, obsecro multo antè certiorem me fac per literas, ut quàm longissimè tibi obuiam ueniam. De libris meis aut est quod dicis, aut non multo secus. Vbi sunt illa antiqua patrocinia literatorũ? quibus caput extollere, & erigere se scriptores solebant? O spem fallacem, O inanes cogitationes meas si tantus labor est exudandus, ut ad eos, quibus dicata sunt mea scripta perueniant: Vergerius nullam causam sustinet, quem ego cognoui semper cum doctum, tum bonum uirum, plenum officij, ac diligentiæ. Quem igitur, inquies, accusas? Neminem, præter fortunam. Video id euenisse quod scribentibus nobis eos libros commeminit Bembus: Spes tamen adhuc est, si Maximilianus in Italiam uenerit, posse fieri, ut ad Regem perferantur. Iuuenis est pius, felix, augustus, sapiens, num non leget quæ annos abhinc sexdecim

sum

ſum auguratus? num contemnet hanc animi mei propenſionem in Auſtrios ſuos? non credo. Si quæ de Inſubribus dicuntur uera ſunt, ſpero omnia fore melius. Magnos audio conuentus agi in Germania, tu ſiquid habes, & maximè ab Henrico, da aliquid literarum. Nos quicquid erit ſic feremus ut mortales: illud tamen, quod mones, curabimus, quaſi nunquam morituri: ut omnes intelligant, nihil nos maluiſſe, quàm amicis, qui de nobis optimè meriti ſunt, gratiam referre. Id quoniam aſſequi non potuimus, ut memores, & grati eſſemus, retuliſſe tanquam in accepti tabulas, et uerſibus, & ſoluta oratione prodidiſſe memoriæ, quantum cuiq; deberemus. Vale.

AONIVS PALEARIVS PTERIGI GALLO FAMILIARI SVO S. D.

SI tu uales, & uxor, liberiq; noſtri ualent, bene eſt: ego cœli huius grauitatem ferre non poſſum: bonam ualetudinem mi Pterix amiſi, quotidie ægroto magis: neq; inedia, neq; purgationibus leuor. Noctu me pituita enecat, nonnunquam etiam interdiu: ſæpiſſimè latus dolet. Ad hæc mala quidam mœror accedit propè continuus, qui miſerè angit animum meum, uel ægritudine ipſa in quam uis morbi cõuerſa eſt, uel quod optimos, & amiciſſimos uiros, qui proximus ſuperioribus

ribus annis interierunt Sadoletum, Bembum, Flaminium. Stondratum desidero, robora illa defensionis meæ, præsidia illa scriptionum mearum: uel quòd maleuolorum, & inuidorũ plena sunt omnia, in quos incidere aliquando necesse est: cupio uolare ad uos, non est credibile quàm me studiorum tædeat: dies totos in apricatione Cæcinniana conteremus, uel si placebit mane, aut inclinato in pomeridianum tempus die cum Lampridio, & Phædro suauissimis pueris, & cum mulieribus nostris circum uillulas errabimus. Exercitationibus intermissis certè in id morbi sum delapsus: hic pluuijs complures dies coortis pedem porta efferre non possumus, plus isthic semper est serenitatis. Video ut scribis à colonis nostris aduentũ meum amanter expectari, nullis cum hominibus sum æquè libenter, quàm cum istis: qui etsi non sunt cupiditatibus expertes, sunt tamen præ nobis beati. Fac hortum parent, ut olusculis nos queant pascere, urbanis sumptibus planè sum exhaustus, helluellas, cocleas, oua, pisces, pullos, turdos rus suppeditabit, & omnino cœnæ salubriores, & suauiores sunt ex his quæ ex terra nascuntur, aut aluntur domi, aut à nobis ipsis retibus comparantur, quàm quæ è macello petuntur: quòd si lautius uelimus accumbere, erit tyrotarichus ille tuus opsonium regium, qui si facilè concoqui non poterit, rusticabimur, opus faciemus, ut defatigemur, eum

Rusticatio

usq; ut concoquamus, proinde tu te para, cura ut ruri serrula sit, securis, cuneus, bidens, rastrum, ligo, interea dum non bellißimè nos habemus, seramus arbores alteri seculo profuturas. Vale.

AONII PA-
LEARII VE-
RVLA-
NI

ORATIONES

In L. Muraenam
Pro Antonio Bellante
[redacted]
De laudibus eloquentiæ
De Republica
De Concordia ciuium
De Prudentia
De optimis studijs defensis
De Iustitia
De Fortitudine
De temperantia
De felicitate

FERDINANDO

SANSEVERINO ARAGONIO
OPT. PRINCIPI SALERNI-
TANORVM AONIVS
PALEARIVS
VERVLA-
NVS

S. P. D.

TSI *non magni refert ad colendam amplitudinem, & gloriam tuam, quo quiſq; loco natus ſit, aut ubi habitet, quòd ea lux, is ſplendor eſt tuæ uirtutis, ut longiſsimè quoq; eluceat: nihil tamen mihi obfuiſſet in ea urbe naſci, in qua maiores mei te, & patrem tuum cœleſtem uirum, & auos maximè illuſtres ſumma obſeruantia coluerunt. Etenim ſi orbes illi diuinis animati mentibus, qui uoluuntur ſtellarum curſibus ſempiternis, plus habent celeritatis, & uirium, quò extimo globo ſunt propiores, in quo maximus ille eſt, qui agens, & propellens cæteros præeſt uniuerſis: an ſi contigiſſet, ut ego in ea urbe natus eſſem, & educatus, in qua tu ueluti ſol princeps, & moderator luminum accendis, atq; excitas omnium mentes, non aliquid mihi acceſsiſſet uirium, & ornamentorum? Fuiſſent tua in me beneficia ſi-*

*cuti in alios cives neq; exigua, neq; uulgaria, effu-
disset se in me quotidie plurimum luminis, & beni-
gnitatis tuæ, & ex ijs studijs quæ per te pulcherrimè
uigent in ciuitate, aliquid ego fortasse consecutus
essem, ne ad gratiam tuam mihi conciliandam ab
omnibus rebus uenirem imparatus. Quæ cohortatio-
nes meorum fuissent? quæ uigiliæ, & lucubrationes
meæ? quod studium laudis, ut optimo principi place-
rem? Quibus rebus destitutus, cùm ea in me non
essent, quæ maximè uoluissem, satis mihi facere ui-
debar, si te animo sanctissimè colens, uel in Latij so-
litudine, uel in Hetruriæ finibus laterem. In quo con-
silio permansissem, nisi mei de Immortalitate ani-
morum libelli cum me imprudente exissent, commo-
strassent familiæ nomẽ, et Vincentius Martellus ma-
gna uir humanitate, cùm Lucæ esset, & cœnaret
apud Martinum Lilium iuuenem studiosum omnium
ingenuarum artium de Palearijs gẽtilibus meis mul-
ta honorificè prosecutus, spem mihi fecisset, si lite-
ris significarem hanc animi propensionem in ampli-
tudinem tuam, fore eam tibi gratam, & iucundam:
quod ut libentius facerem, cohortabatur, etsi nihil
sanè haberem, quod summa sapientia uirum ualde
delectare posset, ut orationes meas ad te mitterem.
Dij faciant ut quàm ille amanter consilium dedit,
tam mihi eas res benè & feliciter eueniat. Prodeunt*

ergo orationes in lucem tibi consecratæ, in quibus unum est ornamentum, quòd Principi nobilitatis, & uirtutis dicatæ sunt: aliud præterea non uideo, nisi illud quoq; accesserit ad me beandum, ut audiam aliquando fuisse tibi non iniucundas, & ab inuidorum obtrectatione defendi patrocinio tuo, quod optatum, & dulce tanti mihi erit, quanti uix magnorum Regum, & Imperatorum omnium clientelæ, quorum causas, quoniam tu autoritate tua sustinere, & perturbata seditionibus regna non modo armis, sed eloquentia tueri, & reconciliare soles: nihil est mirandum, si cùm in ista gloriæ luce uiuas, & tantũ tui nominis sit ubiq;, in animũ induxi meum, si tibi uni orationes istæ probabuntur, fore eas non modò Italis nostris acceptas, sed apud omnes gẽtes & nationes gratiosas, ob præstans iudiciũ, singularẽq; excellentiam, & diuinitatem ingenij tui. Vale. Cal. April. Lucæ.

ANDR. ALCIATVS
IVRISCONSVLTVS
AONIO PALEA-
RIO S. D.

ORationem tuam in L. Murænam, qua Ciceronianæ respondisti, auidissimè legi, eaq; lectione plurimum sum delectatus: non tam quòd in ea patrocinium iuris ciuilis suscepisti, & contra eloquentissimum oratorem artem nostram defendisti, quamuis

& id quoq; argumentum nobis plurimum placuerit: quàm quòd ueterem declamandi morem in præsentem usum reuocas, & superioris ætatis incuria, ne infantiam dicam, obstructam controuersiarum apud rhetores uiam aperis, reddisq; facillimam. Quæ res non solùm ad comparandam dicendi facultatem pertinet, sed etiam nobis iurisconsultis admodum utilis est. Nam responsa prudentum, puta Alexandri, Cornei, Socini, quæ nunc sunt in pretio, si eis legum nomenclaturam adimas, quid sunt aliud, quàm declamationes? paucissimi quidem ex humaniorum studiorum professoribus hoc præstare possunt, quod si qui possint ad iuris prudentiam, quæ uberiores fructus parit, transire maluerunt, quàm inter pueros fictis thematis consenescere. Vnde factum, ut pulcherrima doctrinæ exercitatio interierit: quam nunc à te suscitari, & in ora hominum tanta cum gloria reduci me hercle primum gaudeo, hocq; nomine me tibi plurimum debere fateor. Nec id Tullianæ autoritati, quæ apud omnes sacrosancta esse debet, quicquam obesse existimo: quandoquidem solebat ipse ultrò eorum personas inducere, qui sibi aduersarentur: sic enim ueritas Socratico more magis elucescit. Aiebat, ni fallor, Domitius clienti: Dic contra, ut duo uideamur. Nihil igitur est quòd formides, mi Aoni, ne qui omnia Ciceroni tribuunt, tibi sint infesti: nam

& ipse

& ipse ex illis sum, qui tamen te hoc nomine ualde amo: tantum abest ut Ciceronianam maiestatem te aut imminuisse, aut uel tantillum læsisse existimem. Immò iuratus affirmare ausim, uel in tuã sententiam descensurum fuisse ipsum Ciceronẽ, nisi argumentum causæ, quam sustinebat, aliud postulasset: nam extra eum locum satis ex uniuersis eius operibus apparet, quantum semper iuri ciuili ille tribuerit. Macte igitur esto uir clarissime, qui ueterem nobis eloquentiam repræsentas, amissam maiorum incuria declamandi consuetudinem restituis, iuri ciuili dignitatem suam asseris, M. Ciceronis præiudicatæ apud omnes existimationi non solum nihil detrahis, sed κατ᾽ ἀνάκλασιν ut magis, & magis refulgeat facis: quibus tot tuis uirtutibus ego unus ex studiosorum populo tantum me debere profiteor, quantum uix fando testari possum. Vale: Ticini Cal. Octobribus.

ORGETORIX SPHINTER CAROLO LAVRENO S. D.

CVm proximè ex urbe in Germaniam uenissem, uidi in manibus doctorum hominum esse orationem Aonij Palearij in L. Murænam, quam superiore mense Mediolani legeram cum tanta animi mei uoluptate, quanta soleo illius omnia. Quid quæris? ea-

dem audiui, quæ Mediolani: qui præstāti iudicio sunt, asserunt, si reuiuiscat M. Tullius, iturum eum in Aonij sententiam, si iudex detur, condemnaturum esse Murænam. Qui obseruantißimi sunt puræ, castæque elocutionis aiunt, se non dubitare, si optimis illa temporibus, quibus lingua Latina floruit, sic scripta fuisset, futuram fuisse in honore, & precio. Laudant omnes dicendi genus seuerum, & graue, numerum in cœlum tollunt, laudant suauitatem ingenij, quod antiquum obtineat, & repræsentet mirificum ciuem Romanum, quòd Reipublicæ timeat, quòd augeat periculum, quòd uereatur ne absoluto Muræna milites, qui posthac duces sequentur, incendant Imperatores prauis cupiditatibus, quòd omnibus uestigijs assequatur, & diuinet interitum libertatis: fingat tamen qui legit, se eo tempore esse, quo iudicium illud fuit, quo maximè hæc dici uel potuerunt, uel debuerunt. Henricus noster qua est diligentia perlecta omni M. Tullij oratione pro Muræna obseruauit singillatim ea, quibus Cicero conabatur traducere mentes iudicum, argumenta singillatim in ius ciuile, & disciplinam stoicam, omniaq; ueluti in tabulas accepti, & expensi retulit, ut quiuis uideat quàm diligenter ad omnia sit responsum. Si ad Aonium scribis, obsecro significes, uulgatam propè esse orationem. Quid expectat? nisi occurrit, prædico propediem exituram: suæ prudentiæ

est, ut

est,ut oratio emendata ad typographos ueniat. Roges etiam meo nomine,ne Henricum contemnat:aut enim Henrici collectio, aut tota M. Tullij oratio præmittenda est,ut ijs in promptu sit qui nosse uelint, quibus argumentis iuris peritorum facultas, & Stoicorum disciplina oppugnatur, quibus rationibus defenditur: puto hac re imminui laborem studiosorum. Permagni enim refert, siquid est conquirendum, an libellus sit in manibus, an petendus aliunde. Colonia Idibus Ianuarijs. Vale.

EX ORATIONE M. TVLLII CICERONIS PRO L. MVRAENA.

QVæ precatus sum à Dijs immortalibus Iudices more institutoq; maiorum illo die quo auspicatò comitijs centuriatis L. Murænam consulem renunciaui,ut ea res mihi magistratuiq; meo populo,plebiq; Romanæ,bene,atq; feliciter eueniret:eadem precor ab ijsdem Dijs immortalibus, ob eiusdem hominis consulatum unà cum salute obtinendum: & ut uestræ mentes,atq; sententiæ cum populi Romani uoluntate, suffragijsq; consentiant, eaq; res uobis, populoq; Romano pacem,tranquillitatem, otium,concordiamq; afferat. Quòd si illa solennis comitiorum precatio consularibus auspicijs consecrata tantam habet in se uim, & religionem,

religionem, quantum Reipublicæ dignitas postulat, idem ego sum precatus, ut ijs quoq; hominibus quibus hic consulatus me rogante datus esset, ea res faustè, feliciter, prosperéque eueniret.

Et primùm M. Catoni uitam ad certam rationis normam dirigenti, & diligentißimè perpendenti momenta officiorum omnium, de officio meo respondebo. Negat fuisse rectum Cato, me & consulem, & legis ambitus latorem, & tam seuerè gesto consulatu, causam L. Murænæ attingere.

A quo tandem, M. Cato, est æquius consulem defendi, quàm à consule? Quòd si in ijs rebus repetendis, quæ mancipij sunt, is periculum iudicij præstare debet, qui se nexu obligauit: profectò etiam rectius in iudicio cõsulis designati is potißimum consul, qui consulem declarauit, auctor beneficij populi Romani, defensorq; periculi esse debebit.

Negat esse eiusdem seueritatis, Catilinam exitium Reipublicæ intra mœnia molientem, uerbis, & penè imperio urbe expulisse, & nunc pro L. Muræna dicere. Ego autem has partes lenitatis, & misericordiæ, quas me natura ipsa docuit, semper egi libenter: illam uerò grauitatis, seueritatisq; personam non appetiui, sed à Republica mihi impositam sustinui, sicut huius imperij dignitas in summo periculo ciuiũ postulabat.

Obiecta est Asia, quæ ab hoc non ad uoluptatem

& luxur

& luxuriam est expetita, sed in militari labore peragrata.

Saltatorem appellat L. Murænam Cato.

Atq; hæc quanquam præsente L. Lucullo loquar, tamen ne ab ipso propter periculum nostrum concessam uideamur habere licentiam fingendi, publicis literis testata sunt omnia, quibus L. Lucullus tantum laudis impertit, quantum neque ambitiosus imperator, neque inuidus tribuere alteri in communicanda gloria debuit.

Summam uideo esse in te, Serui Sulpiti, dignitatem generis, integritatis, industriæ, cæterorumq́; ornamentorum omnium, quibus fretum ad consulatus petitionem aggredi par est. Paria cognosco esse ista in L. Muræna, atq; ita paria, ut neq; ipse dignitate uinci potuerit, neq; te dignitate superarit. Contempsisti L. Murænæ genus, extulisti tuum, quo loco si tibi hoc sumis, nisi qui patritius sit, neminem bono esse genere natum, facis ut rursus plebs in Auentinum seuocanda esse uideatur. Omittamus igitur de genere dicere, cuius est magna in utroq; dignitas.

Quî potest dubitari, quin ad cōsulatum adipiscendum multò plus afferat dignitatis rei militaris, quàm iuris ciuilis gloria? omnes enim artes quæ nobis populi Romani studia conciliant, & admirabilem dignitatem, & pergratam utilitatem debent habere, summa 10

dignitas

dignitas est in ijs qui militari laude antecellunt.

IN IVRISPERITORVM SCIENTIAM.

Primùm dignitas in tam tenui scientia quæ potest esse? res enim sunt paruæ, propè in singulis literis, atq; interpunctionibus uerborum occupatæ. Deinde, etiam siquid apud maiores nostros fuit in isto studio admirationis, id enunciatis uestris mysterijs totum est contemptum, & abiectum. Posset agi lege, necne, pauci quondam sciebant: fastos enim uulgò non habebant.

Erant in magna potentia qui consulebantur, à quibus etiam dies tanquam à Chaldæis petebantur. Inuentus est scriba quidam Cn. Flauius, qui cornicum oculos confixerit: itaque irati illi, quòd sunt ueriti ne dierum ratione peruulgata, & cognita, sine sua opera lege posset agi, notas quasdam composuerunt, ut omnibus in rebus ipsi interessent.

Fundus Sabinus meus est, immò meus. deinde iudicium: noluerunt. Fundus, inquit, qui est in agro, qui Sabinus uocatur, ego eum ex iure meum esse aio. Quid tum? inde ego te ex iure manu consertum uoco. Transit idem iuris consultus tibicinis Latini modo: Vnde tu me, inquit, ex iure manu consertum uocasti, inde ibi ego te reuoco. Prætor interea ne pulchrum se ac beatum putaret, atq; aliquid ipse sua sponte loqueretur, ei quoq; carmen compositum est, cùm cæteris rebus absurdum, tum uerò nullo usu. Vtrisq; superstitibus præ-

sentibus

ſentibus iſtam uiam dico: Inite uiam: præſtò aderat ſapiens ille, qui inire uiam doceret: Redite uiam: eodem duce redibant.

Cùm permulta præclarè legibus eſſent conſtituta, ea iureconſultorum ingenijs pleraq; corrupta, & deprauata ſunt. Mulieres omnes propter infirmitatem conſilij maiores in tutorum poteſtate eſſe uoluerunt: hi inuenerunt genera tutorum quæ poteſtate mulierum continerentur.

Sacra interire illi noluerunt, horum ingenio ſenes ad coëmptiones faciendas interimendorum ſacrorum cauſa reperti ſunt.

In omni deniq; iure ciuili æquitatem reliquerunt, uerba ipſa tenuerunt, ut quia in alicuius libris exempli cauſa, id nomen inuenerant, putarunt omnes mulieres quæ coëmptionem facerent Caias uocari.

Iam illud mihi quidem mirum uideri ſolet, tot homines, tam ingenioſos per tot annos etiam nunc ſtatuere non potuiſſe, utrum diem tertium, an perendinum, iudicem an arbitrum, rem an litem dici oporteret.

Dignitas in iſta ſcientia conſularis nunquam fuit, quæ tota ex rebus fictis, commentitijsq; conſtaret: Gratiæ uerò multò etiam minus. Quod enim omnibus patet, & æquè promptum eſt mihi, & aduerſario meo id eſſe gratum nullo pacto poteſt.

Sapiens

Sapiens existimari nemo potest in ea prudentia, quæ neque extra Romam usquam, neq; Romæ rebus prolatis quidquam ualet.

Peritus ideo haberi non potest, quòd in eo quod sciunt omnes nullo modo possunt inter se discrepare.

Difficilis res non putatur, quòd & perpaucis, & minime obscuris literis continetur.

IN DISCIPLINAM STOICAM.

In M. Catone Iudices hæc bona quæ uidemus diuina, & egregia ipsius scitote esse propria, quæ non nunquam requirimus, ea sunt omnia non à natura, sed à magistro. Fuit enim quidā summo ingenio uir Zeno, cuius inuentorum æmuli Stoici nominantur: huius sententiæ sunt, & præcepta eiusmodi. Sapientem gratia nunquam moueri, nunquam cuiusquam delicto ignoscere. Neminem misericordem esse nisi stultum, & leuem. Viri non esse neq; exorari, neq; placari. Solos sapientes esse si distortissimi sint formosos: si mendicissimi, diuites: si seruitutem seruiant, Reges. Nos autem qui sapientes non sumus fugitiuos, exules, hostes, insanos denique esse dicunt, Sapientem nihil opinari, nullius rei pœnitere, nulla in re falli, sententiam mutare nunquam.

Hæc homo ingeniosissimus M. Cato auctoribus eruditissimis inductus arripuit, neq; disputandi causa, ut magna pars, sed ita uiuendi. Petunt aliquid publicani:

blicani : caue quidquam habeat momenti gratia. Supplices aliqui ueniunt miseri, & calamitosi : sceleratus fueris, & nefarius, si quidquam misericordia ductus feceris. Fatetur aliquis se peccasse, & eius delicti ueniam petit: nefarium facinus est ignoscere.

Isti ipsi mihi uidentur uestri præceptores, & uirtutis magistri fines officiorum paulò longius quàm natura uellet protulisse, ut cùm ad ultimum animo contendissemus, ibi tamen, ubi oporteret consisteremus. Nihil ignoueris: immo aliquid, non omnia. Nihil gratiæ causa feceris: immò resistito gratiæ, cùm officium, & fides postulabit. Misericordia commotus ne sis: etiam in dissoluenda seueritate: sed tamen est laus aliqua humanitatis. In sententia permaneto: enimuero, nisi sententia alia uicerit melior.

Agit mecum austerè, & Stoicè Cato, negat uerum esse allici beneuolentiam cibo: negat iudicium hominum in magistratibus mandandis corrumpi uoluptatibus oportere. ergo ad cœnam petitionis causa si quis uocat, condemnetur. Quippe, inquit: tu mihi summum imperium, summam autoritatem, tu gubernacula Reipub. petas fouendis hominum sensibus, & deliniendæ animis, & adhibẽdis uoluptatibus? utrum lenocinium, inquit à grege delicatæ iuuentutis, an orbis terrarum imperium à populo Rom. petebas? horribilis oratio, sed eam usus, uita, mores, ciuitas ipsa respuit.

QVAE AD CRIMEN AMBITVS SPECTANT.

Nunc mihi tertius ille locus est orationis de Ambitus criminibus, perpurgatus ab ijs qui ante me dixerunt, à me quoniam ita Muræna uoluit retractandus. Quo in loco Posthumio familiari meo ornatissimo uiro de Diuisorum indicijs, & deprehensis pecunijs, adolescenti ingenioso, & bono Ser. Sulpitio de equitum centurijs, M. Catoni homini in omni uirtute excellenti de ipsius accusatione, de S. C. de Republica respondebo.

Tolle mihi è causa nomen Catonis, remoue ac prætermitte autoritatem, quæ in iudicijs aut nihil ualere, aut ad salutem debet ualere, congredere mecum criminibus ipsis.

Dixisti S. C. me referente esse factum. Si mercede corrupti obuiam candidatis issent, si conducti sectarentur, si gladiatoribus uulgò locus tributus, & item prandia si uulgò essent data, contra legem Calpurniam factum uideri.

Multi obuiam prodierunt de prouincia decedenti, consulatum petenti: solet fieri: eccui autem non proditur reuertenti? quæ fuit ista multitudo? Primum si tibi istam rationem non possum reddere, quid habet admirationis tali uiro aduenienti candidato consulari obuiam prodisse multos? Quid si etiam illud addam,

rogatos

rogatos esse multos? quid si omnes societates uenerunt? quarum ex numero multi hic sedent Iudices: quid si multi homines nostri ordinis honestissimi? quid si illa officiosissima, quæ neminem patitur non honestè in urbem introire, tota natio candidatorum? si deniq; accusator noster Posthumius obuiam cum bene magna caterua sua uenit? omitto clientes, uicinos, tribules, exercitum totum Luculli.

At spectacula sunt tributim data, & ad prandium uulgò uocati: etsi hoc factum à Muræna omnino Iudices non est, ab eius amicis autem more & modo factum est.

Præfectum fabrûm semel locum tribulibus suis dedisse.

Non igitur si L. Natta summo loco adolescens, qui & quo animo iam sit, & qualis uir futurus sit, uidemus in equitum centurijs uoluit esse, & ad hoc officium necessitudinis, & ad reliquum tempus gratiosus, id erit eius uitrico fraudi, aut crimini.

Nec si uirgo uestalis huius propinqua, & necessaria, locum suum gladiatorium concessit huic: non & illa piè fecit, & hic à culpa est remotus.

Nunc idem squalore sordidus, confectus morbo, lacrymis & mœrore perditus, uester est supplex Iudices, uestram fidem obtestatur, misericordiã implorat, uestram potestatem ac uestras opes intuetur &c.

AONII PALEARII VERVLANI ORATIO PRIMA

IN L. MVRAENAM AD IVDICES,

Scripta ad exercitationem.

VNQVAM *ego putaui, Iudices, cùm uel fortissimus uir ciuitatis C. Piso legem de ambitu ferret, uel M. Tullius restituendam curaret summa contentione, ludibrio læsum iri dignitatem populi Romani: quæ si ijs tam chara esset, quàm solent prædicare, qui primo quoq; uerbo patres patriæ, custodes libertatis, conseruatores fortunarum nostrarum appellari uolunt, nunquam profecto L. Muræna consul nisi saluis legibus renunciatus, ac defensus fuisset. Quòd si comitijs, & auspicijs cosularibus consecrati hominis tanta habenda ratio est, ut in eum lege agi non liceat: quid opus fuit pro Calpurnia superioribus annis tumultuosis concionibus ad Bellonæ uocari populum*

pulum

pulum Romanum? quid proximis mensibus Senatum haberi frequentem, & iuratos equites adhiberi, ut sententiam fortiter, & grauiter dicerent de pœna augenda? In quem obsecro? si qui per ambitum consulatum est adeptus, antequam ineat, his artibus se eripit, & tegit inuolucro religionis? Quasi uerò in ea ciuitate non simus, in qua sæpe alij se consulatu ultrò sanctißimè abdicarunt, alij legibus coacti turpißime sunt deiecti. Nulla enim bona auspicia sunt contra patriam, & commune bonum: nulla firma comitia sine legibus: nullo modo consecrari potest is, qui primùm sanctiones uiolat, ut sit sacrosan[illegible] enim immortales, quorum puræ, sim[illegible] mentes, omnia perspiciunt, ac uident: [illegible] admittunt, neq; cum ijs communicant, q[illegible] animi cupiditatibus infecti, & falli, & alios fallere consuerunt. Quòd si solennis precatio tantam habet uim ut ratum, firmumq; sit, quod hoc ritu petitur: meminisse Iudices debetis, Tribunos, & Consules consecratos religione singillatim in lege ista ferenda, quod faustum, felix, fortunatumq; sit Senatui, Populoq; Romano fuisse deprecatos. Quòd si omen prærogatiuum tantum semper ualuit, quantum ex Hetruscorum disciplina didicimus, & à patribus est obseruatum: nolite contemnere ijsdem ominibus prius fuisse sancitam legem, quàm consulem declaratum Murænam.

Sed per Deos, Iudices, quid hoc est? quid insinuatio? quid commendatio præ se fert consularis, nisi ambitum admissum? Quare ad huiusmodi artes necesse fuit conuerti oratorem: qui si apertè concederet, ac deprecaretur, & ueniam peteret, esset fortasse ferendus: nunc cùm tam audacter neget, & temerè inuehatur in M. Catonem, & Ser. Sulpitium grauissimos, & sapientissimos uiros: non dubito, Iudices, me bonis omnibus gratum esse facturum, si eorum causam suscipiam, qui non tam accusari Murænam, quàm comitia, & legem sanctissimam de ambitu defendi uolunt. Quod primùm abs te M. Tulli si Cato desiderauit, non est mirandum. Tu'ne, cùm homo nouus, ob opinionem integritatis ad consulatum fuisses prouectus: cumq; principem iuuentutis, & nobilitatis L. Catilinam, ut de consulatu deturbares legem Calpurniam aucta pœna restituisses: ausus es eius causam suscipere qui de ambitu post eam legem primus ab integerrimis uiris est accusatus? Istuc factum M. Tulli (ita me Dij ament) nunquam non modò nobis, sed ne tibi quidem probabis: puto enim te, nos putare tua uirtute in hunc locum peruenisse, non arte prensandi, ac salutandi, & comparandi suffragatores, quam quia nesciret Sulpitius eum à consulatu decidisse perbellè arguis: in quo non possum non mirari uehementer, hominem in causis agendis exercitatum

tum imprudenter propè fuiſſe confeſſum, ijs rationibus, quibus naſcitur ambitus in comitijs fuiſſe ſuperiorem Murænam: in quibus ſuperari ſe facile paſſus eſt Sulpitius. Quòd ſi his artibus uiciſſet, neq; Catoni, neque bonis cæteris amicus eſſe, neque abs te defendi ſe in animum poterat inducere. Nam quòd conſul eſſes, magis te legibus putabat obſtrictum, maiorem habiturum fuiſſe rationem æquitatis, minus daturum amicitiæ, nunquam commiſſurum, ut qui per ambitum, & largitionem factus eſſet conſul, defendi ſe à laudato conſule ſperaret. An ſi L. Catilina Cos. deſignatus fuiſſet, uerſareturq; in eo periculo, in quo uides eſſe Murænam: putaſſes ab eo, qui conſulatum gereret, defendendum? Nimirum facilè nobis placemus, aſſentamurq; nobis ipſis, unde data eſt uia, ut peccemus in omni uita. Fit aliquando, cùm altercari cum aliquo inceperimus, & ab eo metuere, qui cum gerimus inimicitias, ut obſeruemus clanculum quid agat, quibuſcum ſit, quid in cōuiuio iratus dicat, quid ſcorto receperit: quod etſi ſciamus non eſſe facturum, clamamus tamē, ut conijciamus in uoculas hominum, ut cogamus deſperationem in conſilium adhibere, & fortaſſe etiam indicta cauſa uel laqueo gulam frangimus, uel ſecuri percutimus: & gloriamur poſtea quòd ſeueritatis perſonam à Rep. nobis impoſitam pulcherrimè ſuſtinuerimus, & nō potius res noſtras, &

nos ipsos. Venit alter totus ex mendo compositus, humilis, demissus, abiectus, qui pro se causam dici uult: quid hunc recipimus? quid defendimus? quid amplexamur? scilicet ut misericordiæ, & lenitatis agamus partes? neq; pudebit dicere, quicquid id flagitij est, facere nos hominibus & Dijs approbantibus: quibus quoniam non possumus illudere, nihil erit mirandum, si aliquando pœnitebit. Sed quoniam, Iudices, qui ante me dixerunt M. Crassus, Q. Hortensius, M. Tullius, eloquentes uiri, in rhetorũ campis educati, nõ contenti fuerunt de crimine tantum dicere, sed liberius uagari uoluerunt, in quibus M. Tullius ueluti assuetus in prælijs equus, ferox, ac terribilis ut uidistis, nunc petebat Seruiũ, nunc procurrebat in Catonẽ: liceat mihi obsecro, bona cũ uenia uestra antequã de ambitu dicam, non descendere in arenã, & certamen cũ eo, qui ut de Pericle dicebatur, fulmen in lingua gerit: sed ueritatis sustinendæ causa, uerecundè, & pudenter reclamare magno oratori, ne qui ad facultatem iuris ciuilis, quæ per se honestissima est, & sanctissima, aut ad Stoicorum disciplinam à summis philosophis probatam, & cultam, se conferre uelint, huius opera abducantur: ut optimis uiris, & studijs optimis defensis, à bonis ineam gratiam, quòd nulla exercitatione dicendi, nulla eruditione, nullis opibus proprijs, aut amicorum fretus, sed æquitate, & humanitate uestra, Iudices,

non

non sim ueritus repugnare eloquentissimis, & consularibus uiris, & propter integritatem comitiorum inimicitias suscipere cum L. Muræna graues, & periculosas: quem si tantum offendi putarem, multa M. Tulli in præsentia dicerem de Asiæ rebus, quæ præteribo: quibus fortasse concederes, non ineptum omnino fuisse Catonem, qui Asiam obiecerit. Nam omnes nos quidem scimus continentiam illam incredibilem eorum, qui cum Lucullo fuerunt in Asia, & miram obseruantiã ueteris disciplinæ quòd non utrem, non follem, non falculam quisquam sustulerit in tanta præda: quî id fieri potuit, nisi exemplo eorum, qui exercitui præerant? quam ob rem quis miretur si in luxuriæ sedibus, & rerum omnium affluentia dicto audientes milites, non otium, aut desidiam, sed signa secuti bellum omne confecerunt? Ipse uerò legatus, quid? miror in his literis fuisse prætermissum, quæ datæ sunt à Lucullo ad Senatũ, dum alij omnes conuiuia inirent, ac saltarent, qua continentia ad focum sedens rapam coquebat, qua scilicet assuesceret cœnaturus aliquando in Apolline. Ex quo dubitaui sæpe, an his literis testata sint omnia, in quibus neq; illud erat, ubi gentium L. Muræna fuisset eo tempore, cùm iumenta illa onusta auro impedimento fuere, ne Rex caperetur: cumq; à nostris militibus in Ponto collectis diligentissimè sarcinis Mitridates effugit è manibus.

cœnare in Apolline

[illegible]

 Nam

Nam quòd ne teruncium quidem ex Asia asportauerit Muræna, uel illud argumento est, quòd à tribus magnis oratoribus certatim defenditur: neque interim unus, aut alter rabula est in foro uenalis, qui non adsit aduocatus. Num hæc parua signa sunt integritatis, et continentiæ? Quæ quoniam omnia tam nota sunt populo Romano, quàm quæ maximè, uenio ad dignitatem generis, in qua satis assecuti uidemur, quòd parem orator, non superiorem fecerit Murænam. Quousque tandem Iud. eloquentia iste potens, ac exultans sperabit, & mentis, & oculorum aciem nobis præstringere? quid non audebit persuadere? quid uerebitur dicere is, qui genus patriciorum, & equitum cum plebeio pari esse dignitate contendit? quæso ne ita nos stolidos esse, & truncos, & stipites arbitretur, ut non intelligamus, cum Romulus ex omni ciuitate centum patres delegisset, eandem noluisse patricij generis, & plebeij fore dignitatem. Quid Tarquinius cum summo consensu populi Romani regnū obtinuisset, ut gratiam optimis referret, centum in patres legit: loca patribus, & equitibus in Circo diuisit, ut honestissimè ludos spectarent: non putauit patricios, et equites plusquàm cæteros affici ornamento? Quid cum L. Brutus parens libertatis nostræ ex lectissimis equitibus, & patricijs trecentis Senatorum summam confecisset, uoluit nihil interesse hos ab ijs, qui in illum ordinem non conscriberentur?

stolidus
Truncus.
stipes.

berentur? Sunt & plebeis familijs honores magni, atq; ampli: quis neget? Quot patrum nostrorum memoria de plebe accepimus magistros equitum, consules, domi, militiæq; claros? Quot nos uidimus, & quotidie uidemus, de plebe delectos Imperatores curru aurato, patricijs plaudentibus, congratulantibus equitibus, capitolium ascendere? quos non deprimimus cùm laudamus patricium genus, & equestre: tantumq; abest, ut ob has laudes plebs rursus in Auentinum secedat, ut proximis superioribus annis per M. Cottam non obscurè tulerit, ne equites soli sed & patricij quoq; iudicarent. Nouit enim plebs Romana usu quotidiano ex antiquis familijs, ueluti ex senescentibus arboribus sæpe esse traduces, qui non modò patrum, & auorum dignitatem uultus, & corporis formam referant, sed antiquos mores, & animi effigiem non mutam. M. Scaurus cùm uetustissima familia ortus esset, & patrem, & auum, proauumq; habuisset obscuros, & tenues, intermortuam generis, & uirtutis exuscitauit nobilitatem. An P. Scipio cùm per ætatem non liceret amplissimos magistratus assecutus, & cum imperio missus ad bellum ingens, & periculosum fuisset, nisi splendor generis magnam concitasset expectationem, & opinionem uirtutis? Quòd si in belluarum fœtibus permagni refert ex qua sobole catuli sint, nihil interesse putas in hominum genere, in quo mentem ipsam

ſæpiſsimè transfundi uidemus? Neq; hæc ignorat Cicero, ſed id incommodi afferunt ſemper homines noui, ubi in altiorem locum prouehuntur, ut nullis finibus ſe contineant: at ueluti cum Senatu pugnarint, iactent ſe refregiſſe clauſtra nobilitatis. Fuit C. Marius fortiſsimus uir, & propè cœleſtis, is Iugurthinũ bellum confecit, Teutonas & Ambronas fudit, Cimbros deleuit, eas tamen in Republica turbas fecit, eas ſtrages dedit, ut non minus patricij ad ædem Veſtæ, quàm ad aquas Seſtias barbari ſanguinis ſit fuſum. Quod non eò dico, ut iudicium, et æquitatem populi Romani improbem, qui uoluit ſemper aditum uirtuti patere ad omnes honores: ſed ut contendam illiberaliter facere eos, qui ſeditionem alunt in ciuitate, qui negant ab illuſtribus uiris aliquid proficiſci ad poſteros, quo nobilitas ſit præferenda. Vnde uerò tandem Decios, Calpurnios, Marcellos, Scipiones, & cætera robora illa Reipub. habuimus? ex quibus nati, ſi tales ſunt qualis Sulpitius, ingrati eſt eorum in comitijs non meminiſſe, inuidi ſplendorem contemnere, improbi non admirari uirtutem, de qua diutiſsime dicere poteram, et quidem debebam optime. Seruiendum tamen breuiſſimè, quòd unam omnes ueluti diuinum quiddam uideant elucere ſanctitatem tuam: fides, pudor, iuſtitia, temperantia te ſic illuſtrem facit, ut nihil indigeas luce orationis. Quare non Sulpitio, ſed uirtuti putat Cato fieri

to fieri iniuriam: negat uero diu saluam Rempublicam esse posse, in qua dignior consulatu habeatur, qui cum hostibus aliquando dubio marte contenderit, quàm is qui cum cupiditatibus explorata uictoria pugnarit, & uicerit semper. Magis ab ijs periculum esse Reipublicæ clamat, qui per diuisores populum corrũpunt, qui leges negligunt, quàm à Regibus ipsis, quibus cum hoc tempore Cn. Pompeius bellum gerit. Fuit patrum nostrorum memoria in Italia Pyrrhus, tentaturus quid ferret sors, quem hera regnare uoluisset: fuderat exercitum nostrum, ac fugarat: domi tamen integritas Fabricij, Appij fortitudo, Curij continentia erat: quas expertus hostis, & admiratus, uictus abijt: quòd ij essent homines Romæ, quibus dij immortales superiores esse non possent. Fuit in Italia Annibal multos annos, & propè omnia occuparat, præter integritatem, & prudentiam ciuium, quorum uno consilio. Scipio in Africam missus est, & Italia belli terroribus liberata. Quo in loco libenter istos rogarim, qui ad rem bellicam omnia referunt: quid P. Scipionis ad Ticinum? quid T. Sempronij ad Trebiam? quid C. Flaminij ad Thrasimenum cõcursus cum magnis copijs profuit populo Romano? C. Minutij ferocia damnum attulit, C. Terentij studium pugnandi ignominiam, et calamitatem Cannensem: quid ipse Q. Fabius Maximus armis? quid Claudius Marcellus uirtute

tute illa militari efficere tandem potuit? erat nihilo secius in Italia Annibal, omnia ferro, igniq; uastabat. Vnum illud consilium prudentissimorum ciuium, qui ad gubernacula Reipublicæ sedebant, magnum imperatorem, qui in Hispania uictor per Pyreneum, & Galliam ui erumpens, per angustias Alpiū, per conualles gelu & pruina rigentes, per iuga altissima niue obducta, & præcipites rupes peditum octoginta, equitum millia decem traduxerat: tot postea rebus feliciter gestis unum, unum consilium fregit, fugauit, Italia expulit. Est quidem Africani nomen illustrius, quàm eorum qui consilium dederunt: nón tamen propterea negandum, istos ipsos fuisse autores, omnium commodorum. Iisdem consultoribus bellum gestum est contra Antiochum, & Græcia prouincia decreta est L. Scipioni: de quo cum Senatus dubitaret, an belli molem posset sustinere, statuit, ut legatus fratri Africanus proficisceretur: quo consilio Antiochus uictus, omnibus prouincijs citra Taurum montem cessit. Quis hic non uideat prudentiam ciuium expendentem munia Imperatorum? à quibus si præclara quædam proficiscuntur, & ex urbana prudentia optimi Imperatores: quis neget, armis imperatorijs urbanam togam anteponendam? An non hac ratione Deos ipsos colimus? fatemurq; autores omnium rerum, quæ à nobis geruntur? quòd mentem & consilium suum nobis impertiant?

pertiant? Quid Senatus frequens? quid conciones ad populum? non'ne concilia quædam uidentur Deorum immortalium, quæ ab Homero, & antiquißimis poëtis describuntur? Dicunt illi sententias graues, & ex fati firmitudine regunt Orbem terrarum: agunt Senatores, & consulares uiri de Republica, & ex legum constantia tot urbes, tot gentium regna, tot nationum prouincias moderantur: mittuntur, siquando opus est, non uulgares Dij cum mandatis ad Priamum, ad Agamemnonem, ad primores Argiuorum: perferunt legati populi Romani mandata ad Reges, & principes ciuitatũ, quæ ad orientem, & occidentem solem spectant. Illi sæpe religione uiolata concitatis tempestatibus fruges perdunt, pecora exterminant, urbes delent, læsa dignitate populi Romani iubentur ueluti ministri, & assectæ uoluntatis Senatus maturè cum exercitu exire Imperatores, qui excursionibus agrum uastent, diripiant pecuaria, oppida euertant. Qui & quales hi sunt uiri, qui hæc mandare possunt imperatoribus? Ex his unus est, atq; amplißimus Sulpitius, qui cùm multos abhinc annos ad Rempublicam accessisset, arbitrabatur se aliquantò digniorem esse in petitione consulatus militari homine, qui forum nunquam attigisset. Ea de re declamauit, ut uidistis Iudices, is, qui multis uiris nobilibus prælatus est ob hæc ipsa studia urbana, & ciuilem prudentiam, senatoriamq;

riamq; dignitatem, quam cùm Sulpitius scientia iuris ciuilis honestasset, putabat aliquid habere se quod non obesset petitioni consulatus. Nam cùm à pueritia gloriæ desiderio arderet, ut omni genere laudis excelleret, cum diligenti obseruatione oratorum nostrorum, tum imitatione Atticorum hominum castum, purum, cultumq; dicendi genus assecutus esset, totum se, ut ex arte diceret, ad Græcorum rhetorum præcepta conuertit. Athenas profectus auditis oratoribus Græcis ad Philosophiam quoq; animum appulit, & liberales artes, in quibus partitionem non fecit, sed uniuersas est complexus: ex quibus uix credibile est, quæ ornamenta, & adiumenta in urbem reportarit: quæ ab illo scripta sunt eo tempore, sunt in manibus omnium. Poterat ijs esse contentus, nisi magnitudine ingenij noluisset in secundis consistere: utebatur familiariter Scæuola, quem cùm sapientem haberi, & esse intelligeret, eius monitu non satis dignum putauit oratorem cui primæ deferrentur, qui uel iniuria, uel iure aliquod factum contendat, & ipse ignoret quid ius sit, quid æquum, qui sensus latorum legum: quod si turpe est argentarium mensis palàm propositis cùm pecunia numeranda est, currere ad fæneratorem, & uersuram facere: an oratori erit honestum, cùm causa dicenda est, cursare ad iuris peritum ut eius opera utatur? Philosophiam in oratore Hermagoras requirebat,

rebat, an earum rerum peritiam, quæ quotidie uersantur in foro contempsisset? hoc consilio ius ciuile didicit, at in ætatis maturitate nihil sibi putauit antiquius, quàm prodesse ciuibus suis: quare ad ius scribendum animum adiunxit, quo sine nullam putat stare posse Rempublicam. Tulit id grauiter M. Tullius, quòd relictis studijs oratorijs ueluti minoribus, pluris facere Seruius uideretur scientiam iuris peritorum. Dissimulauit aliquando, sed occasionem nactus tandem erupit: inuectus est, & cauillatione usus liberius quàm deceret consulem populi Romani. Quid ergo est? fuerunt illa quidem à Cicerone contra iurisperitos luculenter, fuerunt ingeniosè dicta, fateor: ostendit in his Cicero aciem ingenij sui, confiteor: persuasit etiam quibusdam, quod est finis oratoris, fortasse: at si falsa esse contendam, non facio iniuriam: neq; enim oratoris officium est uera dicere, sed apposite dicere ad persuadendum, uersatur enim orator sæpissime in eo quod dialectici, & rhetores probabile appellant. Colligam tamen omnia strictim, quòd de M. Catonis studijs etiam, de lege ambitus, de accusatione est dicendum. Videt M. Tullius iurisperitos, & suspirat M. Porcius Cato. Suspirat, & quid inquit? Dij immortales quàm ridiculum consulem habemus: quibus paucis, præclaroq; suspirio putabat Seruius satis fuisse responsum.

Sed occurro ego desiderio, & expectationi multorum, Iudices. Quid primùm obijcit? obseruatione dierum uulgata à Cn. Flauio scriba imminutam esse autoritatem, & existimationem iurisperitorum: nunquam me hercule iurisconsulti in eo positas iuris fortunas putarunt, ut ab editione dierum ius penderet, cùm commune quicquam nihil habeant dies cum ratione iuris: id facilè probant, quòd in iuris definitionem dies non cadat. An non hoc illi simillimum est? tribulis meus homo agrestis, sed non indoctus, sanctissimos putat esse pontifices quòd dibaphum induant: num si omnes dies fasti essent, ius esset minus sanctum? num minor esset autoritas iurisperitorum? ius ipsum per se sanctum est, natum, profectum ab æternis illis mentibus, quæ in nos sæpe ultrò se transfundunt, & monent quid rectum, quid iustum sit: ut honesta imperemus, prohibeamus contraria. Deos ipsos non uidemus, sed hanc eorum præpotentem uim sæpe in animis sentimus, ita ut ardeamus aliquando ira, siquid iniustè fieri uideamus: lætemur, siquid sit benefactum: damnemus culpam, defendamus innocentiam, uirtutes præmijs, uitia supplicijs digna iudicemus: hoc quicquid est, diuinum profectò est. Quod si, ueluti Deorum interpretes explicant appositè, & nobis enuntiant iurisconsulti, quis neget magna eos esse sanctitate, &

summa

summa debere apud omnes esse existimatione? Proximum huic caput est, quo formulas Iureconsultorum ueterum ridet: dolent iurisperiti non se, sed optima, & aurea tempora indignissimè rideri, ab eo præsertim, à quo minimè erat expectandum: quæ si risu digna essent, non tamen ridendum putant ius ciuile: nam formulæ multæ immutatæ sunt, & possunt immutari quotidie, abeunt, & redeunt dicendi modi, stabile tamen ius est, & firmum, quandiu humanum genus rationis est particeps. Quòd uerò queritur formulas, & notas præscribi à iurisperitis, ut omnibus rebus intersint: queritur præter æquum, & bonum: est enim id profectò perquam necessarium. Nam si cuiq; esset integrum scribere, ac dicere ex animi sui sensu, controuersijs nullus esset modus: uix cùm in angustissimum locum res adducta est, ut formulis ipsis, & compositis notis omnia distinguantur, id possumus assequi ne ex scripto litigent homines, ne quotidie manum, & ferrum conferant. Dij boni quæ turbæ essent si petitiones, responsiones, pacta, conuenta, stipulationes, testamenta, iudicia nullis cancellis continerentur? an non hoc esset homines reuocare ad syluas? Atq; ut ad singula appositè cum iurisperitis respondeam, reieci in hunc locum, quòd tenuem scientiam appellauit iurisperitorum, quòd res paruæ sunt, propè in sin-

gulis literis, atq; interpunctionibus uerborum occupatæ. Quòd ſi hic tantum exprobraſſet M. Tullius aiunt ſe id potuiſſe ferre. Quid ergo eſt? queruntur, ſæpe in alijs orationibus effuſum eſſe hoc uirus acerbitatis: quid inquit me ad uerborum anguſtias, & ad omnes literarum angulos reuocas? Rogant iuriſperiti, an non hoc idem ſit in philoſophia, & in oratoria ipſa facultate, non modò apud Latinos, ſed etiam apud Græcos? Sed quoniam monent quidam in oratione Latina non plus nos debere Græcè loqui, quàm in Græca Latinè: ſeruemus inſtitutum: adhibeamus exempli cauſa uoces Latinas. Quantum intereſt ſi dixerit Teucer, cum occiſus eſt Aiax aderat Vlyſſes: uel, aberat Vlyſſes? quantum ſi dixerim, Abduxit uirginem: aut Virginem adduxit Thraſo? Tantum intereſt, ut ſtolidus omnino ſit, qui non uideat quantum intereſt. At id eſt ex ſingulis literis: quid poßint interpunctiones uideamus: Nicomachi filius uir bonus minimè multos lædit: quanti eſt interpunctio? Vir bonus minimè: uel, minimè multos lædit. Et ex rhetoribus illud, Teſtamento Rex iußit poni ſtatuam auream haſtam tenentem, quanti refert quo loco ſit interpunctio: an ſtatua haſtam tenens aurea eſſe debeat, an haſta aurea tantum. Quòd uitium ne ita facilè uitari poſſe dicat Cicero, uiderit ipſe in illis uerbis dum iuriſperitos ridet. Mulieres

lieres omnes propter infirmitatem consilij maiores in tutorum potestate esse uoluerunt. Incertum dubiumq; est, an mulieres uoluerunt, an maiores uoluerunt. Et in oratione, quam habuit pro C. Rabirio perduellionis reo, rogabat Labienum: Cùm omnium ordinum homines, qui in salute Reipublicæ salutem suam repositam esse arbitrabantur, arma cepissent, quid tandem C. Rabirio faciendum fuit, de teipso Labiene quæro? Falli quis poterat, num, quæro quid faciendum fuit C. Rabirio de teipso: uel (ut certè est) Quæro de teipso Labiene, quid faciendum fuit C. Rabirio? quod interpunctione, uel coniectura dignoscimus. Sexcenta sunt, ne omnia prosequar, in scriptis tuis M. Tulli, & antiquorum, quæ egent interpunctionibus, quid ergo obtrectas de interpunctionibus uni facultati iurisperitorum? Quod clamas genera tutorum mulierum potestate contineri commento iurisperitorum: si ea genera sunt, quæ prætoris permissu mulieribus possunt concedi, potestatem prætoriam benè uideo, mulierum quidem nullam: ad coëmptiones faciendas senes repertos interimendorum sacrorum causa, nihil est quod accuses: quasi uerò non satis sint matronæ usu uxores ut priuata sacra solennia, perpetua maneant: hæc quæ in manum conuenit columen est familiæ, præsidium fortu-

narum, dulcis, & contubernalis hæres. Nam quòd insimulas, ac imponis, credo ioco, quia in alicuius libris, exempli causa, id nomen inuenerant iurisperiti, putarunt omnes mulieres quæ coëmptionem facerent Caias uocari: nimium lepidus es, qui cùm teneas omnem antiquitatem, res Romanas Græcis uelis esse notiores quàm tibi, sæpe illi celebrant Caias appellatas uxores per coëmptionem ob Caiam Cæciliam honestam, & lectam mulierem, quæ uni ex Tarquinij liberis nupta est, cuius statua in Anci templo constituta fuit, cùm sandalijs, & colo, quæ domesticæ curæ, & frugalitatis essent monimenta. Ecquis alius est? Nunc in memoriam redeo, familiaris tuus M. Varro, qui descriptiones temporum, qui sacrorum iura, qui omnium diuinarum, humanarumq; rerum nomina, genera, officia, causas aperuit: is lanam cum colo, & fuso Tanaquilis, quæ eadem Caia Cæcilia uocata est, in templo M. Anci fuisse scribit, factamq; ab ea togam regiam undulatam in æde fortunæ, qua Seruius Tullus fuerat usus: unde factum est, ut nubentes uirgines comitetur colus compta, & fusus cum stamine. Caiæ ergo apppellatæ, ut frugi essent, cuiusmodi fuit Caia Cæcilia. Quod de arbitro & iudice, de die tertio & perendino, de lite & re obijcis, nolo plura dicere: hoc tantum dicam, de uerborum significatione

cation

catione à nullis diligentius fuisse scriptum, quàm à iurisperitis? atq; hoc ipsum quid Arbiter sit, quid Iudex, ab istis ipsis hominibus nos copiosissimè scire. Quod ergo colligis, Dignitas in ista scientia consularis nunquam fuit. Quî id probas? Quæ tota ex rebus fictis, commentitijsq; constaret: id negant iurisperiti, quòd ex rebus ueris, certisq; eorum scientia sit. An obsecro statuere, quid æquum, iustumq; sit, suum cuiq; tribuere, quæ facienda sint iubere, prohibere contraria, res fictæ & commentitiæ sunt? Gratiam sibi ex hac facultate homines comparare non possunt. Hæc prima laus est iuris scientiæ: assentatoris & sophistæ, simulatoris ac dissimulatoris forensis est aucupari gratiam: atq; ut mirere, ob id ipsum quod gratiam comparare non possunt, ob id ipsum sunt gratiosi. Quod omnibus patet, & æquè promptum est mihi, & aduersario meo, id ius æquabile est, quod neq; distinguit diuitem hominem ab inopi, neq; amicum ab inimico, tantumq; abest, ut uerum sit quod obijcitur, quòd neq; extra Romam usquam, neque Romæ ualeat hæc facultas, ut iudicio aliquando tuo si tibi constans esse uis, nihil pluris sit ad regendas urbes hac una facultate. Quod deducis, hac scientia peritum neminem haberi posse, quòd in eo quod sciunt omnes nullo modo possunt inter

se discrepare. Quod sumis, hoc erat probandum, Quod sciant omnes: id quoq; si probes, non uides quo te includas: necesse est, eos omnes qui sciant esse peritos, & qui tales sint in peritis haberi. Difficilis res non putatur, quòd & perpaucis, & minimè obscuris literis continetur. Vtinam istuc uerè diceres M. Tulli: quid si alibi dixisti, Artem iurisperitorum uberem, & dißipatam? an non una hac ex omnibus Græciæ ciuitatibus accepta iura, & nostrorum sapientum responsa plebiscita, Senatusconsulta, decreta, leges continentur? parua ergo facultas? quod si ut in Græco prouerbio est, quæ difficilia sunt, ea pulchra: pulcherrima est facultas iurisperitorum, multa sunt perpendenda ex iure naturæ, quod non omne genus causæ scriptis potuit comprehendi, nec comprehendetur unquam: quæ relicta sunt ingenijs unis iurisperitorum. Illud uerò quam est? quòd Latinis, purisq; literis sunt omnia illustranda, & iurisperitum in primis bene oportet esse eloquentem. Huc accedit, quòd si philosophia, quæ ad mores attinet, tantis laudibus digna est, quantis eam extulit semper Cicero; quòd mater omnium artium sit, donum, & inuentum Deorum: Non uideo, qui reycere poßit hanc facultatem, quæ pars optima est moralis philosophiæ,

sine

ſine qua non regna, non urbes, non deniq; uita hominum ſtare poteſt, quam qui contemnendam putat, is uincula reuellit, non modo iudiciorum, ſed etiam utilitatis, uitæq; communis. Quid uerò eſt tam neceſſarium retinere in urbe, quàm prudentiam ciuium? quid tam admirabile, quàm unum aliquem exiſtere uſu, & exercitatione probatum, qui noſſe poßit animi eorum ſenſum, qui multis ante annis fuerunt? quid tam deniq; utile, quàm leges aut ſcribere, aut reſtituere, aut tractare ad communem uſum, & prouidere, nequem mali habeant nocendi locum? hæc curat Sulpitius interpres legum, propugnator iuris, defenſor æquitatis, & propterea acceptißimus M. Catoni integerrimo uiro: præter quem non habet Reſpublica, mihi credite Iudices, non habet Reſpbulica unde præſidium expectet, qui conſoletur, qui auxilium ferat, cuius fidem imploret. In ſummum periculum atq; diſcrimen adducta eſt: diuino quodam iudicio M. Cato uenit, non incidit in diſciplinam, quam oppugnat, rerum uel neſcius, uel diſsimulator M. Tullius, Vna hæc eſt, quæ poteſt ægrotis, & infectis animis Ciuium mederi, uix credibile eſt, quàm latè diffuſa peſtis per omne corpus Reipublicæ craſſetur, ad quā propulſandam non Epidaurum mittendi legati, non Aeſculapio opus eſt, ſed ſeueritate ueſtra Iudices, & reſtitutione ueteris diſciplinæ: auaritia, libido, luxuria, audacia omnia occu-

q 5 *pauit,*

pauit, non priuata res, non publica antiquum obtinet: animi imbuti malis cupiditatibus, molles, effœminati, distorta deprauataq; sunt ingenia, comitia, magistratus, leges, quisq; ex suo commodo æstimat: iura diuina, atq; humana seruiunt hominum cupiditati: his miseris perditisq; tēporibus corrupta ciuitate non Græcis, non barbaris, sed nobis scripta diuinitus uidentur præcepta illa colenda & obseruanda.

SAPIENTEM GRATIA NVNQVAM MOVERI, NVSQVAM DELICTO CVIVSQVAM IGNOSCERE, NEMINEM MISERICORDEM ESSE NISI STVLTVM ET LEVEM, VIRI NON ESSE NEQ. EXORARI, NEQ. PLACARI.

Salus ipsa, si uelit, non potest nos magis seruare, quàm hæc doctrina: nam cum sapienter leges à maioribus nostris constitutæ sint, ne æqualitas iuris oppugnari poßit, illud in primis est sapientis hominis, qui ad Rempublicam accedit, Gratia non moueri. Sapiens cùm is sit, qui & scientia, & ui mentis rerum omnium comprehendat rationem, rebus ueris & certißimis ducitur, opinari ergo non potest, quid mirum? si neq; falli potest, neq; huc, neq; illuc impelli quemadmodum stultus, & leuis, qui in eo ipso quòd ignoscit, & misericordia sententiam mutat, peccat uel improbitate,

tempora misera

Vauly. p. 143:

quid sit sapiens.

bitate, uel imperitia. Iuras tu populo, recipis Senatui legum custodem fore te, quem uideo esse euersorem, & non es improbus? Nescis, multos uenire cum lacrymis, & squalore, ut iuri uim afferant, & non es imperitus? uiri erat, primùm statuere quid bonum, quid æquum esset: & id recipere, quod esset æquum, & bonum: deinde neque exorari, neq; placari. Nam si ignoscendum est, cur huic potius quàm illi: uel si omnibus ignoscendum, quid sunt leges nisi uerba inanißima?

SOLI SAPIENTES REMPVBLICAM ET AEQVITATEM ADMINISTRARE POSSVNT, SOLI SVNT LIBERI, SOLI DIVITES, SOLI HONESTI, ET FORMOSI: QVI SAPIENTES NON SVNT, FVGITIVI OMNES, EXVLES, HOSTES, INSANI.

Hæc ita uera sunt M. Tulli, ut digna ingenio tuo postulent aliquando abs te illustrari: depone personam patroni, remoue causam Murenæ, libenter ego abs te hoc iudicio, hoc concursu doctißimorum hominum audiuerim quid sentire in hac re me uelis. Nam per Deos quid hoc tandem est? negas solos sapientes esse liberos? quos tu mihi alios producis? uindicta'ne? censu'ne? an testamento? an eos fortasse, si Dijs placet, qui mul-

tarum

tarum ſint imaginum, & perpaucorum hominum, qui æquè uitijs ſeruiant. Si animus eſt qui agit, qui moderatur, qui imperat, is ſi captus eſt, quid eſt in homine liberum? uitiorum crudeliſſimus eſt dominatus, habet qui tergit, qui uerrit aliquod uacuum tempus, dum cœnat, dum dormit, at cupiditates, & libidines magnos Reges, neq; interdiu, neque noctu ſinunt quieſcere. Quid dicam de ijs, qui inuidia, qui odio, qui iracundia quaſi effrenato equo feruntur, qui curſu concitatus, et incenſus calcaribus neq; ſeſſorem audit, neq; habenas curat: quàm multa admittunt, quorum è ueſtigio neceſſe eſt eos pœniteret. An qui amant hi ne ſunt liberi? qui in alio ſe dicunt uiuere nō mentis compotes: ſæpe in fabulis audimus hæc mancipia meretricularum, Ego'ne illam? quæ illum, quæ me, quæ non: ſine modò, mori me malim, ſentiet qui uir ſiem. Quid poſtea? labaſcunt uel lacrymula, uel uno uerbo tam cito, ut ſerui admirentur, ac clament, Dij boni quid hoc morbi eſt! Adeon' homines immutarier? quæ ſpectacula nobis poetæ ualde boni proponūt ſæpe, ut à uoluptate, ueluti à Circe caueamus, quæ facilè homines uertit in belluas: quam quia ſoli contemnunt ſapientes, ſoli ſunt liberi: qui (uel quantulum hoc eſt) neq; nexu dominorum fieri ſerui poſſunt, neq; ui abduci, neque ab hoſtibus capi. Siquidem ſapiens non eſt id, quod digito demonſtrari poteſt, fragile, mortale, caducum: ſed animus

mus ipse, qui uiget, qui meminit, qui sempiternus se mouet. Huic quis uim afferat, quis faciat ut nolit quæ uelit? Quòd si animi sola est libertas, sola opulentia: soli sapientes sunt liberi, soli diuites, qui sua uirtute contenti nihil quærunt, nihil petunt, nihil optant amplius. Desunt multa tetrarchis, desunt multa Regibus: sapientes abundant, & beati sunt, & beare alios possunt, & beant infinitos homines: neque propterea eorum copiæ sunt minores, non decrescunt facultates. Sunt in urbe, qui suis fructibus alere exercitum possunt, & nemo est diues: sunt ex portu, sunt ex decumis, sunt ex scriptura uectigalia populi Romani, & mira est inopia, profectò aut ingenia ciuiũ, aut uectigalia facta sunt deteriora. Multi sunt Publicani: at Fabricij, at Curij, at Coruncani illi locupletes perdiu nulli: qui quòd cultu corporis agresti, ac rustico fuisse dicuntur, multo mihi uidentur fuisse formosiores ijs, qui delibuto capillo per forum uolitant, quorum animos si possemus cernere, incredibile odium sui excitarent. Nihil est enim uirtute formosius, nihil turpius uitio: quod quoniam à ratione, quæ nobis propria est, deturbat homines, & à sapientia longè arcet, non'ne tibi M. Tulli itidem uidentur ut Catoni omnes imperiti, exules, extorres? Quòd si, qui sine causa alios lædunt, & hostes sunt, & insani: num qui ultrò temere se, & alios perdunt, erunt sapientes? Qui sentiunt, &

dicunt

dicunt aliquid, quod non sit, sibi uideri, furere dicuntur: ij quibus turpia honesta, mala bona uidentur, quo nomine sunt appellandi? Orestes cùm matri manus attulisset, agitatus est furiarum tædis ardentibus: an minor L. Syllam regnũ occupantem furor, & amentia inuaserat? turpem Orestes, & iniustam matrem, cuius opera pater fuerat occisus, de medio sustulit: at Sylla in optimam Rempublicam, in patriam & ciues suos sæuiebat nullis satis iustis de causis, & præclarè se facere arbitrabatur. Sed quid Syllam commemoro, quasi non uiderimus L. Catilinam cupiditatum ardoribus accensum animo ferri in patriam inimico, de excidio urbis cogitantem, de necando Senatu, de templis Deorum incendendis: quid est? si non hoc insania est? qui illum noctes, & dies furor agebat, ageret omnes imperitos, si cætera adessent, quibus ille adductus est ad cogitandum, & sperandum. Multi erunt Syllæ, multi Catilinæ, nunquam hac impunitate nobis deerunt seditiones: magnus est in ciuitate campus corruptionis, multis apertus cursus ad regnum: istis itineribus ibat Sp. Caßius, istis Sp. Melius, istis M. Manilius. Recordamini per Deos immortales, Iud. quantum sæpe fuit periculi, nunc his moribus, hac caligine temporum non est timendum? quid nocturnum præsidium disponis? quid cohortes explicas? quid excubiæ, et uigiliæ istæ nobis prodesse possunt M. Tulli,

si amb

si ambitio, si auaritia, si luxuria ciuitatem occuparit? quid anseribus cibaria locamus? quid canes alimus in Capitolio? uereor iam ne barbari nostras impensas rideant, cùm uiderint à custodibus libertatis ea excludi, quibus unis salui esse possumus: ubi nam ille mos maiorum nostrorum? ubi illa integritas? ubi seueritas est? quæ turbulentissimis Reipublicæ temporibus caput erigere, & uociferari solebat, & regio dominatu liberare? quid reficiet, aut recreabit mentem meam? cùm uideam à consule laudari prensandi studium, ambiendi diligentiam, obiurgari Sulpitium, quòd integritatis fuerit obseruantior, ob grauitatem iniuriosè appellari Stoicum, & rideri Catonem? Videbis, uidebis M. Tulli siquando pro salute patriæ uita sit profundenda, quantum ad pietatem accendere possit stoica disciplina, qua una lex ambitus nititur, & quæcunq; alia lata est unquam ad coërcendam luxuriam, auaritiam, ambitionem. Nemo legi ambitus amicus est, & huic disciplinæ inimicus. Quid ita? quia nemo esse potest integritatis amator, & oppugnator seueritatis: cuius obseruantissimum nō Zenonem, Iudices, non Panætium, non cæteros homines Græcos, sed autorem generis recognoscite Romulum, recognoscite L. Brutum autorem libertatis: alter, ut licentiam reprimeret eorum, qui dissimili genere, ac lingua, moribus corruptissimi confluxerant in urbem, ut in ea esset ali-

qua

qua obseruantia legum, fratrem quòd muros transilijsset: alter liberos, quòd de reducendis Regibus egissent, securi percußit, ut siqua uestigia essent reliqua corruptionis, hac morte tollerentur. Quid his propius potuit accedere ad Stoicam disciplinam? quæ non modò Philosophis, sed principibus ciuitatis nostræ, qui domi, militiæq; clarißimi fuerunt, una semper uisa est aptißima ad totius Imperij conseruationem? Quibus illam laudibus Africanus extollebat? quibus illam Maximus, Cato, Rutilius ferebant in cœlum? quorum tempore beatam, & florentem Rempublicam habuimus: non quòd populus Romanus Græcis artibus esset eruditior, sed quòd amplißimi uiri, qui rebus præerãt, ea disciplina oblectarentur, quæ ad integritatem uitæ, ad grauitatem morum esset maximè accommodata. Quid, inquiet aliquis, populo igitur est philosophandum? quis nisi stolidus hæc petat? quasi uerò quiuis non intelligat paucis esse concessum donum, & inuentum Deorum. Quid ergo est? dico, eos qui ex omni numero in consilium publicum delecti sunt, & studiorum & morum grauitate debere excellere. Solet enim fieri in omni Republica, ut tales se esse studeant cæteri ciues, quales uideant principes ciuitatis: nunc Aristippi sententiæ in honore sunt, eorum præcepta qui ad uoluptatem omnia referunt Latinis uersibus illustrantur, canuntur ad tibiam, ad multam noctem:

noctem: quibus autoribus quid tandem didicerunt nostri? piscinas in medio mari extruere, in quas seruos coëmptos & obtrũcatos conijciũt, ut mulos barbatos habeant meliores: montes exæquare, ut feras alant, et interea effodiẽdis metallis miseros homines speluncis includunt, in quibus odore fœdo, & quòd de cœlo animam ducere nõ possint, moriãntur. Nolo cætera: turpitudine abhorret animus à recogitando, refugit lingua à dicendo: & dubitamus, Iudices, in urbe corrupta retinere parentem iuris, reginã æquitatis, expultricem uitiorũ Stoicam disciplinam? cuius uim uel ex eo cognoscite, quòd eloquentissimus, & ingenio præstans, & usu callidissimus orator corruptionem, ambitum, luxuriã Murænæ non sperauit se posse defendere, nisi hanc oppugnasset: ut ea deturbata de mẽtibus uestris, animos oratione effœminaret. Nostis oratoris ingenium: & mehercule præclare à uobis agetur, si quæ dixerit omnia erunt uobis plenissima suspicionis: nisi ab eo non putatis cauendum, qui cùm est dicturus solet sibi sumere ad meditandum complures cõtinuos dies. Quæ præterea ars? quæ exercitatio? A pueritia scripsit de ijs rebus commentarios, à pueritia sic declamauit, ut nulla esset causa, quæ suo patrocinio digna nõ uideretur. De gratia, autoritate, potentia nihil dicimus: nam quòd alienissimo loco, & tempore cõtendimus, quòd

nec dijs, nec uiribus pares sumus; uos oculis cernitis Iudices, & nos dolemus. Clamat tamen, conqueritur, precatur, ne autoritas, existimatioq; aliorum sibi, et suis noceat: immò uerò quod multo est æquius, ego uos oro, atq; obsecro, Iudices, ut sicuti fieri solet, cùm tyroni cum ueterano manus est conserenda, siqua eorum qui adsunt uoluntatis sit inclinatio, in eam partem esse solet, quæ æquitate teneri, uiribus, & peritia non potest sustineri, ita & uos nunc faciatis. Primùm, nihil eloquentia, nihil autoritas, nihil existimatio ualeat, sed plurimum ius, lex, conseruatio ciuitatis: deinde, ut quicquid incommodi est, quòd post tris summos oratores ab omnibus rebus imparati dicimus, id commodi aliquid afferat imbecillitati nostræ, quæ una spe æquitatis uestræ se sustẽtat: qua fretus quid uereor tandem? quid cunctor de integritate comitiorum dicere, & teipsum compellare Muræna? uolo enim de te audire, quoniam rei militaris maiorem usum habes, quàm urbanæ, quæ plaga est iniecta exercitui L. Luculli? quæ pestis, quæ pernicies castra inuasit? cùm ueteri disciplina sublata aliquis lasciuia, atq; licentia milites corrumpebat paulatim, occultè largitione solicitabat. Nolo ego quenquam nominare: si tu nosti, quo autore ueterani secessionem facere, lixæ, & calones cum iumentis abire, & impedimenta deserere cœperunt,

hunc

hunc latronem, hunc hostem patriæ, hunc parricidam appellabat Imperator tuus. Quòd si ille faciebat ueris, iustisq; de causis, quid est quòd mirere, si M. Cato, si Seruius Sulpitius, si Posthumius olim familiaris, nunc quæsitor clamant, accusant, quòd euerteris ueterem disciplinam comitiorum, malis artibus circumueneris centurias equitum, & classes populi Romani? si castra L. Luculli deserta, & capta fuissent, non negarim non potuisse fieri sine ignominia, & damno Reipublicæ: at poterant noui haberi delectus, aliæ submitti legiones, alia castra deligi, duci, communiri altiore uallo, latiore fossa: at, quod Dij prohibeant, si hanc urbem, lucemq; libertatis semel amiserimus, nusquam alibi nobis imperium, nusquam Roma futura est. Quæ te (malum) spes in istam insaniam adegit? ut auro quod cœpisti, uel quo potius captus es in Asia, putares posse emere dignitatem consularem, & cibo obijciendo corrumpere populum omnium gentium uictorem? In ea re tu fidem, tu pietatem, tu religionem, tu iura diuina, atq; humana uiolasti. Quæ Deorum immortalium, quæ legum hæc humanarum contemptio, & iniuria est? Consularibus comitijs quid est sanctius? quæ centuriata, quæ iusta, quæ maxima appellantur: auspicatò hæc urbs condita est, auspicatò comitia consularia habentur: auspicamur in alijs, fa-

 teor,

teor, ſed non ita: ſi pulli non paſcantur, ſi cauea exiuerint tardius, ſi occinuerit auis, hæc impediuntur: ſi fulſerit, ſi tonuerit, ſi ſeruatum fuerit de cœlo, dimittuntur. Quid hoc eſt? quòd omnibus rebus fulmen optimum auſpicium habemus, in his comitijs eſt malum: Iupiter hæc comitia ſeiungit ab alijs: quid quòd ſorex ſi rodere auditus eſt, quid hoc leuius uidetur? Magna in his comitijs eſt obnunciatio: quid ita? quia nulla in re ſcimus Deos eſſe præſentiores, quàm in his comitijs: ſtatus, fortuna, conſeruatio ciuitatis poſita eſt in magiſtratibus gerendis. Quantum intereſſe putas, boni maliue ſedeant ad rerum gubernationem? ſine tu populi integrum eſſe iudicium, ſine ueriſsimis ſenſibus diſcernere tribus, apagete à claſsibus, ne quod uirtute effici debet, tentetur pecunia. Oppugnas comitia largitione? hoc eſt Reipublicæ manus afferre, hoc eſt deturbare ciues ſuis ſedibus. L. Philippus gloriabatur ſe ſine prece adeptum eſſe omnia: Curio, quòd ſine ullo munere quæ haberentur ampliſsima eſſet aſſecutus. Magnum ſignum eſt innocentiæ, maximum uirtutis uocari inuitum ad honores, proximum petentem ſine ambitu admitti. Quod ſi epularum apparatu & largitione contendendum eſt, quo loco erunt uiri boni, qui in uirtute omnia poſita eſſe cenſuerunt? Ergo ſi M. Curius, ſi Fabricius, ſi Cincinnatus reuiuiſcant tur

piſsimi

pißimi habebuntur? Non ita Dij irati sunt huic urbi, ut istum uelint esse sensum populi Romani, qui firmißimis legibus muniuit comitia consularia, ut essent integra, sancta, incorrupta: quæ sunt leges? Licinia Iudices, lex est de sodalitijs, lex est Fabia de numero sectatorum, est grauißima Calpurnia, quæ omnes leges ambitus complectitur, restituta L. Tullio, & M. Lepido consulibus, pœna aucta ex edicto, quod est L. Cæsare consule factum, aucta ex S. C. quod est factum consule M. Tullio Cicerone. Tu cùm leges, edicta, Senatusconsulta contempseris, uiolaueris omnem religionem, audes tamen Muræna in horum hominum conspectum uenire? audes ab his Iudicibus pro scelere petere consulatum? parum hoc est, nisi etiam diceres meritum, & debitum. Homine pecunioso nihil iniustius, qui omne quod ipse petit æquum, & rectum putat. Nullane te religio? nulla existimatio? nullius iudicij metus pungit, ac auocat ab audacia? Itáne comitia, & iudicia nundinationem putas? Procede in medium male conciliate, quoniam ambitum admissum negauit patronus tuus: ego iam sic agam ut omnes mortales tui sceleris non uestigia, sed frontem uidere poßint. Erat in Gallia Muræna, Iudices, eo tempore, quo Metellus in urbem à Pompeio missus dicebatur ueluti fulmen ad feriendam Rempublicam, qui rumor, ut scitis, ab

tis, ab ijs natus est, qui gloriæ clarißimi uiri inuidebant: quibus non satis fuit solicitare ciues falsis nuntijs, & turpißimam serere suspicionem, nisi fundamenta etiam iecissent de oppugnāda dignitate eius, qui magnis exceptis laboribus, nullis se periculis frangens in extremis orbis terrarum partibus bellum gerit pro gloria populi Rom. hoc tempore si meministis agebatur de consule designando, ardebat ambitione Muræna, molestißimè ferebat absentiam, uenisse tempus uidebat, quo periculum faceret, quid aurū Ponticum posset, & tota Asia quæsitæ diuitiæ: ad ea conuersus, quibus potentior accederet ad petitionem consulatus, desperatas pecunias in prouincia sibi addixit, spopondit nostris, exoluit pro peregrinis, pependit de suo, ut una re & municipales, & urbanas tribus haberet obnoxias: qua largitione sic omnes obstrinxit, ut cum in urbem uenire diceretur, undiq; ad eum legationes concurrerent, tanto comitatu, ut nulla diuersoria alere, nullæ urbes possent excipere: quaobrem iste more regio præmittebat antecursores, mulos, coquos, pulpamenta, tabernacula, ante cœnam tibicines, in cœna pueros uocibus, fidibus deniq; canere iubebat: nunquam in homine tāta fuit uanitas, & leuitas. Dij immortales quæ superbia, quæ ignoratio sui! cùm plenißimis uijs iretur, scribit ad L. Nattam adolescentem primarium, & gratiosum, sex diebus se tridui iter

proc

processisse, ut percõmodè cum copijs urbanis ueniat obuiã, pecuniam per Agathonem libertum mittit, ut si usu ueniat, quantũ uelit posſit largiri: ibi tum Natta conuenire sodales, gregẽ cogere, orare, obsecrare, prehẽdere, ut sequãtur, alijs equos emere, alijs dare uestem, pecuniam multis. Obuiã itum est usq; in Vmbriam, ut istum, tanquã si esset consul, salutarent. Ponite ante oculos, Iudices, magnã multitudinem salutantium, & resalutantium, cõsiderate qui sermones tot diebus haberi potuerũt disſimili hominum genere, cum biberetur ad multã noctem, luderetur alea, perstreperent omnia uocibus ebriorum. Nã quid est, quòd Cn. Posthumius paternus amicus, uicinus, et necessarius uetus Murænæ, qui necesſitudinis causas complures, simultatis nullam cõmemorare potest, sedet pro accusatore? Iuerat ipse quoque obuiã, honestisſimè amico cupiebat, & fauisset petitioni: quid est? percunctemini: erat cum equitibus Præfectus fabrûm, qui fuit in exercitu Luculli socius consiliorum, particeps prædarum. Huic mandatum est, præsente Posthumio, ut militibus, qui ad triumphum Romam conuenerant, & cum præfecto exierãt, pecunia daretur ut sequerẽtur. Audite, Iudices, audite quid Fimbriani milites eundo canerẽt: Me saucium recreauit, me præda donauit, hoc duce castra cepimus, quæ capiemus cõsule! si hæc nõ inter

ciues Romanos,ſed in aliqua ſolitudine diceretur,cõclamaremus,regno uiã fieri.Hic cùm & ciues,& peregrinos largitione corrumpat,ſpe lactet,incẽdat cupiditatibus,excuſatur,defenditur. O impunitatẽ incredibilem,ô nunquam expectatam defenſionem. Sed quæ foris geſta ſunt ſi eſſe poſſunt, ſint ſanè leuia,ſint exigua,ſint nulla: uideamus quæ domi.Venit in urbem Muræna cum exercitu, cum grandi pecunia, ueluti oppugnaturus comitia, bellum illaturus legibus: erant ædes regio apparatu plenæ ornamentorum, ueſtibulum nouo tectorio, imagines coronis, parietes ueſte ſtragula, pauimenta opere uermiculato diſtincta: auro, argento, ebore omnia collucebant: hic à L.Lucullo & ſuis excipitur, tanta lætitia,tantis complexibus,ea ſalutatione, ut non ad petendum, ſed ad gerendum conſulatum ueniſſe uideretur. Nox tota in epulis, compotationibus,& cantibus abſumpta eſt. Poſtero die uix lucebat, & iam ad fores L.Natta cum equitibus, M.Lucullus cum patritijs, ad quos beatus iſte ædiũ dominus purpura ueſtitus tandem progreditur, & ſtipatus deducitur in campum Martium. Præfectus interea fabrûm, cùm ludi futuri eſſent, inuitat tribules ſuos ad ſpectandum,locum pollicetur, unde honeſtiſsimè, & iucundè ſpectarent. Lucillam ueſtalem, huius propinquam, & neceſſariã, Murenæ

nomi

nomine, Murænæ inquā nomine orat, ut locum suum concedat, honestissimæ sunt Matronæ, quæ si uultis non recusant, Iudices, testimonium dicere. Est uirgo uestalis ipsa ingenua, ea cōsecrata religione, ut rogata non tacere, iurata non mentiri possit: nam quòd L. Natta ut equestrem ordinē conciliaret Murænæ in equitū centurijs esse uoluit. Quid fuerit causæ rogate uitricum eius, rogate matrem, rogate domesticos: cum adolescens literas accepisset à Muræna, ut cum sodalibus maturrimè proficisceretur, ut diximus, alijs equos emit, alijs uestem, alijs pecuniā dedit, impendium ad matrem serui domestici deferebant, sumptus unde suppeditaretur, cùm ignorarēt non poterant deferre: quā ob rem misera cum se excruciaret, eius rogatu uitricus adolescentē ad se uocat: Hem Natta, inquit, quid te nobis, quid tibi rem familiarem perdis? quid lancinas? quid patrimonium dissipas? Bonus adolescens, ut cōsolaretur in cōclaue senem adducit, grandem pecuniam ostendit missam à Muræna. Tum uerò admirari, suspicari, uociferari senex: Mi fili, quid nos laqueis implicas? quid periculum creas? nam sic agere propemodum nobis diē dicere est, nam hic ambitus est. Cùm respōderet Natta, facilè ætate adolescentem excusari posse, ueritus est grandis natu, siquādo hæc suo cōsilio facta uiderentur, ne posset accusari: homo antiquus seruis præ-

sentibus cum uxore communicat, pergit ad Iureconsultos: petit, an quæ fierēt, adolescēti, uel uitrico fraudi, aut crimini esse possent. Cùm esset respōsum, neq; alienū pro cādidato, neq; uitricū pro priuigno teneri: nolite quærere, Iudices, quàm Natta audacter, quàm effrenatè cætera: turmatim equites ad se uocat, cōficit pecunia, ut se in equitum centurijs esse uelint, impetrat cum gratia, & miramini, si secuti sunt equites usq; in Vmbriam? Cùm rediisset in urbem, noctu diuisores tribuū adit, suffragia emit, pecunia in circo Flaminio apud Apollinis æditium deponitur, quam consule renunciato Muræna capiāt. Quid est hoc Iudices? num uanum, aut fictum est? Pecuniā nos per prætorem intercepimus: quam ubi diuisores partiri inter se non posse intelligerent, in Seruij petitionem omnia redundarunt: cōprehensa pecunia est à nobis, clamat L. Natta indignum facinus esse, si à uitrico metuat, pecuniam sibi non licere deponere in tuto. Æditius pecuniā delatam non negat: qui enim negare potest, si cōprehensa est? At qua causa delata sit, minister cōsiliorū scire se id uerò pernegat. Hæc suspicio, Iudices, latè manare debet, magna pars sacculorū Asiā olet, cistophoris plena est. Vnde adolescenti, qui sub uitrico uictitat nummorū tantum? quid est quòd nulli sunt bigati? quid quòd noctu? quid quòd per seruos Murænæ missi sunt ad æditiū? Excande-

scis

Ergo moneta externa, sc. Asiatica. Vide supra fol. 262. ad sign. +

scis Natta? amici seruis inquis tam bene utor, quàm meis, Perbellè nunc concedis quasi Philosophus aliquis omnia amicorum communia esse: siquid ego amici causa te fecisse dicam, negas ilico. Prandia bone adolescens sectatoribus dedisti: nihil'ne ad Muraenam suspitio attinet? cùm equum, uestem, pecuniam datam abs te sodalibus aio, quereris protinus impediri à me liberalitatem tuam. Quò me uertam Iudices? quid appellem, aut implorem, nisi prudentiam, & sapientiam uestram? Cum his si de iure contendo, opera luditur: omitto tyronem, excutio ueteranum. Praefectus fabrûm pecuniam militibus praesente Posthumio mandato Muraenae dedit, et excusat. Erat illud uiaticum, non largitio. Quid? quòd tum dedisti cùm Muraenae itum est obuiam. Quid ais? Si obuiam itum non esset, num dedisses? Non possum, inquit, diuinare. At hercle diuini, & coelestes uiri hi iudices diuinabunt. Praefectus iste fabrûm prandia tribulibus suis à Ludo redeuntibus dedit plus quàm trecentis. Quid est uulgò dare prandia, si haec non sunt data uulgò? Sectabantur candidatum quotidie equites, patricij, tenuiores, eorum dux, & quasi moderator erat M. Lucullus, & non fuit ambitus: quid hoc est, si ambitus non est? tracta Senatus consultum:

SI MERCEDE OBVIAM CANDIDATIS IERINT, SI CONDVCTI SECTA-

BVNTVR, SI GLADIATORIBVS VVLGO LOCVS TRIBVETVR, SI PRANDIA VVLGO DANTVR, CONTRA LEGEM CALPVRNIAM FACTVM VIDERI.

Quid est mercede obuiam ire, nisi emolumento accepto? Vestis, equus non est emolumentum? Ergo si uestem militibus dat Imperator, si frumentum metitur, non dat mercedem? si pecuniam dedit, non sunt conducti? Prandia data sunt tribulibus plusquàm trecentis, non sunt data uulgò: quid ergo est uulgò? Quod factum est concedunt, quod consectarium est negant: turpissima fuga est. Solet fieri, Iudices, ut qui uicti sint, desperatis rebus consilium sæpe capere cogantur minimè salutare: sed nos insequamur, & nullo loco sinamus consistere. Licinia lex est de sodalitijs: dic tãdem Natta, quæ tibi sunt sodalitates? an non eorum quibus cum Murænæ itum est obuiam? ante petitionem Murænæ perpauci tibi erant sodales, epulabaris modicè, ingentes sodalitates à te constitutæ sunt, constituta illius petitione: inuitasti centurias equitum, quas Murænæ suffragatas uidemus. Vitricus tuus, cui æquè charus es, ac fuisti patri, negat fuisse te quenquam magis modestum, ac frugi: quòd contra legem Liciniam, Cinciam, & Corneliam feceris, culpam omnem conijcit in eum, qui te perdidit pecunia. Lex Fabia est de numero

mero

mero ſectatorum: de numero non laboramus, nemo deductus eſt in campum, nemo domum reductus eſt maiori numero ſectatorum: Lex Calpurnia uetat ne pecunia, ne uulgò locus, ne prandia dentur: pecunia, ſpectacula, prandia tributim data ſunt: liberat nos, Iudices, M. Tullius magno labore, ne teſtes producamus, ſunt enim omnia in illuſtri loco, in conſpectu populi Romani poſita: fatetur patronus, concedit rei nomine: uidete in quem angulum res deducta eſt: tot, tantisque de rebus, unum eſt reſponſum eloquentiſsimi oratoris, mira eſt anguſtia, non habet iam quò ſe uertat: quid inquit? Etſi hoc factum à Muræna omnino, Iudices non eſt, ab eius amicis autem more, & modo factum eſt. Ita'ne tandem? at iſto more, & modo quod feciſſent ſuperioribus annis nobiliſsimi uiri P. Sylla, & P. Antronius conſules deſignati damnati ſunt, Muræna abſoluetur? Credo: nam quid per Deos eſt? Muræna non fecit, amici eius fecerunt? Quid ſi Muræna feciſſet, condemnaretur? Condemnaretur. Quid ſi per ſeruos? quid ſi per amicos fecit, non erit idem? Inepta defenſio eſt: Pecunia data eſt, non eſt à Muræna numerata pecunia. Fateor, ego quoq; idem dico. Quid? ſi numeraſſet eius nomine argentarius, nõ dediſſet Muræna? Natta dedit, Præfectus dedit: at nihil erat quod iſti darent, Murænæ intererat ut daretur, cuius gratia empta ſuffragia ſunt. Non eſt quærendum, cuius

manu

manu numerata sit, sed cuius iussu sit data: cùm serui perferrent sacculos tu ipse Muræna perferebas: cùm pecuniam numerarent, amici illi tui, manus erant tuæ: quicquid ab his datum est, quicquid numeratum est, tua manu datum, tua manu numeratum est. Nam quòd tuo nomine rogata est uirgo uestalis, ut locum concederet: scis quid est tuo nomine? tua scilicet causa. Sed næ ego homo ineptus sum, qui de re tandiu disseram, de qua dubitat nemo. Nam quòd rescitum iri Muræna metuebas, egisti per amicos: quis non intelligat? quæ cautio si firma esset, nemo unquam esset tam stolidus, qui ea nõ uteretur. Nõ pudet his nugis agere? non uides apud quos iudices? ex horũ seueritate te ulla fraus, aut eloquentia eripiet? Lex de ambitu dilucidè uetat, mercede candidatis obuiam iri: itum est obuiam, merces data est: nihil refert à quo data sit, sed qui fuerit candidatus quærit. Iubet ne conducti sectentur: conducti sunt, sectati sunt: non quærit, quorum opera, sed quem sint sectati. Vetat, ne gladiatoribus uulgò locus tribuatur, ne prandia uulgò dentur: si tributim data sunt, quis nesciat uulgò data: si petente amico locus datus est, quis non uidet eblandita suffragia? Videtis quo loco res sit, Iudices: uidetis audaciam hominum, uidetis corruptionem. Vix credibile est qui conuentus essent ad prandia, qui concursus ad compotationes. Ita ne seruire Romanos homines uentri, & gulæ?

gulæ? ut nihil mirũ iam sit pluris uenire in ciuitate piscem quàm bouem, pluris uini amphorã quàm olei medimnũ. Nam de auaritia quid dicam? ita ne uenalia esse omnia in urbe, ut comitia sanctißima turpiter uenditentur? ut barbari etiã, ueluti Apollo Pythius dicant, Rempub. nostrã, quod Dij prohibeant, properè perituram? Quis huic imperio tam est inimicus, qui hæc poßit audire, & perpeti? Militem locupletem sperasse se consularem dignitatem pecunia emere; ciboq; obijciendo corrumpere comitia populi Romani ne libera essent, ita effœminare animos, ut tot rebus uictores, pecunia & cibo uinceremur? Hunc ciuem appellabimus? hic Rempublicã geret? huic libertas patriæ committetur? quam si non poterit occupare, cùm tanti emerit, pecunia maiore uendat? Obsecro, Iudices, consulite libertati nostræ, quæ uita uobis charior esset debet: prouidete, ne largitio omnia occupet, ne leges, ad quarũ custodiam delecti estis, uictæ in foro turpißimè iaceant, obterantur, & conculcẽtur. In comitijs consularibus, ut uidetis, præcio, & cibo addicta fuit fides, et religio: uultis hunc usum, & consuetudinẽ ciuibus uestris inijcere? uultis alere impunitatem? nunquã ambitus fuit maior, nunquã corruptio certior. Quid si hic iudicium effugerit? improbi non tentabunt? dubitatis post hac omnia, omnes ausuros? utinã esset integrũ, si iudicia

seuera

seuera futura nō sint, quàm uellem Murænæ dies dicta nō fuisset, ne in hoc periculo uersaremur: nō enim eodē loco res est, quo fuit antea quàm accusaretur: tutius multo erat, Murænā nō accusari, quàm nunc absolui. Cogitate diligēter Iudices, & pro uestra sapientia prospicite, quantum periculi sit, si is hoc iudicio erumpat, cuius salus cum salute Reipub. coniuncta esse nō potest. Memineritis postea, si hic absoluetur, breui nullam nobis futuram Rempub. Quæ ea uox est? uox hæc mea est, uox doloris, & pietatis, nō maleuolentiæ, aut odij. Quid est? inhiāt libertati nostræ, Iudices, non Manlius, nō Catilina notissimi Latrones, quos satis constās rumor est, ab Antonio fuisse oppressos, sed principes ciuitatis opulenti, & gratiosi: neq; armis uinci res Romana potest, sed obsequijs, lenocinio, corruptela, pecunia, largitione. Formidolosum est, & optimo cuiq; pertimescendum, si ueterani milites Saturninū ad occupandum capitolium excitarunt, si L. Syllæ memores libidinē Catilinæ ad extinguendā Rempub. iniecerunt, si Luculli tyrones legatum secuti extulerunt ad consulatū, & prostratis legibus defendunt, & de manibus uestris eripere conantur, pertimescendum est, ne legionarij, qui duces posthac sequētur, incendant Imperatores nostros prauis cupiditatibus, præsertim cùm plures Catilinæ coniurationis participes fuisse dicantur.

tur. Quare per Deos immortales date operam Catoni Iudices, expergiscimini, capeßite Rempublicam: is in hoc iudicio censet esse omnia, & in manu uestra positam fortunam populi Romani: nihil uos falsæ quorundam lacrymæ abducant. Siquis misericordiæ locus est, misereat uos in primis patriæ, cui nati estis, quæ diuulsa à Regibus, discerpta à ciuibus, timore perdita, misera, atq; afflicta, desperatis propè rebus à uobis auxilium petit, & de nobis solicita est: duces armati domi, forisq; cum magnis copijs sunt, milites inflati cupiditatibus feruntur. Quis nos eripiet? quis liberabit, nisi sapientia, nisi seueritas uestra Iudices? eos si hoc iudicio deterrebitis, salui sumus.

AONII PALEARII VERVLANI ORATIO II.

PRO ANTONIO BELLANTE AD IVDICES REIP. SENENSIS.

I quis animo cernat, Iudices, quid ſit, quòd pro fortiſsimo uiro nemo cauſam uelit dicere: intelliget is, qui ſit Reipub. ueſtræ ſtatus, qui ſicariorum concurſus, quandiu impudentium, & furioſorum hominum ferocia fracta, & compreſſa non fuerit: etenim quid aliud eſſe potuit? hoſpitem qui alijs de cauſis in urbem diuerterat, uocatis iudicibus in Senatum pro ciue dictur ũ ueniſſe? niſi terrore, & formidine omnibus impeditis, hominem oportuiſſe aduocari, qui ſic amicitiã coleret, ut quod reliqui non auderent attingere, ipſe beneuolentia adductus maximo cum periculo dicere non extimeſceret: quod cum miſerum ſit, non'ne illud Iudices, miſerrimum eſt? ciuem ueſtrum neq; familiæ dignitate, neq; benè actæ uitæ conſcientia, neq; maiorum ſuorum memoria apud uos Iudices ſperare adiutores, patronos habere, in Senatũ tutò poſſe uenire: quod cùm grauiter, & iniquo animo uos ferre intelligã, ſpero Rempub. æquita

æquitate uestra iam respirantem posse aliquando in pristinum statum, & dignitatem uindicari. Nostis hoc aduentu clarissimorum heroum, quæ bonorum omnium sit expectatio, qui perditorũ hominum timor, qui laudis uestræ fructus amplissimus. Quòd nisi opinione celerius effrenatæ aliquorum libidini resistatis Iudices, quid est in ciuitate sanctum, firmumq́; ? quid quod bonorum animos consoletur ? quid quod ab illorum iniurijs, furtis, cæde, incendijs tutum esse possit? Omnium quidem, ut arbitror, nemo est, qui eorum perdita manu, latrocinijs indignissimis municipia uastata, domos exinanitas, fana spoliata, uitæ, & religionis ordinem euersum non uideat: hi nunc, Iudices, in subsellijs sedent, ante hemyclum tuum Osma, in conspectu tuo Coua uersantur: nihil iudicum seueritas, nihil Senatus amplitudo, nihil utriusq; uestrum grauitas quicquam est quod admoneat. Itaq; audent in hunc locum amplissimum, & honestissimum uenire, qui permultis cædibus præclarorũ ciuium adhuc manus cruore aspersas habent, adhuc ora squalore obsita, adhuc inconstantem uocem sceleris conscientiæ emittunt. Quid hoc est Iudices, quod nunc primùm ab Osma uiro sapientissimo animaduersum uideo, accusatores uenire cum patrono, aduocasse C. Messanum hominem callidissimum, & in causis huiusmodi maximo cum quæstu exercitatũ? Magna quidem uis est

ueritatis, cognoscunt illi graui pœna se esse dignißimos, norunt se nihil habere quod accusent, nisi uani, & falsi quidpiam, putant fortasse indigere se patrocinio: sciunt quid tot annis impune admiserint, uerentur optimorum hominum, egregiorum ciuium occisorum manes accusare, pertimescunt simulacra ipsa spoliata proclamare apud uos Iudices, nam ab ijs qui uiuunt quos affecere iniurijs, nihil est quod timeant: partim enim minis deterruerunt, partim in fori faucibus detineri iubent, ne huc ad uos intromittantur. Forsitan quæretis Iudices, quo modo huc uenerim, cùm aditus omnes intercluserint, cùm pericula undiq; intenderint: neq; ab his prætermissum arbitramini, quo me à dicenda causa deterrerent, quin accusatorum unus A. Polenta scelerum architectus, & disciplinæ huiusmodi magister, hic ipse qui ante me est Iudices, inter minas illud sæpe iactauit, Hic, hic ante pedes tuos Coua, ante hemicyclum tuum Osma constitutam oratoris cædem. Admonebat etiam me pro ea neceßitudine quæ Academiæ gratia mihi est cum Iano fratre, cauerem, ne Antonij causam susciperem. Commonebat idem uir optimus hoc eodem anno Vlyßis Cospij ciuis nobilißimi, atq; honestißimi Bononiensis cædem non longè à foro ab huiusmodi sicarijs factam, quòd ab ijs æs, quod deberent, repeteret. Percußit hoc primum mihi animũ, fateor Iudices, incußit aliquem timorem

morem, ut qui eorum ingenia nossem, cædes innocentissimorum hominũ multas uiderim. Cùm uerò cogitarem, quantũ amicitia, & beneficijs Bellanti deberem, quantum fidei, quòd eius mandatũ recepissem, à quo iccirco aduocatus, & in Senatũ missus essem ut liberè dicerem, non potui quod suscepissem non fortiter perferre: tum quòd Scipionem Amalphitanorum ducem fortissimũ, maximeq; illustrem, grauiter ac indigna accusatione commotũ, & uiros florentissimos ciuitatis Marium Bandinũ, & Franciscum Seuerinum equites ornatissimos (quos honoris causa nomino) in hunc locum uenturos intelligebã: quos ego cùm multis, iustisq; de causis amicissimos haberem, ab eorum latere nunquã discessi, quousq; in Senatum uenirem. Sciebam affore Ioannem Palmeriũ Senatorem nobilissimum, quem saltem pro ea familiaritate, quæ mihi est cum Fœderico Carteromacho nepote, non defuturum sperabam, ut dum dicerem illi ab iniuria temperarent. His adductus huic causæ patronus extiti, in qua etsi de fortunis omnibus, de capite ipso florentissimi uiri ageretur, etsi scirem obstare aduersarios potentissimos, & qui loricati, obductis gladijs in Senatum uenerint, nihil ueritus sum Iudices, ne aut dicendi inopia, & propè nullus usus, nulla exercitatio, aut timor esset impedimento, quominus iniuriæ incredibili scelere conflatæ resisterem, & hominẽ innocentem,

 ciuemq;

ciuemq; de bonis omnibus benemeritum maximo periculo liberarẽ. Quid ergo est? temeréne ego nonnihil mihi arrogabam? nihil puto. Quid? non'ne in huiusmodi causa erat timendum? maximè. Quod consilium? quæ cogitatio? unde hæc animi firmitas? scelus horum Iudices indignißimum est, eorũ postulatione percepta, qui sint, quid uelint, facilè intelligetis. Huius uerò innocentia in excelso, & illustri loco sita est. Noui ego æquitatem uestrã Iudices, noui Osma amplitudinem tuam, uidit aliquoties hic Senatus grauitatem tuam Coua, intellexerunt iam omnes animi uestri sententiam. Quare uos oro, ut fide uestra fretũ, æquitate adductum bona cũ uenia audiatis: ut quæ hominum ingenia, qui cupiditatũ ardor, quæ libido inexplebilis intelligere poßitis: & cõtrà quàm omni tẽpore huius uita integerrima, quod iuuandæ Reip. studium, quæ animi temperantia, quàm admirabilis arduarũ, & difficilium rerũ perpeßio, & quod ad causam maximè spectat, in ea re, quã isti detulerunt, singularis innocẽtia. Antonius Bellantes secũdus (fuit enim primus hoc nomine in familia auus, quo neq; uir melior, neq; amantior Reip.) natus est nobilißimis, atq; optimis parentibus Petrino Bellãte clarißimo uiro, & Vgurgeria lectißima fœmina, in qua nunc etiã ea morũ integritas, et antiquitatis uestigia remanẽt, ut uirtutis, et religionis exemplũ inter matronas habeatur: pater tãdiu laudabitur,

dabitur, quãdiu rerũ Senẽsiũ memoria uigebit: nihil enĩ aliud unquã uisus est cogitare, nisi quod ad ciuiũ quietẽ, et gloriã spectare uideretur. Ea re studia iuris et ciuiliũ disciplinarũ secutus, respõdendo fuit ueluti oraculũ ciuitatis, in quibus cũ excelleret, nũquã tamẽ de opera publica quicquã detraxit. Scitis uos iudices, munera quæ sæpe obierit, quoties principibus ciuitatis regnũ iam occupãtibus cõsilio, opibus, uiribus ipsis maximo cũ periculo obstiterit. Scitis in uincula indignissime cõiectũ, causam capitis orasse, missis tamẽ in exiliũ, et ex urbe pulsis fratre uiro optimo, et hoc filio tũ puero, uix annos XIII. *nato, puero quidẽ, & de patria bene sentiẽte. Quamobrem si quæratis, nihil quicquã erat causæ, nisi quòd pater Rẽp. ualde amaret, quòd cũ bonis sẽtiret, quòd audaciæ improborũ hominũ resistendũ censeret: qui etsi permultis rebus domi, forisq; gestis animũ in patriam declararit, maximè tamẽ testamẽto obsignato, in quo filio mãdauit, ut ex ciue patriæ amãtissimo se natũ meminisset: uetuitq; ne singulari etiã à Senatu aliquãdo accepta iniuria cõtra Senatũ sentiret, et noui quicquã moliretur: sed pluris Reip. cõmoda, et ciuiũ quietẽ, quàm fortunas suás, quã liberos, quã caput ipsum faceret: hoc ut sanctissimè seruaret, testamẽto cauit, & à filio, priusquã à uita discederet, ea de re fidẽ accepit. Hoc patre natus, ita bene et beatè uixit, ut nõ modo*

patris instituta seruarit, sed maiorum suorũ gloria facile superata, maiora sanè, et uitæ digniora exempla populari laude liberis sit relicturus. Neq; uerò hoc adulatiõis causa, cuius quidẽ ille est planè hostis, à me dictũ putetis: sed rè ipsa ita admonente, ut aduersarijs respondeã, qui eius laudẽ labefactare semper cupierũt. Num fingo? num mentior? adeste accusatores, adhibete quẽ aduocastis patronũ, desidero si falsum est refelli: percurramus eius uitã, non recusamus adolescẽtiæ, quæ semper libera fuit, iuuẽtutis etiam omnis rationẽ reddere. Dicimus nihil ab illo unquã gestum, nisi sapiẽter: quod etsi in obscuro esse non potest, populus tamen, & Senatus superioribus annis declarauit, cũ ciuilibus discordijs, et bello perniciosissimo ordo Nouemus ex urbe esset pulsus, illũ tamẽ eius ordinis principẽ populus orare, obsecrare Senatus, ne ab urbe discederet, ne ciues quorũ esset amãtissimus in eo discrimine relinqueret. His precibus adductus cùm remansisset, una omniũ uoce maxima cum lætitia Trib. pleb. est declaratus, qua dè re uobis gratiæ semper agẽtur, à uobis enim seruatũ, honestatum, auctũ se confitetur: tot meritorũ memoriã nulla fortunæ uis, nullus casus, nulla unquã delebit obliuio. Hos honores cũ perditissimi homines bonorũ omniũ, & quietis publicæ inimici ægreferrent, & misceri omnia uellẽt, cõiuratione facta de huius uiri optimi

cæde cogitare cœperunt. Itaq; eo ipso die missi sunt ueteres gladiatores, quorũ hic aliquos cũ accusatoribus sedere uideo, ut cũ ferro trucidarẽt. Ille uerò ab egregio ciue Ioãne Vgurgerio certior factus, nõ priuatis armis cõtendere, nõ publico tumultu, non seditione cõcitata se defendere, ut fortasse poterat, non firmis præsidijs domũ munire uoluit, ne culpa aliqua subesse uideretur: sed clã ex urbe discedẽs, in Areolæ arcẽ, quæ in finibus uestris posita est Iudices abijt, ut perditorũ hominũ è manibus se eriperet, et quoàd liceret produceret uitã, quam pro Republica putaret esse degendam. Itaq; illi cùm in eius domum uenissent, neq; eum comperissent, quẽ erant interfecturi, domum omnem opulentissimã depopulati exinaniuerunt, familiaribus, ac domesticis plagas inflixerunt, matri ipsius Tribuni iam senectute cõfectæ pecuniã imperarunt. Quid est hoc Iudices? quousq; tandem hæc patiẽtia? sicarios homini integerrimo, ciui optimo, Tribuno plebis manus uoluisse afferre? prædones ausos fuisse Tribuni domum spoliare, exhaurire, diripere, domesticos, et familiares uerberare, captiuos ducere, matronam sanctissimã iam septuagesimum annum agentem domo, & focis patrijs deturbare, deterrere minis, ut pecuniã extorquerẽt? Hæc ego Iudices tacuissem, ut multa, nisi excandescentia quædam me incitasset, qui uideã hos obtrectare hu-

s 5 ius

ius uitæ,qui nunquam bene uixerunt.Nam quid ad illud potuit præclarius accedere? quòd cùm Areolæ decẽ dies se cõtinuisset,inimicos uerò quotidie in Senatũ uenire audiret,neq; deesse,qui iam accusarent, & obijcerent nonnulla, quæ optimi uiri gloriã, & dignitatem imminuere uiderentur, confestim nulla periculi ratione habita,nullo timore deterritus in urbem uenit,in iudicium descendit,cõuocauit accusatores,cuius oratione declaratum est, nihil tale quod illi dicerent admissũ.Cùm uerò adhuc eos furere intelligeret,neq; ad sanitatẽ uelle reuerti,nec se bonorum præsidio satis tutum fore speraret in arcem rediens, ut eorũ furori concederet, ultrò exilium ferè quoddam sibi delegit,& rus se,liberosq; suos amandauit. Non'ne hoc exemplum est uiri fortissimi,& de Repub.bene sentientis? Quid Scipio? quid Rutilius?quid Metellus?quid ciuis uel quiuis optimus patriæ magis præstare potuisset?Neq; illud silentio prætereundum arbitror, quòd cùm difficillimo Reipub. tempore Senatus fidẽ publicã dedisset, si Antonius duo millia numûm aureorum Senatui daret,decreto præstaturũ Senatũ,ut omnia bona subrepta restituerentur:cumq; eorũ iam facta fuisset inquisitio qui in eius fortunas inuasissent,tãta horũ prædonũ uis fuit, ut neq; ipse Senatus id assequi potuerit,ea tamẽ pecunia iã soluta,ut bona huic redderentur:recita. S. C.

CVM

CVM ANTONIVS BELLANTES PETRINI F. DVOBVS MILLIB. NVMMVM AVREORVM DIFFICILLIMO TEMPORE REIPVB. SVBVENERIT AMANTISSIME, E'QVE REPVBLICA FECIT.

IDQVE ANTONI MERITVM IN REMPVBLICAM SENATVI, POP.VL'OQVE SENENSI GRATVM EST ET ERIT. EIVS MERITI MEMOR.

QVOD SENATVS, POPVLIQ. SENENSIS INIVSSV IN ANTONII BELLANTIS AEDES, ET PRAEDIA NONNVLLI SVPERIORE ANNO IRRVPERVNT S. C. FACTVM EST QVOD FIRMVM FIDE PVBLICA RECIPIT AC SPONDET S. P. Q. S.

QVI EX AEDIBVS, AGRO, RVRE VE ANTONII BELLANTIS AVRVM, ARGENTVM, ET QVOD PLVRIS NVMI SIT PECVS VINVM OLEVM FRVMENTVM, ET QVOD MINORIS FOENVM, VT REM, FOLLEM, FACVLAM ALIVD VE QVID NON DATVM, NON ASSIGNAT

SIGNATVM, NON VENDITVM, NON CONCESSVM INVITO DOMINO ASPORTAVERIS.

TRIDVO IPSI DOMINO REDDITO, QVI POSTRIDIE EIVS DIEI NON REDDIDERIS, FVR ESTO, VRBE ABITO, SOLVM VERTITO.

QVOD SIQVIS NON AVDIENS DICTO IN MANVS NOSTRORVM MILITVM VENIT, VENERIT, HVIC LICTOR MANVS COLLIGATO, CAPVT OBNVBITO, INFELICI ARBORI RESTE SVSPENDITO.

Num obſcurum eſt? num infirmum? accepit pecuniam quæſtor, perſcripta in tabulis publicis duo millia numûm, relata ſunt in ærarium, pronunciatum eſt per præconem, data ſunt nomina, nunquid tamen bona huic reſtituta? nunquid dicto qui audientes non fuerunt, aut in exilium miſsi, aut fures declarati ſunt? uerſantur in media urbe, in foro, adſunt in Senatu: fert tamen nihiloſecius optimus uir æquo animo Iudices, atq; is qui patrij mandati, qui pietatis, qui fidei meminerit. Et quoniam patronum, quem iſti aduocarunt, ridere uideo: continere me non poſſum, quin hominis ingenium uobis aperiam. Is unus eſt ex illis annonæ

nonæ præfectis, qui tritici medimna CIↃ VICCCC *nullo iure Cal. Septēbribus ex prædijs Antonij aſportauerunt: quæ quidem cùm eo anno anguſtius frumentum prouenisſet uenierūt* HS CXXCIↃ *cauſa quam illi afferunt una hæc eſt, quòd decreto frumentario is non ſteterit. Videte, ò Iudices, quæ res hæc ſit, quàm acerbum: Quid acerbum? iniuſtum dico iudicium. Quî obſecro bone patrone dicto præfectorum annonæ non audiens fuit Antonius? quòd cùm edictum eſſet non licere ex prædijs frumentum aliò aſportare, huius ſeu cliens, ſeu obæratus quidam ex caſtro, quod Argianum dicitur, in Areolæ arcem frumenti ſextarium deuexit. Obſecro diligenter ueteratorem attendatis, quo die decretum editum eſt? Nonis Sextilib. in urbe, in foro. Quo die frumentum aſportauit? Nonis ipſis. Vnde aſportauit? ex caſtro Argiano: caſtrum hoc directo itinere ſanè amplius* XX *Millib. paſſuum abeſt, potuit'ne eo ipſo tempore edi decretum in caſtro, quo in urbe? Non noui. Non noui? norunt municipes, interceſsit enim dies. Quî ergo decreto non paruit, ſi nondum erat editum? Neſcio inquit: quis tu es? qui tibi à præfectis rationem reddendam putes? ſatis eſt non ſtetiſſe decreto. Fac eſſe omnia, quî non ſtetit? obæratus ille: quid uos ex Antoni prædijs* CIↃ VI CCCC *medimna frumenti abſtuliſtis? non poterat homo ille ruſticus inſcitia, quæ quidem horum hominum propria*

pria est, inuito domino asportasse? Videtis, quanta horum audacia sit, quàm nulla prorsus uerecundiæ ratio. Esto, errauerit Antonius: pro sextario frumenti modijs CIↃ XXXVIII & CCCC *an erat æquum multari? quid quod ille quinquies sestertiûm depositurum se dixit, si res non in præfectorum, sed in hoc iudicium ueniret: quòd si ab ijs iudicibus decreto non paruisse diceretur, abijcere se eam pecuniam non recusabat: sin autem paruisse, reddi frumentum postulabat. Noluere optimi uiri stare iudicio, ut qui scirent, prædari non licere iudicio. Hic nunc patronus in hac causa ab accusatoribus est aduocatus Iudices, hic ultrò uenit tentaturus si poßit opimam aliquam prædam, ut per scelus sæpe consueuit, nunc per iudicium uestrum consequi: sedet ad eius latus, & ad aurem insusurrat A. Polenta, qui acriter usque adeo me intuetur Iudices, ut perturbet interdum: uix, uix in conspectu uestro se se continet. Quæretis fortasse quis hic sit, uel nihil admodum fortasse quæretis: permultis enim annis hic lanista insignis habetur, permultis sic uixit, ut sit in urbe maleficijs, latrocinijs, cædibus multo cognitißimus. Nonnullæ sunt causæ quibus adductus est ad accusandũ: primùm quòd in ciuitate turpe aliquod fieri non uult, in quo ipse & signifer, & dux non habeatur: deinde quòd fratrem habet Ianum Polentam huius optimi patroni collegam, qui in prædia*

Bellantia

Bellantia cùm inuasisset, & permagnum frumenti numerũ, ut diximus, abstulisset, orauit ut fratris partes sequeretur, ut se se fratris simillimum uellet esse, ut cum collega suo bene sentiret: unũ esse Antonium qui cum inimicitias continenter gesserint, qui patrimonium amplum, & copiosum habeat, prædia item nobilißima, & fructuosa, & cum eorum prædijs coniuncta: itaq; hoc damnato, in quod semper animũ intendisset assecutum iam, nõ dubitare in agros illos se posse irruere, Polentis nunquã fallaciam, nũquam audaciam defuisse: ostendit quàm aduersarij Antonij ad eã rem parati essent, & desiderio ardentes, quàm facilè adduci possent homines rustici, qui æris alieni plurimum habeant, ut pro testimonio dicant quicquid ipsi mandarint: demõstrat ea de re se iam fundamenta iecisse cum salinatoribus quibusdã, qui summam operã in scelere conflando polliciti essent: rem esse in eum locum adductam, ut nihil desit nisi aduersarios conuenire, testes producere, nomẽ deferre. Secundus accusator, Iudices, est Victor Corsinus, ipse is qui in subsellijs à patrono amicißimo sæpe etiã rogatus considere nunquã uoluit: ægre fert uideo Iudices, quòd cùm huiusce coniurationis ipse autorem omnino se profiteatur, ut prædæ primas partes capiat, cùm perditißimorũ hominum princeps, & uitæ turpißimæ exemplum quoddã semper extiterit, ego

primas

primas partes alteri uendicasse uidear, & cũ eo negligẽter agere, qui sic posthabuerim, qui secundo loco appellauerim. Male quidem factũ Corsine, habes quod iustè queraris: sed tamẽ est quod te consoletur. Putas'ne uiros hos sapiẽtissimos, & prudentissimos tuæ uitæ ordinem, tuorum scelerum magnitudinem, animi tui sensum posse ignorare? Qui sint accusatores Iudices, uidetis: nũc dicendũ quid tandẽ deferãt, ut productis testibus, & re omni perspecta facilè intelligatis, quàm indignissimè optimi uiri nomen, honestissimæ familiæ gloriã, ciuis ornatissimi fortunas, & caput oppugnent. LEGEM SALARIAM *maiores uestri tulerunt pro uectigalibus: lex ea est, ne quis inuitis, imprudentibusq; Præfectis quatuor, qui Salinatores appellãtur, ex municipijs uestris, in prædia, neq; è prædijs in castra, neq; è castris in urbẽ Sal asportet: si quis asportauerit, is bonorũ mulctatione & capitis condemnatur. Lex grauis est, sed tamẽ ut cæteræ, sic ea quoq; committenda optimo & æquo iudici, & ijs qui iurati magistratum sapienter gerant. Leges enim à maioribus uestris, nõ ab hostibus uobis scriptæ, & latæ sunt, non ad ciues perdendos, nõ ad delendas familias, nõ ad improbos extollẽdos, sed ad bonorum defensionem, ad coniunctionem ciuiũ, ad malorum terrorem, ad Reipublicæ deniq; omnis firmitudinẽ. Nihil tamen est Iudices, tam bonum,*

num, aut sanctum, quod temeraria dominatrix animi cupiditas non uiolet, nisi moderator rerum omnium pudor obstiterit. Nihil à patribus mandatum, aut iussum est, quod adprime utile in uita esse uideatur, quin idem nobis perniciosissimum esse possit, si eò effrenata hominum prorumpat audacia. Quid legibus antiquius: quid sanctius? sine quibus neq; urbes stare, neq; homines uitam agere possunt. sunt enim institutæ ad uitam tuendam, ad hominum cœtus congregandos. Nihil tamen ijs inhumanius, nihil durius, nihil perniciosius, si iuris administrandi quantum uelint scelesti habeant potestatem: si ex insidijs agere, atq; obseruare cœperint, ut qui digitum à lege discedat eum omni legis pœna obligari debere pronuncient. Eum uerò qui cum ipsis sentiat, uel scelestissimus, si contra legem omnem fecerit, nihilo secius fingant se non uidere. Id nunc ego dico Iudices, quòd sciam multis iam annis hosce ipsos qui accusatoribus fauent, qui improborum hominum cupiditati obtemperant, nunquam cogitasse, quid sit huic legi parere: sed in sale asportando ita fuisse diligentes, quasi ij qui non maximum numerum imprudentibus præfectis asportassent condemnari solerent, nunc tamen pro re uel minima, & ea quidem falsa communi studio solicitare accusatores, ut ita rei exiguæ rationem reposcant, atq; ipsi in uita omni sanctissimè uixerint. Quæ res ea est? accusant quòd huius

t cliens

cliens ex oppido, quod Colonia dicitur, deuexerit in Argianum ſalis cados duos: quòd mulio item ex Argiano in urbem cados treis. Hæc eſt omnis accuſatio Iudices, nihil aliud quicquam habent, nihil omnino aliud, ex hoc uno iudicium uniuerſum conſtituitur. Itaq; pro ſalis cadis v. fortunas omneis, & uitam florentiſsimi ciuis oppugnant. O tempora perdita, & miſera, ô ardentem auaritiam, ô inexplebilem hominum cupiditatem! Petunt proſcribi bona quæ ſunt ſexagies, iubent damnari capitis ciuē de bonis omnibus benemeritum. Vos ego nunc Dij immortales appello, quorum in fide ciuitas Senenſis eſt, ut quos decori, & ornamento huic ciuitati eſſe uoluiſtis, eorum nunc reliquiæ ueſtra ope à perditorum hominum inſidijs tutæ eſſe poſsint. Verum eſt in tabulis publicis hanc eſſe legem, fatemur Iudices. neq; enim ob aliud in hunc locum uenimus, niſi ut ueſtra uirtute, & gratia locum ueritas ubi conſiſtat iam reperiat. Sed quæ ſint eius legis conditiones obſecro animaduertite. Siquis contra legem fecerit eum fortunis, & capite multari oportet. Iam uideo à uobis ipſis quæri, ad quemnam fortunæ iſtæ perueniant? cui bono ſit reum damnari? Hoc erat quod iniquum uidebatur Iudices, hoc nullo modo ferendum, in accuſatorum, & præfectorum, non in Reip. commodum res omnis conuertitur. Videtis quid hoc ſit? præfectos iudicio bonis poſſe ſpoliare aliquem,

quibus tamen se & accusatores auclent. Quid si perditi, & scelesti homines magistratum huiusmodi obeant? quis non uideat in eorum potestate positam dignitatem, fortunas, uitam bonorum omnium? Obsecro uos ne ueritatis plena actio, fretum æquitate uestra in inuidiam rapiat: liceat mihi liberè, audacterq; dicere apud tales uiros pro sanctißimis legibus, quas maiores uestri summa obseruantia coluerunt, uos nunquam improbastis, quibus ista lex aduersaria est constituta; in quo satis mirari non possum quorundam hominum indiligentiam, uel potius inscitiam, qui cum in Gymnasijs perbellè garriant, in foro strepant, in uectigalibus magnis stipendijs affecti latrocinentur, ea de re nunquam uerbum fecerint, cùm tamē insuaui loquacitate mirificè delectentur, uolumina in dies edant, ornamenta uerò eloquentiæ contemnant, atq; abijciant, quòd scilicet barbarè melius, quàm Latinè sciant, remq; omnem in ieiuna uerborum uolubilitate, & recitandis legum capitibus positam esse opinentur, cum interea uerbosi pugnantia se loqui non uideant. Quid ergo iuris isti homines peritißimi Liciniam, & Ebutiam legem ignorauerunt? cumq; in rogandis legibus, conformanda Rep. adstitissent, res ad Senatum relata non est: nam profectò aut abrogari Ebutiam, & Liciniam legem oportebat, aut institutum illud salarium tolli. At ne omnia in Iurisconsul-

torum officinis esse arbitremini leges illæ ex eloquentißimi uiri pulcherrimis monimentis mihi repetendæ sunt. LICINIA LEX, *atq; altera* EBVTIA *est, quæ non modò eum qui tulerit de aliqua curatione, ac potestate, sed etiam collegas eius, cognatos, affines excipit, ne eis ea potestas, curatióue mandetur: etenim si populo consulis, remoue te à suspicione alicuius cõmodi, fac fidẽ te nihil nisi populi utilitatem, & fructum quærere. Non'ne in tabulis publicis sanctio est imprimis firma de legibus Romanis? non'ne pugnãt illæ cum salaria uestra? Licinia, & Ebutia nõ modò quæstum, sed commodum, nõ modò commodum sed suspicionem non admittunt. Hæc uerò non solùm in quæstu, sed in præda quoq; uersatur, per quam iudicia cõpilationes esse possunt, furta impune admitti, latrocinia cum laude exerceri: hoc nõ eò dico Iudices, quòd crimini huic culpam aliquã subesse aut errasse in ea re Antonium aliquo modo arguam: sed ut uos, ubi ea potestate ex Senatoribus Iudices creati estis, qua nulli unquam antea, periculum quod ea lege in omnes intẽditur propulsetis, ut legem istam ueluti gladium districtum in bonos omnes, ueluti mucronem à iugulis ciuiũ ex impijs hominum manibus extorqueatis. Neq; enim uos fugit superioribus annis eodem crimine indignißimè accusatum fuisse uirum summa prudentia & grauitate Iulium Pannilineum, qui etsi ab ornatißimis uiris de*

ris defensus est, fuit tamen in ea negotij plurimum. Scitis eam legem sceleſtis hominibus semper pro sica fuisse, ad prædam uerò & latrocinia, ad flagitia deniq; omnia uiam apertißimã: & dubitatis ô Iudices, aut abrogare, aut, si hoc impetrari non poteſt, addere quidpiam, in saluatores animaduertere, supplicium, aut pœnam statuere ut illorum intolerabili audaciæ resistatis? nam his miseris temporibus quæ hominum sint cupiditates, quæ ingenia, quàm boni ratio nulla, scio uos intelligere. Quòd si maiores ueſtri leges tulerunt, fuere illi optimi quidem uiri, & ciues egregij, sed tamen eo tempore quo mentes omnium, ad Remp. conuersæ erant, non tum ciuilibus discordijs ardebat Hetruria, non in ordines diſtributæ inimicos incertus erat ueſtræ ciuitatis status, non homines perditi bonos fallacijs circumueniebant, sed quam uitæ usuram natura dederat, beatißimam placidè, & trãquillè producebant. Vbi uerò ad ea tempora uentum eſt, quibus ratio nihil temeritatem coërcet, & uitijs cõtaminare se, ingenij aciem omnem in alterius perniciem alter intendere consueuit, multa quidem à uobis ex legibus illis, & inſtitutis commutanda sunt, nonnulla addenda, pleraq; proximis annis commutata antiquanda. Licet id facere maiorum exemplo, & consuetudine. Quòd si prudentißimorum hominum fuit leges ferre, corrigere quidem sapientißimorum eſt.

Mamercus Aemilius legem, qua censura quinquennalis erat, commutandã curauit: censuram intra sex mensium, & anni spatium coëgit. Acceperant Romani ex Graecis legem de ciuium uirgis: seruata est ea multis annis: cùm tamen dignitatem, maiestatemq; eorum imminuere uideretur, abrogata est, & lex Porcia prolata, quae in ciues honestius animaduerteret. Neq; uerò in legibus quibusdam abrogandis trepidandum est, sed pro alijs rogandis, & praeferendis si intersit Reip. non consilio solùm, sed armis est agendum. Lex de connubio patrum quanta contentione, lex de consulibus deligendis quibus armorum terroribus prolata est? C. Calpurnius Piso ex S. C. cùm de ambitu legem ad populum tulisset, & è foro maximo cum periculo fuisset eiectus, uirorum fortißimorum globo stipatus in forum descendit, nec ab armis prius recessum est, quàm lex confirmata. Sunt exempla alia Iudices, quae uos commonefacere debeant: sunt & philosophiae loci de capite, de fortunis pro salute patriae uouendis: quae omnia cum uobis non ignota, sed sint multo cognitißima, in his breuis admodum mea erit oratio: in hoc uerò altero neq; erit lõgior: nã quis non intelligat iniquißimam esse legem quae institutis antiquißimis, & sanctißimis repugnet, per quam Iudices accusatores esse possunt, & bonis, & capite pro re uel minima ciuem condemnare, fortu-

nas omnes in rem propriam conuertere? si enim rei bona ad Remp. peruenirent, non ad præfectos ipsos, quorum iudicio standũ erat, non utiq; laborarem nunc Iudices, non in discrimen adduceretur fama, et caput optimi uiri, non ea esset hominum sitis, & deuorandi patrimonij alieni cupiditas. Nanq; magni refert duos præfectos esse, M. Gorgiam, & Næuium Amerinum, qui tantum æris alieni habeant, ut nullo modo soluendo sint, nisi summis opibus huic detractis: cumq; is M. Gorgias proximis diebus in ius uocaretur ab adolescente optimo Iulio Bargalia exacturo ab eo HS L X. *prædiolum quod patrimonio effuso sibi reliqui erat, pro ære quòd deberet concessit: cumq; facetè obijceretur, de re patria nihil iam ei restare: respondit, multo plura sua industria & ingenio parta, quàm pater reliquisset: paucis diebus fore, ut decem & septem prædiorum esset dominus, qui in re patria fuisset egentißimus. Itaq; hoc in scelere conflando cum omnem operam, curam, diligentiam, mentem adhibuisset, ultrò cum Crasso Labeone præfecto in domum Amerini uenit, communem egestatem ostendit, premi miserabiliter utrunq; ære alieno, pecuniæ magnitudinem, prædiorum copiam demonstrat, coniurationem in Bellantem aperit: illis enim ipsis diebus cum Polenta, & Crasso in domũ C. Messani huiusce optimi patroni uenerat, & multus sermo ea de re habi-*

tus est: meministin' Polenta eo ipso die, meministin' initam societatem cum praefectis, & patrono, & collega tuo? distribuisse bona, & fortunas huius, dixisti, quinq; praedia cũ arce tibi satis esse, quae in Coloniensi agro sunt C. Meslano ob patrocinium deberi, M. Gorgiae in Maetiano XVII. Naeuio Amerino totidem ad Argianum, Cersino collegae tuo, & audaciae satelliti Valdassium & aedes maritimas assignabas, Labeoni quem tecum semper dicebas sensisse, & propterea esse charissimũ, pascua Caldensia: restare adhuc suburbanas uillas, & aedes cũ hortis, eas pro testibus comparandis, & pro sumptu satis esse debere. His sic constitutis statuisti, quò quenq; proficisci oporteret: M. Gorgiam Pisas, Cersinum in Coloniam ueterem, Labeonem in castrum Argianũ, in urbe te cum Amerino, & Meslano remanere, inimicos quosdã Bellantis solicitaturum, illud tamen in primis memoria omnibus tenendum cũ quarto praefecto A. Tancredo nihil cõmunicandum, esse illum noueni ordinis, & Bellanti ita amicum, ut cum ipsis nunquam sentire possit. Videtis Iudices quid sit, rei bona ad salinatores si perueniant? Praefecti ipsi pro comparandis falsis testibus adlegantur: non pudet eos quorum iudicium expectabatur fungi accusatorum munere: itaq; tollitur ex Polentarũ consessu M. Gorgias & Pisas usq; uolat. meminerat enim habere familiarem ibi nescio quem homi-

hominem tenuem seruili genere Toforum, quem precio adduci posse non dubitabat, ut in quem uis testimonium diceret: nam proximis superioribus diebus cùm in urbe fuisset domi huius optimi uiri, adpromiserat siquando usu uenisset ad omnia fore se paratissimum. Cersinus interim cùm in Coloniam uenisset, comperit ibi Ionem Scotum, qui iussu Bellantis conijciendus erat in uincula, quòd non dissoluisset numos C C *accurrit Cersinus, hominem amplectitur, quaerentem qui pro se uadimonium sistat consolatur: iubet esse bono animo, demonstrat ab inimicis potentissimis accusatum Antonium, perquiri nunc testes, qui in eum dicant, posse nunc iniurias ulcisci, aeris alieni cura liberari, si cum alijs iuratus testimoniũ dederit: atq; id ut aequissimo animo faciat damnato Bellante praedium promittit: quid putatis Iudices aut illum potuisse recusare, aut hunc quae dixi non fuisse pollicitum? Postridie eius diei Scotus Laetitia elatus, totus exultans, totus gestiens, qui multis mensibus uico se continuerat, qui se in domicilij tenebris ex hominum conspectu abdiderat, qui in uincula erat conijciendus, in urbem uenit, Polentas adit, hospitio excipitur, orant ut in sententia maneat, praedium adpromittunt: cumq; ei Lucas Casinouensis municeps homo satis accuratus gratularetur, quòd custodia emissus esset, interrogauit an pecuniam domino dissoluisset. Quid creditis? potuisse* Scotus.

confictum mendum continere? homo rusticus imprudenter rem omnem aperit, consilium euomit, coniurationem nudat: dicit se eò in urbem uenisse, ut iniurias ulciscatur, comparatum sibi in accusando præsidium potentissimorũ hominum, alium esse se, atq; olim cum deprecabatur. Ad hæc Casinouensis cùm respondisset, nequaquam bono colono ea digna uideri, diutius esse animo lustrandum quid rei sit in ciuem dicere, dominum lædere, aduersariorum fidei se committere: itaq; admonere pro amicitia, ne pro ære, & largitione bonum nomen, & uitam profunderet: nam si hac solicitudine aliquando esset liberatus Antonius, acrius in clientem esse animaduersurũ, qui ab aduersarijs mercedula fuisset adductus. Tum homo rudis, primùm cogitare cœpit, & intelligere in quas salebras incidisset, quanto in periculo uersaretur: ad Polentas redit, commemorat quæ municeps obiecisset, tamen se ab officio non discessurum, spem omnem in eorum fide, & autoritate esse positam, ut si Antonius absolueretur in colonia tamen ipse tutò esse possit. Tum illi maximè cohortari hominem, ut in eo se se confirmaret, orare, urgere ne à fide, constantiaq; discederet, sed in proposito, susceptoq; consilio permaneret, & promissi expectatione potius, quàm rustici hominis uerbis mouerentur, atq; ut suspicionem omnem ex animo delerent, metuq; liberarent ad deductores coloniæ nouæ adducunt,

cunt,

cunt, hunc Orbitelli colonum fieri orant, atque impetrant: extat enim s. c. *ut in eam oram grauem aëris uitio colonia deduceretur, qui eius oppidi coloni fiunt, etsi æs alienum uel magnum conflauerint in iudicium uocari non poßint: spero ex hoc ipso Iudices, uos intelligere, quales testes adduxerint, nã crimen omne mox ego diluam: quid hoc est Cersine? quid Polenta? tantum pro uicano elaborasse? quid uobis cum illo negotij est? quid hæc cum Scoto homine rustico ciuibus familiaritas, & neceßitudo? Videte ne in istis tenebris lucem Iudices respiciant. Venio nunc ad laudes egregias, ad præclaros labores tertij præfecti Labeonis: cùm is in castrum Argianum uenisset, neq; inueniret qui audaciæ huius partes suscipere uellet, ne in ea legatione nihil profecisse uideretur, Sancium, & Hieronem, institores Bellantis, in urbem in speciem triumphi clarißimi captiuos ducit: miseros quidem homines, et indignè nota hac affectos: quos cùm in urbẽ inuexisset, & comperisset eo tempore, quo sal asportatum diceretur, non fuisse institores Bellantis, ultrò in castrum remisit: sed tamen ne præda summis laboribus non acquisiuisse sibi uideretur, &, ut suis collegis satisfaceret, saltem fallacia, fingit institores terroribus illis perculsos dixisse, Carduonem famulum Bellantis accepisse quondam à Byrsa mulione Salis cados duos, illum tamen in Areolæ arce esse, qui si in eorum sit potestate,*

testate,

testate, crimen in apertum proferri. Conclamant ergo in urbe præfecti, & forum uocibus complent, ui, ui detineri à domino famulum, qui rei omnis sit conscius, qui sal acceperit, qui testimonium possit dicere. Id cùm ad Bellantem deferretur, ne falsæ accusationis genus in bonorum ciuium animis falsi quicquam imprimeret, mittit illum in urbem, ad præfectos ipsos. An est obscurum Iudices, si Carduo huiusce culpæ affinis fuisset, quin à domino in urbem missus non fuisset? Non rerum imperitus adeò, neq; imprudens est, ut quod sua permagni interesset, non uideret. Cùm ergo ille in urbem accessisse diceretur, perculsi sunt præfectorum animi, quòd præter omnium opinionem ad eos uenisset: intellexerunt hoc uno dilutum crimen, & rem in illustri ciuium conspectu esse positam. Et quoniam Carduo, ut sunt huiusmodi homines timidi, uerebatur, ne herili odio adducti, aut ueteribus inimicitijs Salinatores secum iniquius agerent, accepta nobilissimorum ciuium fide, ad eos contendit: nunquid tamen inexplebilis auaritia, num cupiditatis ardor, num audacia, num temeritas diu longè abesse potuit? Nihil est Iudices, quod illorum libidinem coërceat: nihil est in illis non crudele, non inhumanum, non ferum: nam cùm omnia licere sibi putarent, cùm iura humana, et diuina contemnerent, hominem ultrò uenientem, fide principum ciuitatis fretum in uincula conijciunt, eo consilio,

consilio, ut per minas id assequantur, per supplicia id extorqueant, quod precibus, promissis, largitione assequi non potuerunt. Itaq; hic ipse Labeo, qui praefecti munere fungebatur, Carduonem ad se adduci iubet, cathenas relaxari, admonet famulo qui sapiat debere pluris esse uitam suam, quàm heri fortunas: praefectos ita certum, & constitutum animo habere, nisi rogatus dixerit salis cados aliquot sibi ex Argiano redditos, & Antonij nomine acceptos, eum supplicij genere omni affici oportere: itaq; sibi duo esse nunc proposita, aut ad uoluntatem praefectorum dicere, aut cruciatus omnes, & poenarum exempla omnia expectare. O conditionem iniquam Iudices, ô ferociam inhumanam: an magis, an crudelius tyrannus, cuius plenum inuidiae apud uos nomē est, interminari potuisset? Quid tyranno pulso exultat Respublica? quaenam haec libertatis restitutio est, si tyrannidem, & eam quidem acerbissimam, in foro palàm sunt qui exerceant? si tantum quiuis peccare potest, quantū qui uelit maximè? Neq; uerò ea solum dixit, quae diximus, sed re quidem multo plura praestitit: nam cùm miser ille sapienter respondisset, nullum aequè supplicij genus esse horribile, ac proditae fidei dedecus est, & conscientia: sublimem abripi iussit, & excruciari supplicijs. Sunt haec indigna Iudices, atq; me hercule non mediocriter pertimesco, ne demissè nimis, ne parum audacter, non grauiter,

grauiter, nõ fortiter, ut causa flagitat, cõqueri uidear: nam cum ille summis cruciatibus torqueretur, & in ueritate asseuerãda semper cõstantissimè perstitisset, implorabat hominum, Deumq; immortalium fidẽ, appellabat præfectorum æquitatem, in quibus nulla humanitatis, & rationis effigies unquam fuit: ad pedes se se laxata reste abijciens, obsecrabat ut accusatorem adduci iuberent, & paribus supplicijs afficerent, ita facilè ueritatem inueniri posse, facillimè hoc uno intelligi, ipse an potius accusator à ueritate desciceret. Honestissima postulatio, non negligenda, æquitatis, & fidei plena. Cùm uerò illi scirent neminem planè nomen detulisse, Labeonis hoc esse cogitatum, ut in quæstionem datus famulus, ui allata in dominum diceret, uehementius instare, minari acrius, crudelitatis satellites solicitare: ille tamen dicta affirmare constantius, conqueri liberius, obtestari clarissima uoce iudicio se esse circumuentũ: intelligere iam præfectos esse accusatores, cùm alios nunquam adduxerint. Videtis Iudices, ut ueritatem in profundum detruserint. O facinus indignum, & non ferendum: uidetis ut hominem innocentem dolo malo, nullo iure, nullis suspicionum uestigijs cruciatibus cumularint. Verùm cum ex hoc nihil prorsus habeant, quod contrà nos faciat, intelligo spe maxima destitutos. Venio igitur ad testes, sed tamen ad hos ipsos iratos, cupidos, tenues, rusticos,

sticos, à fide omni à religione remotos, ad hos inquam ipsos, quos modò tam bono iure improbaueram, ut reiecti praeclarè uiderentur. Sed quoniam alios non habent, quos producant, instandum etiam est, diligentius quaerendum, acrius explorandum, ut eorum fallacias, & perditos mores intelligere possitis, ne ad plenam, & egregiam defensionem quicquam defuisse uideatur. Atq; illud primùm per Deos immortales à uobis peto Iudices, ut maiorum exemplo, & sapientum institutis, de accusatoribus, de reo, de testibus diligenter iudicetis. Quòd si in culpa Bellantem esse uerè quis arguere potest, ego oratione quidem certè nihil obsto: ipse non recusat, hoc comperto obligari omnibus iudicij poenis uel grauissimis. Sin autem in hac causa nihil est, nisi accusatorum cupiditas, & audacia, praefectorum iniquitas, & crudelitas, testium improbitas incredibilis, flagitamus Iudices, ut tanta, & tot scelera uindicetis, ut eos uos in hac quaestione praebeatis, quos aequum est, & boni omnes iandiu expectarunt. Videte accusatores cum Bellante ueteres inimicitias gerere: cognoscite eorum uitam, intelligite ingenia: cogitate quos testes adduxerint: lustrate obsecro animo an uerisimile sit, quod detulerunt: perfacile est uobis, si libet, coniectura rem omnem percipere. Habeo aliquid, & id quidem permagni momenti, quod in animis uestris opinionem inserere possit. Antonius

tonius

tonius cùm ex uectigalibus sestertia duo singulis annis esset exacturus, quòd Aldellus Placidus quæstor Reipublicæ nomine uiginti abhinc annos numos scutatos CCCC *ab eo accepisset, contracto ære alieno decreuit Senatus non sine creditoris iactura, ut ex salinis urbanis cadi* XXV. *unoquoq; anno pro ea pecunia darentur. Scitis uos ipsi præfecti grauiter illum tulisse, cõquestum apud uos, cùm diceret salis se nimium habere, quod decreto municipali singulis annis pro castris, & prædijs cadi* XL. *apportarentur: habere se ex rationibus urbanis cados* XXX. *qua ratione ergo fieri potuit, si tantum sibi salis erat in urbe, ut ex castro Argiano, & Colonia ueteri tanta præsertim intercapedine, tanto cum periculo cados quinq; in urbem deuehendos curarit? O præclarũ argumentum! ô egregiam coniecturam; ô acrem ingenij aciem! non possum non magnopere mirari Iudices, quàm nullo consilio ueteratores isti, in fallacijs diu uersati, & exercitati, tam leuiter hæc confinxerint. Nam quid dicam de eorum patrono, sine quo nihil commentabantur? uerebar ego in hoc homine, ut est summa peruersitas, & accusandi usus, fore quicquã ita constitutum, ut maximè in diluendo mihi esset elaborandum. Sed non ita est: nam quid in hac causa obscurũ? quid in hac quæstione eloquentiam, aut dicendi exercitationem desiderat? Pudet me de re tam aperta diutius disserere*

apud

apud tales uiros. Quid est accusatores? producite iam eos ipsos testes quibus quod erat ex uoluntate uestra dicendum memoriter recitare iußistis. TESTIMONIVM TOFORI. *Verbum interponã: uel is Toforus est, qui apud M. Gorgiam cœnatus, cum Cersino pernoctauit? Is ipse est. Perge iam, dic quod lubet.* TESTIMONIVM TOFORI PISANI. *Quantum audio, dicit se abhinc decennium Idibus Februarijs cùm castrum Argianum uersus proficisceretur, offendisse in itinere mulionem, itaq; cum eo in uillam Bellantis diuertisse: fuisse in ea Hyeronem, & Sancium tum institores, qui salis cados duos domini mandato acceperint. Consideremus, obsecro, quibus uerbis utatur: quæ enim hæc potuit esse memoria, non rustici quidem hominis, sed nec Themistoclis, aut Luculli, in quibus præstantißima fuisse dicitur, ut in re exigua, & quæ ad se minime attineret, abhinc decennium meminerit diem quo Argianum uersus proficiscebatur: nam ita clarè Idibus Februarijs pronunciauit, ac si heri fuisset dicendum. Addit, domini mandato accepisse. Quî hoc scire poterat? nisi ariolari dicat etiam se scire. Sunt hæc certißima Iudices, quibus corruptelæ suspicio poßit significari: uidētur hæc uerba prolata ab eo, qui mercede ab accusatore sit adductus: nam quid tam temerè, tam cupidè illa dixisset? Quæ rursus ut refel-*

lamus, ut intelligatis nulla iurisiurãdi religione in testimonio dicendo fuisse commotum. Producamus nunc Hyeronis, & Sancij testimonium, quibus iste sal Idibus februarijs redditum iuratus tam temere affirmat. HYERONIS TESTIMONIVM. *Perbono loco res est: diligenter obsecro attendatis, ut eorum dicta conferamus: perbono loco res est. producito nunc* TESTIMONIVM SANCII. *O rem singularem Iudices, uidetis quæ uis, quæ lux sit ueritatis? primo quoq; uerbo illum mentiri necesse est: dicunt, institores abhinc septennium primùm aduocatos fuisse, præfectosq; negotijs à Bellante: quî ergo ad eos diuerti, quî sal deferri potuit, & domini mandato reddi, si tum ibi eos constat non fuisse? si certißimum est, tum Bellantis non fuisse institores: quod ex eo intelligite quòd Hyeronem, & Sancium à Labeone in urbem captiuos ductos, cùm innocentißimos cognouissent, ultrò remiserunt: nam si in culpa esse potuissent, coniecissent in uincula, detinerent in fouea, cruciatibus conficerent. Audiamus nunc alterum ueteratorem, atq; interea Polenta conside obsecro, & ne me ita acriter intueare,* TESTIMONIVM IONIS COLONI IAM ORBITELLENSIS. *Scio nunc Polenta quare surrexeras, quo me ita intuebare: est hic, cui patrocinium nunquam defuturum pollicebaris: memini illum esse*

tuum

tuum clientem cùm primùm colonum iam Orbitellensem audiui appellari: is enim est, pro quo re nisi impetrata nunquam conquiesti: sed ut uerè, & liberè dicam, hæc ipsa uerba præseferunt hominis peruersitatem, nam quæ illa est inscriptio? COLONI IAM ORBITELLENSIS: *nisi tua opera ære alieno liberatum dicere, pro quo ut ille referret gratiam iuratus ad accusatorum uoluntatem dicere non est ueritus? Dicit is, dum triduum in urbe fuisset, in ædibus Bellātijs uidisse à Byrsa mulione clàm seruo redditos salis cados tris, quos ex castro Argiano asportauisset. Primùm hoc rogo, si triduum in urbe fueras, quî sciebas ex eo castro sal deuectum? quid ergo affirmas, quid iuratus dicis, quod te ignorare necesse est? Quid scis in ijs cadis si clàm redditi sunt, sal fuisse, uel aliud quidpiam: sed uideo, clàm dixit, ut hoc ipsum suspicionem faceret. Quomodo uerò clàm, si tu quoq; aderas, si præsentia hominis infidelissimi non commouebantur? sed huic testi Iudices, non credendum esse, multa sunt quæ postulent: primùm testimonium est ex coniecturis, deinde quod constat illum communicasse cum multis, in quibus est L. Casinouensis, in Bellantem dixisse ex accusatorum uoluntate, ut per eos ære alieno liberaretur: ut dominum perderet, cuius iussu in uincula erat conijciendus, quo incolumi scelerum conscientia diu horum patrocinio se tutum fore*

non ſperabat. His ſic conſtitutis quid dubitatis Iudices, leges tueri antiquas, emendare nouas, cōmune periculū propulſare, graui animaduerſione ab huiuſmodi inſidijs hoſce ſicarios deterrere, Bellantem ueſtra æquitate ſubleuare? Et quidem certè ſi hominis ſummo ſplendore, ſumma uirtute ratio non habetur, cuius permagna habenda eſſet, admoneat uos Iudices, quæ res una Remp. ueſtram augere poſſit, & ciuilibus diſcordijs multos annos perturbatam omni moleſtia liberare: neq; enim alijs de cauſis ad gubernacula Reip. ſedetis, & in hoc conſilium delecti eſtis, niſi, ut cùm iudicia per uos fiant ad ciuitatis temperationem utrunq; oculum, & animi aciem omnem intendatis: uobis nunc integrum eſt Iudices, diſperſos, diſſipatosq; ciues conuocare, lenire, eorum animis pacem afferre, quos contumelijs oneratos acerbiſſimo dolore angi neceſſe eſt: itaq; malunt in uicis, & municipijs ruſticanis duriter uiuere, quàm uidere in patria uitam ipſam in ſicariorum manu eſſe poſitam. Sunt & hi ciues ueſtri Iudices, quorum maiores hac in urbe nati, educati, nunc demum mortui conquieſcunt: quorum laudes hic multas, quæ dici poſſunt, nolo ego commemorare, ne ad aliud quidpiam mea pertinere uideatur oratio: illud tamen meminiſſe debetis, ſiquid in illis prudentiæ, fortitudinis, gloriæ fuit, quod literis, & hominum memoria ſit conſecratum, id totum ueſtrum

eſſe

esse: ita quoq; & hi qui ex illis nati sunt, si quid eorum maioribus dignum fecerint, hoc omne ad uos attinere, & uobis, liberis, posterisq; eorum fore ornamento. Sin autem in rerum inopia, quòd bonis paternis uti non possint, quòd patria expellantur, quòd nulla domesticæ dignitatis ratio habeatur, aliquod minus ingenuum, atq; illiberale admitterent, ita ut in eorum uita macula conciperetur, existimate eam ablui non posse, sed ad liberos, posterosq; uestros in perpetuum permanare: nam etsi distributa in multos ordines uestra ciuitas est, genere tamen, & sanguinis communione sic iuncti estis, ut si quis superiora tempora, & nostra hæc, maioresq; uestros memoria repetat, ex ijsdem diuersos, ex diuersis eosdem prognatos esse dixerit. Quòd si ex urbe pulsi, & eiecti sic honestè, & sapienter uixerunt, ut in egestate indignissima, uastatis eorum agris, domicilijs exinanitis, adhuc in officio ciues manserint, adhuc instituta uestra sanctissimè seruarint, decet uos Iudices, aliquando eos subleuare, & à molestijs, ærumnisq; abducere: decet uos non deponere memoria, qui uiri hi sint, quales maiores eorum fuerint, quanta cum dignitate, & omnium existimatione in hisce subsellijs, in quibus sedetis, consederint: debetis reminisci humanæ conditionis, & rerum uicissitudinis, posse uos, liberosq; uestros aliquando apud aliquos causam dicere, qui æqui-

tatis, sapientiæq; uestræ rationem sint habituri: posse circumueniri ab hominibus improbissimis, quos uirtutis uestræ memores fortissimi uiri defendant. Quare Deorum immortalium munus Iudices, prospicite, cognoscite, amplexamini: causa huiusmodi uobis oblata est, non uereor dicere ab illis ipsis Dijs, quorum in fide uestra ciuitas est: nam si prudentissimi ciues, qui uicis sese continent, uiderint oppugnatum à perditissimis hominibus egregium uirum, sic præclarè à uobis defendi, sic seuera iudicia fieri, & pœnam in aleatores, adulteros, uexatores bonorum excogitari, moram nullam interponent, quin in urbem redeant, ut ciuibus gratulentur, sibi gaudeant, hunc Senatorum delectum in cœlum laudibus ferant, quorum opera liberis, coniugibus, propinquis, amicis restituti sint, aduenientibus in Hetruriam Osma, & Ccua ueluti magnis Dijs: qui cùm mihi tam humaniter adfuerint, ut nihil magis ego desiderarim, sic molestè hominum scelera ferant, ut nihil seuerius à grauissimis uiris sit expectandum: præclarè à uobis Iudices, factum iri arbitror, si in accusatores cupidos, temerarios, in testes ab omni religione & fide remotos, in præfectos iniquissimos, & à ueritate longè pecuniæ cupiditate abductos, grauiter animaduertatis: ut cùm ad Cæsarem, cuius nomen maiestatis plenum est, ij uiri uenerint, ad quem nunc proficiscuntur, de æquitate

uestra

uestra, de optimo iudicij genere, de bonorum defensione, de concordia, & reconciliata gratia ciuium multa commemorare cogantur, & lætentur suo aduentu illuxisse Reipublicæ uestræ faustum, & felicem diem.

nionem. Quò enim minus ea in me esse uideo, quibus tam honorificè inuitari potui in ciuitatem, eo magis in uobis esse intelligo quæ præclarè quidem apud omnes de laudibus uestris dicuntur: quibus ego adductus multos iam annos colui, & obseruaui Rempublicã uestrã: itaq; antequàm ego uos uidissem amabam, habebamq; animo comprehensas imagines fortissimorum, et grauissimorum hominum: cumq; superioribus proximis literis acceptus uenire ad uos cõstituissem, existimabã me ad Brutos, Decios, Catones esse iturũ: in eam denique ciuitatem, in qua cùm cæterarũ artium liberaliũ, tũ eloquentiæ studia pulcherrimè colerentur. Est enim uetus opinio hominũ, eam dicendi uim, quæ eloquentia dicitur, apud uos maximè uigere, quòd ea certè nusquam melius uersetur, quàm in libera ciuitate: nusquam omnibus ornamentis incedat, nisi in bene cõstituta Republica: etenim si eius siue artis, siue scientiæ, siue facultatis principia uestigemus, si incrementa, si summum locum in quo uisa est aliquando consistere, reperiemus in optima Atheniensiũ ciuitate ortam, educatã, & perfectam, unde leges, & Reipubli. imaginem aliquam accepit: qui rerum potitus est populus Romanus, apud quem floruit eloquentia dum Respublica floruit: quam ob rem libertatis comes, atq; alumna, à sapientissimis uiris est appellata, quòd inclinata Republica,

blica, & libertate adépta, ipsa quoq; stare noluerit. Neq; uerò hostibus Reipublicæ, & uexatoribus ciuium aliud telum est infensius oratoria facultate. Ecquæ Dij immortales sunt fulmina illa in Philippũ Græciã iam occupantẽ? quæ putamus fuisse L. Bruti in Tarquinios? quæ sunt illa principis eloquentiæ in L. Catilinam? quæ in Antonium euersorem iam Romanæ libertatis? & contrà nullum Reipubl. præsidium est paratius, et expeditius quàm dicendi facultas pro retinenda libertate: qua cùm fortunis, liberis, & uita ipsa chariorẽ esse uobis intelligam, præclarè à me factum iri puto, si dum gratiæ aguntur pro accepto munere, plusculum in eloquentiæ laudibus immorer, horterq; hos adolescẽtes, quibus nihil est ornatius, ad ea studia, quæ uobis potissima esse debent ad præsidium, ad ornamentum libertatis. Omnium præclararum rerũ parens, et cõseruatrix est eloquentia, omnis ætatis, omniũ seculorum princeps, & regina: magna eius munera, et officia fuerunt semper. Primis illis temporibus, quibus conditæ urbes, & ciuitates constitutæ sunt, quid sine hac fieri potuit? abducti ab agris, et syluis homines, fera, agrestisq; uita mutata, muris septæ urbes, leges rogatæ, iura, iudiciaq; descripta sunt sapientis hominis eloquentia, unde in caligine, et rerum omnium perturbatione rudes illi ciuilem cultum, et urbanam lucem primùm

aspicere

aſpicere cœperunt, firmiſsimas ſocietates inire, ſanctiſsimas amicitias colere, omnia ad cõmunem uſum excogitare, qua ratione artes quoq; ipſæ inuentæ dicũtur: ex quibus quæ, et quantæ ſint utilitates, poſſem ego cõmemorare, niſi eas quotidie uiuendo magnas, & multas experiremur. At parũ fuiſſet artes inuenire, niſi ſplendor orationis acceſsiſſet, ut res cognitione digniſsimæ à maioribus noſtris notitia cõprehenſæ non modò conſeruatæ, ſed indies auctæ, & excultæ magis ad nos perueniſſent. Etenim cùm ita natura conſtitutum ſit, ut omnia temporibus orta, mobilia, caduca, incerta temporibus occidant, nihil Dij immortales hominibus eloquentia melius dederunt, quæ una à ſitu, et ſqualore uindicaret, incredibiles utilitates afferret, maxima adiumenta compararet. Huius facultatis uim non intelligit, qui non cogitat, quanta ſine hac una hominum fuiſſent incommoda: quæ uita? uel potius mors? ſi quæ animo comprehendimus eloqui non potuiſſemus? Nam quòd ratione uteremur, non fuiſſent infinita incõmoda cum hoc commodo compenſanda: quod uerò commodũ? ſi quò plura in animum incidiſſent, quòd enunciare nõ potuiſſemus, eò magis erat dolendum. An non uidemus, eos qui lingua ſunt impedita, & hærenti, incredibiliter angi, quòd loqui non poſsint: et pedibus, manibusq; obnixè omnia facere, ut quid uelint nobis ſignificent.

gnificent. Est enim colenda uita mutuis officijs, & necessitudinibus: et docendo, monendo, orando, accusando agendum est in cõmuni hominum societate: in quã suas cogitationes nõ posse afferre grauius quiddam est, quàm fortè aliquis putat. Sicuti enim cùm rectè ualemus, eorum molestias, qui infirma sunt ua letudine tatas esse nõ credimus: sic qui perbellè, cùm uolumus loquimur, mutorum, et elinguium magnos esse angores non suspicamur. Quæ præterea in cogitando uoluptas percipitur, ea maior est in dicendo, quòd dicentes sensa nostra in alios transfundere gestiamus, & ipsi interea uersemur in eadem rerum cogitatione. Quid est, quòd remotissimis locis ab ina nimis etiam uoces excipiuntur? quid quòd aues quædam nobis loquentibus diligenter operã dant, ut tan quã à magistris discant, ea solicitudine, ut si assequi non possint, mœrore, et desiderio moriãtur? Quanta ergo re homines caruissent, si sermone caruisset, pro quo imitando bestiæ metis quasi uiribus excitatur, saxa, & solitudines respondent? In eo unũ aliquem excellere, quale tandẽ est? ut in quo homines cæteris animãtibus præstant, ipse cæteris antecellat hominibus: in quibus si ut ui regnũ occuparent magni Imperatores omnia pericula subierunt, quanti faciẽda facultas est, per quam libentissimis animis id ipsum obtinere possint, etiam cum gratia? An fluctuãtem

populum

populum concione aduocata lenire, animos temperare, adducere ad misericordiam, lacrymas excitare, cùm libet mentes odio incendere, perturbare, permiscere, agere in furorem si possis, non est imperium habere in homines? Quòd si permagni refert, utrum ij, quibus imperatur, sponte quid, an inuiti faciant, maiorem ego potestatem esse oratorum uideo quàm summorum Regum. Qui uerò pietatis fructus? si tristissimis amicorum temporibus adesse possis, miseros, & calamitosos subleuare, innocentes defendere, consolari, erigere: inimicis repugnare, improbos deterrere, eorum consilia aperire, spiritus frangere, furorem exagitare, ulcisci scelera. Verè hoc mihi uideor dicere, ex omnibus, qui priuatis, & publicis rebus intersint, nullius officia uel plura, uel maiora esse in ciuitate, quàm hominis eloquentis. Sed quoniam magni sunt conuentus studiosorum, qui ut aliquid de eorum disciplinis dicatur auidissimè expectant, conuerto ad uos orationem meam adolescentes, quos & ardor animi, & uirtus ipsa rapit ad spem quandam immortalitatis: seu liberales doctrinæ, & artes ingenuæ, per quas uidentur ad cœlum homines posse ascendere, uobis cordi sunt: seu bene de Republica mereri, & id ueram, & solidam gloriam esse ducitis, nulla res tanti à uobis facienda est, quanti eloquentia. Nam ut à Philosophorum disciplinis incipiamus, quæ à Dijs inuentæ, & datæ hominibus

bus dicuntur, quæ Philoſophiæ partes optimo dicendi genere non deſiderant illuſtrari? huius prima pars dicitur quæ naturæ obſcuritatem continet, ſecunda quæ diſſerendi acumen, tertia quæ mores, & uitam. Primam pulcherrimè proſecuti ſunt, qui Phyſici dicebantur, ſpeculatores, uentilatoreſq; naturæ, in qua illi quidem excellere uiſi ſunt, qui diſtinctè, qui dilucidè, qui enucleate dixerũt. Quid enim in tenebricoſis, naturáq; inuolutis quæſtionibus optatius eſſe poteſt, quàm lux quædam orationis? eam ſi tollas, nihilo plus agas, quàm ſi tenebras tenebris offundas. Quòd ſi rem ipſam per ſe difficultatem habentem, & laborem difficultate impedieris, hoc eſt iuuenes à philoſophia auocare potius, quàm de natura docere: in quo errore diu uerſati ſunt, & uerſantur his temporibus Sophiſtæ, qui Latinitatis ſplẽdore, ueluti noctuæ luce oblata ingemiſcunt, quiq; ut eos qui audiunt in admirationem trahant in ieiuna nouorum uerborum uolutatione, barbariſq; ineptijs, meriſque nugis philoſophantur, oſtentationis, & quæſtus gratia. Fuit, fuit tempus, (iam enim acutius uident homines) in quo præclarum ducebatur, non poſſe intelligi: ſapientes habebantur, qui minus Latinè dicerent: ſapientiſsimi qui inuenta quædam, & excogitata, nuſquam niſi in uerbis exiſtentia, obuoluerent magnis uoluminibus quæſtionum. De ſecunda uerò Philoſophiæ parte, quæ

quæ Dialectice dicitur, quid putatis? perturbauerunt omnia: nonnulla quæ de genere diffinitionum, & diuisionum, de sedibus argumentorum, non modo Latinè sed ornatissimè ab antiquis dicta sunt, uel non legerunt, uel contempserunt: istis ipsis ueluti superstitiosis nō satisfuit unus Aristoteles admirabili quadam scientia princeps philosophorum, & in dialecticis, ut in cæteris disputator acutus, & eloquens: quod ne à me temere dici putetis, petam firmum, & graue testimonium à doctissimo uiro, qui à ueteribus eloquentiæ Deus est appellatus. Nam quid illud est? ARISTOTELES AVREVM ORATIONIS FLVMEN FVNDENS. *Quamobrem siquis philosophiæ studijs se dedere uoluerit, eloquentia illi in primis comparanda est, ut quemadmodum Græci philosophi luculenter scribunt, ita ipse faciat, Latinè, & distinctè, & ornatè omnia explicans. Quid enim turpius, quàm cùm excellentium philosophorum laudator, & imitator quis esse uelit, earum laudum rationem non habere, quibus illi laudem amplissimam sunt consecuti? Ea ratione maiores nostri sapientissimi uiri, dum philosophiæ partem, quæ à moribus nomen accepit, pertractarent, summam in dicendo curam, & diligentiam adhibuerunt. Quemadmodum enim ille optimus orator est, qui non temerè, & impudenter, sed ex arte dicit, & in di-*

cenda causa argumentis aptißimè ductis texit orationem, & Philosophiæ studijs adiutus quocunq; uult animos trahit: ita & philosophus ille probatißimus est, qui res magnas, & obscuras inuentas aperit, atq; illustrat, & ab oratore instructus puris, & electis uerbis uestit res ipsas, ne obscurè dicendo offendat eorum animos, qui in cogitando, & quærendo sunt defatigati. Sunt præterea & artes aliæ, & facultates quædam propositæ ingenijs, philosophiæ tamen partes, ut Medicinæ, & Iuris ciuilis scientia, altera sub ea philosophiæ parte est, quæ de Natura dicitur, altera sub ea, quæ de Moribus. At medicinæ ars à Græcis autoribus, disertè, & eleganter tractata est, & cùm rebus Latinis fuit melius, mihi quidem non est dubium, apud nostros huic quoq; facultati non defuisse splendorem orationis. Sed quid ego antiqua repeto? quasi uerò desint, quos magno numero proferre poßim scriptores eius artis uel eloquentes, ita ut medicina nostris temporibus non modò Latinè loquatur, sed ornatè, & doctè: nam cum ad eam facultatem manus etiam accedere uideretur, & non deessent obtrectatores, eius studiosi, quo esset cumulata omni laude, exornauerunt optimis disciplinis dialectica, philosophia, mathematicis, & ea præsertim scientia, quæ stellarum errantium cursum docet, ita ut medicina non una quædam

Astr.

ars,

ars, sed plures quodammodo in unum coactæ, & concretæ esse uideantur. Quòd uerò miseris, perditisq; temporibus offusæ essent tenebræ à barbaris, in eam curam incubuerunt peritißimi uiri, ut illustraretur, & nitesceret oratione. De Iuris ciuilis scientia, quæ philosophiæ, ut dicebam, pars est, quid dicam? est illa quidem omni laude dignißima, sine qua non regna, non urbes, non uita deniq; hominum stare potest. At ea insignem multis iam seculis iniuriam accepit, qua in re quid primùm querar? quò me uertam? Appello ego uos præclara Iurisconsultorum monimenta, legumq; sanctißimarum reliquiæ, quæ uix saluæ ad nostrum usq; tempus peruenistis: uos eo candore, ea luce in tãtas tenebras fuisse coniectas? Dij immortales, quàm non possum non uehementer commoueri? Per illa ipsa uos ego iuuenes dicta prudentum, & sapientum responsa, quæ summa obseruatione colitis, per ingenium, per fortunas uestras oro, atq; obtestor, ne pulcherrimam facultatem, uobisq; gratißimam diutius in commentariorum quorundam sordibus iacere sinatis. Aduocate eloquentiam, quæ lucem rebus affert: adhibete castitatem sermonis, quæ illi coniunctißima solebat esse: insistite uestigijs ipsis Iureconsultorum uestrorum, qui optimis temporibus floruerunt: hos uobis proponite imitandos: cœpta est ea facultas proximis annis illu-

strari à doctissimo uiro, qui cornicum oculos confixit, Andrea Alciato, mox à Germanis, à Gallis: si in eam curam incubueritis, nunquam pœnitebit. Neq; uerò sum nescius hic adesse præstantissimos ingenio, & doctrina homines iurisperitos, qui à pueritia hoc consilium secuti, cum iuris ciuilis scientia semper eloquentiam coniunxerunt: à quibus quoniam meam sententiam probari non dubito, referam ego iam me ad eos, quos amor, quos charitas, quos pietas accendit, atq; inflammat, ut ea cogitent, ea curent, ea moliantur, quæ sint ad Reipublicæ gloriam. Quæ uerò est Reipublicæ gloria? nisi ciuium uera, & cumulata laus? quæ facultas imperatorum gesta monimentis consecrauit? eloquentia: quæ præclarè non modò facta, sed dicta sapientum ad cœlum extulit? eloquentia: quæ posteritati propagauit memoriam uirorum illustrium? eloquentia: hæc nisi fuisset, nulla extaret gloria Thebanæ, nulla Lacedæmoniæ, nulla Atheniensis, nulla Romanæ Reip. Permagna quidē res est celebrari scriptis eloquentissimorum hominum: hæc spes excitauit Brutos, sustentauit Decios, aluit Scipiones. Quanta uerò commoda illa sunt? ut ex ciuibus delecti ad patriæ defensionem, & libertatis, difficillimo Reipublicæ tempore magni oratores mittantur ad Reges, & Cæsares. Nam etsi Thuscum dicendi genus per se est dulce, & ornatissim

tißimum, nisi tamen ex Græcis, & Latinis literis quasi neruos, & uires accipiat, in re graui, & seria futile est, atq; inane. Huc accedit, quòd ubi magna regna, & imperia apud exteras gentes sunt, quæ Latinam eloquentiam colunt, & obseruant, turpe est legatos nostros nescire Latinè: & turpißimum est, ab exteris uinci in ea re, quæ nostra cùm eßet, ignauia, & socordia propè facta est aliena. Quamobrem si gloria ciuium, si commoda Reip. si laus deniq; Italiæ nostræ commonet, aut commouet, summa ope iuuenes est enitendum, ne uobis defuisse uideamini. Nam quòd patres sapientißimi, & clarißimi uiri id non postulent, sed flagitent, quis non intelligit? quò enim spectant hæ curæ? quò solicitudines? quo hic proximus delectus? quibus quoniam is ego non sum, qui poßim satisfacere, tamen ut aliqua ex parte desiderium leniam, proposui mihi hoc anno explicandas M. Tullij orationes, in quibus ille curam, & mentem omnem fixit, ut in eloquentia Græcis essemus uel pares, uel superiores. In his nolite quærere, quæ industria, qui labor, quæ diligentia: nam dicendi genus nullum est castius, numeri nusquam maior ratio, ars uerò in his omni ex parte se ostendit: nam siue ornamenta oratoria, seu locos communes, & argumentorum formas aptißimè ductas spectes, nihil est artificiosius, & admirabilius.

lius: in ijs explicandis & rhetorum præcepta, & figuras omnes euoluemus, & quoties ex inductione Socratica colligit, uel ex ratione peripatetica disponit enthymemata, ostendemus magnum oratoris ingenium, summam peritiam, infinitum laborem. Ex hac explicatione quid imitari debeant, intelligent iuuenes, & quæ res, quæ spes, quod consilium in studijs, secum ipsi constituent. At uerò quoniam rhetoricæ facultas ex altera parte respondet, affinisq; est dialecticæ, quòd nullis regionibus continetur, & in eo utraq; uersatur, quod probatur opinione hominum, & tam orator, quàm dialecticus agit argumentis: ille mihi ridiculus uidetur, qui sperat præclarum aliquid se posse consequi uel in scribendis, uel in explicandis orationibus, qui dialectica non sit imbutus: in hac re ut iuuemus adolescentes, & studiosis linguæ Græcæ satisfaciamus, proposuimus hoc, uel altero anno, si mihi per uos liceat, interpretari dialecticæ libros Græcè ab Aristotele scriptos, ut non ex riuulis quorundam, sed ex fonte ipso peripateticorum habeant iuuenes, quod hauriant, & ut Latina cum Græcis coniungant, & ad linguæ Græcæ peritiam, & ad disciplinæ tam necessariæ perceptionem. Erit hic noster labor omnibus, ut puto, accommodatus: qui enim plurimi faciunt oratoriam facultatem, quid magis expetere poßint non uideo:

qui

qui ad eam philosophiæ partem se conferre uoluerint, quæ ethice dicta est, ita secum statuere debent, nisi artem disserendi norint, quæ scripta sunt ab Aristotele de Moribus nunquam uerè percepturos: nam quæ Physica appellantur, ut quis intelligat, nemo dubitat, quin opus sit adiumento dialecticorum. Quòd siquem præstanti ingenio excellentiq; iudicio iuuenem diuina quædam uirtus trahit ad perscrutationem rerum æternarum, quid putatis ubi in magnas dissensiones theologorum inciderit, non capturum mirificos fructus ex hac disciplina? in qua tamen nos non multum insistemus, sed ueluti ex decursu, qui sit necessarius oratori in colligenda ratiocinatione, & enthymematibus dignoscendis, perquirendisq; locis, & sedibus argumentorum. Quòd siquis est, qui tam grauibus studijs hoc anno iuuentutem non putet implicandam, & Aristotelem, & Demosthenem, quem ego post hunc proximè uolebam, censet in alium annum reijciendum: nihil opus est contentione, cædam, atque obsequar Gymnasij præfectis sapientißimis uiris: quos si coniuncta cum philosophiæ moralis institutis Græca facundia delectat, referam ego me, quoniam ita illis placet, cum Græcarum literarum studiosis ad eloquentiæ parentem Isocratem, in cuius sepulcro posita erat Siren illa, quæ significaret suauem, & dulcem eius orationem: quæ

quoniam pura est & culta, & numerorum mensura, & figurarum artificio elaborata, plurimum conferet ad perceptionem ueræ, solidæ, & Germanæ eloquentiæ, ad quam cohortor ego hos iuuenes, expensor potius, ac æstimator beneficiorum uestrorum, quàm uirium mearum. Nam quòd primus nouo delectu publicè sum uocatus, summo honore præditus, auctus, atq; ornatus à uobis uiri Lucenses, non licet mihi iam me continere intra cancellos modestiæ, & pudoris mei: audendum est, & enitendum noctes, & dies, & non quid ego poßim, sed quid debeam cogitandum: ut si non par, aliqua saltem gratia referatur, fructumq; aliquando ex beneficio uestro capiant hi iuuenes, spes, flos, robur Reipublicæ Lucensis: qui mihi & ob ingenij suauitates, & communionem studiorum, & quòd uobis parentibus nati sunt, charißimi esse debent.

AONII PALEARII VERVLANI ORATIO V.

DE REPVBLICA AD SENATVM POPVLVMQVE LVCENSEM.

EST hoc in more ciuitatis positum, uiri Lucenses: ut in illustri, ac frequenti ciuium conspectu, delectu hoc tribunorum uerba facturus, uel laudando, uel docendo aliquid afferat, quod uobis, Reipublicæq; uestræ sit felix, & salutare. Eam ob rem, quæ uestra est humanitas, me in locum ornatissimum, atq; amplissimum, in quem ego mea tenuitate aspirare non poteram, inuitastis ad dicendum. Quod etsi mihi iucundissimum fuit, ut pro summis in me beneficijs in gratiarum actione sæpius uersarer: tamen quòd iussu uestro ad iuuentutem instituendam bonis artibus omne meum tempus mihi sit transmittendum: & uobis incumbētibus ad maiora quædam in gerenda Republica sit otij minimum, minus libenter hoc munus suscipiendum putabam. Neq; enim uirtus uestra uulgaribus laudibus contenta esse potest: neq; orator breui tempore, cui multum negotij sit, in alia re occupa-

 to: præ

to: præsertim cùm magna expectatio sit eorum, qui in hunc locum ad dicendum descendunt, non modò apud ciues, sed etiam apud finitimos uestros, apud quos omnium disciplinarum studia pulcherrimè florent: quorum mihi ratio eò habenda est magis, quòd illi magnis præmijs propositis, eloquentiam, & Philosophiam in finibus uestris alunt, & in dicendo se se, quasi Athenis, quotidie exercent: ad quos si nostra scripta peruenerint, non lita luminibus ingenij, & industriæ laboribus adiuta, parum dignitati uestræ, uiri Lucenses, honori meo minimum consuluisse uidebor. Quid autem, per Deos immortales, à me, qui exercitatione parum, ingenio nihil possum, afferri potest? cui uix semihora aßignata est ad dicendum: de re ubere, & copiosa, quæ ab ipsis initijs oratione esset illustranda? Magna enim uideo, uiri Lucenses, et multa à maioribus uestris, at à uobis propè cælestia, & diuina quædam fuisse proximis annis administrata: neq; mihi satis liquet, utrum illos magis laudandos putem, qui in propaganda ditione armis exercitatißimi fuerunt, an uos qui ea quæ à patribus accepistis sine bello, sine armis, prudentia, & consilijs uestris defenditis, & conseruatis, tanta ciuium concordia, tanta animi continentia, ut omnes principes, omnes Italiæ populi, omnes barbaræ, et exteræ nationes admirentur. Quam ob rem, etsi ciuitatem uestram celebratam memoria eloquen

eloquentissimorum scriptorum sciunt, nihilq; deesse ad generis nobilitatem: nihil tamen uirtute uestra, nihil æquitate, nihil excellenti isto bono putant esse antiquius. Quare quod in primis mihi dicendum putabam prætereo: quòd ex ijs ciuitatibus, quæ in Hetruria habent imperium, et ditionem, nulla est præter uestram, quæ Romanæ Reipublicæ tempore certá firmorum scriptorum memoria celebrata sit. Prætereo aduentum Cæsaris, & Pompeij in hãc ipsam urbem, quam summa cum gloria hodie incolitis, quæ eò aucta est sapientia uestra, Viri Lucenses, ut urbs Roma amisso imperio, & libertate, admiretur: Romani ciues colant, & obseruent. Neque enim fieri potest, ubi ad nobilissimos homines rumor ipse, & multorum sermo multa perfert de integritate uestra, de æquitate magistratuum, de Senatus, & Reipublicæ statu, quin cogitent cum animi sensu, ac dolore, quibus rebus eorum maiores floruerint, qualem ipsi ciuium cupiditate Rempublicam amiserint: cuius quoniam apud uos formam, atq; imaginem uident, nolite dubitare id illis in primis charum esse, atq; iucundum. Sicuti enim cum liberos, aut aliquid rerũ nobis charissimarum amisimus, ex quo dolorem susceptum longinquitas temporis mollire potest, memoriam delere non potest: si qua eius rei, quæ desiderium reliquit, effigies occurrat magni motus animorum fiunt: ita non modo Romani homi-

nes, sed Itali omnes, cùm ex historiarum lectione incidunt in cogitationem illius, quæ rerum potita est, Reipublicæ, mirum in modum commouentur: & quoniam de ea restituenda ne spes ulla quidem reliqua est, uobis bene precantur, qui in omnium rerum perturbatione, & diuturnis laboribus Italiæ dignitatem, & amplitudinem retinetis, & in parua ditione ingentem splendorem, & lucem istam Reipublicæ, in qua ut una ciuium esset æqualitas, summam populi uoluistis esse autoritatem, qualis Athenis aliquando fuisse dicitur. Cùm enim duo sint corpora ciuitatis, alterum potentiorum, alterum tenuiorum: legibus ciues coërcuistis, usu confirmastis, consuetudine deuinxistis, ut in unum populum ciuitas coalesceret: ita ut nihil putent tenues à Dijs sibi melius datum, quàm potentes: quorum cùm ampla, & magna negotia sint, ex ijs illi non modò in dies, sed in diem uiuunt. Opulenti quoq; in mercatura facienda operas habent paratas artificum, scribarum, institorum: ea re magnæ inter uos necessitudines intercedunt. Qui excellenti ingenio ad studia liberalium artium se contulerunt, habent ipsi quoq; honestos quæstus, & copiosos: horum in iudicijs, in Senatu, in concionibus magna est autoritas. Vnius rei militaris minora sunt studia, quòd ciuitatem uestram non tam finitimis formidolosam, quàm omnibus gentibus amandam, & colendam esse uoluistis.

luiſtis. Si qua in ea re ſtudia ſunt, ea ſunt omnia ad defenſionem libertatis, in quam curam, & cogitationem omnium mentes conuerſæ ſunt. Optima, ita me Dij ament, Reſpublica eſt, quam tamen nouis inſtitutis confirmare, & quaſi ſeneſcentem curare, & ſuſtinere debetis: ſunt enim Rerum publicarum uiciſſitudines, & morbi, in quos illæ ſicuti humana corpora ſæpe incidunt, & tanquam parietinæ, niſi crebrò reparentur, uetuſtate ipſa collabuntur. Quòd ſi ijs muris, quibus cinctam urbem à maioribus accepiſtis, contenti non eſtis, an in legibus hærebitis, quas illi pro tempore tulerunt? Perlatum ad uos fuit, cis Apenninum firmiores eſſe muralium ædificiorum formas: mox fabros, & redemptores ex Gallia uſq; arceſſiſtis. Perfertur ad uos, ab oratoribus quotidie florentiſſimas fuiſſe Reſpublicas Athenienſem, et Romanam, cur non Græci, & Latini architecti adhibentur uel ad exædificandam, uel ad muniendam Rempublicam? Viuunt Veneti in Luce illa libertatis ſumma cum gloria pluſquam noningentis annis: uereor nequis grauius ferat, ſi dixerim, mittendos legatos ad eorum inſtituta, iuraq; cognoſcenda: at Senatus, populuſq; Romanus Sp. Poſthumium Album, M. Manilium, P. Sulpitium Camerinum Athenas miſit, iuſſitq;, ut inclytas Solonis leges deſcriberent. Optimates, inquiet aliquis, in illa Republica ſunt, popularis noſtra eſt. Quaſi uerò

Athenis

Morbi
Rerum p

Athenis imperium non fuerit populare: quod tamen propterea Romani patres non cõtempserunt. Est enim, si doctissimis uiris credimus, ea in primis firma Respublica, quæ in duas, uel summum treis diuisa partes, dissimili hominum genere constat, qui legum æquabilitate se temperent. Quam ob rem popularis diuturnior est, si non imperio administretur plebeculæ, sed consilio eorum, qui optimi sunt in ciuitate: in qua propterea ciuium à populo, cuius summa est auctoritas, delectus est habendus: ut uirtuti primus sit locus, secundus nobilitati, tertius diuitijs. Nam uirtus omnibus rebus est præferenda: & qui benemeriti sunt de Republica, digni sunt ut amentur, non modò ipsi, sed & liberi, posteriq; eorum, præsertim si sustineant expectationem. Et quoniam magna sunt adiumenta sæpe ab opulentis, & locupletibus, eorum quoq; ratio habenda est, maximè in Republica uestra: quæ cùm exiguis sit uectigalibus, eo est firmior, quòd nemo de regno cogitat, nemo inhiat ærario, nullæ sunt hyrudines, nulli depeculatores, nullæ proposita præda discordiæ. Sunt tamen magistratus uestri magnifici, legationes lautæ, & sumptuosæ, ædificationes ingentes: unde pecunia est? omnes omnium fortunæ, priuata patrimonia uectigalia sunt Reipublicæ Lucensis. Quis me arguet? aut quis unquam criminabitur? si hoc loco appellarim ego uos diuinos, & cœlestes uiros? Nam quid

hoc

hoc est? quantum alij ad res suas obeundas, quantum ad augendum patrimonium incumbunt, tantum uos ad Rempublicam cogitationem, mentem, animumq; conuertitis. Cæteros pudeat, qui aut exteris nationibus patriam produnt, aut ipsi diripiunt, aut libertati insidiantur: uos patriæ laudem, uos commoda ciuium, uos salutē Publicam semper plurimi fecistis. Quòd si quæ à uobis, quæ à maioribus uestris gesta sunt, oratione fuissent illustrata, nolite quærere quo loco esset gloria hominum Lucensium. Vna in re fuistis minus diligentes: quæso à uobis, quoniam in hunc sermonem incidi, ut mihi detis hanc ueniam, huic loco, & tempori accommodatam, & uobis, quemadmodum spero, non inutilem, ut de Republica dicentem, frequenti, & iucundißimo conspectu uestro, his animis, hac attentione, patiamini me ad historiæ desiderium uos cohortari: quid enim est Dij boni, quod maiorem lucem afferre poßit Reipublicæ? quid quod gloriam nominis magis augere? quid quod tam accendere, atq; inflammare ciues poßit ad fortiter aliquid gerendum? Habuerunt maiores uestri excusationem, quòd eorum ætate, si uoluissent, nihil potuisset scriptis illustrari: idem euenit Senensibus, idem Liguribus, idem cæteris finitimis uestris, idem Venetis, qui terra, mariq; præclara, & multa gesserunt, quorum nihil memoriæ proditum est, dignum ut iterum legatur. Quid? an nescitis ab eloquentißi

Historia

quentißi

quentissimo, & ornatissimo uiro Petro Bembo, qui superioribus diebus triste sui bonis omnibus desiderium reliquit, quem mortuum etiam honoris causa nomino, historiam esse scriptam de rebus Venetis, cuius tanta expectatio est, ut putent homines nihil posse accedere iam ad gloriam illius Reipublicæ? Quid? Paulus Iouius historiæ pater, rerum gestarum non modò explicator, sed illustrator seuerus, grauis, & copiosus: ita gnarus ac prudens, ut non unam aliquam urbem, ac regionem describat, sed uniuersum propè orbem terrarum: non unius populi ingenium aperiat, sed naturam omnium ferè gentium, & nationum: nullo'ne uos desiderio afficit, ut res uestræ scribantur? Quantam uerò arbitramini capere uoluptatem senes, qui rebus aut interfuerunt, aut præfuerunt, si eas uideant celebrari scriptis, & uersari in ore doctissimorum hominum, & magnorum Regum? Qua spe putatis erigi iuuenes? ut dignum maioribus suis aliquid posteris relinquant, ubi sperent facta, dicta excipi à scriptoribus publicis, & consecrari memoriæ hominum sempiternæ? Hæc spes si destituat, neq; præstans miles, neq; fortis ciuis, neq; bonus imperator, neq; præclara Respublica esse potest. An aliud, obsecro, causæ fuit, ut pro patria uitam profuderint sæpe fortissimi uiri? Clamabat M. Attilius Regulus cùm uigilijs, fame, & cruciatibus necare-

tur,

tur, se in supplicijs illis beatiorem esse Thorio potanti in rosa: clamabat Epaminundas, cum Lacedæmonios apud Mantineam uicisset, simulq; ipse se graui uulnere animam efflare sentiret, Clypeus'ne saluus est? saluus est. Euelle spiculum, ut eo euulso felix, beatusq;, ut ipse aiebat, moreretur. Hinc præclaræ, & admirabiles fuerunt sæpe mortes imperatoriæ, nempe igniculo hoc desiderij, ut essent aliqui, qui ab eis res gestas memoriæ proderent: quamobrem magno in honore apud Græcos, summo apud Latinos historia semper fuit: quòd ea excitari homines, atq; accendi uiderentur ad facinus præclarum aliquod obeundum. Eam ob rem L. Sylla, & C. Cæsar maximi Imperatores non sunt ueriti ipsi commentarios scribere de rebus à se gestis: ex quibus eloquentes homines, qui historiam scribere uellent, haberent paratam unde sumerent: & simul, ut desiderio historiæ incenderentur militum animi. Quanti enim illud erat, laudari ab Imperatore militem lectissimis uerbis? celebrari scriptis ab Imperatore? Quem ea gloria non allexisset? qui tam iners, atq; ignauus esse potuisset miles, qui ubi resciisset, re fortiter gesta, tantam gloriam se assequi posse, qui non uitam libenter profunderet pro Imperatore suo? Quamobrem desino ego iam mirari, quid sit, quod cum magnis sæpe copijs Reges, & Cæsares nostris temporibus confligere

consuerint, non illæ sequantur pugnæ, non cædes ingentes, quales olim, cum, ut poëta inquit, HAEREBAT PEDE PES, DENSVSQVE VIRO VIR. *Desino iam mirari, cur ciues sæpe multi priuatæ rei fuerint studiosißimi, publicæ perdiu pauci: Laus enim, & gloria, quæ est quasi merces bene gestæ Reipublicæ, cuius fructus ex historia erat uberrimus, nulla patrum nostrorum memoria fuit: Eloquentia, quæ quid actum esset illustrare poterat, multis iam seculis iacuit in situ, et squalore. Quamobrē satis sibi fore putabāt homines illi, si quem uitæ cursum natura dederat, siue laudis, aut ignominiæ cura otiosè traduxissent. Qua cogitatione nihil est perniciosius, nihil quod imminuat magis maiestatem Reip. Huic malo unum illud remedium est, si eloquentiæ suus honos restituatur, unde aptißime historia scribi poßit, lingua non aliqua inopi, atq; angusta, quæ intra Italiæ regiones se contineat: sed quæ Diues, atq; augusta, apud exteras nationes uersetur in magnorum uirorum conspectu, à quibus perpendantur dicta, & facta præclarorum ciuium: quorum fortunæ, ita me Dij ament, ut miseret: quid est enim, quòd si quà ab antiquis illis dicta fuerunt, scripta sunt illico, quæ Græco uocabulo Apomnimoneumata, Latino Memoratu digna appellarentur? à nostris cum lepidißimè, & ingeniosè nonnulla dicantur, parum hoc est,*

cum

cum fortißimè dico à nostris quotidie multa gerantur, uel silentio prætereuntur, uel intra patriæ fines consenescũt. Quæ res uos magis, quàm cæteros, commouere debet uiri Lucẽses, quòd res uestræ maximè dignæ sint scriptione, & memorabiles: quæ è libris, & annalibus quibusdam, ut audio, rudibus, & obscuris erui, atq; in lucẽ proferri desiderant. Quas ut antiquas prætеream, sunt enim magnæ, & ingẽtes: an labores, quos proximis annis sustinuistis in tuẽda, & firmanda Rep. non commemorabo? Hos ut præteream: num quæ audio? quæ uersantur ob os, atq; oculos, et uideo quotidie: possum præterire? quæ nox fuit? qua ego surrexerim ad lucubrationem, qua non audierim ex arce proclamare custodẽ? uigilijs præfectos respondere? excurrere oppidanos per pomœrium? qui dies fuit, quo nõ uiderim dare uos operam Reip. & cõsilio prouidere, nequid desit ciuitati? Habet Curia præsidium fortißimorum militum, habent propugnacula stationes, habent iudicia iurisperitos ornatißimos, & integerrimos uiros: quid hic cõspectus lectißimorum hominum, qui ad gubernacula Reip. sedent? non'ne grauitatem? non'ne sapientiam? non'ne maiestatẽ fronte, & uultu, qui est animi index præ se ferunt? quid isto splẽdore populi signifer? quid Tribuni plebis fortißimi uiri? quid cæteri magistratus? quo studio, quo ardore, qua pietate adsunt ad

bene gerendam Remp. quid populus uniuersus Lucensis tanta multitudine confluxit in Curiam? est, est hæc Romæ ueteris diuina illa effigies. Habet angustos fines Lucensis Respub. habuit angustißimos aliquando Romana. Quòd si ciuitas non sunt, ut uulgus hominum existimat, mœnia, sed ciues ipsi: non est angusta ciuitas uestra, uiri Lucenses: nulla Europæ urbs est nobilis, ac potens, in qua magno numero ciues uestri non habeant magnas familias, & ampla negotia. Itaq; non in regionibus Italiæ solum, sed in Gallijs, Hispanijs, Germania multæ uobis coloniæ sunt à ciuibus uestris deductæ. Quòd si non quod terræ corpore occupamus, atq; obtegimus, paruum enim id est, sed quod animo poßidemus uerè poßeßio est, magnam is uobis facit iniuriam, qui ista robora, istos egregios animos angustis finibus circumscribit. Sed ne ego eò ingrediar, unde difficilem habitura esset exitum oratio, aßignati enim temporis curriculum elabitur: digna sunt omnia quæ à maioribus, quæ à uobis gesta sunt, & geruntur, scriptis illustrari: dignus est hic populi conspectus celebrari laudibus amplißimis, dignus est populi signifer pro charitate in patriam, digni sunt Tribuni pro fortitudine sua, digni qui magistratibus præsunt pro æquitate, & sapientia tabulis, statuis, & omni genere ornamentorum. Quamobrem

nisi

nisi nos consuletis, excitabo ego iuuenes uestros, qui liberalibus artibus se dediderunt, commonebo sedulò, orabo, obsecrabo, ne patiantur conseruatores libertatis, & otij publici, silentio præteriri: etsi aliquando in hanc curam uobis est incumbendum, uiri Lucenses, ne qui rebus omnibus Rempub. pulcherrimè exornastis, hac una defuisse uideamini: quam rem si à iuuenibus, si à uobis ipsis negligi intellexero, pro uestris summis in me beneficijs, si uestra uoluntas feret, breuißimo hoc dicendi spatio, quod mihi bis in anno aßignastis, non unis, sed pluribus orationibus prosequar. Quæ si ad gloriam uestram celebrandam non erunt satis, quod certè scio, qui meas uires probè norim, & ingentem cumulum laudum uestrarum, erunt nihilo secius illæ erga uos, et Rempub. uestram ueluti testes animi, amoris, & obseruantiæ meæ.

AONII PALEARII VERVLANI ORATIO VI.

DE CONCORDIA CIVIVM AD SENATVM POPVLVMQVE LVCENSEM.

QVOD ego ſemper optabam uiri Lucenſes, uerſari aliquando in ciuitate, in qua ſanctum libertatis nomen, neque uanum, neque falſum eſſet, id Deorum immortalium munere, & liberalitate ueſtra uideor aſſecutus. Nam etſi ex diſciplinis liberalibus, & ſapientum præceptis didiceram, tantum cuique libertatis eſſe, quantum quiſque ſe à uitijs uindicaſſet: tamen quòd non in ſolitudine uita, ſed in actione, & uſu quotidiano poſita eſt, ad Reip. ſtatum maximè hoc nomen ſpectare intelligebam. Neque enim elucere poteſt animi continentia, ubi nulla ſit aduerſaria conſtituta cupiditas: neque iuſtitia, ubi nihil ſit, quod poſſit occupari. Quamobrem quæ à ſummis philoſophis diuinitus ſcripta ſunt, in quibus percipiendis omne meum ſtudium à pueritia fuit, nunquam à me intelligi potuiſſe confiteor, niſi mihi Reſpub. Lucenſis occurriſſet, in qua

una sunt omnia quæ sapientißimi uiri undiq; collegerunt: Quare si postea quàm in hanc urbem ueluti in Deorum concilium sum admissus, & fructu iucundißimæ consuetudinis uestræ, & uos ipsos contemplando, tantum sum consecutus, ut de Rep. ausus sim dicere. Concedite mihi quæso, quoniã humanitate uestra cætera concessistis, ut uirtutes, quæ in Rep. uestra sunt coniunctißimæ diuidam, & singulas temporibus ijs, quæ mihi ad dicendum aßignastis singulis orationibus prosequar: erit id puto uobis iucundius, & mihi facilius, atq; expeditius ad celebrandam gloriam ciuitatis, quæ una copiosè mihi, non uereor dicere, suppeditabit exempla earum rerũ omnium, quæ à doctißimis uiris celebrantur: quòd si mihi liceret nominatim proferre ciues uestros, continentiæ, fidei, iustitiæ, & cæterarum uirtutum ciuilium obseruantißimos, ô qui mihi campus esset, in quo excurrere & exultare possem, & cum antiquis Græcis, & cum Latinis multa conferre. Nunc quoniam quasi instituto prohibeor aliquid proloqui, quod ad priuatam laudem conuerti poßit, uos oro, atq; obsecro, quæ à me dicuntur, ne sic dici putetis, quasi in Republica aliqua Platonis efficta, in qua potius, quales ille ciues desideraret, quàm quos haberet ostendit. Ego id in primis lætor, quòd dẽ rebus ciuilibus apud eos mihi est dicendum, quorum cum uariæ sint facultates, & artes, omnibus

tamen optima mens, unum, atq; idem est studium Reipublicæ benegerendæ: quæ cum à uobis placidè tantum ac tranquillè administretur, quantum non una aliqua domus à Germanis fratribus, de ciuium concordia mihi dicendum proposui, qua ciuitatem Lucensem non modò nouis ædificijs, & mœnibus, sed populo, opulentia, & nominis gloria quotidie uideo fieri auctiorem. Libertatis publicæ procreatrix, & quasi parens concordia semper fuit: Nam siue primus illis temporibus, cùm in syluis homines dispersi uagabantur, siue constitutis iam oppidis, nata est ulla Respublica, necesse est eam uel ab uno, uel à pluribus fuisse profectam: si tantam rem unus potuit præstare, qui uir existimandus? qui non præceptis alienis, sed suis ipse primus sapiens per se iustitiam, & fortitudinem coleret, sibi constans, concors, ut secum consentiens, ut nihil mirum uideri debeat, si quis cum se tam præclarè temperaret, ita sit meritus, ut uni infinita hominum multitudo obtemperaret. Quòd si à pluribus id boni allatum est, qui ab aliquo metuerent, à quo iniuria inferretur, eos concordes, & sapientes omnino fuisse, & semina quædam sapientiæ iecisse ad concordiam ciuium est credendum. Nam si autoribus Reipublicæ prius de legibus, quàm de mœnibus fuit cogitandum, quî rogari leges potuerunt sine ciuium consensu? populariq;

appro

approbatione? quam ex ijsdem fontibus emanasse necesse est, è quibus legum latores hauserunt: qui enim tam multi libenter æquitatis iugum subijssent, nisi rationis lux præpotens ab eorum animis inscitiæ, & cupiditatis tenebras abegisset, ut prius liberi essent, quàm iurassent in leges: ijs principijs natæ Respublicæ sempiternæ essent, nisi cum temporibus, mores, & ingenia hominum mutarentur. Etenim si tempestatum uicißitudines, & cœli conuersiones tantam uarietatem afferunt, ut orbis, qui eadem semper, & æterna mente regitur non idem uideatur in hyeme, qui fuit, in uere, quantam rerum fieri commutationem putatis decedentibus è uita illis, atq; his accedentibus ad Reipublicæ temperationem? quid uerò est alıud commutatio, quàm dißidij principium, & origo? quod malum quoniam euitari non potest, semper prudentißimorum ciuium fuit, euellere initia ciuilium dissensionum, spargere semina concordiæ. Menenius ille Agrippa cùm plebs Romana à patribus secessisset in Auentinum, conquestus apposita fabella membra in corpus conspirasse, ostendit in una concordia positam fortunam ciuitatis. L. Valerius, et M. Horatius cùm ex Auentino in Sacrum montem esset concursum, Decemuiros causam discordiæ imperium deponere iusserunt, & plebem animos rerum nouarum studiosos. Ardebant Athenæ odijs, & inuidia, eorum ma-

ximè cauſa, qui æs alienum conflarant, ſapientißimus Solon fuiſſe dicitur, qui auream æquabilitatem ad controuerſias ſedandas putauerit adhibendam. Ariſtides, cui Iuſto cognomen fuit, ſæpe hãc in patria peſtem gliſcentem compreſsit. Lacedæmonij ueluti ſementem diſcordiæ aurum è ciuitate expulerunt, & nequid lex agraria perturbationis poſſet afferre, ſic eorum agros diuidi paßi ſunt, ut cùm Lycurgus per regionem iter faceret, & riſiſſe, & dixiſſe feratur, fratres uideri Lacedæmonios, qui ex æquo ſcripti hæredes tum primum paternum agellum uiritim diuiſiſſent. Huiuſcemodi homines ubi in Republica non fuerunt, urbem qui poſſent colere, quàm repente altis defixa radicibus infelix diſcordia omnia occupauit, enecauit, diſperdidit. Quid Græcas Reſpublicas, quæ pluribus ſapientibus, quàm ſyderibus cœlum, fuerunt exornatæ, quid euertit? niſi diſcordia ciuilis. Quid libertatem, & ornamentum illud humani generis Imperium populi Romani quid deleuit? niſi hæc eadem: ubi coniuncta cum temeraria animi dominatrice cupiditate, eos qui armis uincebant, cum maximè ſe putarent uincere in turpißimam redigebat ſeruitutem: qui ſi quantum armis, tantum ſapientia ualuiſſent, non conieciſſent liberos, poſteroſq́; eorum in calamitates, in quarum cogitationem illi quidem nunquam inciderunt. Mitto amißionem prouinciarum, regnorum, ditionis, quæ ad orientem,

orientem, et occidentē solem spectabat: mitto amissionem libertatis: urbs illa Roma hospitium omnium gentium conciliatrix populorū, lux orbis terrarum, sæpe capta, direpta, incensa multis diebus caruit habitatore. Quàm uellem illis ipsis temporibus ab inferis rediisses C. Cæsar, rediisses Cn. Pompei: quibus uos oculis uidissetis spectaculū occidētis patriæ? quo animo tulissetis casum ciuium uestrorum? ubi inter cædes exaudiendæ fuissent uoces exprobrantiū hostiū barbaræ, mulierū, puerorumq; ploratus, sonitus flammarum, fragores ruentiū tectorum. Illo ipso die quo ciuilis discordiæ semina sparsa inter uos, illo ipso die iacta sunt fundamenta omnium malorum. Sed quoniā antiquæ res, uel quòd eas sæpe audiuerimus, uel quòd additum à scriptoribus dubitemus minus afficiunt, putabit quispiā ex nostris temporibus aliquid petendum. Vtinam uiri Lucenses non eam mihi copiam suppeditarēt prouinciæ Christianæ, nam quòd Asia, & Africa intestinis odiis sic in potestate sunt crudelissimorum hostium nominis nostri, ut in tam magnis regionibus in quo ponamus pedē non habeamus, minus quærerer, nisi ex Græcis urbibus, quæ fidelissima, & munitissima erat Rhodos, arx, propugnaculum, præsidium Christianæ Reipublicæ, unde mare tueri impedire cursum, cohibere hostium classem poteramus, superioribus annis turpiter amissa

fuisset,

fuisset, cùm interea nostri Reges magnis exercitibus inter se cõtenderent. Pannonia, in quam & natura Loci, & incolarũ uirtute nullus erat aditus hostibus, discordia tandẽ patefacta est legionibus inimicis. Arsit toto hoc anno Germania bello tetro, et periculoso, & ex dissensionibus ciuilibus quæ armis Romanis debellari non potuit, suis ipsa uiribus ruit. Sed ne ego longinqua prosequar, cùm latißimũ, atq; amplißimũ Italia una omnibus scriptoribus det argumentum, Gallia Cisalpina, quam altißimis montibus natura muniuerat, in Regum clientelas diuisa, quasi Iani templum semper apertum uocat ad arma barbaras nationes, quæ sæpe ad Brutios usq; excurrentes, uastatis agris, uicis incensis, quæ castella non expugnarũt? quas urbes nõ diripuerunt? Atq; ut cætera taceã, redeo in Hetruriam, & ad unos uicinos Senenses, qui uobis charißimi sunt, quibus miseri homines in laboribus per hosce annos nõ sunt uersati? nihil unquã eorum ciuitati defuit, nisi concordia ciuilis: urbs situ, natura, & ædificiorum descriptione, & ingenijs nobilis, inter amœnos colles cõclusa, fertilis, & copiosa omnium rerum, proximo anno non modò peregrinis, sed ciuibus ipsis uix fuit hospitalis. Vos uidistis in hanc urbẽ relegatos quo patriæ desiderio tenerẽtur: ego nobilißimos homines turmatim cum liberis, & uxoribus uidi exeuntes in alienũ solum,

lum,

lum, oculis lacrymantibus querentes discordiã ciuitatis. Nolite quærere, quamuis omnes à finitimis humanissimè excepti sunt, quantũ sæpe acceperint incommodorum. Quæ omnia ea causa à me dicuntur, uiri Lucenses, ut confirmetis uos, & fruamini isto uestro excellenti bono. Non est uulgaris res otiũ, & tranquillitas publica: munus est Deorum immortalium, qui soli largiri possunt quod optimũ est ut uelimus, & ut assequamur. Quid enim hoc est? urbem quæ magna ex parte è mercatoribus quidẽ honestissimis constat, usq; adeo auidam esse bonarum literarum, colere Philosophos, obseruãre iurisperitos, instituere ueluti officinas liberalium artiũ. Laudata est à quibusdam Respublica Lacedæmoniorũ, quæ latè quondã imperasse dicitur: quòd has artes ueluti inanes, & inutiles exclusisset è ciuitate, in qua nõ uerbis, sed armis imperiũ esset propagandum. Quanto uiri Lucẽses sapientius, qui cùm uiderent cupiditate hominũ Græcas Respublicas, & libertatem Romanam concidisse, iudicarunt optimum fore, si liberales artes honestissimè essent in ciuitate, quibus instituti, & exculti ciuiũ animi regionibus temperantiæ, et iustitiæ cõtinerentur. Eam ob rem, etsi magnus usus, & infinita commoda uobis sunt ex mercatura, primas tamẽ ijs omnes defertis, qui uel sanctissimarum legum, uel philosophiæ studijs se dediderunt. Quæ de

Lacedæ

Lacedæmonijs dicuntur, mihi quidem non satis est compertũ, an odio quodam in Athenienses, qui in illis artibus excellebant, adducti fecerint: uel potius, quod suspicor, ut eã philosophiæ partem, quæ de natura difficillima est, & sæpe falsa, excluderent: at eam quæ de moribus, non uoculis, & concertationibus. sed totis animis complecterentur. Ego quidẽ, ut quod sentio dicam, cùm à Lacedæmoniorũ ducibus res gestas lego, nihil aliud uidere uideor, quàm fortes uiros parentes præceptis, institutisq; philosophorum: eorũ dicta, & facta omnia uno ex Ludo sunt continentiæ, & fortitudinis. Nulla gens, nulla ciuitas unquam laudem habuit, quæ philosophiam ducem non sit secuta. Res bellica, quæ longißimè abesse ab hac facultate uidetur, sine huiusce studijs stare nõ potest: quam ob rem de ordine, de fortitudine, de cõtinẽtia militũ, de Imperatoris officio, & deniq; de militari disciplina multi scripserunt. Est enim ad conseruationem omnium rerum necesse adhiberi moderationem: quæ si tollatur, omnia corruãt necesse est. Hæc moderatio quæ esset, quibus'ue ex partibus cõstaret, qui primi obseruarunt sapientes homines à nostris, à Græcis Philosophi dicti sunt, etsi quidã Deorũ potius quàm hominũ putant fuisse donum & inuẽtũ eius disciplinæ, quæ cupiditates frenaret, quod fas, ius, & æquum esset ostenderet, & uocaret nõ modo ad corporis

poris

poris, sed ad animi libertatem, legibus parendum doceret, raperet ad patriæ charitatem, & sensum communem bonorum: his radicibus uiri Lucenses sistet, labefactari nullo modo potest concordia ciuilis: nam lucrum, & quæstus, aut aliud commodum huiusmodi, parit aliquando concordiam, sed non potest diu conseruare: quod conciliauit Cæsarem Pompeio, Antonium Augusto tale aliquid fuit, sed id quandiu? ubi commodum fit incommodũ concordiæ iura dissoluuntur: ea re maiores uestri sapientißimi uiri omnium artium peritißimi quæ incommodi nihil possent afferre leges statuerunt æquißimas, & mores sanctißimos ciuitatis, quibus à Philosophia acceptis ueluti uinculis astricti omnes concordiam aleretis, ne ea uoce abuteremini, quam male acceptam à doctißimis quibusdam uiris non possum non mirari: libertatis proprium est sic uiuere ut uelis, eam si sic illi interpretentur ut solent, quæ ista uox est? quæ pestis? quæ pernicies? quod exitium ueræ libertatis? quanto grauius, & sapientius Decemuir Reipublicæ Lucensis peregrino audaci, & temerario, qui ad sensum, & uoluntatem esse uiuendum iactabat in libera ciuitate, respondit, si in libera ciuitate es, liber esto, modo sic uiuas ut debes. Nam cum diuersæ sint hominum naturæ, & uoluntates, non dici potest, quæ dißidia, quæ damna, quæ mala sint, ubi cuiuis quoduis licet: uix

credide

crediderim in Syluis cum more ferarum uitam sibi homines propagabant istam uocem istis interpretibus ferri potuisse: nam cum in bene instituta Republica eæ leges sint, quæ boni cuiusquam animum non possunt offendere, malis quidem præciditur. licentia uiuendi, latores legum uoluerunt omnes esse bonos, neminem nisi sapientem esse liberum: & profectò quantum in ipsis fuit exulat improbitas pulsa legibus, ac fugata: diuersa, & contraria studia dissident inter se, nec possunt cohærere, an sunt ulla magis pugnantia quàm bonum, & malum! diuersæ cupiditates sunt in homine: eas conuincit ratio, quæ in corpus habet imperium, & dominatum: philosophus sapientum præceptis se temperat, & cohibet, bonus ciuis iisdem seminibus natas leges accepit, has amplectitur ut cum cæteris ciuibus consentiat: ex iis delecti uiri ad gubernacula Reipublicæ discrepare non possunt, aut dissidere inter se, quòd in ipsis est ueluti sensus bonorum omnium, quæ concordia appellatur. Variæ sunt facultates, & artes ciuium, diuersa ergo studia: nihil refert: idem ager non unius generis multas habet arbores fructuosas, quas terrestris humor nutrit: non'ne corporis multa, ac distincta sunt membra? quæ idem potus, & cibus alit, sic in ciuitate uariis artibus, non iisdem studiis prædita sunt ingenia ciuium, quæ unus tamen, atque idem patriæ amor educat, atq; educit, quam ob rem

ciuibus

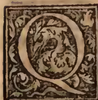
ciuibus omnibus ueluti commune bonum proposita est una Resp. in quam omnium ora, oculi, & mentes conuertantur: cuius uis, & autoritas quoniam omnis est ex consilio publico C. Cassius prudentissimus censor, & patriæ amantissimus concordiæ signum in Curia posuit, Curiam ipsam concordiæ dedicauit, ut omnes sententiam dicturi admonerentur, simultates, inimicitias, iniurias, dissentiones, in Curia non habere locum, sed ante fores, & sacrata limina deponendas: ut aduentu Senatorum concordia sanctè, atq; augustè culta apertis Curiæ foribus emittat securitatem, tranquillitatem, otium, ex quibus annona, opulẽtia, ubertas, sunt in tectis, atq; agris: unde publica hilaritas, pax rebus, læta coniugia, procreationes liberorum, mercaturæ amplæ, & copiosæ, studia literarũ inflammata, atq; ardentia. Quæ bona tãta, & tam præclara, quoniam neq; in obscuro esse, neq; silentio præteriri possunt, non modò finitimos, sed eos qui longißimè absunt, trahunt in admirationem sui. Hinc peregrinorum conuentus, & frequentia: multi cũ liberis, uxoribus, fortunis ad habitandum, multi ad recreandum se conferunt in liberam, & tranquillam ciuitatem. Quotus quisq; est, qui porta hac iter faciat, qua pulcherrima mœnia cum propugnaculis & aggere exædificantur, qui uos non fortunatos appellet? qui suspirium altè petens non optet non modò mœnibus, sed legibus, & animis ue-

ſtris ſtare patriam ſuam? Quot putatis, ubi in urbem hoſpites diuerterunt, conſpicientes plenum ciuibus forum, plenas rerum omnium officinas, plenam concordiæ ciuitatem lacrymas tenere non potuiſſe? non inuidia, aut odio in uos: ſed quòd doleant hanc ſapientiam ciuium non eſſe in reliquis Italiæ urbibus, & regionibus. Atq; ego, ut ex meo ſenſu cæteros iudicē, quoties in plateam & forum animi cauſa deſcendo, deſcendo autem ferè quotidie, mea ſumma cum uoluptate contemplor ex hac concordia fortunas ueſtras, & licet cũ hominibus optimis, & honeſtiſſimis ciuibus, & mihi amiciſſimis, ſermonem, (ut fit) de uarijs rebus habeam, conuertor tamen nonnunquam ad cogitationem, & totus interea pendeo, atq; hæreo in ijs uirtutibus, quas iam à natura uideo in uobis eſſe, ex quibus indies cuiuis ſuppetere poſſunt ampliſſima argumenta ad ſcribendum, & dicendum: ita ut earum rerum omnium, quæ à ſapientiſſimis uiris celebrantur, exempla ex hac ciuitate colligi poſſint: quæ quoniam optimis principijs orta, alta, & perfecta ſtudijs, ſic tradita ſunt ad poſteros, ſic coluntur à uobis, ut tanquam in unam aliquam arborem omnia bona inſita uideantur in ciuitatem. Ex ijs ego, quod ratum, firmumq; ſit uiri Lucenſes, certiſſimis ſignis auguror perpetuam fore libertatem, tranquillitatem, lucem Reipublicæ ueſtræ.

AON

AONII PALEARII VERVLANI ORATIO VII.

DE PRVDENTIA, AD PATRES CONSCRIPTOS REIP. LVCENSIS.

VOD bonum, faustum, felix, fortunatumq; sit mihi, Senatui, Populoq; Lucensi, cupio Patres conscripti instituto potius meo, quàm more eorum, qui ante me in hunc locum ad dicendum uenerunt, ex domestica, & umbratili ludorum exercitatione in Curiam, & conspectum uestrũ iucundissimum educere eam philosophiæ partẽ, quæ ad mores, & uitam spectat: donum, & inuentum Deorum. Nam cùm superiore anno recepissem aliquando me de uirtutibus, quæ in Rep. uestra sunt coniunctissimæ, dicturum: satis mihi uisus sum cognouisse sensum animorum uestrorum. Humanissimè enim mihi uos adfuistis, & populus Lucensis ea frequentia cõuenit, quanta antea nunquam: neq; post illud tempus amici mei, ornatissimi, uiri destiterunt hortari, orare, monere, ne putarem mihi esse integrum diuertere in aliud genus ora-

tionis. Videbant illi magnam propositam difficultatem quòd rem suscepissem ab oratoria imitatione remotam: pertractatam quidem ab antiquis, sed alio quodam dicendi genere. Quòd siquis fortè obijciat, in magna Græcorum, & Latinorum hominum copia uix unum, aut alterũ fuisse, qui in conuentibus publicis eam attigerit: quid dicam? Negem'ne illos summa fuisse eruditione, & eloquentia, qui diligenter, qui ornatè, qui diuinitus tã multa scripserunt? Negem hanc facultatem grauem, aptißimam naturæ, necessariam communitati, & societati hominum, meritam aliquando in ciuilem lucem proferri? Dicam ab optimis uiris aliquid prætermissum, qui otium, & negotium, & uitæ commoda ad nostrã utilitatem contulerunt? quorum doctrinam non admirari improbi est, ingrati benignitatem negligere, inhumani diligentiã ignorare. Nihil mihi tanti sit P. C. *quod pietatem meam, qua illos à pueritia colui, & obseruaui imminuat, aut immutet: nihil tanti sit, quo de illorum laude detraham, quos qui imitantur uni mihi sunt laudatißimi. Quid ergo est? Difficile est dicere, quàm in Rep. fuerint occupati, quàm defensionũ laboribus impediti, quàm illorum uaga semper, & uolubilis fortuna fuerit. Quòd nisi in perturbatione omnium rerum non exigua pars temporis obijcienda fuisset uel fortunæ fluctibus, uel periculis amicorum, haberemus illorũ orationes graues,*

ues,de ijs ipsis rebus, quæ præceptis quibusdam continentur. Quod uerò ex Græcis aliqui sunt, quibus plus otij omnino fuit, qui commonendo, & laudando ad amicos, & Reges luculenter scripserunt, id mihi satis est P. C. quis impediat quo minus ego hoc exēplo agam apud uos, non dico Reges, sed fortißimos, & sapientißimos uiros, custodes legum, & conseruatores libertatis? An concursu hoc doctißimorum hominum, qui uel in philosophiæ studijs, uel scientia iuris ciuilis summa cum laude uersantur, uerear de uirtutibus agere, quibus bene animatus populus Lucensis ex omnibus regionibus urbis confluit in Curiam. Qua in re P. C. illud uidere uideor, quod celebrarunt ueteres sapientes. Omnes homines moueri desiderio percipiendi, & cognoscendi. Nulla est ars, nullum studium, nulla disciplina, cui non sit propositū aliquod optabile ac bonum. Est enim in homine innata, insitaq; uis continua, ac perennis, quæ excitat ac iubet semper cogitare, quid sit faciendū, quo sit felicißimus, quod quoniam assequi non potest, nisi sine tristitia sit, & affluat omnibus rebus, mirum profectò est, quàm diuersi & uarij fines excogitati fuerint, ad quos omnia referrentur. Facta hinc erat uia ad libidinē, ad auaritiam, ad ambitionem: nisi ratio ipsa reclamasset, nō uoluptatem, non diuitias, non honores esse uerum & summum bonum. Nam si quod homines beat, id non potest esse commu-

 ne cum

ue cum belluis: exclusa certè est uoluptas, in quã procliues feruntur, qui à belluis nihil differunt, nisi forma & effigie. Opes uerò sæpe turpissimo quæstu comparatæ retinẽtur ut, pernicioso satellite: quæ si honestissime partæ sint, pendent tamen à fortuna, sicuti & honores, facileq; auferri possunt: & in ijs sunt interdũ, qui longissimè absunt à beata uita. Neq; uerò hic ego uos in immensam illam rerum omnium perceptionem reiecerim, quæ sapiẽtia à nostris dicitur, uestigandam omnibus scientijs: quæ si in hominibus unquã fuit, non sat scio. Sed hoc ipsum bonũ quæro, quod in uobis est, uiri Lucenses: de quo cùm mihi dicendum statuissem, putabam ego me de laudibus uestris esse dictururũ. Est enim non aliquod unum, aut simplex quod quæritur, sed concretũ, & coactum ex multis uirtutibus: quod facilè ostenderem, si sine inuidia mihi liceret nominatim proferre ciues uestros. In quibusdã ego prudẽtiam singularem, in alijs iustitiam, fortitudinem in multis, modestiam in omnibus esse uideo. Eas iam uniuersas animo colligite uos, ac putate esse in aliquo qui omnibus bonis abũdet, omnibus his uirtutibus excellat, quæ in omni actione eluceant. Qualis, quantus, qui uir, uel qui potius Deus erit existimandus, in quo uno beato, ac felici tot tantaq; cohæreãt bona. Quod etsi difficile factu est, immò uerò omniũ difficillimum: tamen ita conari, & eniti debemus, tanquã nobis singulis propositum

situm sit, quod facilè assequamur. Sicuti enim sagittarijs non frustra proponitur quod petant, & uix est, qui totum diē iaculans aliquando non collineet: ita nobis P.C. *non hoc temerè propositū est à natura, ad quod nos tam honestè inuitat, atq; accendit. Sunt nimirum semina quædam in nobis uirtutū, ueluti è diuinis mentibus accepta, quæ passim sparsa, si colantur diligenter, homines iam non homines, sed propè Dij sunt immortales. Harum princeps, & regina Prudentia est: de qua, ut reliquas in aliud tempus differā, breuissimo hoc dicam spatio, quod mihi assignatum est ad dicendum. Eius ea lux, is splendor est, ut ille ipse, cuius nutu cœlū, terra, mariaq; reguntur optimus & maximus Deus nihil habeat, quo magis omnes trahat in admirationem sui: Quicquid hoc est, quod oculis uidemus magnum, atq; immensum, quàm multa cōtinet? quibus non solū uniuersis, sed singulis prouidet mens una rerum omniū moderatrix, & gubernatrix. Anni tempestas admonet: quid hoc est? uix superioribus diebus frigoris uim, & hyemem tectis ferre poteramus: terra inculta erat, atq; horrida, montes niue obducti, ualles pruina rigentes, nihil iam feris reliqui erat ad uictum. Nunc cœli spiritus iste iucūdior est: uirent agri, florent prata, frondescunt Syluæ, speciem quandam uidere uideor reuiuiscentis mundi. Sol moderatis caloribus alit segetes, mox uehementioribus educet fru-*

ges, firmabit fructus, qui temperatis postea mitescent. At ubi satis erit consultum uitæ animantium, & quasi annonæ copia facta, ad reparandas terræ effœtæ uires, quasi auus solicita incumbet prouidentia. Hinc obrigere terram gelu, & magnis frigoribus coget quiescere, ut ad cultus, & labores ferendos aptior sit, cùm primùm per anni tempus licebit. Age, iam uideamus exempla, & imagines Deorum immortalium prouidos, & prudentes homines, quorum consilio coacti populi, exædificatæ urbes, ius æquale constitutum, leges scriptæ, artes inuentæ sunt. Qua Prudentia opus fuit ut à ferinis moribus agrestes illi, quid agrestes? feræ ad humanitatem traducerentur? præsertim cùm assueti essent cupiditatibus parere, uiribus pugnare, rapto uiuere. Nondum oratione poterant commoueri, qui ratione uix uterentur, nemo commune norat bonum, delectabat inueterata consuetudo. Prudentiæ proprium fuit, uti opportunitate temporis idonei ad agendum: Prudentiæ fuit, ponere ante oculos quantum utilitatis haberet societas, quantum periculi solitudo. Sed ut è syluis, & agris ad urbes ueniamus, quæ quot sunt quis enumeret? Prætereo castella, & minora oppida, quibus terra exornatur, ueluti stellulis cœlũ: magnas, & præclaras urbes dico: earum usu quid utilius, ut ferarum truculẽtia, & uis hostiũ arceatur, & ut tutò simus, interq; nos, & eos

quos

quos metuimus murus intersit? Earum descriptione quid pulchrius? ex qua regiones, uiæ, plateæ, curia, forum, Basilicæ sunt, & priuata ædificia, quibus nihil commodius, ut & frigoris & maleuolorum uim repellamus, & improborum hominum, & caloris uitemus molestias. Est Senatus, sunt magistratus, sunt iudicia sacrosancta, sunt leges, sunt consuetudines, & præclara instituta ciuitatum. Quàm multæ sunt gentes, & nationes, quas una Prudentia moderatur, & regit, acuens hominum ingenia. Vnde agricultura, unde frugum & fructuum conseruatio, unde mercatura, nauigatio, emporia, nundinæ, ut rebus abundaremus; quæ si angustius prouenissent uteremur importatis. Est enim hæc uirtus, quæ maxime prospicit in posterum, quam ob rem aptissima semper habita est ad consulendum, quòd non ut ars, & scientia in rebus necessarijs, quæ in unum exitum spectant, uersatur: sed in ijs, quæ natura dubia sunt, obscura, & incerta. Etenim quæ aliter se habere nequeunt, in consultationem non ueniunt: quæ latent, & prehendi, & dimitti possunt, ea omnibus uestigijs Prudentia assequitur: quòd una acutissimè, & celerrimè uideat, una habeat rationem expetendarum, & fugiendarum rerum. Et propterea sicuti qui medicinæ artem tenet, experientia multa nouit, quibus infirmam ualetudinem curet, integram conseruet: ita uir prudens, rerum

comparatio a medico.

usum habet, quibus prospicit omni tempore quid sit agẽdum. Quis rem familiarem tuetur? quis leges scribit? quis iudicijs præest, & consilijs publicis, qui exercitatus non sit aptior ad hæc omnia gerenda? Multa dies affert, & plura quàm quis putat discimus quotidie: quo fit, ut maximè prudentes sint grandes natu, qui priuatis & publicis rebus interfuerunt. Nestor ille apud Homerum quàm multa commemorat, quàm multa docet, & monet confidenter! cuius similes decem si obtigerint, nõ dubitat Agamemnon facilè captum iri Troiam. Quid apud nostros Cato ille Censorius ignorat? quorum mirifica fuit rerum cognitio sanè longiore uita, cuius quoniam perbreue curriculum nobis natura circumscripsit, ab eorum uita, qui ante nos fuerunt, omnia petere deberemus. Quis non miretur quorundam indiligentiam, & stoliditatem? Dij immortales quæ socordia est? ut cùm tam multa homines nosse possint, tam paucis omnino sint contenti. Vix dici potest, quæ adiumenta afferat historia, quæ nunquam esset deponenda de manibus: quod cùm lectione percurrimus omnem antiquitatem, & quæ gesta sunt animo lustramus, rebus nõ modo interesse, sed præesse uidemur. Et ex euentis facile intelligimus, quid sapienter sit, quid stultè factum: quid consilio gestum, quid temere administratum: quibus dijudicationibus magna prudentiæ sit accessio. Ecquæ nobis

antiquissi

antiquißimi poëtæ scripta reliquerunt, ut in alienis personis expressam uitæ nostræ imaginem uideremus, essentq; ad intuendum multa, & aliqua posteris relinqueremus ad imitandum. Hoc consilio excusa numismata, fusæ fictæq; imagines, positæ statuæ, erecti colossi, benemeritis de Republica, ut essent illis sua ornamenta, & posteris spes gloriæ ex Prudentia, sine qua uiri boni esse non possunt. Sæpe quæritur in Senatu, quid sit agendum: sæpe aliquid utile uidetur, quod si fiat, oberit plurimum. Quis discernet? quis reclamabit? nisi uir accuratus, & prudens? Appius Claudius cùm Senatus, Populusque Romanus ad pacem cum Pyrrho inclinasset, & fœdus faciendum, quantum profuit captus oculis? quòd animum tanquam arcum intentum haberet, quo uerum longißimè attingeret? Quis primùm cognouit quæ domi gerebat, parum dico, quam spem regni animo concepisset Sp. Melius? an non Prudentia L. Minutij? Quis P. C. *turbulentißimis temporibus Reipublicæ uestræ, cùm turpißima erat facies ciuitatis, summa trepidatione bonorum, cùm formidolosus ille pugnantium concursus esset in curiam, quis uidit in quos labores, in quas calamitates necesse erat ciues incidere? quis ciuilibus malis occurrit primum? non'ne uirtus una Prudentiæ? qua freti diuini, & propè cœlestes homines Lucenses dignitatem Reipublicæ, maiestatem Senatui, tranquillitatem*

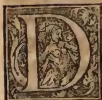
ciuibus

ciuibus reddiderunt. Qua freti præter leges, mores, et consuetudines, quas cum cæteris Hetruriæ populis habent communes, primi in Italia Lucenses homines maiorum instituta intermissa tẽporibus renouarunt, Primi cœperunt militem proprium alere; obligare militiæ sacramento, habere delectum ex agris, & municipijs rusticanis: conuentus agere, deligere qui noctu per pomœria excurrant, qui interdiu succedant portis, cùm interea ex peregrinis militibus Italicis, præsidium sit in curia, ita dispositis stationibus, ut semper aliqui sint in armis? Quid dicam de armamentarijs publicis ingenti impensa, sumptuq; comparatis? incredibili multitudine armorum, telorum, igniumq; missilium, machinarum bellicarum, tormentorumq; muralium? Quid dicam de pistrinis intra muros, de officinis exædificatis? quid de molitis cibarijs non in annum, sed in annos? an hæc P. C. *parua argumenta sunt Prudentiæ hominum Lucensium? quæ ea est, ut cùm de eius ui, & commodis esset agendum, & propterea ex philosophorum scriptis præcepta, ex antiquitate exempla colligerem, illud uobis uerè dicere possum, & sanctissimè iurare, semper mihi fuisse uisam, & uersatam ob os, atque oculos uestræ imaginem ciuitatis.*

ΛON

AONII PALEARII VERVLANI ORATIO VIII.

DE OPTIMIS STVDIIS DEFENSIS, AD SENATVM POPVLVMQVE LVCENSEM.

EOS *primùm quæso, uiri Lucenses, ut qui amor meus in uos omnes, et Rempublicam uestram semper fuit, si ueris, si iustis, si optimis de causis ortus est, is, nunc mihi conciliet animos, & sensus ciuium uestrorum. Deinde quod ad uos, existimationemq; uestram maximè pertinet, ut illi ipsi in quorum fide ciuitas est, eam mentem uobis dent, quæ optima sit, qua studijs liberalium artium ita consulatis, ut ea res uobis, liberisq; uestris, posterisq; eorũ bene, & feliciter eueniat. Quòd siquid præterea est optandum, illud quoq; deprecor, quod in uobis est sitũ, ut me bona cum uenia audiatis, neq; eorum sermone abducamini, qui me à uobis, liberisq; uestris abalienare cupiuerunt. De qua re siqui mirentur fuisse silentium, ijs, antequàm de optimis studijs dicam, exponam breuiter, cur in hunc diem distulerim expectatã ab omnibus defensionem.*

Nam

Nam mihi quidem nihil fuisset optatius, quàm illis ipsis diebus, quibus de studijs actum est in Senatu, mos, consuetudoq; uestra tulisset, ut qui à uobis præfecti sunt instituendæ iuuentuti adesse, & sententiam liberè dicere possent. Egissem ego profectò causam bonorum non maiore eloquentia, quàm egerunt disertissimi uiri ciues uestri, qui grauiter, qui ornatè, qui copiosè dixerunt, sed maiore dolore, qui spes, qui spiritus, qui desideria norim adolescentium uestrorum, qui labores, qui uigilias uiderim eorum quos iuris ciuilis scientiæ, & dialecticæ facultati præfecistis. Sed ego, uiri Lucenses, cùm superioribus annis publicis literis humanissimè à uobis fuissem accersitus, illud in primis mecum statueram, quantæcunque mihi contigissent in hac urbe offensiones, sic ferre, ut nullæ futuræ essent simultates, nulla intercessura odia cum ciuibus uestris. Cuius propositi memor, fateor me remissius, ne dicam ignauius, tulisse non iniuriam meam, sed oppugnationem bonarum literarum. Huc accedebant constitutiones superioris anni, quas si memoria deponere uoluissem, non poteram: etenim locus ipse admonebat, quòd uobis frequentibus hoc ipso in loco, cùm de Prudentia dixissem, receperam me de cæteris uirtutibus esse dicturum. Quod cùm primùm mihi otium dabitur, faciam omnino: neq; committam, ut eius obliuiscar, quod sentio omnibus esse gratissimum. Id si

nunc

nunc fecissem, offendissem bonorum animos, qui turpe putant me tandiu de optimis studijs tacere, quem de alijs rebus toties apud uos audiuerunt dicentẽ. Etenim si quæ in illustri ciuium conspectu habent defensores paratos, censentur, hoc potißimum die de bonis literis agendum fuit. Obsecro uos, quæ uestra est humanitas, ut hoc concursu doctißimorum hominũ, hac frequentia, conspectuq́; uestro iucundißimo, quantum hoc spatium patitur, quod mihi aßignatum est ad dicendum, mihi detis hanc ueniam, accommodatam huic tempori, ut patiamini me de optimis studijs dicere, & conqueri liberius, & meo quodam iure deplorare temporum acerbitatem, & fortunam eius, quem uos instituendæ, confirmandæque iuuentuti delectu, iudicioq́; uestro præfecistis. Quæ duæ sunt opiniones eorum, à quibus bonæ literæ oppugnantur, hæ sunt ambæ hodie à nobis ex animis hominũ euellendæ. Altera eorum est, qui uel nulla, uel exigua putant esse à literis adiumenta. Altera eorũ, qui nullo delectu uerborum, nulla diiudicatione numeri, ac styli censent literis incumbendum. Prima opinio, etsi locum ferè non habet, in quo poßit consistere, uix credibile tamen est, quàm non modò uulgi, sed magnorũ Regum, ac Principum animos occupauit. Secũda, etsi communi quodã indicio dãnatur, sustinetur tamen ab infinita multitudine studiosorũ. Enimuero magni sunt ardores cupiditatum,

uide Cic. Archia pro. pag. 397.

Hac.

ditatum, altæ stirpes stultitiæ. Omnia cum mortales uel ui occupare, uel pecunia possidere se posse putent, quis miretur eorum omnem in armis, & lucro spem esse positam? At antiqui Reges, quorum nomen sanctum, atq; augustum semper fuit, & erit, apud omnes gentes & nationes, constituti confirmandæ societatis humanæ causa, auctores fuerunt omnium commodorum. Qui quoniam gloriæ cupiditate incendebantur, & iuuandi desiderio ardebant, non cruore hominum aspersi, non belli crudelitate horribiles, & formidolosi, cum à cæde, & iniuria longissime abesse uellent, & memoriam nominis quàm maximè longam efficere, omnibus gentibus, & nationibus boni ac salutares liberalitate, & diligentia incredibiles utilitates attulerunt. Nam inuentoribus rerum cognitione dignarum magna præmia proponebant, quas cùm memoriæ proderent propagabant posteritati, in quibus & ipsi minimè rarò labores excipiebant, & ferebant pulcherrimè: quorum antiquissimi fuerunt, qui signorũ ortus et obitus, accessus & recessus syderum, coniunctiones, propinquitates, & interualla astrorum obseruarunt: & tanquam cum Dijs immortalibus continenter habitassent, hominibus ostenderunt sempiternos errantium stellarum cursus, & cœli motum contrarium: quæ sydera prospera essent humano generi, quæ aduersa, quæ Lunæ, quæ Solis uiæ, ex quibus

potissimum

Magn Reges

Astrologia

potißimum sunt anni uarietates, et tempestatum ui cißitudines. Quibus inuẽtis certas uiuẽdi regulas potuerunt constituere homines, quæ tempora essent sementis faciendæ, quæ colligendæ meßis, quæ seruandarum frugum, quæ cædendæ materiæ, quæ corporis curandi. Sine quibus rebus, et officijs, uita hominum stare non posset, tot, tantaq́; adiumẽta attulerunt nobis Reges Aegyptij, inuentores artium, et magistri scientiarũ. Quæ grata memoria? quæ magnitudo obseruãtiæ tot, tantisq́; beneficijs respõdeat? Quæ ubertas ingenij? quæ dicendi copia satis laudare optimos maximos Reges, quod diuinũ, & admirabile genus orationis eorũ labores complecti poßit? Nam eadem ratione qua cœlum, terrã quoq; dimensi sunt. Hinc illi ordines, hinc illæ descriptiones, hinc enarrationes illæ, qui montes, quæ flumina, qui lacus, quæ maria, qui portus ubiq; essent: quarũ rerũ obseruatione pulcherrimæ scientiæ natæ sunt: ut cùm cœli, ac terræ magnitudinẽ metirentur, oppidorũ situs, regionum, gentiumq́; naturam cognoscerent. Cùm uerò orbium illorum, qui diuinis animati mentibus circunferuntur, impulsus, cõcitationesq́; obseruassent, tantos motus silentio incitari non posse putarunt: sed cùm imparibus interuallis, et motibus distinguerentur, maius quiddam, quàm fortasse est, suspicati sunt uarijs reddi sonis. Qua cogitatione acuta & grauia tem-

perarunt: Quod cùm docti homines uocibus, & neruis an fieri posset experirētur, Musicen inuenere, et Numerandi artem: quarum altera tam necessaria est, quàm quæ maximè: altera iucundißima ad orationem accōmodata complet aures hominum, et incredibili uoluptate animos perfundit. Quæ scientiæ cum ad Græcos fuissent allatæ, nolite quærere quàm ab acuto ingenio hominibus studio, et diligentia sint excultæ. Veluti nouellæ arbores, sterili loco natæ, si in solum fœcundius transferantur, fructus ferunt uberiores: sic in Græcia liberales artes felicitate linguæ, quæ non modò aptè, sed ornatè, & distinctè loqui posset, factæ sunt fructuosæ. Quæ mirum in modum auctæ cùm quasi cognātione, & cōmuni quodam uinculo tenerētur coaluere in unū corpus Philosophiæ, quæ diuinarum, et humanarū rerum indagatrix, ueri inuētrix, magistra uitæ beare homines posset, & in concilium Deorum admittere. Illustrata est Græcia disciplinis: et ornata sapientibus, uelutí syderibus cœlum. Quos interea principes ciuitatū, quos Reges illa prouincia tulit, unius ope Philosophiæ? quæ ea moderatione Græcos homines temperauit, ut cæteri barbari dicerētur. Quam infamiā, & ignominiam, ut fugerēt Romani, omniū gentium, omnium populorū uictores, dum Resp. magis floruit, quotidie magis literarum studia coluerunt, & Huma-

manita

manitatis nomine appellarunt, quòd è fera, agrestiq; uita, ad humanũ cultum, ciuilemq; deducerent: sine quibus qui essent, monstra essent humana specie, et figura. Nam per Deos ecquid illud est? quòd bestiæ quædam institutione cicures fiunt, & à disciplina non abhorrent? Id si est, quod iudiciũ sit eorũ, quiqui sint, uel Reges, uel principes ciuitatũ, uel moderatores Reip. qui liberales artes, et disciplinas contẽnunt, si hæc ætas uereatur dicere omnes gentes, et nationes, omnis posteritas aliquando intelliget? Ergo feræ ad disciplinam adhærescent, & fient mitiores: rationis participes homines studia reijcient, quibus meliores fieri possunt? Quæret hic aliquis, Nũ sit omniũ Principum idem sensus? Non ita Dij irati sunt bonis artibus, ut nullos esse uelint, qui sustineant Remp. studiosorum: sunt tamen pauci quorum nomini nulla caliginem ætas offundet, nulla gloriã tempora minuent, nulla memoriã delebit obliuio. Sunt Resp. & liberæ ciuitates quæ alunt Philosophos, educant Oratores, Poëtis delectantur: at in his sæpe nõnihil incommodi est, quòd diuerso hominum genere cõstent, quare nõ una est semper Senatus sententia, non idẽ semper populi iudiciũ. Quis persuadeat multitudini imperitorũ disciplinas magnis præferendas esse pecunijs? Quis studiosioribus rei militaris: iustitiæ non esse, bello uexare finitimos, non licere imperiũ habere in exteras

nationes, quòd si iuri diuino credimus nefas est cōcupiscere. Verè mihi illud dicere uideor, Beatas esse Resp. quas docti, et sapientes homines regant: Beatas esse ciuitates, in quibus earum principes omne suum studium in doctrina, et sapientia collocent. Dij certè appellādi sunt, qui ciuibus, qui finitimis, qui externis prosunt uel inuētione, uel restitutione disciplinarū. Quæ gloria potest esse maior? quæ illustrior, quæ firmior sempiternis seculorū ætatibus? quàm amari ab omni hominum genere fama meritorum? Hæc quæ ex armis gloria est, odiosa est, periculosa est: & crudelitate prius, & sanguine imbuta, quàm honestata uictoria: multis exitio fuit, multis erit calamitosa. Quamobrem, uiri Lucenses, aut nulla Resp. futura unquam bona est, aut uestra est optima: quæ exiguis contenta finibus, nemini formidolosa, disciplinarum amātissima est. Dij faciāt, ut qua superioribus annis ire uia cœpit, ea pergat. Aditum ex s. c. liberalibus artibus patefecistis, Oratoriam, Dialecticam, et Iuris ciuilis facultatem mandastis illustrari interpretationibus Latinis. Qui dies fuit, quo non magni fuerint concursus adolescentium uestrorum? quibus illi animis incedebāt, quo desiderio flagrabant, qua spe ferebantur? Tantū'ne hominis unius apud liberos uestros oratio potuit de laudibus eloquentiæ? itáne tandem commouit? ut non modò sordes illas dictionis semi Lati

mi Latinæ abijcerent, sed ab earum autoribus capitali odio dißiderent. O probitatem mirificam, O suauißimos mores, O humanißima ingenia adolescentium, num diu uobiscum agendum fuit, ut ab inueterata quorundam opinione, et sententia discederetis? Nihil uos importunæ magistrorũ uoces, nihil conuitia propinquorum, nihil parentũ minæ deterruerũt, quin ad nos quotidie ueniretis? Multa mea causa sustinuistis ab ijs, à quibus minimè erat expectandũ. Incredibilis enim, uiri Lucenses cõiuratio fuit in bonas literas, eorum qui dicẽdi genus sequuntur sordidum, et uitiosum. Quod ab Imperij Romani inclinatione ortum ueluti indicium seruitutis, & calamitatis nostræ eo studio, ea diligentia propagatum est à barbaris hominibus, ut non modò Philosophiam & Ius ciuile fœdarit, sed studia ipsa Poëtarum, et Oratorum. Dies me deficiet si scriptorũ uolumina enumerare uelim respersa, quid dico respersa? immo uerò cumulata barbarie: in quibus quoniam nescio quæ cõmentationes cõtinẽtur, non dici potest, quàm ad ea se contulerit infinita multitudo hominum studiosorum: quibus nisi occurrissent, & reclamassent eloquẽtißimi, et sapientißimi uiri, sempiterna bonis literis nox fuisset offusa. Tantus fuit Romæ literatorum clamor, ut qui in Gallijs, & Germania essent expergiscerẽtur. Præclarè quidem à transalpinis na

tionibus barbaries reiecta, & expulsa est, at in Italia adhuc regnat, et ita regnat, ut non uillis, aut uicis se contineat, sed in claris urbibus, et Italiæ luce uersetur. Magna enim fuit, & est ubiq;, copia studiosorum, qui quæstum sibi proponunt: quem ut citò consequantur, aut cursim arripiunt, aut omnino prætereunt adiumenta, et ornamenta ad omnem uitam, ac omnes artes, ad omnia officia accommodata: quæ in adolescentia honestissima, in iuuentute optima, iucundissima in senectute, Dialecticen iuuant, Ius ciuile exornant, illustrant Philosophiam: cùm legimus, delectãt: cùm scribimus, sunt necessaria. Quibus uel nostra, uel aliena reddimus melius, explicamus, interpretamur. Qui uerò quæstui inhiant, ambitione quoq; titillantur, & ostentatione doctrinæ. Quare cùm scribunt, aut disserunt inopes, ac ieiuni Latinis uerbis non possunt, uulgaribus uti pudet. Necesse est tandem aliquid mõstri pariãt, quod nõ modò alunt, sed laudant, ut quasi bellissimum obtrudant ijs, qui nullo usu, nullo sunt ingenio. Placuit commẽtum desidiosis, ut syncera linguarũ castitate ueluti religione se exoluerẽt. Quid mirum si quibus libido pro labore, socordia esset pro diligentia, optimum factu esse cõtenderent si nullis legibus astringerentur? Ea licentia pro bene sonantibus uerbis horrida, pro usitatis noua, pro exquisitis uulgaria attulit. Nullus

script

scriptorũ delectus erat, nulla numeri, nulla styli ratio habebatur: suo regno pulsa aliquãdo eloquentia iacuit in situ, & squalore: ea caligo præstinxerat mentes hominũ, ut qui peius dicerent, melius loqui putarentur: qui obscurius, literatius quàm cæteri. Quæ pestis cùm latè esset grassata, ut reliquas Italiæ urbes, uestram quoq; inuaserat. Quare uos, quæ prudentia est hominum Lucẽsium, quæ cœlestis & diuina animi uirtus, nihil cunctãdum putastis, nihil supersedendum, nulla in re sumptui parcẽdum esse, quo bonis studijs florentem haberetis iuuẽtutẽ. Hoc ego credo fuisse iudicium S.P.Q. Lucensis cum superioribus annis studiorum tota ratione mutata S. C. illud factum est, quo ego uocatus consilio, hortatu, monitu ciuium uestrorum primus in hac urbe barbarorum claustra fregi, obsessos, circumuallatosq; adolescentes eduxi, & uelutì è teterrimo carcere liberaui, declamaui totos dies domi, in ludo, ante Curiam, utinam licuisset in Senatu. Putabam id uobis omnibus fore gratißimum, quo uno sensi non sine dolore bonorum, me in odia, et uoculas quorundam incurrisse. Nam cùm minimè expectarem, minimeq; munus interpretationis mihi prorogari peterem: sed ij qui non tam mei, quàm Iuris ciuilis, quàm Dialecticæ, quàm Oratoriæ facultatis rationem haberent, me inuito peterẽt, ipsi obtrectari bonis artibus audi-

uerunt, ego repulsam tuli. Quo tempore quòd frequentes Senatores uestri grauissimi, & amplissimi uiri summa contentione, incredibili studio, ardentissimis animis egerunt causam meam cum commendatione etiam instituti, uitæ morumq; meorum immortales ago gratias, agamq; dum uiuam. At ea res leuat fortasse, non sanat dolorem meum: Quos putatis per illos dies rumores de me apud finitimos uestros fuisse? quos apud eos qui longè absunt? quibus ego placere magnopere cupio, præsertim cum pro me restituendo uehementer laboratum sit in Senatu: quid feceram? quid commerueram? quid peccaram? liceat mihi pro pietate uestra conqueri liberius, liceat audacter dicere. Si aduersus uos, patriam, liberosq; uestros arma tulissem, nihil magis fuissem oppugnatus: hac ergo spe, uiri Lucenses, iubetis esse studiosos bonarum artium? hæc sunt præmia uigiliarum? hi sunt fructus laborũ nostrorum? ut uobis præsentibus consternamur à ciuibus uestris, appetamur conuitiis, cadamus animis, & siquid existimationis nobiscum attulimus, amittamus turpiter in ciuitate, quam nos oratione, & scriptis, si non quibus uolumus, & debemus, at certè quibus possumus, honestamus.

AON

AONII PALEARII VERVLANI ORATIO IX.

DE IVSTITIA, AD PATRES CONSCRIPTOS REIPVBLICAE LVCENSIS.

AEPE *mihi cogitanti, Patres conscripti, cùm Regum afflictas fortunas, inclinationes imperij, interitus rerum publicarum memoria repeto, illud uerißimum uideri solet, si qua diligentia hominum semper fuit in alijs rebus, ea fuisset in excolendis animis optimis disciplinis, antiquißima nos regna, iustißima imperia, beatißimas, et sempiternas Respublicas fuisse habituros. Quòd siquis miretur tantas sæpe fuisse rerum omnium commutationes, illud potius mirari debet, neq; sanctißimorum Regum, neq; prudentißimorum ciuium, qui Respublicas instituerunt, apud ullas gentes, & nationes diu retineri potuisse ueterem disciplinam. Nam barbarorũ Regum res gestæ, amplæ magnificæq; fuerunt, & Atheniensium, et Lacedæmoniorum maiores quàm memoriæ ac literis sit proditum, Romanorũ uerò tantæ, quantas neq; Græci, neq; Latini eloquentißimi homines*

scriptis unquam complecti potuerũt. Horũ omnium mores prius corrupti sunt, & deprauata ingenia, quàm regnorum, & rerum publicarum òrbes illi conuersi. Quo loco imperiti fortunam statuerunt reginam rerum humanarũ: quasi uerò non sit necesse imperium quibus partũ sit, ijs moribus, atq; artibus retineri, et conseruari. Quæ artes si in uiro bono fuerunt, qui uel ut architectus sit uocatus ad ædificandam, uel ut moderator ad temperandam Rempublicam ex rebus gestis intelligi potest, fortunam semper ueluti pedissequã secutam esse sapientiam, & splendorem uirtutis. Quam ob rem est profectò mirandũ homines, qui neq; fabro imperito credant ueteres parietinas, neq; sortitò operas cõduci uelint ad agrum colendum, non uidere, quantũ in maximis rebus delectus haberet momenti si diligentia adhiberetur. Non latuit hoc P. C. *Maiores uestros sapiẽtissimos uiros, quorũ morem, et institutũ antiquissimum retinetis, ut in conspectu Senatus, populiq; Lucensis laudẽtur uirtutes, quibus ciues uestri meliores fieri possint, ut qui sapientia præstant, pulcherrimè sedeant ad gubernacula ciuitatis. Sunt enim artes regendæ Reipublicæ, quæ si rectissimis, & honestissimis ciuium studijs colãtur, lætos et uberes fructus ferunt, Si cum moribus corruptis coniungãntur, sunt pernicies, et interitus ciuitatum. Quare quis tandem aut*

me re

me reprehendat, aut quis uobis iure succenseat, si quãtum alijs ad fabulas recitãdas, aut ad inanes sermones audiendos cõceditur temporis, tantum ego ad cohortandũ ciues uestros ad egregios animi habitus mihi sumpsero, uos ad uestigãdum conuersi, quibus è fontibus hauriamus operam dederitis, non inuiti. Omniũm uirtutum conciliatrix, & quasi domina Iustitia est, de qua mihi hodie dicendũ proposui bona cum uenia uestra. Etenim cùm omnes uirtutes, quæ spectant ad bene, & beatè uiuendum, habeant quoddam commune uinculũ, & quasi cognationem inter se: nulla est tamen quæ æquè uniuersas colligat, & coniungat, atq; Iustitia. Hæc prudentem ciuem iubet de patria esse solicitũ, & de Republica noctes & dies cogitare: hæc forti uiro imperat, ne in acie à signis discedat, ne perturbet ordinem, ne scutum abijciat: hæc metũ incutit modesto adolescenti, ut pudoris & uerecundiæ meminerit: est enim una quædã in animis hominum non lata, sed nata lex, iubens honesta, prohibens contraria: hæc partes cuiq; tribuit, officia distinguit, describit munera, mater æqui, & boni: cuius cõmoda nemo intelligit melius, quàm qui iniustitiæ experitur incommoda. Multum auri, argenti multum, plurimũ melitensis, stragulæq; uestis apud Lucenses esse dicitur: ingentes omnino sunt diuitiæ terra mariq; partæ, eas uobis Dij fortunent. Si

iniust

iniustitiæ uitium inuaserit ciuitatē, quid sunt pecuniæ, nisi magnum malum? quid domus? quid prædia, nisi impedimentū? quid uxor? quid liberi, nisi lacrymæ, & mœror? Quod non eò dico P.C. quòd metuam hoc consilio, hoc Senatu, ijs præsidijs teterrimæ huic pesti esse aditum in ciuitatem: sed ut audiat populus Lucensis, audiāt peregrini, quæ gratia uobis habenda est, per quos omnibus frui licet tanto, ac tam excellenti bono. Nanq; id est iustitiæ proprium, nō tam sibi, quàm alijs prodesse. Atq; ut iniustus est, qui dolo malo in alterius perniciē ingenij aciē intendit, ut sibi sit emolumento: sic uir iustus non habet rationē priuati commodi, sed recto animi sensu fertur, ut nemini noceat, et bonis prosit quàm plurimis. Quid hi Tribuni plebis? quid populi Signifer? quid Prætor? quid Indices? num suas res agūt? uel potius ciuiū? Senatores patres sunt patriæ, iudices custodes legū, magistratus conseruatores fortunarum uestrarum. Ea uis est huius uirtutis, ut nō modò animos afficiat ut cæteræ: sed erumpat, & se ipsam prodat accensam, atque inflammatam desiderio communis boni: qua una ratione longißimè absumus à natura ferarum, quæ uel priuatam utilitatem, uel uoluptatē sequuntur. At nos iustitiæ ui nos ipsos contemnimus, et incredibili charitate complectimur omne hominū genus. Neq; res ulla est, qua ad similitudinē Deo propius

pius

pius accedamus: etenim ille optimus est, quòd lenibus aliquando uentis, aliquãdo uehemẽtioribus, sæpe frigore, et calore, nonnunquã pluuijs, & tempestatibus consulit uitæ animãtium, & spatiũm hoc humidum, & caliginosum ita temperat, atq; illustrat, ut lucem qua omnes fruimur, & spiritum quem omnes ducimus, suauissimè hauriamus, qua cogitatione uerissimè admonemur, ut Deum sequamur ducẽ, & uel optimis institutis, uel legibus seuerioribus, nonnunquam disciplinis, et artibus liberalibus, sæpe cohortatione, consilioq; fideli iuuemus hominum cœtus, ut uitæ cursum per se difficilem, et laboriosum, melius tenere possint. Et quoniã bonus ille tã multa largè, ac liberaliter in dies ad usum hominũ creat, & conuertit, curandum est, ut amemus nos inter nos, et ueluti Dij quidam alijs prodesse uelimus: & cùm gratuitò omnia acceperimus, gratuitò largiamur. Nam quæ hæc est iniustitia? ut qui nudus nascendo in lucem prodieris, tam multa occupes solus? An uerò nõ occupas? unde igitur in possessionem tantarum rerum uenisti? Amplũ patrimoniũ relictum est? Credo, Quod uerò patrimonium? si natura omnia sunt cõmunia. Hæreditas aliqua obuenit? non potest dici. Emit pater? de quo tandẽ? Fac esse de auo meo. Quis, me nondum nato, mihi potuit præscribere? cùm iura omnia gentium, & ciuiles etiam leges ijs caueant,

Optime Deus quam

ueant, qui nondum sunt nati, ut cùm in communem hominum societatem uenerint, nihil eis non sit integrum. Si me iam nato uendidit pater meus, fecit iniuriã: quod mihi dare nõ potuit, uoluit adimere? sibi fortasse non mihi præscripsit: dare non potuit? non ademit. Sed quid ego tam multis? quasi uerò quiuis non intelligat, nullam sanctam societatem cum ijs esse, qui ita se ipsos amant, ut naturæ ius uiolent: quo iure non nobis nati sumus, non patriæ, nõ parentibus solum, sed toti hominum generi, quod ita est unum, atq; coniunctum, ut si usu ueniat pro uilißimo quoq; subleuando magnis miserijs non dubitabit uir iustus mortẽ oppetere. Sed hæc maiora sunt, quàm hoc loco quæramus miseris, perditisq; temporibus, quibus mirum uideri debet, si aut ueteri occupatione, aut uictoria, aut lege, et pactione omnibus rebus compositis, & adiudicatis constans, et perpetua uoluntas suum cuiq; tribuat, nequis sibi plus æquo appetat, nequis afferat iniuriã, nequis alteri afferri sinat. Sit Sabinus Sabinorũ ager, sit Romanus Romanorum, sit Lucensis Lucensium. Temeraria dominatrix animi Cupiditas nullis terminis, & cancellis contineri potest, inimica Iustitiæ. Hæc iura diuina, & humana sæpe peruertit, tenuioribus admouet stimulos, potentioribus ministrat faces, et fallit opinione uirtutis. Quis tã terræ filius est, qui nolit in cœlũ tolli? quis tam beatus

tus Rex qui nō cupiat aliquādo propagare fines imperij? Hæc turbas facit, hæc discordias alit, hæc seditiones excitat in Republica, hæc sæpe fratres iussit armis decernere, hæc seruos in dominos armauit, hæc animauit sæpe in Senatum furētem plebeculam. Cui malo remedium nullum satis idoneum inueniri poterat, nisi Iustitia occurrisset, quæ compositis aliquando rebus, æternam nobis pacem, & tranquillitatem allatura uidebatur, si per nos licuisset. Sunt leges, sunt Senatusconsulta, sunt plebiscita, edicta, decreta, iudicia. Hæc sunt arma communia ciuium. Est aliquis de possessione deiectus? Bono sit animo: est prætor, qui in possessionem restituat. Est iniurijs, est lapidibus, est ferro appetitus? Sunt leges uindices, sunt pœnæ constitutæ, est iudex quasi libripens, qui uel damnum damno exæquat, uel emolumēto resarcit, uel malū malo ulciscitur, & condemnatione compensat. Ferarū est, uim ui repellere, et iniuria propulsare iniuriam: nā si id est hominū, quid est ferarū? In bene institutis ciuitatibus turpius est inferre plagā, quàm accipere: sicuti quàm accipere, honestius beneficium dare. Monstri simile est, uultu et effigie hominem præ se ferre et animo feræ crudelitatem. Quæ (malum) res homines in istam insaniā adegit? nequis iurget, nequis sæuiat, nequis conserat manum, est effigies quasi iuris, est uis legum iudex non muta, est quasi uocem

intendens

intendens Iustitia, per quam si ita omnia transigi possunt, ut pax sit animis, nullæ iræ, nulla odia, nullæ sint inimicitiæ ciuium. Est uirtus ista nobis colenda, quæ non modò gratiā reconciliat, sed ciues ciuibus, socios socijs, urbes urbibus iuris legūq; societate deuincit. Hæc emolumenta, eadem honores, eadem magistratus distribuet pro dignitate personarum. Ciuitatis unū est corpus, membra plura. Quid est? multa sunt membra corporis, itidem ciuitatis. Alia honestamus purpura, alia nuda esse patimur: neq; tamen membris ullis, quæ nobis charissima sunt facimus iniuriam. Quid pedes, qui totum corpus sustinēt, quàm sunt necessarij? neq; tamen queruntur, primas capiti deferri. Diuersa sunt ingenia ciuium, diuersa munera, diuersi, & alij alijs præstantiores labores: & propterea nō sunt eædem omniū dignitates. Iniustus est Aiax, ut Græco exemplo utar, licet à classe ignes abegerit, licet cum Hectore fortiter manum, et ferrum contulerit, si de Achillis cum Vlysse armis contendat, cuius consilio bellum gestum est ipsum decennium, qui in cohortādis ducibus oratoris officiū præstitit, in pugna militis. Grauiores sunt labores fabri tignarij, quàm architecti: quid est quòd architecto stipendia perhonorifica decernuntur, fabro pauci teruncij? Vitam agit miles durissimè sub pellibus, mollius fortasse imperator in tabernaculo: neq; tamen

propterea

propterea præstat miles imperatori. Nullam expeditiorem habēt uiam rerum nouarū studiosi ad seditionem excitandā, quàm quæ confundit distributionē iustitiæ. Multæ sunt leges, multa instituta, quibus facilē obtrectet imperitus. Boni ciuis est, putare sanctißimum esse ius ciuile, firmißimas esse leges, quæ à maioribus latæ sunt, nihil in mentē imperiti cadere posse, quod non uiderint sapientes, contulerint, examinarint. Neq; uerò est res altera, quæ clariores fecerit Locros, quàm illud institutum, ut siquis nouam legem proponeret, cogeretur prius collum in laqueum inserere, deinde dicere pro lege. Si lex placuisset, cùm esset lata, relaxabatur restis: sin minus, laqueo frāgebatur gula. Videbitur alicui genus hoc instituti acre, atq; acerbum: sed illi duobus mōstris immanißimis Imperitiæ, & Arrogātiæ, quibus iura diuina & humana peruertuntur, hac seueritate occurrebant. Vix credibile est, quæ sit temeritas imperitorum, quanta superbia uulgi. Quis Magios, quis Blosios, quis Iubellios nesciat flabella illa Romanæ seditionis? Quis ignoret, quæ mala rerum nouandarū causa ob inscitiā, & audaciam semper secuta sint? Græcis, & Latinis historijs testata sunt omnia, nemo est qui iam legendo nō sit defessus. Recordamini per Deos P.C. cùm superioribus annis in Senatum uestrum imperiti quidam, & audacißimi homines erecto uultu, supercilio illo, ardentibus oculis

quid aliud roget? aut iubeat? Antiquißima hæc est disciplina, pleni sunt omnes monitorũ libri, plena exemplorum uetustas. Vna uox est sapientũ, una Regũ, una Imperatorũ, principumq; orbis terrarũ: firmißimum esse statum ciuitatis, cuius iustitia est fundamentum.

AONII PALEARII VERVLANI ORATIO X.

DE FORTITVDINE, AD PATRES CONSCRIPTOS REIP. LVCENSIS.

SI QVID *otij mihi esset,* P. C. *libenter id ego pro mea in uos omnes, & Remp. uestram obseruantia ponerem in laudandis fortißimis uiris Tribunis plebis, quorum causa pulcherrimè hic nobis illuxit dies, qui cùm sua uirtute, tum splendore isto tribunitio dignißimi sunt, ut amplißimis laudibus commendentur memoriæ hominum sempiternæ. Sed mihi ut cætera adessent, quæ longißimè absunt, temporis quidem certè non est satis: sunt occupationes meæ maiores, quàm uulgus hominum putat: nullum mihi tempus liberum à labore est, nullum uacuum à munere publico, Erudita nobis, quod uobis gratulor, est iuuentus: dignißima*

gnißima est, quoniam uos ita uoluistis, ut in eam erudiendam conferã omnes curas, & cogitationes meas, auidißima liberalium artium expectat quotidie, quid à nobis afferatur, non ex cella nostra egentißima omnium rerum, sed è penu locupletißimo oratorum, & philosophorum: cui ego ut satisfaciam, non sunt mihi totæ noctes dormiendæ, cùm multum etiam uigilanti non desint obtrectatores suffusi maleuolentia, criminosi, plenißimi omniũ ineptiarum: à quibus ego non metuo, qui uos habeo defensores, testem florem iuuentutis, iudicem populum Lucensem. Quæ P. C. *non à me dicuntur ostentationis alicuius gratia, cuius ego sum planè hostis: sed ut uos excusationem meam accipiatis, si breuißimo hoc spatio, quod mihi aßignatum est ad dicendum res tantas, quantæ sunt Tribunorum uestrorum, oratione prosequi non possum: præsertim cùm sint illæ obuolutæ antiquitate, & mutatæ sæpe cum temporibus ipsis. Quid? ego ne Tribunos firmamentum Reip. præsidiũ, arcem libertatis uestræ, tanta hominum frequentia, cõuentu hoc ornatißimo præteribo? Non faciam. Quid ergo est? Meminisse debetis* P. C. *quid in hoc loco præsente Senatu, populoq; Lucensi superiore anno receperim. Promißi memor, hodie bona cum uenia uestra de Fortitudine dicã. Eius uirtutis isti autores, & magistri quidam sunt Tribuni. Quod enim putatis fuisse consiliũ maiorum uestro-*

tionibus barbaries reiecta, & expulsa est, at in Italia adhuc regnat, et ita regnat, ut non uillis, aut uicis se contineat, sed in claris urbibus, et Italiæ luce uersetur. Magna enim fuit, & est ubiq;, copia studiosorum, qui quæstum sibi proponunt: quem ut citò consequantur, aut cursim arripiunt, aut omnino prætereunt adiumenta, et ornamenta ad omnem uitam, ac omnes artes, ad omnia officia accommodata: quæ in adolescentia honestißima, in iuuentute optima, iucundißima in senectute, Dialecticen iuuant, Ius ciuile exornant, illustrant Philosophiam: cùm legimus, delectãt: cùm scribimus, sunt necessaria. Quibus uel nostra, uel aliena reddimus melius, explicamus, interpretamur. Qui uerò quæstui inhiant, ambitione quoq; titillantur, & ostentatione doctrinæ. Quare cùm scribunt, aut differunt inopes, ac ieiuni Latinis uerbis non possunt, uulgaribus uti pudet. Necesse est tandem aliquid mõstri pariãt, quod nõ modò alunt, sed laudant, ut quasi bellißimum obtrudant ijs, qui nullo usu, nullo sunt ingenio. Placuit commentum desidiosis, ut syncera linguarũ castitate ueluti religione se exoluerẽt. Quid mirum si quibus libido pro labore, socordia esset pro diligentia, optimum factu esse cõtenderent si nullis legibus astringerentur? Ea licentia pro bene sonantibus uerbis horrida, pro usitatis noua, pro exquisitis uulgaria attulit. Nullus

script

scriptorũ delectus erat, nulla numeri, nulla styli ratio habebatur: suo regno pulsa aliquãdo eloquentia iacuit in situ, & squalore: ea caligo præstinxerat mentes hominũ, ut qui peius dicerent, melius loqui putarentur: qui obscurius, literatius quàm cæteri. Quæ pestis cùm latè esset grassata, ut reliquas Italiæ urbes, uestram quoq; inuaserat. Quare uos, quæ prudentia est hominum Lucẽsium, quæ cœlestis & diuina animi uirtus, nihil cunctãdum putastis, nihil supersedendum, nulla in re sumptui parcẽdum esse, quo bonis studijs florentem haberetis iuuẽtutẽ. Hoc ego credo fuisse iudicium S.P.Q. *Lucensis cum superioribus annis studiorum tota ratione mutata* S. C. *illud factum est, quo ego uocatus consilio, hortatu, monitu ciuium uestrorum primus in hac urbe barbarorum claustra fregi, obsessos, circumuallatosq; adolescentes eduxi, & ueluti è teterrimo carcere liberaui, declamaui totos dies domi, in ludo, ante Curiam, utinam licuisset in Senatu. Putabam id uobis omnibus fore gratissimum, quo uno sensi non sine dolore bonorum, me in odia, et uoculas quorundam incurrisse. Nam cùm minimè expectarem, minimeq; munus interpretationis mihi prorogari peterem: sed ij qui non tam mei, quàm Iuris ciuilis, quàm Dialecticæ, quàm Oratoriæ facultatis rationem haberent, me inuito peterẽt, ipsi obtrectari bonis artibus audi-*

ut 7 to
eloquent
iacens.

uerunt, ego repulsam tuli. Quo tempore quòd frequentes Senatores uestri grauißimi, & amplißimi uiri summa contentione, incredibili studio, ardentissimis animis egerunt causam meam cum commendatione etiam instituti, uitæ morumq; meorum immortales ago gratias, agamq; dum uiuam. At ea res leuat fortasse, non sanat dolorem meum: Quos putatis per illos dies rumores de me apud finitimos uestros fuisse? quos apud eos qui longè absunt? quibus ego placere magnopere cupio, præsertim cum pro me restituendo uehementer laboratum sit in Senatu: quid feceram? quid commerueram? quid peccaram? liceat mihi pro pietate uestra conqueri liberius, liceat audacter dicere. Si aduersus uos, patriam, liberosq; uestros arma tulissem, nihil magis fuissem oppugnatus: hac ergo spe, uiri Lucenses, iubetis esse studiosos bonarum artium? hæc sunt præmia uigiliarum? hi sunt fructus laborũ nostrorum? ut uobis præsentibus consternamur à ciuibus uestris, appetamur conuitijs, cadamus animis, & siquid existimationis nobiscum attulimus, amittamus turpiter in ciuitate, quam nos oratione, & scriptis, si non quibus uolumus, & debemus, at certè quibus possumus, honestamus.

AON

AONII PALEARII VERVLANI ORATIO IX.

DE IVSTITIA, AD PATRES CONSCRIPTOS REIPVBLICAE LVCENSIS.

SAEPE *mihi cogitanti, Patres conscripti, cùm Regum afflictas fortunas, inclinationes imperij, interitus rerum publicarum memoria repeto, illud uerissimum uideri solet, si quæ diligentia hominum semper fuit in alijs rebus, ea fuisset in excolendis animis optimis disciplinis, antiquissima nos regna, iustissima imperia, beatissimas, et sempiternas Respublicas fuisse habituros. Quòd siquis miretur tantas sæpe fuisse rerum omnium commutationes, illud potius mirari debet, neq; sanctissimorum Regum, neq; prudentissimorum ciuium, qui Respublicas instituerunt, apud ullas gentes, & nationes diu retineri potuisse ueterem disciplinam. Nam barbarorũ Regum res gestæ, amplæ magnificæq; fuerunt, & Athenienſium, et Lacedæmoniorum maiores quàm memoriæ ac literis sit proditum, Romanorũ uerò tantæ, quantas neq; Græci, neq; Latini eloquentissimi homines*

scriptis unquam complecti potuerũt. Horũ omnium mores prius corrupti sunt, & deprauata ingenia, quàm regnorum, & rerum publicarum orbes illi conuersi. Quo loco imperiti fortunam statuerunt reginam rerum humanarũ: quasi uerò non sit necesse imperium quibus partũ sit, ijs moribus, atq; artibus retineri, et conseruari. Quæ artes si in uiro bono fuerunt, qui uel ut architectus sit uocatus ad ædificandam, uel ut moderator ad temperandam Rempublicam ex rebus gestis intelligi potest, fortunam semper ueluti pedissequã secutam esse sapientiam, & splendorem uirtutis. Quam ob rem est profectò mirandũ homines, qui neq; fabro imperito credant ueteres parietinas, neq; sortitò operas cõduci uelint ad agrum colendum, non uidere, quantũ in maximis rebus delectus haberet momenti si diligentia adhiberetur. Non latuit hoc P. C. Maiores uestros sapiẽtissimos uiros, quorũ morem, et institutũ antiquissimum retinetis, ut in conspectu Senatus, populiq; Lucensis laudẽtur uirtutes, quibus ciues uestri meliores fieri possint, ut qui sapientia præstant, pulcherrimè sedeant ad gubernacula ciuitatis. Sunt enim artes regendæ Reipublicæ, quæ si rectissimis, & honestissimis ciuium studijs colãtur, lætos et uberes fructus ferunt, Si cum moribus corruptis coniungãtur, sunt pernicies, et interitus ciuitatum. Quare quis tandem aut me re

Fortuna. Artes regendæ Reip.

me reprehendat, aut quis uobis iure succenseat, si quãtum alijs ad fabulas recitãdas, aut ad inanes sermones audiendos cõceditur temporis, tantum ego ad cohortandũ ciues uestros ad egregios animi habitus mihi sumpsero, uos ad uestigãdum conuersi, quibus è fontibus hauriamus operam dederitis, non inuiti. Omniũ uirtutum conciliatrix, & quasi domina Iustitia est, de qua mihi hodie dicendũ proposui bona cum uenia uestra. Etenim cùm omnes uirtutes, quæ spectant ad bene, & beatè uiuendum, habeant quoddam commune uinculũ, & quasi cognationem inter se: nulla est tamen quæ æquè uniuersas colligat, & coniungat, atq; Iustitia. Hæc prudentem ciuem iubet de patria esse solicitũ, & de Republica noctes & dies cogitare: hæc forti uiro imperat, ne in acie à signis discedat, ne perturbet ordinem, ne scutum abijciat: hæc metũ incutit modesto adolescenti, ut pudoris & uerecundiæ meminerit: est enim una quædã in animis hominum non lata, sed nata lex, iubens honesta, prohibens contraria: hæc partes cuiq; tribuit, officia distinguit, describit munera, mater æqui, & boni: cuius cõmoda nemo intelligit melius, quàm qui iniustitiæ experitur incommoda. Multum auri, argenti multum, plurimũ melitensis, stragulæq; uestis apud Lucenses esse dicitur: ingentes omnino sunt diuitiæ terra mariq; partæ, eas uobis Dij fortunent. Si

iniust

iniustitiæ uitium inuaserit ciuitatē, quid sunt pecuniæ, nisi magnum malum? quid domus? quid prædia, nisi impedimentū? quid uxor? quid liberi, nisi lacrymæ, & mœror? Quod non eò dico P.C. quòd metuam hoc consilio, hoc Senatu, ijs præsidijs teterrimæ huic pesti esse aditum in ciuitatem: sed ut audiat populus Lucensis, audiāt peregrini, quæ gratia uobis habenda est, per quos omnibus frui licet tanto, ac tam excellenti bono. Nanq; id est iustitiæ proprium, nō tam sibi, quàm alijs prodesse. Atq; ut iniustus est, qui dolo malo in alterius perniciē ingenij aciē intendit, ut sibi sit emolumento: sic uir iustus non habet rationē priuati commodi, sed recto animi sensu fertur, ut nemini noceat, et bonis prosit quàm plurimis. Quid hi Tribuni plebis? quid populi Signifer? quid Prætor? quid Iudices? num suas res agūt? uel potius ciuiū? Senatores patres sunt patriæ, iudices custodes legū, magistratus conseruatores fortunarum uestrarum. Ea uis est huius uirtutis, ut nō modò animos afficiat ut cætera: sed erumpat, & se ipsam prodat accensam, atque inflammatam desiderio communis boni: qua una ratione longissimè absumus à natura ferarum, quæ uel priuatam utilitatem, uel uoluptatē sequuntur. At nos iustitiæ ui nos ipsos contemnimus, et incredibili charitate complectimur omne hominū genus. Neq; res ulla est, qua ad similitudinē Deo propius

pius

pius accedamus: etenim ille optimus est, quòd lenibus aliquando uentis, aliquãdo uehemẽtioribus, sæpe frigore, et calore, nonnunquã pluuijs, & tempestatibus consulit uitæ animãtium, & spatiũm hoc humidum, & caliginosum ita temperat, atq; illustrat, ut lucem qua omnes fruimur, & spiritum quem omnes ducimus, suauissimè hauriamus, qua cogitatione uerissimè admonemur, ut Deum sequamur ducẽ, & uel optimis institutis, uel legibus seuerioribus, nonnunquam disciplinis, et artibus liberalibus, sæpe cohortatione, consilioq; fideli iuuemus hominum cœtus, ut uitæ cursum per se difficilem, et laboriosum, melius tenere possint. Et quoniã bonus ille tã multa largè, ac liberaliter in dies ad usum hominũ creat, & conuertit, curandum est, ut amemus nos inter nos, et ueluti Dij quidam alijs prodesse uelimus: & cùm gratuitò omnia acceperimus, gratuitò largiamur. Nam quæ hæc est iniustitia? ut qui nudus nascendo in lucem prodieris, tam multa occupes solus? An uerò nõ occupas? unde igitur in possessionem tantarum rerum uenisti? Amplũ patrimoniũ relictum est? Credo. Quod uerò patrimonium? si natura omnia sunt cõmunia. Hæreditas aliqua obuenit? non potest dici. Emit pater? de quo tandẽ? Fac esse de auo meo. Quis, me nondum nato, mihi potuit præscribere? cùm iura omnia gentium, & ciuiles etiam leges ijs caueant,

ueant,qui nondum ſunt nati, ut cùm in communem hominum ſocietatem uenerint, nihil eis non ſit integrum.Si me iam nato uendidit pater meus,fecit iniuriã:quod mihi dare nõ potuit,uoluit adimere? ſibi fortaſſe non mihi præſcripſit: dare non potuit? non ademit. Sed quid ego tam multis? quaſi uerò quiuis non intelligat, nullam ſanctam ſocietatem cum ijs eſſe,qui ita ſe ipſos amant,ut naturæ ius uiolent:quo iure non nobis nati ſumus,non patriæ, nõ parentibus ſolùm,ſed toti hominum generi,quod ita eſt unum, atq; coniunctum,ut ſi uſu ueniat pro uiliſsimo quoq; ſubleuando magnis miſerijs non dubitabit uir iuſtus mortẽ oppetere.Sed hæc maiora ſunt,quàm hoc loco quæramus miſeris,perditisq; temporibus,quibus mirum uideri debet,ſi aut ueteri occupatione,aut uictoria, aut lege, et pactione omnibus rebus compoſitis, & adiudicatis conſtans, et perpetua uoluntas ſuum cuiq; tribuat, nequis ſibi plus æquo appetat, nequis afferat iniuriã,nequis alteri afferri ſinat. Sit Sabinus Sabinorũ ager,ſit Romanus Romanorum,ſit Lucenſis Lucenſium.Temeraria dominatrix animi Cupiditas nullis terminis,& cancellis contineri poteſt, inimica Iuſtitiæ.Hæc iura diuina,& humana ſæpe peruertit,tenuioribus admouet ſtimulos,potentioribus miniſtrat faces,et fallit opinione uirtutis.Quis tã terræ filius eſt,qui nolit in cœlũ tolli? quis tam beatus

tus Rex qui nō cupiat aliquādo propagare fines imperij? Hæc turbas facit, hæc discordias alit, hæc seditiones excitat in Republica, hæc sæpe fratres iussit armis decernere, hæc seruos in dominos armauit, hæc animauit sæpe in Senatum furētem plebeculam. Cui malo remedium nullum satis idoneum inueniri poterat, nisi Iustitia occurrisset, quæ compositis aliquando rebus, æternam nobis pacem, & tranquillitatem allatura uidebatur, si per nos licuisset. Sunt leges, sunt Senatusconsulta, sunt plebiscita, edicta, decreta, iudicia. Hæc sunt arma communia ciuium. Est aliquis de possessione deiectus? Bono sit animo: est prætor, qui in possessionem restituat. Est iniurijs, est lapidibus, est ferro appetitus? Sunt leges uindices, sunt pœnæ constitutæ, est iudex quasi libripens, qui uel damnum damno exæquat, uel emolumēto resarcit, uel malū malo ulciscitur, & condemnatione compensat. Ferarū est, uim ui repellere, et iniuria propulsare iniuriam: nā si id est hominū, quid est ferarū? In bene institutis ciuitatibus turpius est inferre plagā, quàm accipere: sicuti quàm accipere, honestius beneficium dare. Monstri simile est, uultu et effigie hominem præ se ferre et animo feræ crudelitatem. Quæ (malum) res homines in istam insaniā adegit? nequis iurget, nequis sæuiat, nequis conserat manum, est effigies quasi iuris, est uis legum iudex non muta, est quasi uocem

intendens

intendens Iustitia, per quam si ita omnia transigi possunt, ut pax sit animis, nullæ iræ, nulla odia, nullæ sint inimicitiæ ciuium. Est uirtus ista nobis colenda, quæ non modò gratiā reconciliat, sed ciues ciuibus, socios socijs, urbes urbibus iuris legūq; societate deuincit. Hæc emolumenta, eadem honores, eadem magistratus distribuet pro dignitate personarum. Ciuitatis unū est corpus, membra plura. Quid est? multa sunt membra corporis, itidem ciuitatis. Alia honestamus purpura, alia nuda esse patimur: neq; tamen membris ullis, quæ nobis charissima sunt facimus iniuriam. Quid pedes, qui totum corpus sustinēt, quàm sunt necessarij? neq; tamen queruntur, primas capiti deferri. Diuersa sunt ingenia ciuium, diuersa munera, diuersi, & alij alijs præstantiores labores: & propterea nō sunt eædem omniū dignitates. Iniustus est Aiax, ut Græco exemplo utar, licet à classe ignes abegerit, licet cum Hectore fortiter manum, et ferrum contulerit, si de Achillis cùm Vlysse armis contendat, cuius consilio bellum gestum est ipsum decennium, qui in cohortādis ducibus oratoris officiū præstitit, in pugna militis. Grauiores sunt labores fabri tignarij, quàm architecti: quid est quòd architecto stipendia perhonorifica decernuntur, fabro pauci teruncij? Vitam agit miles durißimè sub pellibus, mollius fortasse imperator in tabernaculo: neq; tamen

propterea

propterea præſtat miles imperatori. Nullam expeditiorem habẽt uiam rerum nouarũ ſtudioſi ad ſeditionem excitandã, quàm quæ confundit diſtributionẽ iuſtitiæ. Multæ ſunt leges, multa inſtituta, quibus facile obtrectet imperitus. Boni ciuis eſt, putare ſanctiſsimum eſſe ius ciuile, firmiſsimas eſſe leges, quæ à maioribus latæ ſunt, nihil in mentẽ imperiti cadere poſſe, quod non uiderint ſapientes, contulerint, examinarint. Neq; uerò eſt res altera, quæ clariores fecerit Locros, quàm illud inſtitutum, ut ſiquis nouam legem proponeret, cogeretur prius collum in laqueum inſerere, deinde dicere pro lege. Si lex placuiſſet, cùm eſſet lata, relaxabatur reſtis: ſin minus, laqueo frãgebatur gula. Videbitur alicui genus hoc inſtituti acre, atq; acerbum: ſed illi duobus mõſtris immaniſsimis Imperitiæ, & Arrogãtiæ, quibus iura diuina & humana peruertuntur, hac ſeueritate occurrebant. Vix credibile eſt, quæ ſit temeritas imperitorum, quanta ſuperbia uulgi. Quis Magios, quis Bloſios, quis Iubellios neſciat flabella illa Romanæ ſeditionis? Quis ignoret, quæ mala rerum nouandarũ cauſa ob inſcitiã, & audaciam ſemper ſecuta ſint? Græcis, & Latinis hiſtorijs teſtata ſunt omnia, nemo eſt qui iam legendo nõ ſit defeſſus. Recordamini per Deos P.C. cùm ſuperioribus annis in Senatum ueſtrum imperiti quidam, & audaciſsimi homines erecto uultu, ſupercilio illo, ardentibus oculis

 fereban

ferebãtur scelere, & furore inflammati, quòd omnibus rebus non modò interesse, sed etiam praeesse uolebant: quo tempore, quae res à uobis gestae sunt pro salute patriae, nisi iustis de causis fuissent gestae, nunquam profectò illae testimonio orbis terrarũ, & iudicio magnorum Regum, & Imperatorũ fuissent comprobatae. Quae uerò satis iustae causae fuerunt? nisi ut retunderetis audaciam imperitorum, qui hanc uirtutis partem confundebant, ne haberetur ratio dignitatis personarum. Quae confusio tantum abest à iustitia, ut iustitiae nihil magis posśit esse contrariũ. Perpaucorum igitur hominum est leges ferre, non multorũ emendare. Infinita sunt, quae legum latores cõprehendere non potuerunt: infinita, quae cum temporibus mutantur. De ijs si aget mediocriter eruditus, & qui non calleat usum rerũ, Hydrae, ut in prouerbio est, capita abscindũtur. Nõn sunt illa credenda ostentatoribus doctrinae, nor uulgi opinione corrigenda: lectisśimorũ hominum pru dentia, & sagacitate opus est, quae Aequitas appellatur, cuius uis, quoniam natura cietur ipsa aeterna, & immobilis est apud omnes gentes. Quod enim à natura est, eandem ubiq; semper habet uim: ut ignis qui apud nos itidem, & apud Persas urit. Quamobrem, quae legum fuit inuentrix, eadem potest esse moderatrix una aequitas: pro qua saepe prudentes, & eloquentes homines contra ius scriptum dixerunt. Ea quoniam detra-

ctis ani

Hydrae capita absinduntur

ctis animi uitijs est inuenienda, boni quidam uiri quærendi sunt, quales apud ueteres Solon, Lycurgus, Numa fuisse dicuntur: quales apud patres uestros ij, qui Ostracismum, quem appellant Athenienses, aptissimum uiderunt ad sustinendam Remp. popularem. Illi seditionem, illi molliciem, illi aleam excluserunt, oblectamenta amentium, & otiosorũ: illi incæsta, stupra, adulteria coërcuerunt, magnis pœnis constitutis: ijdem prouiderunt, ne cædes in ciuitate fierent: ne agri, ne saltus latrocinijs infestarentur. Horum sanctissima sunt instituta. Deum piè, castè, augusteq; colendum esse, amandam communem hominum societatem, finitimis honestissimè cupiendum, exteris bene precandum, pro patria moriendum: parentes alendos esse, uxorem diligendam, liberos benè, & pudicè educandos, cognationes, affinitates, necessitudines, clientelas habẽdas in loco rerum charissimarum: defunctos non esse iniuria afficiendos, non dimouenda sepulcra, testamenta non uiolanda, suæ rei ita ius esse debere, uti quisq; legarit: supplicum misereri oportere, tueri bonos, & innocentes: benemerentibus gratiã referri conuenire, animaduerti in malos, & nocentes: promissa, pacta, conuenta seruanda esse: fidei summam rationem habendam, suinquenq; contentum rebus esse debere: uirtute animos ita confirmãdos, ut nequis pretio, nequis metu, nequis gratia à bono, & æquo deducatur. Si Iustitia loqui possit,

 quid

quid aliud roget? aut iubeat? Antiquißima hæc est disciplina, pleni sunt omnes monitorũ libri, plena exemplorum uetustas. Vna uox est sapientũ, una Regũ, una Imperatorũ, principumq; orbis terrarũ: firmißimum esse statum ciuitatis, cuius iustitia est fundamentum.

AONII PALEARII VERVLANI ORATIO X.

DE FORTITVDINE, AD PATRES CONSCRIPTOS REIP. LVCENSIS.

SI QVID *otij mihi esset,* P. C. *libenter id ego pro mea in uos omnes, & Remp. uestram obseruantia ponerem in laudandis fortißimis uiris Tribunis plebis, quorum causa pulcherrimè hic nobis illuxit dies, qui cùm sua uirtute, tum splendore isto tribunitio dignißimi sunt, ut amplißimis laudibus commendentur memoriæ hominum sempiternæ. Sed mihi ut cætera adessent, quæ longißimè absunt, temporis quidem certè non est satis: sunt occupationes meæ maiores, quàm uulgus hominum putat: nullum mihi tempus liberum à labore est, nullum uacuum à munere publico, Erudita nobis, quod uobis gratulor, est iuuentus: dignißima*

gnißima est,quoniam uos ita uoluistis,ut in eam erudiendam conferã omnes curas,& cogitationes meas, auidißima liberalium artium expectat quotidie,quid à nobis afferatur, non ex cella nostra egentißima omnium rerum, sed è penu locupletißimo oratorum, & philosophorum: cui ego ut satisfaciam, non sunt mihi totæ noctes dormiendæ, cùm multum etiam uigilanti non desint obtrectatores suffusi maleuolentia, criminosi,plenißimi omniũ ineptiarum: à quibus ego non metuo,qui uos habeo defensores,testem florem iuuentutis,iudicem populum Lucensem. Quæ P. C. *non à me dicuntur ostentationis alicuius gratia, cuius ego sum planè hostis:sed ut uos excusationem meam accipiatis,si breuißimo hoc spatio,quod mihi aßignatum est ad dicendum res tantas,quantæ sunt Tribunorum uestrorum, oratione prosequi non possum: præsertim cùm sint illæ obuolutæ antiquitate, & mutatæ sæpe cum temporibus ipsis. Quid? ego ne Tribunos firmamentum Reip.præsidiũ, arcem libertatis uestræ, tanta hominum frequentia,cõuentu hoc ornatißimo præteribo? Non faciam. Quid ergo est? Meminisse debetis* P. C. *quid in hoc loco præsente Senatu, populoq; Lucensi superiore anno receperim. Promißi memor,hodie bona cum uenia uestra de Fortitudine dicã. Eius uirtutis isti autores,& magistri quidam sunt Tribuni. Quod enim putatis fuisse consiliũ maiorum uestrorum*

 rum

rum cùm in tribus diuiso populo uexilla ista erexerunt? quæ ex edicto mota loco quisq; ciuis sequerẽtur, nisi ut domi haberetis fortissimos duces, qui cùm usu uenisset, collatis signis pro communi bono pugnare, et uobiscum unà pro libertate patriæ mori possint? Quotiescunq; de hac uirtutis parte uerbum faciam, toties mihi in mentem ueniet Tribunorũ uestrorum. Nam et altera uirtutis huius pars est P. C. quæ ad liberos uestros maximè attinet, in qua studiũ diligenter est adhibendum, quòd sapientissimi uiri, qui Resp. instituerunt, putarũt in hoc posita esse omnia, si iuuentus esset patientissima laborũ. Nulla enim capitalior pestis est liberis ciuitatibus, nulla maior contagio, nihil tã exitiosum quàm libido uoluptatis: ad quam quoniam omnium hominum ingenia sunt propensa, à pueris est enitendum, ut eam ueluti monstrum immane, & multò fœdissimũ, aut fugiamus, aut fortiter assuescamus uincere. Est fortitudo uirtus animi egregij, atq; excellentis, quæ nisi quod honestũ sit, nihil rectum putat. Ea ueluti singulare munus à Dijs immortalibus hominum generi est data: ob id Græci, qui multa significantius dicunt quàm Latini, à uiro fortitudinẽ appellari uoluerunt: quod huius uirtutis, qui ubi primùm sapere cœpit non est studiosus, uultu, & effigie fortasse aliquando uirili erit, animo certè nunquã nisi molli, & effœminato. Ob id ipsum Hercules qui uel Ioue natus est, ut

est,ut poëtæ ferunt, (uel si plures dicti sunt hoc nomine,fortißimus aliquis ad quem unũ non ab uno res gestæ referuntur) cùm infans adhuc esset,utraq; manu comprehensos angues elisisse dicitur ; hoc est primo quoq; tẽpore egregiè superasse fallacem istam animi dominatricem uoluptatem. Cretenses pueri dum Resp. Cretensium stetit, duri, ac laboriosi, cœnãtes nunquam cubare uisi sunt. Lacedæmonij adolescentes ubi multis uerberibus accepti esurire didicissent, nihil in cœna præter panẽ adhibebãt,ubi siti propè essent enecti,nihil præter aquã, quam ex Eurotæ altera ripa natando in humeros cadis imposito transportassent. Romani ueteres inediæ, sitis, uigiliæ, algoris, æstus patiẽtißimi, in castris per laborẽ usu militiã discebant: & si magnis itineribus erat eundum, præter arma, quæ neq; noctu, neq; interdiu deponere licebat, ferre molita cibaria in mensem, ferre utrem cũ aqua consuerant, nõ minus ad pugnandum parati, quàm si essent expeditißimi. Qui sensus fuit P.C. *tantarũ gentium, & nationũ? quid hæc instituta uolebãt? Cretũ leges Minos sanxerat, iustißimus omniũ Rex: Lacedæmoniorũ Lycurgus, optimus, & sapientißimus: Romanorũ Dij quidã potius, quàm homines appellandi, autores summi imperij, & domini orbis terrarũ. Horum consilia nõ sunt contẽnenda. Intelligebant isti, fortitudinẽ uirtutẽ esse diuinam, & sanè cœlestẽ, ad quã unius esset aditus iuuentuti, si la-*

 boribus

boribus esset exercitata: Remp. diu stare non posse, in qua sit otiosa, et delicata iuuentus. Et nos canere, & saltare iubemus adolescentes, libere permittimus meracius, capere ientaculum, prandere, meridiari, cœnare. Sunt ista obsequia parentũ. Si parentum obsequia neruos uirtutis elidunt, non sunt ferendi patres, qui obsequiosè filios alunt. Excludendi sunt è ciuitate qui educant luxuriosè. Ab ijs sic eductis, & educatis prodita sæpe patria est: ab ijs sæpißime coniurationes factæ: ab ijs semper sunt excitatæ tyrannides. Nam ubi Venere, gula, & talo patrimoniũ absumptum est, & familiares opes defecerunt, necesse est audacẽ iuuentutem, quæ neq; famem, neq; sitim, neq; frigus ferre potest, incendi prauis cupiditatibus. Laudanda in primis igitur fortitudo est, ob tolerantiam egregiam rerum difficilium, quæ neq; egestatem; neq; exilium, neq; mortem timet: nihil deniq;, præter turpitudinem. M. Curius homo non locuples ad focum rapas coquebat in cœnam: ad quem cùm legati Samnitũ magno cum auri pondere uenissent, ut eo munere gratiã suis conciliarent: is & donũ repudiasse, & dixisse fertur, Auro non egent, quibus hæc cœna est satis. P. Rutilius exemplum fortitudinis, cùm à Syllanis in exilium missus esset, & Sylla, qui in libera ciuitate regnum iam obtinebat, quibusdam in quibus erat Rutilius redeundi potestatẽ fecisset, in exilio esse maluit, quàm ty-

ranni

ranni uultum aſpicere. L. Aemilius fortiſsimus conſul cùm in clade Cannenſi expers culpæ, & cruore oppletus in ſaxo moribundus ſederet, & Cn. Lentulum tribunum militum equo prætereuectum intueretur, num lamentabili uoce, & tremula obligari uulnus, aut in equum tolli ſe precatus eſt? Immo uerò cùm eum uellet protegere tribunus, reclamauit, Abi Lentule, quid tempus teris? ſine me bene mori, ubi collega meus non paſſus eſt honeſte uiuere. Quibus profectò intelligere licet, non egeſtate, non exilio, non morte deterreri uiros fortes: & mori malle, quàm de dignitatis gradu dimoueri. Quid? inquiet aliquis, non omnes ad uirtutem iſtam apti ſunt? Id eſt dicere, homines non eſſe homines. Fatemur natura ineſſe in omnibus molle, demiſſum, humile, quiddam deniq; humanum: ſed illud quoq; dicimus, ineſſe rationem, ut diuinum aliquod, ueluti corporis præfectum, & adminiſtrum conſiliorum: cui parere debet animi pars illa mollis, & eneruata, ueluti ſapientiſsimo imperatori miles imperitus. Quis noſtrum eſt, qui ſi uirum cui pes condoleat, aut dens, ingemere, eiulare, & flere uideat, riſum tenere poſsit? Quis ubi audiuerit ignauos milites, ſimul ac uiderunt hoſtem clamaſſe, abiecto ſcuto fugiſſe, qui ira non excandeſcat? Id certè non fieret, niſi in omnibus eſſet æquè ſenſus quidam interior, qui conteſtatur, quod abiectè, quod timidè, quod

muliebriter factum sit, turpissimum esse. Qui uerò turpissimum est? nisi æquè ad omnes spectet fortitudo, quæ appetentissima est honestatis, quam ignorant animantia quæ ratione carent. Hinc belluæ quædam, quæ certant acrius, & insultant liberius in omnes, non fortes dicuntur, sed immanes, ac feræ. Insani cùm periculum adeunt, ridentur potius, quàm laudantur. Qui temerè aliquid aggrediuntur, audaces appellari consueuerunt. Virtus enim à recta animi ratione proficiscitur: quam ob rem uir fortis mentis constantia pulcherrimè fert secundam, & aduersam fortunam, quicquid contingat, modò uacet culpa: neque dolet, ut cæteri, neque lætatur. O rem incredibilem P. C. tantam ne esse uim huius uirtutis? ut eo homines impertiat, quod est præpotentis Dei. Quid tam mirabile? quàm unam mentem, omnia quæ sunt, quæ fuerunt, quæ futura sunt uidere, intueri, intelligere ut præsentia: neq; tamen lætitia affici unquam, neq; capere dolorem. Nam siue salubritas sit, siue pestilentia, siue sterilitas agrorum, siue fertilitas, siue eluuiones, siue exustiones terrarum, Deus nihil commouetur, nihil afficitur: in quem si lætitia, & dolor cadere posset, non esset beatus, non liber, non syncerus, non simplex. Et uir fortis mente firma ac stabili, & paupertatis morsus, & stimulos doloris, & fortunæ fulmina contemnit: non minis, non tormentis mouetur: cui uultus est sem

est semper idem, eadem semper oratio, idem semper animus, quòd in re angusta, in suppliciis, in morte inueniat uitam beatam: si ægrotabit, feret patienter: si secabitur, si uretur, nō emittet uocem uiro indignam. Amicus meus fortißimus uir, quem uos omnes probè nostis, quotannis ex pedibus laborat: hunc ego cùm podagræ doloribus ardet, conuenio semper: liquet mihi deierare, nunquam me illum non modò audisse clamantem, sed ne lamentantem quidem. Quid illud fuit? cùm superioribus mensibus nobilißimus puer, parentibus dulcis & optatus, ex altißima fenestra cecidisset in impluuium: apposita erat secunda mensa, discumbebat pater, uidit cadentem filium, & unà propè expirantem, testes sunt magno numero familiares qui adhuc obstupescunt, non modò uocem turpem non emisit uir fortißimus, sed neq; mutauit uultum. Sed quoniam mors extremum est rerum omnium, putant quidam ea deterreri uiros fortes: id est falsum. Vidistis uos aliquando ciuem uestrum, nolo nominare, ne dum de fortitudine dico faciam dolorem: is cùm ad mortem mitteretur, hac uirtute præditus, ibat fronte, ac uultu bellißimis, quasi è carcere euolasset: ponè uxor erat lectißima fœmina, & grauißima, ea dolore credo oppressa, neq; uocem, neque oculos tollebat: liberi conclamantes sequebantur. Tum ille limis oculis intuens, Tacete inquit, quid hoc clamoris est? quibus

nec

nec pater, nec mater flet, infirma ætate adhuc estis, auferte istam molliciem. Quid si à me millies non audissetis pueri? mortem non esse malum, nihil esse timendum præter turpitudinem? Videtis P. C. *quæ semina uirtutis huius sint in animis ciuium uestrorum? qui si diligentissimè colantur, quid obsecro, quid est futurum? Habent enim animi ortum, ac originem cœlestem, unde insita est uiris fortibus despicientia quædam rerum humanarum. Hinc Anaxagoras, qui mens à ueteribus est appellatus, cùm patrimonium amplum, & copiosum accepisset, quod neq; augeret, neque conseruaret, accusabatur à suis: à quibus cum aliquando premeretur, quòd non modò agelli auiti, & paternæ domus, sed & patriæ curam abiecisset, ille manus ad cœlum tollens, Hem inquit patria, hem domicilium, hem funde noster, quàm tui desiderio ardeo: quem secuti nobilissimi philosophi tantum profecerunt, ut compererint, et docuerint Deos esse nos, quòd non id simus quod forma ista declarat, sed mens cuiusq;, id est, quisque, non ea forma, quæ digito demonstrari potest, ea re Anaxarchus cum in crudelissimi, & inimici Regis manus incidisset, iussissetque eum Rex ferreis malleis contundi: Tunde inquit, tunde Rex Anaxarchi utrem, nam Anaxarchum non potes tundere. Quam ob rem excellenti animo homines despicientes res humanas, à negotijs publicis remoti, contu-*

lerunt

lerunt se ad cogitationem, contemplationemq; rerum æternarum: qui quoniam tranquillitati seruire, & labores publicos fugere uisi sunt, non plena manu laudantur: etenim non satis est, scriptis agere, & concertatione uerborum adiumento esse hominibus, sed re fortiter gesta, corpus, & animum conferre debemus ad communem hominum utilitatem. Quid? cùm Romæ fortissimi uiri Tribuni plebis Senatusconsultis intercedebant, cùm stipati populo omnium gentium uictore legem ferebant, cùm in concionibus grauissimè accusabant, cum Senatorem, cùm consulem, cùm dictatorem prehendi iubebant, quibus parere omnes, assurgere, & loco cedere necesse erat, non præbebant specimen roboris, & magnitudinis animorum? præsertim cum in foro erecta staret plebs Romana, quam ferocem faciebat belli gloria, & Tribuni sacrosancti iurarent, se millies morituros potius, quàm paterentur dedecus aliquod admissum iri? Quid magni Imperatores cùm fortiter bellum gerunt, quos labores corporis, quas animi angustias subeunt: ut exploratores mature in omnes partes dimittant: ut quò intendunt cum impedimentis, cum exercitu incolumi perueniant: ut locum pugnæ aptum capiant: ut deligant idoneum castris: ut commeatu hostes intercludant, ipsi abundent: ut calones, & lixas hostium lignari, aquari, pabulari prohibeant: ut quid melius statuant, an hostibus occurren

currendum sit, an in finibus pugnandum, an extra fines: si acies instruenda est, uel legionibus in longitudinem explicatis, uel quadrata forma: ut uideant ne pedes, ne eques perturbet ordinem, suo loco manipulares, suo centuriones, suo tribuni sint militum: nequid denique timidè, nequid temerè geratur: est enim hæc uirtus media inter timorem, et audaciam, Non decet terreri uirum fortem, sed neq; decet efferri temeritate. Audaces sine consilio præcipites aguntur, & ante signum datum uolunt concurrere, ante adire pericula quàm sit necesse: cùm difficili loco res est, tum uerò perturbantur, tum turpißimè trepidant: sicuti qui natura timidi sunt, ignaui, imbelles, uel leuißimis rebus mouentur, inanißima quæque circumspiciunt: uecordes semper, relicti semper, ac desperati. Contrà uir fortis cogitat quæ possunt accidere, ne in ipso negotio cogatur consilium capere: leni primum tractu, cursuq; temperato incedit, ueluti sedatus amnis: ubi aut uincendum est, aut moriendum, incitatißimus fertur: non quòd magnis laboribus non sudet, non quòd plagarum dolorem non sentiat, nam id hominis non est, sed lapidis, aut trunci: sed quòd omnibus rebus præferat honestatem: quæ quoniam in patria ueluti in parente sustinenda, & conseruanda maximè posita est, quæ armis oppugnari, & defendi potest, permagni æstimari debet ab omnibus ciuibus omnium ordinum, omnium

ætatum

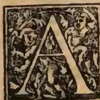
ætatum militaris peritia, & usus armorum, si cum hac uirtute coniungantur: nam etsi consilio geritur Respublica, indiget tamen sæpe præsidio armorum: si leges, si plebis scita ferenda sunt, inuitis etiam malis: si seditio ab improbis excitata, ubi oratione sedari non potest, armis reprimenda est. Quanti erit habere cohortes bene animatas, ueluti portum, arcem, aram, præsidium bonorum? Dij faciant, ut pace totius Italiæ ubique parta omnia uobis læta, & tranquilla sint. Si tamen uel auaritia hominum, uel iniuria in hãc Hetruriæ partem belli periculum, & terror ingruat, quanti erit habere milites admirabili uirtute, summo studio, optimoq; in Rempublicam sensu, qui muros, domicilia, focos populi Lucensis, templa, sedes, sepulcra maiorum uestrorum, cognatos, propinquos, coniuges, liberosq; uestros defendant? Quanti erit, habere fortissimos uiros, qui Reipublicæ boni ac salutares cum signis istis, quæ mota loco omnes ciues sequi debent, pulcherrimè prodeant in hostes, ut uictis, fugatis, fusisq; omnibus, qui lucem hanc ciuitatis ferre non poterunt, preclara atq; egregia sit opera Tribunorum uestrorum.

armyge
Resp.

AON

AONII PALEARII VERVLANI ORATIO XI.

DE TEMPERANTIA, AD PATRES CONSCRIPTOS REIPVBLICAE LVCENSIS.

NIMADVERTI P. C. *omnes gentes, & nationes, quæ uel in ſuos, uel in alienos imperium tenuerunt, uirtute aliqua plurimum præſtitiſſe, qua ueluti gubernaculo uterentur ad temperandas, moderandasq; ciuitates: etenim cum res humanæ ſua natura ſint mobiles, incertæ, ac fluxæ, uel comprehendi non poſſunt, uel comprehenſæ citò elabuntur, niſi in aliquo hæreant, quod firmum, ac ualidum non fallat opinionem. Virtutis autem natura cùm ſtabilis ſit, fixa, & conſtans, aptiſsima ſemper fuit ad ea ſuſtinenda, quæ per ſe leuiſsimis motibus mouentur. Quam ob rem Aſſyriorum, Medorum, & Perſarum antiquiſsima regna, & Romana Reſpublica, Græcorumq; liberæ ciuitates tum maximè floruerunt, cùm ijs induſtria uirtutem, uirtus gloriam, gloria imperium comparauit: quod bene, et legitimè partum, una uirtus*

uirtus propagare potest in sempiternas seculorum ætates. Quæ ea est? Credo P. C. *si omnia uobis proponantur, quæ opinione hominum sunt amplissima, pluris uos facturos uirtutẽ quæ perpetuo ditionem uestram, & libertatem tueri possit. Quæ ea est? num longissimè petenda? num aliena, & peregrina? Minimè: domestica uirtus uestra est, quæ continenter habitat in tectis, & domicilijs populi Lucensis Temperantia, Moderatio, Continentia, Modestia: his enim ferè nominibus à Latinis una uirtus est appellata custos Regum, conseruatrix populorum, regina Rerumpublicarum. De qua cùm hodie mihi sit dicendũ, obsecro uos, ut me bona cum uenia audiatis: agitur enim de uirtute omniũ maxima, quæ & homines, & Respublicas retinet, & confirmat cum dignitate. Nam quòd homines sæpe nõ sunt homines, & Resp. non Respublicæ, fit ab huius inimica Intemperantia. Quòd si defectio à tota mente & ratione, dissolutioq; rerum communem utilitatem continentium, tam turpes sunt, ut nullæ res sint turpiores: magnopere profectò contendere debemus, ut quæ longissimè hoc monstrum arcet, ac fugat Temperantiam amplectamur, quæ ueluti uiaticum senectutis, & præsidium omnium ætatum, comes sociaq; omnium temporum & locorum à pueritia concilianda est. Quemadmodum enim qui lapidem iecerit, etsi mittendi potestatem habuerit, non habet*

tamen postea retinendi. Ita quisq; ubi hanc uirtutem missam fecerit, nunquam assequetur, ut eadem poßit ueluti postliminio redire. Quamobrem pro amore ego meo in Remp. Lucensem uos oro, atq; obtestor adolescentes, qui me iam quadrienniũ secuti, aut in eloquentiæ campis uagamini, aut retulistis uos ad seueriorem uitæ ducem, & magistram Philosophiam, ut si ullam mihi unquam operam dedistis, hodie plurimam detis ad audiendum. Nam etsi breuißimo hoc spatio, quod mihi semi hora est circumscriptum, ea maximè oratione prosequi sit in animo, quæ ab ijs maximè expectantur, qui sedent ad gubernacula ciuitatis: cùm tamen peropportune cadat, ut & uobis aliqua ex parte, qui tanto concursu, libentißimis animis adestis, poßim satisfacere, non deponam memoria desiderium uestrum adolescentes. Temperantia uirtus est animi moderatrix, & actionum in omni uita: ea in duas partes distribuitur, quarum altera ad priuatam rem spectat, altera ad communem, ambæ tamen ijsdem institutis, ac præceptis continentur. Neq; enim aliud est, quo bonus Rex, & bonus est ciuis: quamuis hic ciuitatem regat, ille familiam. Vterq; modum, & ueluti artem adhibet, & obseruat, quæ sunt tradita à prudentibus uiris, Quòd si fieri potuisset, ut in singulis hominibus omnes uirtutes essent, nihil opus fuisset monitis sapientum, & constitu

ſtitutione Rerumpublicarum. Cùm mortales procliues ſint ad eas partes, quæ ſunt extremæ, neceſſe fuit ijs commonſtrari uiam, qua medium quiddam tenere poſſent, quam ſi recuſarent inire, poſſent etiam cogi. Incredibile eſt, qui motus animorum in uiſceribus hæreant, qui à tranquilla, & beata uita abducunt. Quis mare uentorum ui agitatum, & perturbatum uidit, & putet aliquem ſic auaritia ferri, ut maxima hyeme nauiget? Quis cum uxore optima, & dulciſſimis liberis uiuit? & credat aliquem ſic incendi cupiditate pecuniæ, ut patriæ amorem abijciens deſerat ſuos? & humanitatem prouinciæ contemnens, libentius cum feris habitet, & barbaris nationibus? Quid eſt? quòd cum omnibus animantibus ſit à natura tributum, ut ſe, uitam, corpusq; tueantur: & infiniti ſint locupletes, qui illiberaliter corpus curant, & in magnis opibus parcè, ac duriter uitam agunt. Quid eſt? quòd cùm in omnibus hominibus uis præpotens quædam ſit, quæ Deorum immortalium metum incutit, & tam multi ſemper fuerint, qui aras ſpoliarunt, fana diripuerunt. Nihil tam integrum, nihil tam ſanctum, nihil tam religioſum eſt, quod non uiolet auaritia: cui contraria eſt luxuries, & profuſio paternorum bonorum. Sinite hoc loco P. C. me uidere ſolicitudines, & inaniſſimas cogitationes parentum. Dij immor-

 tales

tales quæ eorum ſunt curæ? qui labores ut liberis patrimonium ſit amplum, & copioſum? M. Brutus is, qui de iure ciuili plures libros ſcripſit, in Priuernati fundum reliquerat filio, in Albano uillam, in Tyburti rus peramœnum, balneas etiam cum domo, & ſeruis: at hæres helluo, ac gurges, omnia ſic abſumpſerat, ut de tanto patrimonio ne iter quidem ad ſepulcrum patrium ſibi reliquiſſet. Sed quid ego te Brute ex tanta antiquitate repeto? quaſi uerò nobis magno numero nō ſint in omnibus prouincijs nepotes, qui aleatores, qui ſcurras alunt, qui domum habent refertam aſſentatoribus, qui curant diligenter, ut quemadmodum apud ueteres poſt cœnam perſonabant ædes laudibus uirorum illuſtrium, ita nunc ad multam noctem perſtrepant aulæ obſcœnis cantibus otioſorum? Quid de ira dicam? quam poëta bonus, & ſanctus inſaniæ principium eſſe dixit: quos credendum eſt in animo cieri motus, cum in corpore tantas fieri mutationes uidemus? Sunt oculi iratorum ardentes, ſunt ſupercilia contracta, frons rugoſa, capilli erecti, genæ pallidæ, & conſperſæ maculis, ex buccis anhelitus creber, toto deniq; ex ore crudelitas emanat. Mediocriter'ne putatis ab hoc monſtro eſſe cauendum? Deus philoſophorum Plato, quam moderationem adhibuit? is cùm ſeruo aliquando ſuccenſuiſſet, Vapulares, inquit, niſi eſſem iratus. Ad-

huc

huc cùm indignitatem, & molestiam seruuli ferre non posset, sororis filium Speusippum ad se uocans, Obsecro, inquit, tu istum cædito, nam mihi irato non licet. Timuit sibi Plato summa cõtinentia, & cæteris uirtutibus præditus, quòd uideret homines immutari ab ira, & de ratione deijci: & nos homunculi tam multa quotidie dicimus, & facimus irati? Quid de Circe illa dicam corruptrice animorum libidine? quæ cum procreandi causa à natura animantibus data esset, hanc unam ob causam erat retinenda: huius illecebra capti homines miseri, afflicti, ærumnosi, quantas sibi & suis, & alienis calamitates attulerunt? quas tragœdias excitarunt? Hac una sæpe sunt amicitiæ rescissæ, societates dirẽmptæ, distractæ affinitates: hac una sunt sæpe conuenta, pacta, fœdera soluta, fracta, uiolata periurio: hac una sunt familiæ deletæ, urbes exhaustæ, Respublicæ proditæ, regna euersa, collapsa imperia. Quæ (malum) labes? quæ pestis? quæ intemperies homines agitat furiarum tædis ardentibus? Filios esse ausos parentibus manus afferre? parentes liberorum sanguine manus fœdare? fratres mucrone latus, & iugulum petere Germanorum? Nolite obsecro P. C. *me hoc loco adulteria, stupra, incesta, paricidia prosequi oratione. Qui poëtæ sunt? qui scriptores historiæ, qui horribile aliquid, atq; atrox huiusmodi non*

memoriæ prodiderint? nulla in re magis peccant homines, nulla pecudibus sunt similiores. Et ausus est Rex aliquis præmium proponere ijs, qui inuenissent nouam uoluptatem: dignior multò ut bestijs, quàm hominibus imperaret? Quid mirum si tot iam sint commenta libidinis? Feras, feras uicimus obscœnitate, & turpitudine. Prætereo cæteros animi motus, qui sanè multi sunt: singulos nihil opus est enumerare, quod omnium perturbationum, quæ reprimi, ac sedari possunt, una conciliatrix, & moderatrix est Temperantia. Quæ longo usu confirmatæ dimoueri non possunt, quòd omnes regiones egressæ uelut hosti se dediderunt: de his quidem nulla spes est, eæ improbantur potius à nobis, quàm pertractantur. Etenim cùm omnis uirtus mediocritas quædam sit, ij à nobis colligendi sunt motus qui ad eam reuocari possunt. ubi nauem fregeris nihil opus est gubernatore, quamobrem pueritiæ, adolescentiæ, iuuentutis bene, & sapienter instituendæ, sic habenda ratio est, quasi faciundæ sementis, quam Respublica possit metere. Vides tu adolescentem propensum ad luxuriam urbanam? contine ruri: uides infici sorde, ac auaritia rusticana? ale splendidius in urbe. Si audacior iuuenis est, deterre oratione, commone propositis periculis, doce legibus esse parendum: si est timidior, erige spe, excita gloria, incende

incende æmulatione æqualium. Breuißimo hoc tempore non poßum omnia. Si nescis, uitia uitijs quasi ex altera parte respondent: horum necesse est ut tu sis moderator, & quasi temperator. Quemadmodum in balneis domesticis, cum ex altera parte frigida sit, ex altera feruens, neutra commodè utimur: siqua neq; feruens, neq; frigida sit, ea iucunda est, ea salubris, Sic in concitationibus animi mediocritas quædam tenenda, quæ est inter nimium, & parum, ut neq; huc, neq; illuc declinemus, Dicet aliquis, id fieri non potest. Homo barbarus quidam superioribus mensibus, spectante populo Lucensi, à Curiæ peristylio per funem ad altißimam turrim religatum expeditißimus incedebat: cumq; esset descensurus, omnes ne corrueret timebamus: is brachijs examinantib[illegible]e sustinebat, ut non modo præceps non ferre[illegible] neq; dependeret, neq; propenderet: cumq; a[illegible]ndo studiose loco se deiecisset, pede altero se susp[illegible]ens, tanquam paribus libratus ponderibus exurg[illegible]at mirandum in modum. Ergo funambulus poterit corpore moderationem adhibere, & uir sapiens animo non poterit? Quid igitur inflati inani gloria ferimur? quid colimus studia liberalium artium? quid appellamus usum patrem sapientiæ? si ad regendos animi motus nihil inge-

nium, nihil doctrina, nihil ualet exercitatio? Quæ certè singula si per se multum ualent, & coniuncta plurimum, quis dubitet posse fieri, ut frenatis cupiditatibus homines modesti sint, continentes, & temperati? An uerò terræ bonitate, & rusticorum cultu arbores, & poma mitescent, & ponent asperitatem: & animal prouidum, & sagax, plenum consilij & rationis, tot artibus, à tot sapientibus excultum, si quid uitij habet, non queat deponere, ut fiat optimum? Esto inquiet, talis uir sit unus, aut alter, sed ut ciuitas tota uirtutem aliquam habere poßit, non est concedendum. Peragraui ego Patres Conscripti multas prouincias, & regiones: obseruaui uultum, & incessum hominum, corporis habitum, & uestium usum: illud certißimum comperi, ut sunt quædam publica studia, & instituta ciuitatis omnes omnia moderari. Quid est? agnoscebam propè in singulis hominibus sensum uniuersæ nationis. Quod nequis à me ambitiosius dici existimet, quis uestrum est, qui aspectu ipso ad corporis motum, ad conformationem uultus Gallum ab Hispano, Senensem à Florentino, Ligurem à Lucensi non dignoscat? Quòd si uitium, & uirtus habitus quidam est, quem sibi quisq; delegerit: facilè omnes intelligimus, tam uitio, quàm uirtute imbui posse uniuersam ciuitatem: præsertim cùm ad hoc peragendum paucis quibusdam sit

elabo

elaborandum, si quales sunt in Republica principes tales sunt reliqui ciues. Ecquid hoc spectaculum tanto apparatu bis ante Curiæ fores quotannis constituitur? in quo Decemuirûm personæ, quasi imagines Deorum immortalium proponuntur? an non ut habeat populus Lucensis omnium uirtutũ domesticum exemplum ad imitandum? Qui præfecti sunt alijs regendis eos imprimis omni uitio carere oportet: nihil in his auaritia, nihil luxuria, nihil ira, nihil libido habeat loci: in quibus uelut in speculo uitam nostram intueri debemus. Quid sibi uult iste ornatus? quid purpura ista? quid usque ad talos demissa toga, latus clauus? quid pallium? quid cætera insignia dignitatis, nisi cùm in hos ora, oculosq; conuerterint ciues, uideant eos augustiore forma esse quàm humana: à quibus discant prudentiam, iustitiam, fortitudinem, temperantiam? quibus uirtutibus quantum à cæterorum animantium natura recedimus, tantum accedimus ad diuinam. Quid? hac ipsa uirtute de qua hodie agimus, non'ne similitudinem quandam gerimus immortalis Dei? pura ille mens est, soluta, ac libera, segregata ab omni concretione: & uir temperatus mente integra, & uegeta in primis continens est, ut non modò re, sed cogitatione etiam absit à turpitudine. Ille corpora prima inter se contraria, quæ elementa appellantur, sic temperat, ut ex ijs omnia nascantur: hic

extrema extremis conferens, & uitia uitijs exæquans, reuocat omnia ad mediocritatem. Deus optimus maximus ad cœli temperationem ſedens contorquet incredibili celeritate uniuerſam hanc mundi molem: in qua licet ſint globi infixi, qui diuinis animati mentibus retro contrario motu uerſantur, & eius uis ſit infinita: nihil tamen uiolenter facit, nihil ſuperbè, nihil potentia non ferenda: mouet ut finita uis, ſinit quenq; ſuos curſus conficere, & ſeruare ordinem, & ut Dei bonitatem poßis agnoſcere, ſingulis uires ſufficit, curatq; ut omnes uniuerſo cœlo ſint proſperi, & ſalutares. Et uir temperatus, qui ad gubernacula ciuitatis ſedet, licet ſit potentiſsimus, non periculosè contendit cum ijs qui in eadem ſunt naui: ſi cæteris contrà pandentibus uela Reſpublica non eum portum quem ipſe maximè probat, ſed alium petit, non repugnat, non inhibet, quo minus curſum tenere poßit, obſeruatione nimirum iſta motuum cœleſtium. Audite, audite P. C. *hæc una ratio eſt, ut ſempiternæ poßint eſſe Reſpublicæ, qua ſcilicet cœlum ipſum temperatus animus æternum eſt. Starent nunc Athenæ, ſtaret Sparta, floreret imperium populi Romani, ſi hanc moderationem tenuiſſent. Etenim cùm tam uaria ſint ingenia hominum, tam diuerſæ de omnibus rebus ſententiæ, quantum periculi fore putatis? ſi nulla ratione habita rerum, temporum, &*

perſona

personarum dicantur sententiæ seueræ, & graues? Quantum pernicij? si temerè quædam gerantur. In omnibus rebus modestia est adhibenda. Non sunt omnia liberè dicenda semper: non facienda omnia. Et propterea dissimulare aliquando non est uitium, cedere etiam uirtus. Ambitiosior est aliquis? est ferendus: superbus est Senator? deliniendus est oratione: dictum est aliquid iniquius? non est ad omnia respondendum. Multa toleranda facit patriæ charitas, & commune bonum. Omnia sunt in Republica suauissimè tractanda, arte, quæ leniat, non exasperet: sanet, non ulceret: moueat, non perturbet animos ciuium.

AON

AONII PALEARII VERVLANI ORATIO XII.

DE FELICITATE, AD PATRES CONSCRIPTOS REIPVBLICAE LVCENSIS.

CCESSIT P. C. *quintus annus muneri meo, in quo dies hic mihi apud uos finem dicendi affert, idemq; ijs absolutis, quæ restabant initium quiescendi. Etenim cùm de uirtutibus, quibus hominum mentes, animique componuntur, dicere incepissem, meminisse debetis formam à me quandam fuisse propositam, & quasi effigiem adumbratam eius rei, quæ hodie in medium est proferenda: in qua illustranda libenter ego, si possem, adhiberem faces orationis, non tam ciuium uestrorum causa, qui optimis legibus, & moribus instituti sua sponte feruntur ad benè, & beatè uiuendum: quàm multarum gentium, & nationum, quarum summus est labor, incredibilis miseria, infinita calamitas: ut commemoratione rerum uestrarum posito ante oculos excellenti bono, excitarem desiderium prudenter, iustè, fortiter, & temperatè uiuendi:*

in quo,

in quo, tanta est uoluptas, ut ea sedati animi, ac delibuti sentiant propè nihil humanorum incommodorum, nihil perturbentur inconstantia, & temeritate fortunæ, nihil cupiditatibus, nihil doloribus afficiantur. Quæ si supra mortalitatem nostram contingere uidentur, nolite obsecro memoria deponere, quod principio dicebam, esse Philosophiam donum, & inuentum Deorum, cuius est proprium facere ex seruis Reges, ex miseris beatos, ex homunculis heroas diuinos, & cœlestes. Quam ob rem cùm singillatim de uirtutibus ageremus, antiquißimum nobis fuit exemplar illud intueri æternum præpotentis Dei, quod in ijs uirtutibus usq; adeò elucet, ut facilè intelligamus, posse ita conformari animos, ut mira in nobis sit quies, solidum gaudium, & germana felicitas, de qua cùm mihi hodie sit dicendum, obsecro uos, ut me ueſtra bona cum uenia audiatis. Duo sunt in nobis P. C. *quorum alterum fragile, caducum, mortale, commune est cum belluis: alterum cum Dijs immortalibus firmum, stabile, æternum. Horum naturam sequuntur omnes humanæ uoluptates, & actiones, ut tales sint, quales ab his proficiscuntur. A corpore nihil est, quod non cadat sub sensum, quod non sit concretum, quod alterius ope non egeat. A mente sunt quæ sensibus attingi non possunt cogitationes, & contemplationes, simplicesq; motus animi ui ipsius mentis excitati. Quæ duo cùm*

arctißimè

arctissimè coniuncta sint, quandiu uiuimus necesse est multa sic perfici, ac prodire in medium, ut illa ipsa uel sua causa, uel aliena se habent. Hinc nata est in nobis felicitas, non ex corporis unius, non ex animi unius bonis. Non possum non mirari P. C. eos homines, qui sapientissimi sunt appellati, & habiti, tam liberè pronunciasse omnia in sola uirtute esse posita. In re quidem illi aperta turpissimè lapsi sunt. Quis non uideat nos esse homines? & propterea animantia, & iccirco ali cibo, ac potu, refici somno, & quiete, egere uestitu, ac tectis, in quibus calorem melius, & frigus aliquando feramus. Quis uestrum est, qui liberos suos uelit esse sapientes, qui non multa putet opus esse pecunia, ad libros coëmendos, ad pædagogum parandum, ad conducendum doctorem? Si ad percipiendas liberali dignas homine disciplinas peregrè sit proficiscendum, sine uiatico Græcus non uiset Aegyptum, non Germanus Italiam, non Italus exteras regiones. Sed hoc omitto, illud dico. Quis domi forisq; studia uirtutis colet diligenter? Quis contemplabitur? quis melius id non faciat optimo corporis temperamento, quàm dissoluto? acuto melius ingenio, quàm hebeti? Quæ cùm ita certa sint, ut tam stolidus sit nemo, quin sentiat esse uerissima: & tam multi semper fuerint indagatores felicitatis, quam in contemplatione positam esse rectè intelligerent: quid est, quòd quidam, quos sicuti

boues

boues armenta ſecuta eſt infinita hominum multitudo, ſe ſe, & alios oleribus, & craßiore cibo paſcere inſtituerunt? quod genus uitæ fecit homines minimè aptos ad meditandum. Vnde primùm iuri naturali, & ciuili bono incredibiles tenebræ ſunt offuſæ. Vnde illa nata ſunt monſtra, ut alij cum feris libenter habitarent, alij in ſordibus, & ſitu iacerent, alij ſibi plagas infligerent, & afferrent crudeliter uulnera, quaſi morbis affecti melius contẽplarentur, et propterea corpus non eſſet curandum. Horum ſimillimi fuerunt philoſophi non ignobiles, quibus cum pecunia ampla, & copioſa hæreditate obueniſſet ad ſcopulos declamantes multa argenti, multa auri talenta in mare coniecerunt: quaſi liberalitas non eſſet uirtus, quaſi miſeri non eſſent ſubleuandi, quaſi numus lege conſtitutus non eſſet conſilio prudentißimorum hominum ad uſum neceſſarium cõmunis uitæ. Quos ſecuti ſunt, qui à regendis populis, à Republica, à priuata adminiſtranda, à procreandis liberis, à lectißimæ fœminæ ſocietate abhorruerunt: quiq; parentes, cognatos, propinquos, amicos non bono eſſe nobis putarunt ad beatè uiuendum. Inuenti ſunt, qui ab omnibus refugerent hominibus, cùm tamen ipſi eſſent humana ſpecie, & figura. Quanto illi noſtri melius, qui duce magiſtra uitæ Philoſophia bonam ualetudinem, formam, ac robur, agri copiam, terræ ubertatem, pecuniæ uſum, fidelitatem

delitatem uxoris, liberorum, cognatorum, propinquorum affluentiam, hominum denique necessitudines, & societates bona esse intellexerunt? Quid ergo est? Dicam P. C. aliquid in nobis inest ex puris illis, æternisq; mentibus, quod si studiosè colatur, omnia præclarè se habent: in quod unum omnium oculi sunt coniiciendi; neq; interea aliud quicquam est spectandum. Quis non uideat quasi Phidiæ Mineruam illam in arce, sic in suo capite mentem pulcherrimè repositam, quasi dominam sedere, & reginam consiliorum? quæ oracula continenter fundit instinctu, afflatuq; diuino: quam qui contemnit, Deum contemnit: cui qui repugnat, is oppugnat iura humana, & diuina. Qua duce intelligimus Melius omnino geri quæ ratione certa fiunt, quàm quæ temerè administrantur. Animantia quæ prudentia censentur magis sibi cauent, quàm quæ feruntur imprudentia. Respublicæ in quibus sunt sapientes, & usu rerum callidi ciues, omnibus partibus commodius agunt, quàm quæ ab imperitis, & inquilinis reguntur. Eadem est patrimonij ratio: hæreditas quæ scientißimis administratoribus utitur, optimè conseruatur. Nihil autem omnium rerum melius est mente, plena consilij ad omnia regenda. Nam & Solis, & Lunæ conuersiones, & signorum ortus, & obitus certum, ac perpetuum ordinem seruant: & tempestatum commutationes constanter fiunt: & dierum,

dierum, noctiumq; uicißitudines, quasi ad clepsydram æquatæ, quotannis proueniunt. Quæ certè omnia sunt argumento præpotenti quadam mente mundum uniuersum regi. Quòd si melius geruntur, quæ ratione certa fiunt, quàm quæ temere administrantur, & ad omnia regenda mente plena consilij nihil est melius: quis dubitet ratione, & mentis consilio omnia esse administranda? Quòd si diuina hæc pars accesserit ad rerum temperationem, quid officiet, quominus bene, & beatè uiuamus? Bona ualetudóne? at ex ea in primis est tranquillitas, ne doloribus corporis abducamur à contemplando. An forma? quæ honestatem natura habet, & mirificos amores excitat sui. An robur? quo nititur fortitudo, si pro bonis arma sint capienda, si sit pugnandum pro patria. An opulentia? qua alijs etiam prodesse possumus, & ad Deum proximè accedere, cuius diuitiæ sunt immensæ, & infinita liberalitas. An parentes, uxor, liberi, cognati, propinqui, amici? quos ut tueamur, & sustentemus si ipsa loqui posßit pietas, nos uehementer etiam, atque etiam rogat. Qua igitur re opus est? dixi iam sæpe P. C. mente bona, ac firma, animo potenti, & exercitato ad omnia prudenter, iustè, fortiter, & temperatè gerenda. Non satis est nosse, quid sit prudentia, quid iustitia, quid fortitudo, quid temperantia: re ipsa experiri oportet: non dicto, sed facto est opus. Si uerbis fieri

poſſent uiri boni, præclarè ſe res haberet. Quæ ſunt præcepta ſapientum? quæ conciones theologorum? nemo eſt qui legendo, & audiendo iam non ſit defeſſus: & tamen bonorum mira eſt paucitas. Quid eſt? auariſsimi etiam homines magnificè de liberalitate loquuntur, diſſoluti crebrò de continentia: de re bellica nemo plura, quàm ignauiſsimus quiſq;. Exul Annibal olim cùm Carthagine expulſus Epheſum ueniſſet ad Antiochum regem, in Phormionem quendam incidit, qui cùm caſtrenſium tubarum cantum nunquam audiuiſſet, nunquam uidiſſet ſigna ferri, nunquam cum hoſtibus conſeri manum: & tamen homo Græcus auſus eſt apud magnum Regem, & ſummum imperatorem diſſerere de omni re militari. Quod ſi Phormioni fuit turpiſsimum, illud primùm nobis eſt uidendum, ut ea de quibus dicimus cognoſcamus, deinde ne in uerborum inani uolutatione, ſed in re ipſa perficienda poſitum putemus fructum excellentis uirtutis. Non ſatis placet concentus, qui totus eſt ex falſis uoculis: nulla ſuauior eſt harmonia, quàm cum dictis facta reſpondent: hæc Dorica illa eſt, quæ in primis peritos decet: hoc Architæ eſt inſtrumentum, quod à pueritia eſt adhibendum. Quod eò dico P. C. quòd ſciam ubiq; gentium ſtudioſam iuuentutem dare operam Philoſophiæ, non ut uitam cum uirtute colat, ſed ut de uirtute poſsit diſſerere: & infinitos mortales

in cau

in causis rerum scrutandis, & obscuris quæstionibus ætatem consumere, quibus studijs nihilo fiunt meliores: & Principes orbis terrarum legere auidißime res à maioribus gestas, non ut sese conforment, talesq; sint, quales esse oportet, sed ut inanem, nescio quam, ex rerum illarum commemoratione capiat uoluptatem, ad cuius motum quoniam omnes propensi sumus, illud est uidendum, ut ea sit semper cum utilitate, & honestate coniuncta, ad quam regulam dirigendæ sunt omnes uoluptates. Sicut enim ægrotantibus dulcia uidentur amara, & alba lippientibus nigra: sic malis obscœnæ uoluptates bonæ, & honestæ. At sicuti de saporibus rectè dijudicant, qui bona sunt ualetudine: sic de uoluptatibus, qui sana sunt mente. Quamobrem mali (quod uix est credibile) qui in uoluptate summum bonum ponunt, uoluptate semper carent: & ab ea, quam se manibus putant tenere, longißimè quidem absunt. Quod si illis persuaderi posset non esset iam declamandum in uoluptatem: sed in eos potius, qui non ita se parant, ut suauißima re fruantur. Est enim felicitas uoluptas ex animi, & corporis bonis in rebus uel agendis, uel contemplandis, qua ueluti sale res natura aspersit, ut rectè illæ quidem fierent, & factæ conseruarentur. Artifices ipsi, & operarij dicere consueuerunt, si uoluptas, & animi propensio accesserit, sese omnia melius facturos. Laboriosa literarum

ſunt ſtudia, & tamen quos delectant, cum ijs non modò aßidua ſunt domi, ſed peregrinantur etiam, & ruſticantur. Dura ſunt munia rei militaris, & tamen cùm bellum geritur ſumma eſt alacritas imperatorum. Qua creditis Q. Fabium lætitia fuiſſe affectum? cùm patientia ſua molliret Annibalem iuueniliter exultantem? Qua M. Marcellum? cùm intelligeret confirmatis à ſe legionibus ſpem iniectam Senatui Annibalem poſſe uinci? Qua P. Scipionem? cùm contemplaretur, qua uirtute in Italiam hoſtis deſcenderat, eadem cùm ipſe in Africam ueniſſet, fuiſſe hoſtem ſuperatum, otium ciuibus partum, honeſtatum, atq; auctum imperium populi Romani? Nulla maior eſt uoluptas, quàm quæ percipitur ex conſcientia rerum bene geſtarum. Sed quid ego longißimè abeo? uos ego teſtor P. C. *uos præſidia, ac robora libertatis populi Lucenſis, uos conſeruatores tranquillitatis, & publicæ quietis, uos inquam teſtor, de uobis ipſis cum dignitate Reipub. quæro. Cùm ſuperioribus annis ciuitas laboraret ſeditione, & non Galli, non Heluetij, non Hiſpani eſſent ad portas, ſed ciues ueſtri ad palatij fores, ante Curiam contra Senatum arma cœpiſſent, & acriter pugnarent, rebus à uobis præclarè geſtis, & domeſticis inimicis ex urbe pulſis, conſilio, & ſapientia ciuium conſpiratio illa, & concordia omnium bonorum ſecuta eſſet ad defendendam libertatem, ob-*

ſecro

ſecro quæ lætitia fuit Senatus? quæ uoluptas? quod gaudium? quæ alacritas animorum ueſtrorum? quæ ſalutationes in foro? qui complexus illi erant inter uos? cùm alter alteri congratularetur, & exponeret, in quod diſcrimē, & periculum ciuitas ueniſſet, quorum uirtute eſſet liberata. Mitto illa tempora, quid cùm proximis ſuperioribus annis diuina iſta prudentia proſpiceretis orbem terrarum bello aliquando arſurum, nec procul abeſſe tempus, quo Gallia, Hetruria, Latium, Campania, Brutij magnorum Regum conatibus ita conquaſſarentur, ut nihil cis alpes uſquam eſſet tutum. Num Lucæ trepidatum eſt? num Delphos legati miſsi ad Apollinem Pythium? ueſtra uobis P. C. *ſapientia præſtò fuit, qua intellexiſtis ante exædificandas arces, exædificandum Senatum, prudentia, iuſtitia, fortitudine, temperãtia ciuitatem eſſe muniendam: quo pulcherrimè à uobis conſtituto, & facto cū ciuitas ueſtra in totius Italiæ conſpectu poſita eluceret, quaſi diuinum aliquod lumen, & tempeſtatibus coortis omnia miſcerentur, omnes prouinciæ, omnes regiones in magnas calamitates inciderent, omnes urbes barbararum, & immanium gentium eluuione obruerentur, uos ad Reip. gubernacula ſedentes ueluti magni Dij repuliſtis tempeſtatem è mœnibus ueſtris: unde tranquillitas orta eſt, unde hæc dignitas libertatis, unde affluentia omnium rerum, ut*

 cùm

cùm hisce annis Europa, Asia, atq; Africa bellis exhaustæ fuerint, uobis nũquam annona defuit, nunquam concidit fides publica, nunquam mercaturæ, nunquam literarum studia sunt intermissa, nunquam opifices se suis artibus remouerunt. Quare nunc pacatis temporibus senes optatissimo otio fruuntur: pueri & adolescentes ingenuis se dedunt artibus: matres educandæ familiæ, & conseruandæ rei student: iuuenes aut nauigatione maria transmittunt, aut in Gallijs, Germania, Hispanijs gerunt magna, & ampla negotia, ut sint opes quibus ciues bene agere, & sustinere queant Remp. in quam omnium oculi, & animi conuersi sunt. Quæ res tantæ neq; fuissent, neq; possent diu esse apud uos, nisi animos uestros uoluptas, & uirtutis amor accenderet, quo uestra facta est beatissima ciuitas, in cuius contemplatione nolite mirari P. C. si diutius moror, & ad eam sæpe iam redeo: est enim contẽplatio felicitas, in qua boni tãtũ inest, ut hac una Deus ipse felix sit ac beatus. Cuius etsi ea est prouidentia, ut nihil habeat quo magis omnes trahat in admirationem sui: ea iustitia, ut omnibus omnia æquè dispertiat, & consulat uitæ animantium: ea fortitudo, ut omnia uideat ut præsentia, neq; lætitia afficiatur unquam, neq; capiat dolorem: ea temperantia, ut licet eius sit infinita uis, moueat tamen ut finita, & ingentes sustineat globos, qui contrario motu uersantur:

tur:

tur: cùm tamen is mens simplex, pura, ac præstantißima sit, nihil aliud agere quicquam potest, quàm contemplari, & intelligere. Quod si homini quoque est proprium, certè ad hoc homo natus est, ut agendo, & cõtemplando fiat aliquando Deus. Quã ob rem ociosi, qui neq; sibi, neque alijs prudentia, iustitia, fortitudine, temperantia sunt boni, ac salutares, & qui magnis susceptis negotijs magistram omnium benedictorum, beneq; factorum uirtutem non intuentur, & contemplantur, felicitatem assequi non possunt, quæ nobis proposita est ex imitatione immortalis Dei: in quem quoniam non cadit perturbatio, curandum est diligenter, & efficiendum omnibus, qui beati esse uolunt, ut ita se exerceant, & omnino confirment, ut in uitium delabi non poßint: ut cùm semper absit culpa, adsit semper indolentia, tranquillitas, gaudium, & infinita uoluptas: quod rebus præclarè gestis eorum casta, & syncera mens, diuinæ menti se coniungat: ad quam intelligendam ita natura omnes ferimur, ut nullus suauior cibus sit animis, quàm contemplatio rerum diuinarum: cuius ita me P. C. *desiderium tenet, ut iam planè ardeam, & contineri non poßim, quin rogem uos in conspectu populi Lucensis, loco & ad petendum, & ad impetrandum aptißimo, ut maturiore iam ætate mihi bona cum uenia uestra liceat deponere hoc onus dicendi, quod melius suscipere, ac ferre*

Perturbat. non cadit Deum.

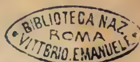
ferre possunt, qui hoc tempore apud uos ingenio, & ætate maximè florent, quo ego illud prosequar, ad quod iam non populus Lucensis, sed tu me uocas omnis egregiæ uoluntatis, omnis efficiendæ rei autor, moderator, perfector. Qui quoniam me & gratum, & memorem esse iubes, quò me uertam? quem inuocem? cui ego hos, qui me tam amanter quinquennium aluerunt, & sustentarunt commendabo? nisi tibi, qui optimus es, & maximus. Quæso ut eorum hanc, quæ in tua fide est, tueare, & conserues Rempublicam, quæ bonas semper artes coluit, nemini unquam molesta fuit, nunquam finitimus terribilis, & formidolosa, quæ peregrinis etiam, & exteris nationibus benigna est, & perhospitalis: per te ipsum oro te, perq; sapiētiam tuam, qua cœlum, terra, mariaq; reguntur, sint fausti, sint felices, sint beati Lucenses mei.

FINIS.

AONII PALEARII VERVLA-NI

DE ANIMORVM IMMORTALITATE LIBRI III.

APVD SEB. GRYPHIVM
LVGDVNI,
1552.

IAC. SADOLETVS
CARP. EP. SEB.
GRYPHIO
S. D.

VPERIORIBVS *proximis diebus, cùm esset allatus ad me liber Aonij Palearij, de immortalitate animorum, præclaram inscriptionẽ præ se ferens, eamq; rem totam heroico carmine com plexus: legere eum statim quàm auide cœpi, quasi tentaturus, an promisso satisfaceret, qui tam sublimem titulum operi suo præposuisset. Atq; ibi uideo id, quod mihi primum summæ uoluptati, deinde penè incredibili fuit admirationi. Rem tantam, quanta altera nulla est, quæ quidem ingenijs proposita sit, & considerationibus, tam grauiter, tam eruditè, tam etiam & uerbis, & numeris aptè, atq; eleganter tractatam esse: nihil ut fermè nostrorum temporum legerim, quod me in eo genere delectarit magis. Nam nec sententiarum, orationisq; ubertas in tam difficili, ac penè spinosa materie ulla desideratur: nec in exponendis rebus reconditissimis lux, atq; facilitas. Numerus porrò carminis is est, ut uideatur Lucretium uelle imitari: redolet enim antiquum illud. Sed*

ita ſapore humanitatis conditus eſt, ut aſperitate dimiſſa, uetuſtatis tamen autoritas ſalua remaneat, atq; hæc in uniuerſum. Illa iam partium ſingularum propria, nihil non Latiniſsimè dictum, nihil non accuratè, quóue iudicium, ac diligentiam adhibitam eſſe non pateat: multaq́; præterea ubiq; nitentia ingenij, & uenuſtatis luminibus: &, quod ego pluris quàm reliqua omnia facio, Chriſtiana mens, integra, caſtaq́; religio, erga Deum ipſum honos, pietas, ſtudium in eo libro ~~uel maximè~~, non ſolum docere mentes errantium, ſed etiam animos incendere ad amorem puræ religionis poſſunt. Sed quorſum hæc mi Gryphi? Primùm uolui dare teſtimoniũ apud te doctiſsimo uiro, ut quid de eo ſentirem, tu planè cognoſceres. Deinde à te petere, id quod ipſe quoq;, cuius uolo cauſa, & petit à te per literas, & ſummè flagitat, ut eius hoſce treis libellos tuis formis exprimendos curare uelles: in quo ille ualde ſuo honori, ego meæ cupiditati ſatisfactum fore abs te arbitraturi ſumus. Noli enim putare, non apud Italos omnes tuum eſſe nomen in magna gratia. Quicquid prodit ex officina tua, id ita demum & rectum, & probatum habetur omnibus, ſi in eo tuum nomen ſit præſcriptum. Nota eſt enim bonitas, & diligentia tua, nota eruditio. Quid igitur reſtat, niſi ut tu & bonis, & amantibus tui morem libenter geras? quod tamen ſemper ſponte tua facis, nunc mea

etiam

etiam causa facere propensius debes, qui meã fidem, atq; officiũ in hac re agi iudico: sum enim (ut tu scias) in hoc ipse libro honorificẽtissimè appellatus (secundo ut opinor uolumine) ut tibi hæc opera, mihi quoq; unà cum Aonio, non ipsi soli præstanda sit: quandoquidem tu me amore iampridẽ, atq; obseruantia tua mirificè es complexus. Nec erit cur te pœniteat, hunc talem librum Actij Synceri, & Vidæ doctissimorũ hominũ, ac præstantissimorum poëtarum operibus adiunxisse, cum quibus iste certè iure cõparari potest: nam & in eadem argumenti sententia, sanctitateq; ornatissimè uersatur, & philosophiæ præterea rationibus uberius est instructus. Sed hoc tu per te æquè bene cognosces. Illud utiq; tibi persuasum habere debebis, quicquid in hac re ex mea & Aonij uoluntate effeceris, id utriq; nostrum fore gratissimum. Vale mi Gryphi. Carpentoracti III. *Calend. Iulij,* M. D. XXXVI.

ORGETORIX SPHINTER CAROLO LAVRENO S. D.

RABVLARVM *genera multa semper fuisse non ignoras, quorũ illud quidem arrogans, maximeq; odiosum est, quod his temporibus irrepens prouincias omneis occupauit. Quotus enim quisq; est, qui quàm primum Latinos libros attigerit, de stylo ipso,*

 & di

& dicendi genere quodam perfecto nolit dijudicare? Hem ut imperiti, & indocti homines miseris temporibus rem difficilem, & magnam sibi arrogant: putantq; in iudicatione, quæ de literis est, nihil ipsis esse ingeniosius, nihil fieri posse acutius. Quòd si ex Ciceronis libris clausulas treis furari iam didicerint, ex quibus pusillam aliquã epistolam insuauiter texant, ut Dij immortales se ipsi salutant, quibus lætitijs titillantur, quos sese oratores factos somniant! Quòd si epigrammata duo ex alienis uersibus conflata, aut ad summum tria accesserint, quæ quidem ab alijs uideri, & recitari non sinant, sed ipsi quadam moderatione uocis, & suaui gestu adiuuent, tantos sibi spiritus sumunt, ut uix ferendi uideantur. At si in eorum manus aliqua, ab alijs quæ scripta sint, uenerint: putas tu illos ea legere, ut quæ legant intelligant? Legunt porrò, ut si tantillum offenderint, quod oppugnare poßint conclament, Senatum cogant, ut ijs, qui ipsorum simillimi sunt, ea recitent, quibus uulgò doctiores habeantur: hac in re cogitationem, & mentem omnem figunt: quo certè fit, ut inepti, imperiti, rudesq; Philosophiam & eas artes, quibus bona studia semper uiguerunt, miseri nunquam attingant. Alterum genus est eorum sanè perridiculum, qui uultu seuero, & tristi quodam incedunt: ij rogati sæpe, si tandem oculos in aliorum scripta coniecerint, nihil est quod laudent, nihil quod probent,

probent,delicatiq; admodum uix binis uerſiculis lectis faſtidiunt, ac ſtomachantur. Tum ibi ſiquis prætereà loci quicquam laudauerit,uenuſto quodam oculorum obtutu perbellè rident. Hi nunc,mi Laurene,docti habentur,eſtq; eorũ non mediocris copia. Tu uide,in quæ tempora inciderimus. Volo tibi planè eorum ingenia commemorare,ut ſcias,qua arte freti, doctrinæ ſanctiſsimum, & grauiſsimum nomen arroganter ſibi aſciuerint:nanq; ineptiſsimi cùm ſint,uelintq; haberi doctiſsimi,nihil potius ducunt fore,quàm ſi à ſcriptionibus ſe abſtineant, fingantq; id ingenij acumine facere,& conſilio diuinæ cuiuſdam prudentiæ,& modeſtiæ pleno:quòd ſcilicet nihil inueniant, quod aures eorum capaces cumulatè cõplere poſsit. Dicunt itaq; hac ratione perdiu ſe à ſcriptionibus abſtinuiſſe. Hos ego,aut horum laudatores,quos habent plurimos,ſiqui me conueniant,ſoleo nõ infacetè Socratis dicto abigere:Perpendamus,ille inquit,ſiquis ineptus tibicen ſit, uelitq; uideri eius artis peritiſsimus, multa primùm de percuſsionum modis,quæ à bono tibicine dici ſolent, pleraq; quæ ad artem uix attinẽt iactanda ſunt,nonnulli deinde laudatores parandi, nunquam uerò ipſi tuba canendum eſt: quod ſi tentarit, fore,ut repente ridiculus habeatur. Non'ne tibi uidetur ſemper ſapientiſsimus Socrates? Homines,inquit,hoſce ſpectemus,atq; eos,qui ſtatuas faciunt, cauendum ne uerbis

Sumpta ex primo libro Xen. memorabilium

nos adducant: at illos multa posse præstare facile credamus, quos affabrè aliquod fecisse uiderimus. Ενθυμώμεθα γὰρ εἴτις μὴ ὢμ ἀγαθὸς αὐλητὴς, δοκεῖμ βούλοιτο, τί ἂμ αὐτῷ ποιητέομ εἴη, ἆρ' οὐ τὰ ἔξω τῆς τέχνης μιμητέομ τοὺς ἀγαθοὺς αὐλητὰς, καὶ πρῶτομ μὲν ὅτι ἐκεῖνοι σκεύη τε καλὰ κέκτηνται, καὶ ἀκολούθους πολλοὺς περιάγονται καὶ τούτῳ ταῦτα ποιητέομ, ἔπειτα ὅτι ἐκείνους πολλοὶ ἐπαινοῦσι, καὶ τούτῳ πολλοὺς ἐπαινέτας παρασκευαστέομ, ἀλλὰ μὴν ἔργομ γε οὐδαμοῦ ληπτέομ, ἢ εὐθὺς ἐλεγχθήσεται γελοῖος ὢμ, τοὺς γὰρ ἀνδριαντοποιοὺς δοκιμάζομεν οὐ τοῖς λόγοις αὐτῶμ τεκμαιρόμενοι ἀλλ' ὃμ ἂμ ὁρῶμεν τοὺς πρόσθεν ἀνδριάντας καλῶς εἰργασμένομ τούτῳ πιστεύομεν καὶ τοὺς λοιποὺς εὖ ποιήσειμ. *Nosti Socraticum, quod ego utrunq; ad horum hominum agnitionẽ apte conuerti. Dices fortasse, quid hæc Sphinter ad Laurenum? Ingrediar iam ad explicandam rationem epistolæ meæ. Acceperam superioribus diebus Aonium, quo familiarißimè uteris, de Animorum immortalitate libros treis scripsisse: quos cùm uidendi, & legendi miro desiderio tenerer, (mirificè enim me delectant siqua sunt uel philosophica, uel Christiana Latinè scripta) petij ab eo sæpe per literas, ut sui mihi libelli copiam faceret: quod ille negauit omnino se esse facturum: nam qui sibi uersus essent, scire se certò dicebat, è capsula exire non esse ausuros. Verebatur*

batur enim,ut uideo,bonus, & pudens iuuenis, ne in horum rabularum uoculas aliquas incurreret. Quam ob rem,ut ſcis,tua ego opera uſus ſum, ut per te impetrarem, quod per literas conſequi non potuiſſem. Legi itaque per quàm lubenter eos libellos,quos ad me miſiſti: quorũ ſingula carmina ornata, & elaborata mihi uiſa ſunt,atq; eiuſmodi, ut acriter accuſandus uiſus eſſem,ſi cùm me mirum in modum delectarint,alijs legenda non dediſſem. Quid enim primo eius libro ſanctius, aut diuinius! quid ſecundo eruditius! quid tertio uerius excogitari poteſt,aut dulcius! Nam quod ad canes attinet,qui luce quoq; latrant,& mordent,admonitos eos opinor nõ expectare,ut rurſus crura ipſis ſubſtringantur. Hoſce itaq; libellos nunc ad te remitto, ut per quem acceperim eidem & libelli & maximæ gratiæ referantur: ſimulq; ut me in Aonij tui, uel iam noſtri amicitiam quàm potes intimum inſinues. Vale.

Calend. Decembribus.

AONIVS PALEA-RIVS PETROPAVLO VER-GERIO, APVD PIVM, *felicem, potentißimum regem Ferdinandum oratori Pontificio*

S. D. P.

ETRVS BEMBVS, *quem tu ob multas diuini eius ingenij suauitates, exquisitam doctrinam, singularem sapientiam mirificè diligis, quiq; te ob animi præstantiam, mores ornatißimos, digna homine nobili studia amat uehementer, subrustico, qui diu me à scribendo deterruit, pudore, & timiditate quadam non ingenua penè liberauit. Neq; enim debere me, uir summa prudentia aiebat, à te, qui ea gratia, & humanitate esses, tam timidè contendere, quæ honestæ petitionis speciem habere uiderentur.* **Itaque** *cùm de tuis laudibus, quæ à Bembo dicebantur, uerißima esse intelligerem, adhortatus sum ipse me, & sic animo sum constitutus, ut mihi factus esse uidear audax, quàm soleo plusculum. Nam certè quidem ab eo quem nunquam uideris, magnum aliquid petere, pudentis hominis non est: in qua sententia diu permansissem, nisi fortè mecum cogitare cœpissem,*

pissem, libellos meos, qui de Animorum immortalitate scripti sunt, non posse tibi esse non iucundißimos, quòd Ferdinando potentißimo, & sapientißimo Regi, cui tu ob uirtutem es acceptißimus, & propterea etiam gratiosus, dicati essent. Nam cùm mihi eam quæstionem, quæ de humanis animis est, perdifficilem sanè Latinis uersibus explicandam proposuissem, iudicaui me præclarum nihil cõsequi posse, nisi quenquã prius mihi uelut Deum aliquem statuissem. solet enim fieri, ut spe quadam non inaniter à nobis in aliquo posita, libenter quæ magna, quæque ardua sunt, suscipiamus, & feramus pulcherrimè. Mirum uerò est, ut ego Rege illo implorato in ipsis carminibus, uisus sim omni ex parte adiutus. Nam in angustijs sermonis quibusdam, & difficultatibus non exiguis, illuxit mihi Ferdinãdus diuinum quasi aliquod lumen. Quare cum eos ipsos libellos absoluissem, magnum mihi desiderium accesßit, ut ad Regem perferrẽtur. Quam ob rem ego te per deos, per ingenium, per fortunas tuas oro, mi Paule, ut in ea re me non uulgari commendatione adiuues, ut intelligat Rex, me spes omneis à puero in se uno collocasse, sperareque nunc ita ipsi meos libellos, & incredibilem hanc animi propensionem fore acceptam, ut nunquam pœniteat me laboris, & industriæ meæ. Vale.

LIBRORVM SE-CTIO ET INDEX.

QVæstio omnis de Animorum immortalitate tribus à nobis libris pertractata est. Nã cùm quidam (qui uulgò à Græcis ἄθεοι dicti sunt) Deos nullos omnino esse crederent, atque ex ea re animorum mortalitatem firmißimè asseuerarent, aduersus hos primo loco pugnandum fuit. Itaque in primo libro Deum esse, qui mundum omnem regat, ex certißimis Stoicorum, & Peripateticorum rationibus, quorum acutißima ingenia semper fuerunt, demonstrauimus. Deum prætereà ad cœli uniuersi temperationem sedentem preces bonorum audire, neque aspernari (non enim defuèrunt, qui id affirmarint) quin eo piè, sanctéque culto maxima eius in homines, & non obscura quædam beneficia extitisse: cumque de ijs orbibus, quibus infixi sunt errantium stellarum cursus, & de eorum constantia dicendum esset, ut πρόνοιαν ostenderemus, multa περὶ ψυχῶν τοῦ οὐρανοῦ, quas nos animas, & animos cœlestes possumus appellare, è media Chaldæorum recondita, & sanctißima disciplina, ac uetustißimis Græciæ sapientibus accepimus: tum quòd per hos nonnulla gerenda esse in tertio libro dicturi eramus, tum quòd res ea uersibus digna

gna uideretur. Quoniam uerò ex æternis illis mentibus animi hominum generi dati dicebantur, non alienum fuit perscrutari, quænam mentes illæ essent: an Deus unus, an plures, an ex cœli motu, & luce, an ἐκ τῆς ὕλης δυνάμεως, an ab ipso Deo animi corporibus hominum iungerentur. Itaque in eo libello, cùm de ijs ipsis satis esset dictum, de animi ortu, deq; eius partibus ex doctißimorum hominum monumentis, multa à nobis collecta sunt, pleraq; illustrata. Quam ob rem cùm præclarè fundamenta iecisse uideremur, in secũdo libro Stoicorum, & si quæ erant Peripateticorum rationibus, immortales esse hominum animos probauimus. In tertio, cùm quædam firmißimis argumentis muniremus, magna ex parte sanctißimos uiros theologos (utar eo sanè libenter uerbo, cùm iam Latinum sit) & eos in primis Christianos, καὶ τῶν ἀληθῶν ἀληθεστάτην, ut aiunt, secuti sumus. In quo certa esse & æterna quædam bonis uiris constituta præmia, malis uerò suppliciorũ exempla omnia: tum multa de ea rerum fatali neceßitate, quam εἱμαρμένην uocare solent, prosecuti sumus: ita ut in ea quæstione, quæ certè quidem perdifficilis, & perobscura semper habita est, Latinis uersibus, quantum in nobis fuit, nihil homines nostri desiderare posse uideantur.

QVAE

QVAE SINGVLIS LIBRIS CONTINENTVR.

LIBRO PRIMO.

Ex

Deum

rò sensum ex luce eiusdem tributum esse animantibus. 43.4

Animantem partem, quæ in plantis uiget, quæq; in animalibus sentit, ac mouetur, ἐκ τῆς ὕλης δυνάμεως, & cœli motione substitui. 43.18

Iracundiam, formidinem, libidines, & animorum concitationes, (quas Græci πάθη uocant, nostri morbos,) corporum temperationes sequi: itaq; eam partem, quæ sensum, quæ appetitum habet, non esse ab actione corporis seiugatam. 43.22. & 45.3

Eam animi partem, quæ rationis, & intelligentiæ particeps est, tum maximè uigere, cùm plurimũ absit à corpore, & in cœlũ usq; penetrare. 45.8. & 52.20

Naturas rerum quatuor sursum, deorsum, ultrò, citroq; commeantes, quæ στοιχεῖα à Græcis appellari diximus, in suis omnino locis conquiescere, hanc rationem, atq; ordinem sequi corpora mixta. Animi uerò hominum cùm in rebus caducis non conquiescant, sed ad diuinas, & æternas sua natura ferantur, in illis locis, ad quæ spretis corporibus euolent, & excurrant, quieturi deniq; uidentur. 45.16

Animos consilij, & prudentiæ, & rationis compotes à Deo creari, membrorumq; admirabili quadam fabrica X L V. dieb. absoluta, in corpora ipsa infundi. 46.19.

Alias esse corporis, alias animi partes, easq; inter

se dißidere, & pugnare acriter: illas terrenæ quædam illecebræ delectant, quas sequuntur: has rationis, & mentis participes elucere diuinum quasi aliquod lumen, & sese ad ardua, magna, æternaq; capessenda uegetas, acreisq; præbere. 47.2

QVAE SECVNDO LIBRO CONTINENTVR.

QVAE TERTIO LIBRO CONTINENTVR.

 mam

AONII PALEARII VERVLANI

De Animorum immortalitate,

LIBER PRIMVS.

ELICES *animæ, cœli omnipotentis alumni,*
Astrorum decus, & qui uersicoloribus alis
Aethera tranatis liquidum, qui Sydera, quiq;
Voluitis ingentes magnis anfractibus orbes:
Quādoquidē genus omne hominū, genus omne ferarū
Per uos exoritur, per uos à luminis oris
Digreditur, magni ad nutum sic omnia Regis
Quæ geritis, Regis quoniam uos maxima cura:
Vos mare substratum uentis, turritaq; tellus
Concelebrat: uos arua sonant, quæq; inuia lustra,
Quæ dumeta tenent, quæ propter rauca fluenta
Dulce canunt uobis magnum per inane uolucres:
Vos mortale genus primi docuistis ad astra
Ire uiam ducentem, humili quò se quoq; posset
Tollere humo, & cœli sanctum internoscere Regem.

Vestra ego fretus ope, ingredior loca nullius ante
Trita pede: & quoniam uestra hæc, æquiq́;, boniq́;
Munera uos facite, & sancto aspirate labori.
Vnde canam, quæ nusquam audita prioribus annis
Quî motum rebus genitalem ipse ordine certo
Dididerit rerum pater, ut creet unus, alatq́;
Omnia, quæ mundo generatim secla propagant.
Mox ego quo tantus cœptus labor, expediam quæ
Signa olim ueteres, quæ sint exempla secuti,
Dum partem nobis diuinæ mentis inesse,
Haustusq́; ætherios certa ratione probarunt.
Nec minus ecquæ animas sedes, quæ præmia uitæ
Quenq; bonum tandem maneant, quas pendere pœnas
Conueniat sontes, & fata arcana recludam.
Tuq́; adeò decus egregium rex magne Quiritum,
Aurea cui longùm se se Capitolia seruant,
Structa bono auspicio se mœnia Romanorum,
Ferdinande inuicte, tuis Germania seu te
Detinet imperijs læta, & tibi maxima regna
Annuit, Oceanus quantum pater alluit undis:
Seu te Panoniæ Regem Admirantur utræq;
Magnanimum, ingentem: nostrā ne despice Musam.
Quin & subueritam, perfusamq́; ora rubore
Accipe quo uultu, atque animi moderamine fratrem
Regnatorem orbis, florentem laudis honore
Casibus in magnis belli, pacisq́; serenas.

Princ

Principiò stellis molem radiantibus aptam
Certam aliquã regere, et moderari numine mentẽ,
Quam dixere Deum, nonnulla exempla monebunt.
Quas tamen is sibi sufficiat longo ordine uires,
Et quantus qualisq; incedat, ubi omnibus ornat
Diuitijs sese: non qui caligine cæca
Offusi degunt, sed nec supera alta tenentes,
Nosse queunt: soli quamuis accedere partes
Arcanas ausint, Regisq; inuisere sedes.
Ille quidem sacros aditus, penitusq; repostos
Adseruans, se ipsum tantum (mirabile dictu)
Dum uidet, æternos ignes, & mœnia cœli
Prospicit, et mare nauigerũ, & dura æquora terræ,
Et uarias rerum formas, & quicquid ubiq; est:
Dumq; ipsum spectat se, sancto incensus amore
Ipse sui genus, omne hominũ, genus omne ferarum
Ingentemq; ingens arctè complectitur orbem.
Nec mora nudatas hybernæ tempore brumæ
Vere iubet dulci intonsas reuirescere syluas:
Et quæ nuper erat lætis sine frondibus arbor,
Importune sedes non insueta uolucri,
Parturit, & uiridi uestit ramalia fronde.
Ipsi iam dumi, & spinis rubus asper acutis
Duritie posita melior, cytisiq; genistæq;
Augent sese anni felicibus ornamentis.
Iam nemus umbrosum, resonãt iam cantibus urbes

Alit

Alituumq́;,hominumq́;, feræ per pabula læta
Immemores hyemis,fœtu auctæ progrediuntur.
Verùm ubi Sol terras grauiori accenderit æstu,
Flauescunt segetes,siliquisq́; sonantibus agri
Lætitia agrestes augent,parat horrea messor,
Aequatamq́; graui glebam solidare cylindro,
Dum nemori Phœbus crescenteis inuidet herbas.
Mox uerò ubertas Autumnus iam senis anni
Infert se,ipsa iacent iam strata sub arbore passim
Malaq́;,castaneæq́; nuces,& cerea pruna.
Non tamen exegit sua tempora pomifer annus,
Et tristis subrepsit hyems,& nubila toto
Sparguntur cœlo,iamq́; est sine frondibus arbor
Descenduntq́; niues è uerticibus præruptis,
Et rapido Boreas tellurem turbine perflat.
Hic ordo rerum,& series repetita quotannis
Sollicitis acuit curis mortalia corda.
Vnde parens etenim tellus tot sufficit herbas!
Vnde solum incultũ dudum, et graue põdus,inersq́;
Submittit uarios ullo sine semine flores?
Nempe aiunt qui doctrinæ præstante labore
Suppeditant præcepta,grauis solatia uitæ,
Aëra per tenerum tacitum descendere cœlo
Humorem ex alto,quo uno est uberrima tellus.
Non satis id nosse est,peragranti mente sagaci
Maiora explorare animus,quibus humor ab oris
Ille

Ille ruat, quando tellurem frugiferentem,
Aëraq; humectat liquidum, zephyrosq; reducit,
Effigiemq; aliam mundus capit. illius ergò.
Cum Tauri hospitio excipitur Sol aureus, & iam
Corniger illum Aries aliò prospectat euntem,
Lætitia exultat cœlum, totumq; repente
Panditur, & terras diffuso lumine uestit.
Tum decus egregium Veneris pulcherrimus ipse
Lucifer, aureolus mundi stellantis ocellus
Non aliàs quantum, seruando pro orbe laborat:
Tum pater ex alto descendit plurimus æther
In gremium matris terræ, optatoq; receptus
Vt primùm spectat iucundam albescere lucem,
Rore leui aspergit fragrantia floribus arua.
Qui uerò ardentem Solis circunferat orbem,
Candentem ut uisat stellato corpore Taurum,
Hæsitat hic animus: quando est & credere dignũ,
Non ex se orbes, uerùm aliquo impellente moueri.
Qui mouet hic etiam, cuiusquam si indiget usu
Fretus ope alterius, non est hic maximus ille
Quem uestigamus: tandem fateare necesse est,
Esse modum rebus, quenquam fateare necesse est
Principium tanquam rerum: qui non tamen ullo
Auxilio indigeat, moueat tamen omnia primus.
Hic Deus, hic opifex rerum est, hic rector Olympi,
Quo sine nil sanctũ, firmumq;: huc se omnia uertũt,

Omnia contendunt, abeunt, redeuntq; uicißim.
Qualis, quam aſpicimus ſtellis ardentibus aptam,
Omnia complexa eſt moles, hæc æquora, terras,
Aëraq;, atq; ignem capit, & complectitur una.
Excipit omnipotens latè omnia, rebus & unum
Se ſe ultrò, citroq; uolans mirè omnibus addit:
Quē tamē haud quicquā capiat, trās æthera, trāsq;
Ardua tecta Deûm caput extulit ipſe ſua ui,
Exuperatq; omnem ſenſum: uelut æquoris undæ
Veliuoli anguſtum labentis fluminis alueum:
Præterea nil mens hominum ſcrutatur, & ultrò
Hæc ubi deuenit, tandem ad delubra quieſcit:
Hinc egreſſa alis firmis, & præpete penna
Iam melior Diuûm circumuolat aurea templa,
Miraturq; procul quem propter credidit eſſe
Rectorem ſuperûm, qui cùm loca compleat omnia
Semper abit, nuſquam eſt, ſeq; in ſe continet uno.
Ipſe omne eſt, quodcunq; uides in luminis oras
Exire, & quodcunque ætas fugientibus annis
Abſtulit, & ſeri ualeant ſpectare nepotes.
Ille nihil rerum eſt, quas maiorum tulit ætas,
Aut quæ ſunt, aut quæ longo pòſt tempore fient
Munere Naturæ, uel temporis interuallo.
At quî contineat cùm ſe pater ædibus ipſis,
Mirum eſt, occultans ut geſtiat ante uideri
Regificè incedens turmis inſtructus Olympi,

Deneget

Deneget utq; omne os illud spectare uerendum
Quenquã hominũ,quẽquã Diuûm,et cõtingere luce.
In gyro qualis percurrens aureus alto
Sol face flammanti,quamuis se se æthere toto
Spectari uelit,& terris ostendat apertis,
Non rectà est oculis hominum iubar undiq; plenum
Perspectum,quorum nobis acerrimus omnium
Est sensus:quòd fortè aciem protendere siquis
Iam uelit,& temerè radijs insistere totis
Non feret astrorum princeps,perstringit at ipse
Ipse aciem,sensumq; omnem spectantibus aufert.
Sat tibi sit Regem tantum nunc nosse Deorum.
Fas,& iura sinunt quantum:uel non satis hoc est
Cernere te Naturæ opus egregium omniparentis?
Tun' pictam aspicias tabulã,atq; extare magistrum
Certum aliquem haud dubites,scita qui finxerit arte,
Pocula tun' spectes cælata,atq; aspera signis,
Protinus & clames,diuini opus Alcimendontis:
Quicquid id est magnum,ah uideas,nec protinus ore
Adclames toto?mundi ô Pater,Autor,& Altor.
At uerò hæc olli quî sint mortalia curæ,
Qui'ue aciem flectat per tot diuersa,uidendum est:
Quandoquidem causas rerum,quiq; ardua norunt,
Astrorum,cœliq; uias malus impulit error:
Ne'ue labor superos aliquis,neu cura quietos
Sollicitet,procul à uera ratione feruntur:

Huma

Humanosq; animos, donum omnipotentis Olympi,
Haud ueriti dixisse simul cum corpore obire:
Tantus amor doctas mentem excoluisse per artes.
Ergo agite illustres animi, quos uiuida uirtus
Euehit ex humili liquidum super æthera terra,
Dicamus, nam scire licet quibus integra mens est,
Quî pater omnipotens mortales lumine sancto
Despiciat, spectansq; uacet tamen ille labore.
Qualis prærupto in Lathmo sub nocte serena
Aërium gyrum aspectans, cœlumq; profundum,
Vna acie iam mille faces, mille ignea cernit
Sydera conuexo latè fulgentia cœlo:
Sic decus æternum, decus admirabile rerum,
Et longè ex alto seductas æthere terras,
Et mare uentosum, cæcisq; offusa tenebris
Tartara despectat, dum se circumspicit unum.
Qui uerò labor hic? pulchrum qui temperat orbem
Absq; labore aliquo, & magno se corpore miscet,
Si uidet impositas lapidosis montibus urbes,
Humanumq; genus magnis propè Dijs æquale.
Adde quòd immensas uires non ulla fatigant
Tempora, non ulli possunt superare labores.
Illi æterna quies, nec diuini imminuit quid,
Præbeat etsi ægris faciles mortalibus aures.
Vt Sol æquoreas radijs cùm corripit undas
Multa Deo similis (componam maxima paruis)

Si latum

Si latum Oceanum fulgenti lampade lustret,
Non madet, haud salso suscepit in æquore labem,
Mane nouo surgens ijsdem iubar ignibus ardet,
Purpurei referens radiatum insigne diei.
An uerum, summumq́; bonum dum uoce uocatur
Ante aras, uarijs latè florentia sertis
Cùm delubra petit, cumulatq́; altaria donis
Integer, & multa insignis pietate sacerdos
Non uidet, oblatosq́; aris non̄ sentit honores?
Heu cadit in quēquā scelus hoc? qui id credere dignū
Dicere non metuat, siqua est reuerentia ueri.
Si leges hominum, & sancta aspernare reperta,
Vltorem ne temne Deum, memoremq́; nefandi.
Hoc est aut silicem duris in montibus illum
Dicere, uel chalybem: tantum suadere malorum
Mens sibi cæca potest, densisq́; sepulta tenebris.
Inceptum peragamus iter: non scrupea nobis
Hæc tentanda uia est, qua non impune uiator
Præterijt, multáue pedem cum laude reflexit.
Iam mihi cœlestum numen, sedesq́; beatæ
Apparent, ubi uera quies, ubi lampade lustrat
Omnia Sol melior, semperq́; innubilus æther:
Quò mala nō properat Venus, & sceleratus habendi
Non amor accedit: sed ubi mens conscia ueri
Ipsa suum agnoscit dominum, rerumq́; magistrum
Aeternum, omnipotentē, Regem hominumq́; Deûmq́;

Hunc tu iam ſignis liquidò cognoſce uolentem,
Qui ueluti cum inſtructa acie Rex inclytus armis
Egregios animo heroas legit, aduocat uſu
Si ueniat, Martis cùm res, & tempora poſcunt,
Vt reſides turmas, deſuetaq; pectora bello
Admoneant, hortentur ad horrida promptius arma.
Erexere animos omnes, atq; ordine facto
Quadratum iam animoſa acies conſiſtit in agmen,
Et parat aduerſos hoſtes diſcludere uallo,
Altaq; diſiecta tranſcendere mœnia turri.
Ille loco medius tutam deducere caſtris
Imperat aut foſſam, uel milite mœnia cingit:
Ille iubet, parent illi, admirantur & omnes.
Non aliter pater omnipotens, delegit in alto
Aethere felices animas, quæ tempore certo
Auratos orbes, & maxima Sydera uoluant.
Hæc graue Saturni ſydus, uehit altera magni
Aſtra Iouis: flammã horribilẽ, & crudele minantẽ
Duro hominum generi ſæui uehit altera Martis:
Hunc penes ignito curru, flagrante pyropo
Oſtendit iubar auricomum, qui temperat orbem
Ingens luce ſua magni dux maximus aſtri:
Proximus eſt heros olli gratiſsimus ipſis
Cœlicolis, dulcemq; oculis qui ſpiret amorem,
Te ueniente die producens Phoſphore ab Ida,
Teq; abeunte altam compellens Veſper in Oetam:

Ponè

Ponè autem longo interuallo, & cursibus iisdem
Procedit iuuenis, cui non sua certa uoluntas,
Ingentem licet egregiè contorqueat axem:
Vltimus aspectat terras, quo nocte silenti
Ostendit sese nobis argentea Phœbe.
Quo uerò tu rem magis admirabere nullam,
Conficiunt certo tantos ex ordine cursus,
Vt tibi non dubium iam sit, supera alta tenere
Cœlicolas connixè orbes, atq; astra mouentes.
Hinc Regem nimirum adstare erronibus illis
Nosse potes, quando modus est in rebus agendis.
Nam neq; fortuitum quicquam est, quod semper eodẽ
Tempore fit, quod ne tantillum ex ordine cedit.
Nec uerò hoc numero contenta est regia Diuûm,
Quando alij cœlo spatiantur, & agmine facto
Concelebrant Regem superûm, sonat arduus æther,
Et Regem magni referunt penetralia Olympi.
Hi se præcipites per inania nubila mittunt,
Subiectasq; uident urbes, hominumq; uolanteis.
Attollunt humeris mentes ad cœrula cœli.
Hi mare uentosum spectant, fluctuq; laborem
Iactatis demunt, tantum benefacta merentur.
Informes alij laruas, & tristia terrent
Tartara, uel sontes damnant pallentibus umbris.
Victoresq; alacres repetunt simul aurea tecta:
Quàm multæ circum bis uictæ Pergama Troiæ

Tyndarida ob raptam Graiæ ſedere phalanges:
Quàm multæ Emathiæ in campis fremuere cohortes,
A ſocero, & genero Romanis dum acriter armis
Et patrio, externoq; eſt milite decertatum.
Nec uos prætercam, magni quibus atria Regis,
Et ſecreta patent Diuûm: uos omnia quæ ſunt,
Quæq; ætas deleuit edax labentibus annis,
Et ſeros maneant noſtis quæcunq; minores
Per uos uenturis ſeclis referanda nepotum:
Quos humeros cinctos penna, & fulgentibus alis
Sæpe ſacerdotes caſti, dum maſcula thura
Ante aras adolent, manifeſto in lumine cernunt.
Hi quæ contingant, quæ mox uentura trahantur,
Et rerum ſecreta canunt, humentibus umbris,
Et cùm nox operit terras ex æthere lapſi,
Præpetibus pennis certiſsima ſomnia portant.
Hos, genus antiquum Solymorum, maxima rerum
Dum fuit urbs Solyma, ex alto deducere cœlo
Carminibus referunt ſolitum, & de more uocatos
Adueniſſe illos uelatos ueſtibus albis,
Et crines auro, & uiridanti fronde reuinctos.
Scilicet in ſacris tantum ſacra nomina poſſunt.
Nec mirum, ſic magna ijs obſeruantia Regis,
Nomine ut audito paueant: quo nigra tremiſcunt
Tartaraq;, & Tellus, & rauciſona Amphitrite.
Nam quamuis illum uox non enuntiet ulla

Mortalis, fecere tamen ſacra nomina uates.
Hinc rerum Dominum,tempeſtatumq́; Potentem,
Et mundi Altorem,complexumq́; omnia Numen
Tergeminũ,Omniuolũ, & magno ſe corpore miſcens
Dixere:hinc nubes qui inter caput extulit altas,
Præpetibus uolucrem pennis,& fortibus alis,
Magnanimum autorem ſuperûm,qui ætatis id,æuo
Sit, fueritq́; omni ſemper florente iuuenta:
Hinc belli Dominum,quòd iuſtis Regibus adſit,
Dum ſanctas armis leges,& iura tuentur.
Id puer in Solymorum agro dum pectore uerſat,
Paſtorale gerens tegmen,peramq́;, cothurnosq́;
Auſus inexperti eſt tentare pericula belli.
Irruit in fines palmoſæ,& diuitis urbis
Monſtrũ horrendũ,ingẽs, hominẽ quo fœmina partu
Tempore non alio magis eſt enixa tremendum:
Ipſe quidem miles,dux ipſe ingentia bella
Pugnabat,uictorq́; uirûm,ſpretorq́; Deorum,
Atrox,terribilis,ſeu lumina torua uideres,
Seu Libyci pectus ſquamoſum pelle draconis:
Impune haud quiſquam (miſerùm) fuit obuius illi
Siue pedes,ſiue iret eques,ſeu fortiter haſta,
Seu rem falcato gereret iam comminus enſe.
At puer egregius iam magni cura Tonantis
Armorum Rege accito, ſub numine torquet
Qui fera bella ſuo, uiresq́; irasq́; miniſtrat,

Agresti lapidem funda detorsit in hostem.
Ille uolat stridens; magnum & per inane uolutus
Temporibus duris hæsit: cœloq; minantem
Tollentemq; manus, robustaq; colla mouentem
Strauit humi, pueriq; simul uictoria parta est.
Vidit & Epeiros (certa hæc, & cognita res est)
Dum cornu Parthus Gortynia spicula torquet,
Ire ducem aduersus florentes ære cateruas,
Pro clypeoq; hosti nudum ostentare lacertum.
Vidit & Epeiros sternentem Parthica ferro
Corpora, & Euboicos spumantes sanguine riuos:
Mille ducem Parthi magnum petiere sagittis,
Mille illum telis, nec erant loca peruia ferro,
Nec tantæ terrere uirûm potuere phalanges.
I nunc, & Regis meritis diffide Deorum.
Nanq; uelut solido concreta ex marmore rupes,
Horrifer aut Boreas, aut illam uerberet Auster,
Dura solo perstat, terræq; immobilis hæret:
Telorum haud imbres aliter, ualidasq; secures,
Ingentes equitumq; alas tulit optimus heros,
Quòd superûm implorasset opem, quod uoce uocasset
Cœlicolûm Regem.
Nec me animi fallit, multas non posse Latinis
Vocibus ostendi uoces, & nomina Regis
Esse Deûm multa; atq; eadem cecinisse priores
Orphea, Mercuriūq;, Linū, & Mosen Deo amicum.
Atq;

Atq; equidem ni alias usus mihi nare per undas
Nunc foret, & certo religanda in littore funis,
Forsitan hoc magis incuruarem gurgite remos.
At quoniam nobis animæ natura uidenda est,
Esse Deum, atq; animas cœli in penetralibus altis
Ostendi, illa alijs post me memoranda relinquo.
Et quia dicendum ut nascentibus insinuetur
Omnis ab uno anima, ecquis sit Deus omnibus unus
Aequoribus, terrisq; canam, cœloq; profundo.
Multa autem tecum repetas, multa ipse uolutes
Dicta quidem, magnis dum diximus astra moueri
Quæq; suis ducibus, uires tamen omnibus unum
Sufficere, atq; illum rebus satis omnibus unum.
Nunc uerò (siquid dum dia poëmata natum
Oblectant faciles animos, peperere malorum)
Dicemus uera quicquid ratione receptum est.
Nimirum exiguæ uires mortalibus ægris:
Id genus humanum uoluens, & parua labore
Non sine concedi magno, dum pectore uersat,
Ipsum se longè potuit deducere uero.
Vt duro cùm quis morbo iactatur, & æstu,
Cordaq;, & arentes fauces grauis occupat ardor,
Tristia dum incenso iactat suspiria corde,
Arentiq; trahit tremulam de pectore uocem,
Hydrochoi quamuis cinxerunt æthera nimbi
Aestatem increpitat properam, infensumq; Leonem:

Sic hominum genus inualidũ, molem hanc operosam
Adduci haud potuit moderandam ut crederet uni.
Hinc mare nauigerum Neptuno, hinc tartara Diti,
Alta Ioui magni cesserunt mœnia mundi.
Nec dubium cuiquam illud, Naturam omniparentem
In rebus seruare modum certo ordine rerum:
Quæ ratio in causis, quia nam dicetur origo,
Fonte nisi ex uno uelut omnia deducantur?
Quòd si stare uno dubio procul hic queat orbis,
Rex hominum, Diuûmq; unus, Deus omnibus idẽ est.
Is tamen immensus, nihil hoc felicius usquam.
Is Deus, haud alter, ni omnes supera alta tenentes
Non bene magnorum dignemur uoce Deorum,
Scilicet hoc ueteres ipsi fecere poëtæ,
Nosq; etiam uoces rerum, non sensa secuti,
Ipsa ut uerba cadant numerosa, & dulcia in aures,
Sæpe Deos testes adducimus immortales.
Verùm aliter res ipsa, Deus, Deus ille uocandus,
Qui terras, tractusq; maris, qui sydera, cœlum qui
Aeternis regit imperijs, cui sydera fulgent
Aurea, labuntur, surguntq; micantia mundo.
Principiũ hoc rebus, nihil hoc prius, æquiparandum,
Quandoquidem nihil est sic omni parte beatum.
Quòd si Dij plures, numerum si augere Deorum
Forte licet (fac esse) pares sunt, numine eodem?
Ergo principium nullum: uel dicere cordi est

Princi

Principium fore principio? quod ineptius esset.
Maximus at siquis, si quisquam est optimus unus,
Cui parent reliqui, cœli cui regia seruit,
Optimus ille Deus, Deus est & maximus ille.
Non Dij sunt igitur, quos & parêre necesse est,
Qui longè obseruent alium, metuantq; iubentem.
Nunc ne tu inscite à uero desciscere quicquam
Me duce iam poßis, rerum alta arcana docebo:
Ne dum fortè meis intendis mentem, animumq;
Præceptis, anceps ueri te ludat imago:
Quod Rex auertat superûm, qui hoc omne monebat
Ipse rudes olim populos, perq; ora parentum
Et nati, & seri longum accepere nepotes:
Omnia quem pariter quondam uidere docentem
Ipsi oculis sancti heroës felicibus annis.
His dictis animum informamus, quando ita nobis
A patribus sunt præclarè monimenta relicta.
Quæ superest igitur, magna hæc, iam percipe, res est.
Ille opifex unus rerum, Deus unus ubiq;
Treis se se in species aperit, treis dicere poßim
In formas, iam uocem aliam si repperit usus.
Nam dum res omneis uestigat, & abdita lustrat,
Effigiesq; animo rerum, & secum omnia uoluit,
Scrutaturq; suas uires, Pater ille Deorum est:
Mens illi in rebus peragendis optima (quando
Optimus ipse omnis) quæ mundi temperat orbem

Mens Deus illa Deus, cœli quam in uertice summo
Cœlicolæ appellant magnum patris incrementum:
Huic dedit imperium sine fine, hunc Dædala tellus
Accipit autorem frugum, per quem aurea Solis
Spicula discutiunt tenebras, lucemq́; reducunt.
Hũc mare cœruleũ obseruat, quòd hic æquoris undas
Instituit labi, quòd monstra immania ponti
Protulerit, mutumq́; genus creet, auctet, alatq́;.
Dum tamẽ hic patri obsequitur, dumq́; ille gerentem
Aspicit ingenuè natum omnia, magnus utrunq;
Tangit amor, uiq́; ingenti perculsus uterq; est.
Qui tamen hic animus potuit cœlestibus ardor
Se insinuare, Deus nisi maximus ipse fuisset?
Sic se regnator superûm, licet unus ubiq;,
In formas treis exponit mortalibus ægris,
Sic se cœlitibus, mira, & certissima res est.
Is Rex omnipotens, is Rex hominumq́;, Deûmq;
Materiem statuit rebus satis omnibus unam:
Hac pecudes, hominumq́; genus, pictæq́; uolucres
Terrenos capiunt artus, moribundaq́; membra:
Hac nitidi pisces alti sub marmore ponti
Corpora sunt, sensusq́; ipsos impellere possunt.
Dicimus hanc etiam genitalia semina rerum,
Si mente accipias uariæ sub imagine formæ,
Hanc elementa, quibus connexis ordine certo
Omnia miraris prodire in luminis oras.

Igne

Igne calere uides, terra durescere corpus,
Diffundi humore, atq; in cana ætate resolui,
Aëreq; augeri, se seq; attollere sentis.
Hæc tamen haud oculis quicquã dant cernere, quando
Imperfecta quidem sunt ipsa, & corpora cæca:
Sydera sed radijs, & cœlum insigne coruscis
Dum latè fulgent, cæcis inimica tenebris
Quæ latitant pelago, latebris quæ monstra ferarum
Despiciunt, & luce sua dant lumina habere.
Hinc cœli nobis iucundum lumen, & astra
Vt duo sunt oculi, quibus omnia prospectamus.
Sic ingens etiam dum uoluitur undiq; moles,
Quippe uigent, motuq; suo fas cuncta moueri:
Hoc sine non rapidis uentosum perfluit undis
Aequor, nec bibulæ uentis iactantur arenæ:
Non spoliata arbos quassat ramalia fronde:
Idem adeò rebus modus, & cœlo irrequieto.
Aucta opibus tantis, tantoq; exercita motu
Materies hinc apta ad res, fœcundaq; uires
Suggerit ipsa sibi, & quos occultauerat aluo
Edit maturos longo pòst tempore fœtus.
Vtq; illis permixta insunt elementa uicißim,
Eminet utq; alijs aliud, natura per artus
Serpit, & ingenium toto se corpore miscet.
Porrò ignis magis est illis, qui ardoribus iræ
Continuò flagrant, acriq; dolore premuntur,

Flamman

Flammantes ollis oculi,& feruentia corda:
Hos tu ne in caueas,hos tu ne in uincula coge,
Quos sibi conspicias potius consciscere letum,
Quàm tolerare iugum,& domini fastidia ferre.
Sunt quæ non dulci declinent lumina somno,
Vsq; adeò metuunt animantia,& abditus imo
Est in corde leuis,pedibusq; fugacibus aër:
Hinc ouium placidum genus,& male pinguis aselli,
Buceriasq; greges,quibus est & plurimus humor,
Terraiq; nimis,uix ire per arua uidemus
Hortatu,stimulis,& lentæ uerbere uirgæ.
Vescum sal alijs,alijs est triste cuminum
Iucundum hac ratione,alijs est dulcis amaror.
Iamq; adeò causas animo lustrare latenteis
Te licet his pulchrè instructum,quî fortis equi uis
Ad cursum,ad magnos cur sit procliuis amores:
Sedula quid tantum metuat formica senectæ.
Nanq; ubi concrescit corpus,primordia rerum et
Quatuor illa ineunt concordi fœdera nexu,
Sensifer & motus primùm,mox certa per artus
Compages quædam pro corporis augmine repit,
Cui nomen Græci fecere:at dicere auentem
Non ætas sinit inuidiæ perfusa ueneno,
Tempora ad hæc tandem peruenimus,atq; ita paucis
Nostrorum auriculæ pueriliter offenduntur.
Nunc redeo ad rem:principijs feliciter illis

Compactis,

Compactis, porrò tenuissima sanguinis aura
Exoritur, tacitusq; hærens in corpore succus.
Hinc uariæ naturæ animantum, utq; est ea rerum
Temperies, sua quenq; trahit, retrahitq; uoluptas.
Non autem hos tu seiunctos à corpore morbos
Affectusq; animi uideas: sed repere passim,
Et uulgò ex ipsis moribundis surgere membris.
Partem aliam nunc specta animi prudentis, & altæ
Participem rationis, uis quænam illa repente
Tollit se celerem liquidum super æthera? & extra
Procedit longè flammantia mœnia mundi?
Ecquibus ad cœlum totiès se sustulit alis?
Inuisit Diuûmq; domos, atq; ardua tecta?
Cur tantum molitur iter? uel quo duce? si non
Hic suus est olli locus, & cœlèstis origo?
Nempe solum patrium cuiq; est, exercita cursu
Flumina habet pontus, quò cùm uenêre quiescunt:
Si quid in altum ui iacias, descendet, & ipso
Iam torpens duro consistet in æquore terræ:
Si uapor est usquam, facilè quem corripit aër,
Soluitur, & tenuis uacuo lætatur in orbe:
Flamma uorax etiam cùm postibus hæsit adesis,
Velle quidem ostendit supera ad conuexa uolare:
Tantus amor sedis, placidæ est ea cura quietis.
At uigor ille animi, tenebris, & carcere cæco
Contemptis, uolat ad superos, & simplicis ignis

Aurai

Aurai similis fertur, iuuat ire per astra
Aurea, & extorrem patrio considere cœlo.
Quòd si mortales artus, moribundaq; membra
Non obstent, iam iam ipse Deum, totumq; recludit
Aethera, magnorumq; procul secreta Deorum.
Quis uigor iste animi? quæ tanta oracula mentis?
Qui'ue petit supera, & superum quæ tanta cupido?
Scilicet hæc ueteres, eademq; exempla secuti
Aetherios haustus animis dixere minores
Esse, Deumq; ipsos cœlo demittere ab alto.
Nanq; uelut radijs Sol igneus omnia lustrans
Corporibus primis se miscet luce, paritq;
Omnia quæ mundo generatim secla propagant.
Sic pater ipse animas, dum se admiratur, amatq;
Sponte creat, sanctumq; homini dat pignus amoris
Ferre sui monimentum ingens, atq; artubus addit
Diuinæ aurai æternis ex ignibus ignem,
Vlla ne eas mortis perimant immania fata.
Hinc ubi materna concrescit corpus in aluo,
Expleuitq; suos numeros, nouiesq; refulsit
Quinta dies, corda ipsa tument, tenerumq; laborat
Corpus, & in totos animæ uis funditur artus.
Illa loco tremit angusto, & caligine cæca
Mersa bibit Lethen, & longa obliuia rerum,
Sicq; diu non certa sui, cum corpore in oras
Luminis egreditur, membrisq; innititur ipsis,

Donec

Donec iam firmæ perfecto tempore uires
Non bene conueniant: animi uigor alta pererrat,
Scrutaturq́; arcana, uiamq́; affectat Olympo:
Non ullæ Veneres flexerunt turpiter illum,
Nullus honos auri, regnandi nulla cupido,
Omnia, seq́; ipsum angustis moderatur habenis.
Corporeæ uerò pestes contra aurea mentis
Præcepta insurgunt, Venerem, Bacchumq́; secutæ
Terrenis inhiant rebus, noctiq́; soporæ,
Et uelut ignaua indulgent animantia uentri.
Quin etiam si dira lues in uiscera repsit
Intima, quàm, quàm animis obstat, iuuat æquora picta
Currere lyntre, & fallaci se credere uento,
Et dulces mutare domos, patriosq́; penates,
Ac turpes omnem uitam degisse per artes
Vt mensa argento, & fuluo colluceat auro.
His qui erit adductus, parui rectumq́;, fidemq́;
Parui sancta facit iura, & sine legibus ullis
Vitam agit iniustus. patriæq; acerrimus hostis
Florenteis urbes bello, ciuesq́; fatigat.

AON

AONII PALEARII VERVLANI

De Animorum immortalitate,

LIBER SECVNDVS.

LVMINA qui Graiæ gentis decus aurea fundis
Ore sacro, surgit paßim quo pinguibus aruis
Et felix Panacea, & suaue rubens Hyacinthus,
Pulcher Aristocles sanctis natalibus orte,
Te duce non uerear cæcis offusa tenebris
Explorare, labor tuus hic mea præmia laudis:
Te duce non uerear latitantis semina flammæ
Quærere, & accensam tedam de uertice summo
Nocte sub obscura miseris ostendere nautis,
Aequora dum latè abruptis turbata procellis
Vndarum eructant montes, claßisq; magister
Hospitibus lacrymans nigram denunciat horam.
Quodq; bonum, & faustũ, et felix Fortuna secundet,
Tu mihi quodcunq; hoc curæ, tu mentem, animumq;
Suppeditas, quo tollere humo pernicibus alis

Me poßim,

Me poßim, & duri fulciri uertice Atlantis.
Vnde ego despiciam palantis qui studio oci
Est superos contra mortales tollere uultus
Ausus, iners, stolidus, tum uoce lacessere Diuos:
Qui dum adeò inspiceret quæ essent iucũda palato,
Pinguibus haud potuit cor unquam auellere mensis.
Quẽ paßim sequimur, quàm ô quàm diuersus ad illo
Graius homo! Graium quid nõ audere putandũ est?
Hinc, hinc Relligio liquido quæ ex æthere lapsa
Relligio decus omne uirûm, decus omne Deorum,
Sub pedibus deiecta hominum, externataq; uisa est:
Improba uox tantum potuit suadere malorum.
Nam quid Relligio peperit sanctiq;, boniq;
Omnibus usq; adeò compertum, ut res uideatur
Ipsa loqui, illustri in conspectu sic sita quando est:
Hæc seruare fidem docuit, sua reddere cuiq;,
Iungere coniugio stabili, miserere laborum,
Et longum placidam populis laudare quietem.
Hæc docuit Venerem fugere, et Dijs degere uitam
Dignam, nec furijs blandi indulgere Lyæi.
Quòd siquis curare Deum mortalia quenquam
Deneget, ille mihi infortunatusq; laborum,
Infelixq; animi, qui nequid linquat inausum,
Omne nefas ausus, scelera omnia pertentauit.
Quòd si idem curæ superis nos esse putasset,
Et sontes meritas post letum pendere pœnas,

Non malum adulteriū, & cæcæ mala gaudia mētis
Esset posthabita usque adeò uirtute secutus.
Hinc & auarities, luxusq; ministra libido
Surrexere, & contempta formidine Diuûm
Humanam fœdè uitam strauere iacentem.
Quid ni? post cineres muta omnia, nec ratio unquam
Reddenda, et nusquam posthac Acherusia templa,
Nil Erebi tenebræ, nisi tantum fabula inanis
Iudicio illorum, mentem quibus abstulit error.
Quod nos esse aliter, tenebrasq; ignesq; manere,
Et meritis aliquos alto succedere Olympo,
Quo sine nil meditari sum potis: ipse pater si
Omnipotens magni concesserit incola cœli
Dicemus: quoniam quæ sponte recepimus urgent.
Nunc alio uertamus iter, nunc ad rationem
Ingenij uires omneis adhibere necesse est.
Hic ego te Sadolete pater sacra illa docentem
Sancta adstare uelim, non tam certare paratus,
Quàm te imitari: etenim raucus quid oloribus anser
Contendat liquida mulcentibus æthera uoce?
Nam magni refert, qui cum sit sermo: tuis quæ
Aut teretes magis, aut tritæ sunt, Iupiter, aures?
Mitius at nihil est, nihil est humanius illis.
Nunc me difficili pangentem carmina de re
Inter egestatem patrij sermonis, in æstus
Prospicio inuidiæ uiolento turbine ferri,

O mi

O mihi quas turbas, quos surgere cerno labores!
Ni bone me Sadolete iuues, & uulgus ineptum
Parte libri ac magna iubeas absistere uoce.
Nanque (fatebor enim) multi praeclara reperta
Doctorum illa hominum, dulcis uera otia uitae
Non nouere: quibus nostra haec incognita, quid ni?
Dura uidebuntur, caeca & caligine tecta.
Hi mea non cupio, at mando ne carmina (possim
Si impetrare) legant oculis: mihi tu satis unus:
Ni te operam dare poeniteat Sadolete libello.
Quòd si fortè aliquos mauis accire legentes
Quales nunc habet ingenijs Germania florens,
Gallia uel tua iam, tua uel Saturnia tellus
Integrum tibi sit: liber hic ex parte tuorum est.
Principio mentem, atq; animam diuersa fatemur:
Quando opus illius mens est, & nuntia quaedam.
Verba sed haec eadem ueluti iam triuimus usu:
Nanq; animam mentem appellamus: nō ita uerò est:
Haec crescit firmata uiros ubi fecerit aetas,
Decrescit pariter longum fugientibus annis
Vt pote quae auxilio, quae corporis indiget usu.
At uis illa animae est eadem puero q;, Seni q;
Semper & ipsa omnis per totum dedita corpus,
Non aliquid mixtum, non concretum ex elementis,
Sed purum, aeternum, quod q; omni est tabe solutum.
Nam qui corpoream dicunt cum corpore obire,

Et nasci: quæ est insani uia nulla feruntur.
Nam si corpus erit, terrámue, ignémue necesse est
Esse, uel humorem, teneri siue aëris auram,
Aut ex his quicquam. quod non rationibus ullis
Confieri constat: quando cognoscere cæcos
Euentus rerum, quæ gesta prioribus annis
Sic bene lustrare, & constanti mente tenere,
Non opus hoc terræ, non aëris, aut leuis ignis.
Vis dare quæ leges potuit? quod corpus iniqua
Nosse? & quæ nobis essent sudore paranda,
Suauiloquis dictis exponere, & aurea nobis
Scribere præcepta, & seros monuisse nepotes?
Porrò quæ corpus non sunt, ea corpora nosse
Nulla queunt.
Ergo aliud, quicquã illa aliud, simplexq; nec hilum
Fecis habens, si corpus enim, uel corporis esset
Pars aliqua, ijsdem nutrimentis surgeret æquè:
Quin etiam dapibus grauis, & bacchante Lyæo,
Et prudens magis, & multo sapientior esset.
Verùm aliter res ipsa quidem: dum corpora læta
Viribus exultant proprijs, decedere uires
Consueuere animi, & puræ uis insita menti
Indubitata iacet, nec sese attollit ad auras:
Quò magis, & luxus membris, alimentaq; desunt,
Illa magis firmis pernicior euolat alis.
Ergo altè uestiga animo, remq; altius omnem,

Magnorumq; uirûm præclara inuenta capesse:
Scilicet ipse Deûm seclis pater omnibus idem
Deficere haud unquã poterit: quòd dii omnia curat,
Ipse sibi tantum curæ est, se auditq;, uidetq;,
Ipse in se magni in faciem reflectitur orbis.
Illa itidem sibi nota, suas secum ipsa uolutat
Immensas uires, sanctaq; cupidine capta
Rerum æternarum, liquidi super ardua cœli
Dum sequitur, sese tollit pernicibus alis,
Itq;, reditq; uiam, & gyros metatur eosdem:
Dumq; Deos uidet immortales, illa Deus quis
In se conuertit uultum, formamq;, coloremq;
Agnoscit Diuûm, & sese admiratur, amatq;.
Cernimus hanc etiam dominari in corpore toto
Ionio in magno qualis uolat uncta carina,
Et mare per rapidum uentis interrita fertur
Tuta suo nauta, qui contra flabra Aquilonis,
Contra Austri optatum sueuit contingere littus:
Haud artus terreni aliter moderamine mentis
Luctantes contra Veneris, fluctusq; Lyæi
Tuta secant, seq; eripiunt pellacibus undis.
Nónne uides discreta magis quo à corpore mens est,
Quæ, quanta incedat uictrix? quamq; æthera supra
Euolet ad superos nullo duce, sed sibi fidens
Obijcibus ruptis membrorum, & carcere cæco?
Si non est igitur corpus, quod semina rerum

Efficiant, cum iam extremus calor ossa reliquit,
In quid abit? quò uis illa exhalata recedit?
Non aqua, non aër, non tellus, non leuis ignis:
Si natura parens penitus consumere quicquam
Non audet, longa nec res abolere senecta
Ipsa potest natura, parit quæ quicquid ubique est,
In quid abit? quò uis illa exhalata recessit?
Non aqua, non aër, non tellus, non leuis ignis.
At nunc cùm cordi non sit rumoribus falsis
Pugnare, ægregiè ratione inuenta capesse.
Nónne uides, ut materiem, & faciem illius omnem
Excipiat singillatim mens omnia lustrans?
Quæ si tale esset quicquam, internoscere posset
Effigies harum nusquam, & discrimina rerum:
Nanque opus est, animam sanè nihil esse, quod ipsa
Excipit, atque acies uarios uisura colores,
Omnibus ijs pariter caret ipsa coloribus omnis.
Nónne uides etiam quæ sit perceptio rerum?
Nam dum sanctum animal, mentisq; capacius altæ
Vt sit homo mens comprendit, non protinus illum
Aut hominē uidet hunc, certo neq; tēpore quenquā:
Et tamen illa hominem uidit, quencunque priorum,
Et quem nostra tulit, quem postera proferet ætas.
Adde etiam quæ sunt ipsis pugnantia rebus
Haud obstant animis, dum quis putat esse calorem,
Et frigus putet esse, potest comprendere utrunque,

Et pugnent quamuis, animo comprensa tenemus.
Aut uerò quodcunque perit, pugnare necesse est
Quàm pereat prius: at sicui contraria non sint
Inuidia quædam naturæ, atque arte parata
(Quippe nouis semper studeat cùm Dædala rebus,
Nec quò se uertat iã habeat, quodq́; arma ministret)
Dissolui haud poterit, leti est quod lege solutum.
Huc illud simul accedit, quod corpora nulla
Efficere ipsa queunt: secum componere paruis
Magna solet, certo & nunquàm requiescere fine.
Mens etenim lapsis quid non meditabitur annis
Quod fuerit? nullus quamuis sit terminus æui.
Illa uiam secum, spatiumq́; immane uolutat,
Et longùm numeris numeros crescentibus auget.
Quòd si infinitum quicquam metitur, an illud
Finitum esse potest? quænam comprendere uires
Exiguæ immensum possent? modò cogit in unum
Omne hoĩm genus, et quod nõ numerabile certè est,
Colligit, & secum numerat: rursusq́; quod unum est,
Diuidit in partes, nunc has, nunc accipit illas,
Alternatq́; uices, ullo nec fine quiescit.
Quin etiam in formas se, & uultus induit omnes
Vtq́; pater rerum, rebus sese omnibus addit:
Nanque adeò pictam uolucrem dum concipit esse
Vertitur in uolucrem mens, et dum cogitat astrum
Astrum est illa itidem: quòd si qui sydera uoluit

Aurea concipiat, mens aurea sydera uoluit.
Dumq; opus aggreditur magnũ, admirabile factũ,
Componit rerum dominum, rerum illa uidetur
Iam domina, & certis moderari legibus orbem.
Deniq; nil adeò est usquam magnumq; bonumq;,
Nil prorsus tam difficile, in quod non subitò illa
Vertatur: uerùm hoc munus liquet esse Deorum:
Dij formas potuere itidem se uertere in omneis,
Exuère & uultus omnes, perq; omnia ferri.
Quin etiam natura homini est innata cupido
Degendi æternùm uitam: dolet antè fuisse
Magnanimos heroas, eodem & tempore nasci
Non potuisse: dolet longùm fugientibus annis
Non fore, nec quicquid facient spectare nepotes.
Hinc curæ ingentes, his ut monimenta relinquant
Tuta loci natura ingentibus oppida saxis
Erigere, atq; alto turres extollere cœlo,
Atq; unis septem colles concludere muris:
Flumina uel per saxosas educere ualles,
Et manibus hominum summos euertere montes:
Quæ fuerat sterilisq; prius palus, aptaq; remis
Tellurem, aut hydris, ranisq; loquacibus olim
Reddere seminibus latè Cerealibus aptam:
Hinc ubi uel dumeta prius, uiburnaq; lenta,
Sunt oleæ uisæ teretes, & munera Bacchi.
Hinc inuenta uirûm præclara, atq; artibus omnem

Exco

Excolere ingenuis uitam, finesq; bonorum
Differere, & clarum è tenebris extollere lumen.
Nam quid prætercam heroas? qui sanguine fuso
Ciuibus imperium, & placidam peperere quietem?
Non illos magni possunt terrere labores,
Non dulcis coniux teneat, non maxima nati
Cura prece, aut longa confecti ætate parentes:
Charius est ollis duri in certamine Martis
Pro patria obiectare animam: quin sæpe beatos
Adclamant se se affecti cruciatibus ipsis,
Vitam aspernantes uitæ melioris amore.
Gnosia nec Thorio clamanti, & læta bibenti
Vina rosa, aut usquam cuiquam fuit ulla uoluptas
Par isti, dum tela inter, clypeosq; inimicos
Victores iam animam multo cum sanguine fundũt.
Omnibus usq; adeò uitam producere dulce est,
Quaq; licet niti seclis superesse futuris.
Verùm non homini nequicquam tanta cupido
Insita natura est: quando certè optima rerum
Illa parens, cunctis statuit finemq;, modumq;
Optandi, sua quisq; tamen quæ possit apisci.
Natura lupus insidias meditatur, & optat
Sternere depressa compertam in ualle capellam:
Auritum leporem sequitur canis ore sagaci.
Sed captare canis leporem, lupus ipse capellam
Quippe potest: Natura etenim non insita frustra.

Tanta cupido homini, reliquisq; animantibus esset.
At qui nequicquam hic homini sese obtulit ardor,
In uolucreis tenuesq; auras spes tanta recedit,
Rex nisi nos superûm post condita membra sepulcro
Esse uelit, duri decurso temporis orbe:
Si non structa diu pario de marmore templa,
Florentesq; addurant urbes: quin iuga montis
Aspera, & aëriæ uicina cacumina nubi
Absumit tempus, rerumq; inimica senectus:
Et iuuat usque adeò insano indulgere labori
O miseri! queis tantus amor per uulnera: perq;
Supplicium mortem petere, atq; extendere nomen?
Obsecro ne meditata animis assuescite falsa,
Neu mentes anceps ueri deludat imago:
Quando est perpetuum in terris nihil.
Aspicite, impositæ Romanis collibus arces,
Et claris ornata olim monimenta trophæis,
Vectiq; ingentes extremi ex finibus orbis
Vt iaceant turpiq; situ, & sine honore colossi.
Scilicet & tempus ueniet, cùm maxima rerum
Roma parens, & pulcher erit sine nomine Cæsar:
Nec Decios, aut Romani duo fulmina Martis
Scipiadas quisquam norit: nanq; astra necesse est
Certis temporibus terris effundere uires
Ipsa suas, his aucta uirûm præclara reperta,
Et structæ, euersæq; urbes suadentibus astris:

Vtq; iubet rex ipse Deûm certo ordine seruant
Illa uices: peraguntq; suis stationibus orbes:
Hinc ubi longa dies, effœta incendia terræ
Contingent, siculis ceu cùm fornacibus ignes
Prorumpant, flammaq; imis tonat Aetna cauernis,
Candentes crepitant auræ, & caligine cæca
Aëraq;, & cœlum nigra ferrugine texit,
Intremit omne solum, liquefactaq; uiscera montis
Attollunt flammæ, & magnum per inane coacta
Alba cadunt, & strata iacent saxa arida paßim:
Sic ubi terrifici latè exarsère cometæ,
Astrorum appulsu, & uentis mox percitus aër
Excutiet rapidum, scißis è nubibus ignem,
Terrasq;, tractusq; maris, qua noxia tellus
Corripiet, quantum prospectant sydera terras.
Stant etiam nimbi ingentes, & tempore certo
Ventura eluuies, stant & cùm flumina montes,
Et pater Oceanus spumantibus obruet undis:
Quaq; iuga, et rupes præruptæ, erit æquor arandum
Felicis terræ: & quà nunc mare perfluit altum,
Interdum surgent uicina cacumina cœlo.
Quin etiam extremis discretos partibus orbis
Desertas habitare plagas, noua quærere regna,
Explorare locos, & cingere mœnibus urbes,
Et dare uenturæ leges, & nomina genti
Sydera suadebunt, ut Rex stellantis Olympi

Iusse

Iusserit:haud etenim penitus delere animantûm
Omne genus certum est illi,nisi cùm omnia tandem
Exitio dabit una dies. ergo illa cupido
Nequicquã innata est homini,quæ maxima certè est,
Aut dicendi animi æterni, & meliora manere
Ossa sepulcretis ubi nostra reponimus imis.
Sunt exempla alia,& queis rationibus id tu
Affirmare queas:nam quæ uis illa animorum?
Ipsi quando aditum prorsus nihil intercludit,
Atq; uias omneis percurrit,& omnia lustrat,
Omnia pertentat uolucri pernicior aura:
Ardua non illi cœli supera alta uidentur,
Non ipsi manes,ima tellure repostì:
Nunc it ad occiduum spectant quæ littora solem,
Perquiritq; urbes,genteisq;,& nomina rerum:
Nunc orientis opes,populosq; inuisit,& omneis
Transcendit terras,tractus maris,aëra,cœlum.
Leuibus hinc animas aliqui constare putarunt
Corporibus,fortè illorum ut concurrerit ordo.
At iam explosa diu iacet hæc sententia uulgò:
Nam si fortuitis fierent concursibus,artus
Tempore non certo,moribundaq; membra uigerent,
Verùm nunc citius,nunc serius,ut tulerit sors:
Quin & bis septem ferrent fastidia menses
Matribus,aut plures,nec certis legibus ortus
Constaret,si casu aliquo uis illa subiret

Vndiq; perficiens numeros, uigor omnia complens.
Quin etiam interdum magnum per inane coactis
Forte his seminibus, dum se per mutua nectunt,
Nondum corporibus genitis in luminis oras
Exirent animi. qua re fateare necesse est
Quo modò pugnabas, animos sine corpore uitam
Degere, nec semper duo se coniuncta tenere.
Ast alij penetralem ignem, sed corporis usu
Delabi ex superis aiunt, omnesq; per artus
Errare, & tacitas cordi submittere uires.
Quod perdelirum porrò est, cùm semina prima
Quattuor accedant, dum singula commiscentur,
Adrepantq; solum, humorq;, spirabile, & ignis.
Sic nihil exanimum esset, sed uigor omnibus idem:
Omnia conciperent animo, exaudireq; posses
Aequè homines, montesq; feros, syluasq; loquenteis.
Quod si erat absurdum, Parnaßi è uertice sacro
Harmoniam traxere noua sub uoce Pelasgi
Quæ res cunq; foret numeris concordibus apta:
Delirum hoc itidem: nam quî prudentia frugi
Exoritur graue mentis opus? quîq; optima rerum
Iustitia augustas ornauit legibus urbes?
Non etenim ex numeris sunt hæc, neq; fallere uerbis
Est animus, rectam aut dictis abducere mentem.
Forma animæ, & quædam res est certißima, tale
Nil numeri, incolumi re abeunt, redeuntq; uicißim.

Quæ potui strictim: nam dicere multa parantem
Et uerbi nouitas uetat, & me cætera poscunt.
Nunc cape dicta, quibus tutò iam credere poßis
Præceptis animum, & mercedem ferre laboris.
Quantis omniparens Natura excellere rebus
Humanum dederit decus, ut genus omne animantū
Pareat huic ultrò, uel tandem seruiat uni,
Concipe nunc ageßis animo: nanque ipsa uidebis
Quæ pelago ducunt uitam, quæ flumine subter,
Omnia deberi nobis, quæq; aëra tranant
Pernices uolucres, & quæ pede lustra pererrant:
Retibus insidiæ hinc inuentæ, & fallere uisco,
Hinc laqueo captare feras, catuloq; sagaci,
Hinc prope pendentes scopulos, & gurgite ab imo
Iam notum in siccam pisces deducere arenam:
Ecquæ iam in nostros, quæ non conuertimus usus?
Quin etiam & tygres homini, & parere leones
Longa dies docuit, natæq; in montibus ursæ
Informes errant placidè uacua atria circùm:
Stat bellator equus domini iam lætus habenis,
Iam patiens, iam frena ferox spumantia mandens,
Et furit, & latos præbet calcaribus armos:
Stant & oues niueæ lanis, quæ uestibus aptæ
Murice suaue rubent, uiridi infectæq; colore
Graminaq;, atq; ipsos certent superare smaragdos:
Ipsæ etiam pastæ referunt distenta capellæ

Vbera lacte domum: linquens & bucula lucos
Ad mulctram uenit, & sera ad præsepia nocte:
Aspice ut indomiti quondam; nunc sponte iuuenci
Plaustra ferant, et toruus humũ pulsat pede taurus,
Attamen inflexo mox se se accinget aratro.
Vis & naturæ partes, & magna parentis
Munera, & ingentes terræ meminisse labores?
Hæc olus egregium, Betamq́;, Apiumq́;, Papauerq́;,
Intybaq́;, & uirides Cauleis producit in annum:
Hæc tibi Lactucis, herbisq́; salubribus hortos
Esse iubet lætos, longoq́; Cucurbita collo,
Tortilis, & Cucumis semper sua munera apud te:
Non ego serpilli, aut Mentæ, et bene olentis Anethi
Delicias taceam, aut Calthæ florentis honorem:
Non ego pallentes Violas, & mollis Achanti,
Narcissíue comam ignotã, indictámue relinquam,
Quid referã aut Farris segetes? aut Ordea grandia?
Aut Milium? Lentemq́;? et amantẽ culta Faselum?
An uos prætercam diuini munera ruris
Arboreos fœtus? quibus & conuiuia inimus,
Felicesq́; Deûm cœnas: quid cerea pruna,
Quid nigra cõmemorẽ? neq; enim sapor omnibus idẽ
Non color est unus, non idem temporis usus:
Vel quid mite Pyrum, aut cana lanugine Malum,
Illorumq́; genus uarium, aut sileam Luculle
Poma tua? aut patrios referentia nomine Persas?

Non

Non ego Castaneasq; nuces, Oleamq; Mineruæ
Inuentum, dulcesq; uuas tua munera Bacche
Transeam, & aërij Mellis cœlestia dona:
Non mihi si linguæ tot sint, quot dedala tellus
Submittit flores, & quot poma educat annus,
Illorum & genera, & percurrere nomina poßim.
An uerò tot muneribus feliciter auctum
Nequicquam, ad lacrymas tantùm Natura tulisset
Humanum genus? atqui quod præferre uolebat
Illa operi ingenti, reliquisq; animantibus unum.
Posthabuit, felixq; animal dum ferre cupido est,
Protulit infelix, miserumq; ignara futuri.
Ah scelus, indignumq; nefas, ignara futuri
Alma parens rerum? certis quæ legibus orbem
Temperat, in minimis cuiq; est solertia rebus.
Vel non infelix hominum genus, ultima uitæ
Omnia lux secum si aufert? iniusta nouerca,
Non altrix blanda, aut dulcis, sed suddola, fallax:
Te'ne ego uel nostri generis Natura parentem
Dicere, te'ne ausim reri? nisi præmia uitæ
Exactæ perstent, solatiaq; ante malorum?
Ecquisnam ærumnas, ecquisnam incommoda poßit
Enumerare, graues hominumq; referre labores?
Nascitur infelix homo, ubi fastidia menses
Longa tulere decem matri, uagitus & ingens
Primum exauditur, uitæ monimenta futuræ:

Nascitur infelix, nec humo se tollere quicquam
Aut pede, uel dextra potis est, nec repere quoquàm,
Cætera uti fuerunt animantia: sedula nutrix
Vlnis ni excipiat (miserum, indignumq́;) peribit.
Frigoris ille quidem haud patiens in luminis oras
Profertur nudus, nec sunt alimenta quibus se
Recreet, & monitus naturæ deesse uidentur.
Illa quidem reliqua hortatur mox nata subire
Pellibus intecta, alterius non indiga curæ,
Vbera lacte suæ matris distenta per herbam:
Pars uillos, setas'ue gerit, pars uellere tecta est,
Horrida pars spinis munita incedit acutis,
Et uenientem audet petere, & propellere tectis:
Vulnificas alijs ungues dedit arma, quibus se
Defendant; alijs in leui cornua fronte
Addidit, ultricesq́; sedent in cordibus iræ:
Quin uirgulta etiam, & truncos circundat amaro
Cortice, & à tristi defendit frigore brumæ.
Quære genus uitæ illorum: non uinea falce
Tondenda est, ualido nec humus uersanda bidente,
Non curæ est curuo proscindere uomere terram,
Et lappas, sterilesq́; agris euellere auenas:
Non adeò, dum altum cinxerunt æthera nubes,
Illa timent segeti, & crepitanti grandine pallent.
Proxima Dijs illis uita est: sunt gramina passim
Mollia, sunt flores bene olentes, & bona poma,

Mala,nucesq́;,genus uarium.quæ Dedala tellus
Vt ferat,ut seruet multæ est obnoxia curæ.
Vita hominum dura est,& plena laboribus omnis
Quam mille inuadant morbi,& tenuißima quæq;
Funditus euertant : qualis secretus agellis
Nascitur in cultis Hyacinthus,quem malus imber
Nube nigra effusus malè perdidit,& decus illud
Abstulit,& folijs omnem decußit honorem.
Corporis heu pestes quot sunt?non maior arenæ
Est Libycæ numerus:morborum copia mentis
Est quoq; permagna:& quos non animantia norint
Cætera:sunt illis optandi deniq; fines,
Sunt & habendi:non auri malesuada cupido
Abruptum cogit conscendere nauibus æquor,
Non se,animam,corpusq́; unà pellacibus undis
Credere,uentisq́; , & stridorem audire procellæ.
Sat uirides ollis saltus,intonsaq́; lustra:
Sat liquidi fontes,nigra quos protegit umbra
Fraxinus,aut abies,uel acutis frondibus ilex,
Qua super aëriæ sidentes dulce columbæ
Ardenti sub Sole docent gemere undiq; syluas,
Vt pote sollicitum quæ detestentur amorem.
Qui furor,etsi alijs animantibus abditus hæret
Visceribus,generi ille hominum in præcordia repsit
Intima,cædisq́;,& multorum est causa malorum.
Vritur infelix iuuenis miserè,ossaq́;,& artus

Incend

Incendunt tedæ ardentes, urbemq́; peragrat,
Vestigatq́; altas formosæ uirginis ædes.
Illa domi ingenuo assuescit parere pudori,
Quam casta instituit mater, nec tollere uultus
Audet humo, iuuenem si fortè inspexerit usquam
Conniuentem oculis, & pectore suspirantem.
At miser abrupto iactatus uortice amoris,
Qualis ab Aetneis spirans fornacibus ignis,
Huc, illuc rapidè fertur: non frigora noctis,
Non imbres, Solis non spicula feruida tardant.
Sponte suis stratis abijt, limenq́; puellæ
Obseruat pernox: non illum dicta parentis
Abstrahere inde queunt, non multa concitus ira
Iam frater, charæ pupugit quem fama sororis.
Ergo armis putat obstandum, nec iam esse ferendum
Audacem iuuenem, quare prorumpit, & ense
Rem gerit, & patrios incestat cæde penates.
Quòd si non alijs miserum, infelixq́; uidetur
Humanum genus, uno hoc accipe: cætera finem
Non rerum meditantur, non tristi anxia cura
Norunt, ut uita sit deniq; discedendum:
Non lacrymas fundunt falsæ formidine pœnæ,
Morte obita Diuûm tandem ad subsellia Regis
Cùm causa in magna nobis dicenda corona est.
Quare homines uita illustres, & fortiter ausos
Certare, & sese, atq; alios superare ferendo

Læta manent loca, quæ ipsa non deprendere mente
Viuentes clausi tenebris, & carcere quimus.
Hoc natura uiros studio uenerata, labores
Addidit egregios, pulchrè quibus exantlatis
Aeternùm sedeant alta ad Delubra Deorum.
Quod superest, alijs rationibus exequar, at tu
Volue animo, ad uerum tandemq; accedere disce:
Heroës quorum pietas insignis, & omni
Laude fuit maior, Diuûmq; simillima uita
(Non ignota cano) quæ mox uentura minorum
Temporibus fuerant, cecinere prioribus annis.
Vis ea mortalis non est, quæ nosse futura
Sic potuit: neq; enim tabulam uel dius Apelles
Rerum gestarum media suspendit in urbe
Fulgentem minio, lateq; Corinthio auro,
Rem quæ ita mõstrarit. stant nũc quoq;, perlege tu quæ
Sacro ueridici fuderunt pectore uates.
Hos felix quondam, & Diuûm gratißima Regi
Sancta Palæstinæ tellus facta ipsa canentes
Vidit, & ex illo scripta hæc sunt tempore nobis.
Excidium patriæ multi, fata aspera flebant,
Et superum euersum ui lamentabile regnum:
Quos inter plectro Rex nil mortale sonanti
Personuit dulcè, altumq;, & noua carmina dixit.
Nanq; canebat, uti lapsis certo ordine seclis
Regnator superûm sortem miseratus acerbam

Huma

Humani generis, quod cœlo excluserat alto
Vnius ob noxam, mitesceret, & meliori
Mente preces hominum audiret: quare adfore tẽpus,
Vt suus ipse, suus natus, quemq; unicè amaret,
Mortalem indueret formam, moribundaq; membra,
Cuius in aduentu pallentes undiq; morbi
Diffugerent, belliq; metus.
Hunc ubi iam edisset mater uirgo omnibus expers,
Venturos Reges quà Sol caput exerit undis,
Myrrhamq;, Aurumq;, & Panchaia thura ferentes.
His addebat, uti fugiens saui arma tyranni
Cum puero ut primùm genetrix uiridantia Nili
Tangeret arua Deos fore nusquam, oracula passim
Casura, arasq;, & laqueata, aurataq; templa.
Nec minus ut puer ad patrias contenderet arces,
Docturus latè populum, sanctumq; Senatum,
Proderet utq; unus quicquid cecinere priores.
His cithara aurata dum personat, adiungebat
Quærentem matrem puerum, iam nulla neq; urbis,
Nec loca agri restant, quæ non uirgo optima lustret.
Ah dulcis uirgo iam ter Sol extulit alto
Oceano caput, & ter littore mersit Ibero,
Nec potus fessam, Cereris nec cura tenet te:
Quid tantum telluris obis! quid pectore ab imo?
Quid tot pallenti fundis suspiria uultu?
Ille ædem ad patriam in conuentu arcana recludit

Rerum æternarum: diuino cuius ab ore
Pendentes populi dicta aurea depascuntur.
Quid loquar? ut caneret rerum miracula, uita
Corpora defuncta, & reditura in luminis oras.
Iuuentus iam qui pedibus superare marinos
Et possit fluctus, summas nec tinguere plantas.
Effer aquam uirgo, fluuijs caua dolia comple,
Excipe fictilibus, iam sunt mollissima uina,
Ipsa tuis felix hilara conuiuia donis,
Lætitiaq; auge, magnis & honoribus urbem.
Quid referam? ut fleret uatum de more suorum
Cœlicolûm extinctum crudeli funere Regem,
Et matrem infœlicem in summo uertice montis
Ah miserè nati delentem ueste cruores:
Aut ut narrarit triplici circundata muro
Mœnia, pro uita, pro libertate suorum
Ardua terribilis tecta expugnanda tyranni,
Victoremq; Erebum uastantẽ, & nigra prementem
Tartara, & exuuias referentem Acherontis auari:
Vix altè in cœli foribus suspenderat arma
Ignibus è medijs rapta, & crudelibus oris,
Et pater occurrit, fuluaq; ab nube columba
Vnigenam lætè plaudentibus excipit alis.
Omnia quæ quondam Rex magnus, & optimus ille
Dum caneret, iussit charos ediscere ciues,
Atq; hæc ipsa suis monimenta nepotibus esse

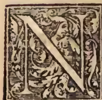
Car

Carmina, dum palmis diues florebit Idume.

AONII PALEARII VERVLANI

De Animorum immortalitate,

LIBER TERTIVS.

VNC *animis quæ sit sedes, quæ præmia uitæ,*
Quenq; bonum tandem maneant, quas pendere pœnas
Conueniat sontes, properante quis undiq; Rege
Tolletur clamor, quæ signa futura, tubæq;,
Expediam dictis: tu nunc adsiste canenti,
Qui cœnatus apud Regem stellantis Olympi
Ipsius in gremio requiesti, & tempore Diuûm
Ex illo interpres fatorum arcana canebas:
Dumq; tibi, & matri solido de marmore templum
Instituunt Verulis Volsci, Marsiq;, Latiniq;,
Annua dumq; ferunt sacra, & solennia uota,
Huc ades, & me quadriiugo simul excipe curru,
Perq; Erebi uastas sedes, perq; aurea cœli
Me delubra pater ducta, remq; ordine pande

Venturam,& qui sit fatorum immobilis ordo.
Postquàm confectum mortalibus est breue uitæ
Curriculum,tenebris ubi Mors adoperta calorem
Vitai extinxit,nec quicquam auditq́;, uidetq́;
Pallidulum,mutum,prorsusq́; exangue cadauer,
Nosse potes peragrare animam loca cognita nondum.
Nam pater omnipotens,æqui cui maxima cura,
Prospectans hominum mentes,scelere undiq; turpi
Tabenteis,longè à patrio secedere cœlo,
Nec reclamantes animos rationibus unquam
Deduxisse illos uitiorum è uortice turpi,
Supplicium horrendum statuit:quas pendere pœnas
Ah miseros cogit!cruciatibus ah quibus omni
Affectos iubet esse æuo tellure sub ima!
Illic uipereis turba est accincta flagellis.
Nox ibi perpetua,& semper caligine nigra
Est domus attonita,& graue olenti sulfure fumum
Igniuomi eructant montes,atramq́; fauillam.
Vnde fluunt undis septem feruentibus amnes,
Qui simul immensum circumfluxere barathrum,
In glaciem montes,ipsi hi uertuntur in ignem.
Huc sontes animæ scelerum grauitate feruntur
Sponte sua:neq; enim superas se tollere ad auras
Concretæ uitijs possunt, cœlumq́; tueri.
Quales nocturnæ uolucres ubi Lucifer alto
Exerit Oceano caput,& radiantia Solis

Spicula discutiunt tenebras, lucemq; reducunt,
In tenebras sese abijciunt, ultroq; feruntur
Quà deserta magis, quà sint tenebrosa sepulcra.
Huc ubi deuentum est, informes undiq; laruæ
Conueniunt, & supplicia ad crudelia cogunt.
Pars circùm insultans horrendis uocibus instat,
Pars urgens facibus medios deturbat in ignes,
Flammarumq; globos, ubi seclis mille peractis
In glaciem proiecti altam, niuibusq; sepulti
Plangore, & gemitu nequicquam tartara complent:
Nanq; ubi quingentis riguerunt frigore seclis,
Inferni aucti amnes latè feruentibus undis
Insano magnos contorquent uortice montes:
Fluctibus his mersi torrentibus, ut mala paßi hæc
Seclis sexcentis, repetunt ex ordine prima
Supplicia, & nusquam miseris datur hora quietis.
Nec sum animi dubius, multos ut inania nostra
Carmina risuros: quoniam quæ corpora non sunt,
Non flammas, frigusq; pati, non uerbera rentur.
Est hominum hæc audacia, quos præscribere cœli
Non pudeat Regi. quid enim? quod iusserit ille,
Non fiet? fac uelle, idem qui carcere clusit
Mortali immortalem animam, quæ corporis expers
Certè erat, efficiet, ne qui ditißimus æris,
Diues agri, regi aßimilis luxuq;, epulisq;,
Omnis cui longùm blandita obscœna uoluptas,

Impia quiq; arma,& crudelia bella secuti,
Et uitæ leges radicitus euerterunt,
Præmia sint eadem accepturi,atq; optimus ille,
Quisquis is est,spreto qui regno atq; ædibus altis
Pauperiem,& duros potuit perferre labores.
Sanctum hominũ genus hoc,ueræ qui ad cõmoda uitæ
Confluxere,illis non cura ut regia uestis
Velaret leues humeros,nec Iaspide longi
Vt pellucidula pulchrè digiti ornarentur:
Non dapibus mensas onerare,ostroq; superbo
Discubuisse super,non tempora fundere uino,
Non fora composito circùm uolitare capillo.
Dij quanti,qualesq; uiri! quàm fortiter ausi!
In flammas illi abiecti,& crudelia paßi
Supplicia,inusti,duriq; ante ora tyranni
Haud uinci potuere,aut in contraria ferri.
O fortunati quorum mens conscia recti:
Saluete æternùm heroës,quos aurea Diuûm
Regna manent,nunquam casura fluentibus annis:
Nusquam illic curæ,nusquam dolor:omnia læta,
Omnia tuta,animas tenet omneis una uoluptas.
At contrà tenebris clausos,& carcere cæco
Luctusq;,& curæ tristes,& sedulus angor
Opprimit æternùm,& qui unus dolor altus habetur.
Iam norunt,solio ut poterant considere Diuûm,
Vt poterant hominum,& cœlestum adsistere Regi,

Aetern

Aeternumq; frui luce omnipotentis Olympi.
Nec uerò si fortè aliquis bene uixerit, usquam
Deq; uia recti paulùm declinet, in oras
Luminis æternas subitò properare fatendum est:
Ipsi etiam labe affecti, uitijsq; leuati,
Queis longùm obsessi fuerant, rectà ire putandi
Non sunt ad superos. ueluti cui plurimus insit
Visceribus dolor, & pigris uis tabida membris,
Non prius ad rectos potis est accedere sensus,
Vt iam iam amissæ redeant in pristina uires,
Ingenuè quisquam nisi doctus Apollinis artem
Adsit, iam suetus curare salubribus herbis
Membra diu uitiosa, modis pallentia miris.
Multos ille quidem succos, multosq; liquores
Miscere instructus, Dictamnum, Absinthia tetra,
Doctorumq; hominum præclara inuenta ministrat.
Sic pater omnipotens, æqui cui maxima cura,
Qui bene de patria meriti, & uirtutis amore
Multa diu passi, si qua admisere pudenter,
Et quos pertæsum est scelerum, pacemq; per aras
Aeternùm petiere suas, non destinat Orco:
Vnde haud egressus patet ullus, & ostia claudunt
Sexcentûm pondo, & multa rubigine uectes.
Sunt Erebi geminæ portæ, quarum altera Solis
Spectat ad occidui terras: hac undiq; tristes
Succedunt animæ uitæ fugiente calore:

Hanc

Hanc ualuæ nullæ claudunt, ſed limina pernox
Ipſa dolor ſeruat, ſpinas ægrè inter acutas
Ille iacens ſquallet macie, & uix oßibus hæret,
Atrox, terribilis, dextram, & læuã implicat angue,
Latè oculis ignem ſpirans, mirabile dictu,
Letiferum ſpumis mixtum uomit ore uenenum.
Veſtibulo is poſitus cuſtos, ſacra oſtia ſeruat,
Nec reuocare gradum quenquam ſinit. altera longè
Porta eſt, purpureus qua Lucifer exerit ante
Phœbæos radios iubar, & noctis fugat umbras:
Hac iter ad ſuperos, ſi quando hæc ipſa pateret,
Hac iter Elyſium, qua Rex ſtellantis Olympi
Traduxit notos diuino carmine uates:
Pòſt illa clauſa, & Regis ſignata ſigillo eſt.
Sed quia nec digni cœlo, nec carcere claudi
Inferno, ſtatuit Rex æquus, & optimus ille
Delere aſſumptam labem, decus, atq; uigorem,
Auramq; ætheriam donis felicibus auctam
Reddere Dijs ſimilem, & dignam penetralibus altis.
Ergo quale aurum accenſis fornacibus igne
Excoctum multo, tabem felicius omnem
Exuit acceptam, & formam magis induit auri:
Sic animæ, quas ille diu tenet acrior ardor,
Aeternùm abijciunt concretam corpore labem:
Nam gyro aërio, qua corruit aureus ignis,
Vicinasq; urit nubes feruore coruſco

Extr

Extremas inter diffusilis aëris oras
Panditur hisce animis sedes uenientibus ultrò,
Quaq́; magis grauitate carent, se se altius auris
Aetherijs tollunt, donec iam funditus omnis
Torrenti flamma uitiorum exaruit humor,
Atq; exesa omnis circùm rubigo fathiscit.
Ast alij sedem latè, longeq́; repostam
Extra anni, Solisq́; uias dixere, laborum
Immunem hospitiumq́; uelut bene dulcis amici:
Quandoquidem Regis non est florentis honore,
Florentis pietate, suos quos legerit ante
Stellarum cursum, & teneri cunabula mundi
Exercere odijs tandem statione peracta:
Quos propter natum, sua lumina, quem sibi fecit
Hæredem rerum, cœlo demisit ab alto:
Qui formam indutus nostram, moribundaq́; membra
Oppressos morbi miserè grauitate leuaret,
Insignemq́; notam longùm impietatis inustam
Deleret moriens, ueluti placidissimus agnus
Pro populo tristes animam positurus ad aras:
Non ita quæ spectant orientem littora Solem
Occiduis absunt terris, quas serus Olympo
Procedens tremulo perfundit lumine Vesper,
Vt vitium à nobis, quibus est hac morte piatum:
Hinc uera pietate Cilix clarissimus, omni
Aetate absumpta in studijs feliciter istis,

Quæ fuerint nostri repetens commissa parentis,
Quidq; boni attulerit rerum moderator Iesus,
Sustulit & uocem,& duplices ad Sydera palmas:
Munera magna pater tua sunt,iam uicimus:ergo
Hostis habes:etiam captus non abijcit hastas
Perfidus:hostis habes,iniecta nouissima plaga est:
Si mortalis homo tantum nostram imminuit rem,
Fare age quo cumulo nunc auxerit immortalis?
Hæc calamo,hæc eadem diuinitus ore serebat
Nonnullis bonus ille locis,queis credere par est,
Perbelle ijs animos agere in regionibus æuum
Securos,mundi uel si trans mœnia,uel si
Ignibus in medijs degant candente fauilla,
Dum bona venturi succedant tempora secli.
Sic res ipsa quidem est,sed quam non cernere quimus
Ipsi oculis rerum haud gnari,incertiq; futuri:
Sed neq; ob id falsa est,quando quæ dicere possim,
Sunt sexcenta quidem,quæ qui non uiderit,esse
Falsa putet,uisa hæc dubio procul autumet esse.
Quid si ego dixissem,ferres?nisi cognita multis
Præclarè scriptis hominum res tanta fuisset,
Laserpiciferis fontem manare Cyrenis
Qui noctu latè torrentibus æstuet undis,
Noctu dum tenebris humentibus omnia frigent,
Et Phœbe auratis incedit rosida bigis:
Cùm uerò lustrat radijs Sol igneus orbem,

Ard

Ardentiq́; omnem calfecit lampade terram,
Per Libyæ perquàm gelidus labatur arenas:
Huc illud quoq; nunc spectat, quem nomine Graij
Dixerunt Magneta, lapis miro attrahit usu
Quodcunq; obijcitur ferrum, tactumq́; quod illo est,
Ducit, & hoc itidem ueluti Magnesia cautes.
Huc agesis simul accedant adamantina saxa
Non iam concordi studio compacta tenentur,
Inq́; odium mutatus amor, conflataq́; longè
Inuidia vt soluant cogit uincla illa repente.
Crederet an quisquam? nisi res quæ cognita iam tum
Ipsa fidem faceret: nam queis rationibus isthuc
Confieri poßit, nihil est quod nosse queat quis,
Docta licet summi fuderunt carmina uates:
Fabula nanq; noua est per crebra foramina ferri
Magneta insinuari, est quòd leuis abditus aër,
Et caua conueniunt plenis conamine magno:
Non adamas etenim magnetem excluderet omnem
Aëraq́;, quæ multo caua sunt magis, arida secum
Attraherent, stipulamq́;, & ligna absumpta senecta.
Ne'ue ego te exemplis externis demorer, addam
Nota domi aßiduè, quæ quondam incognita, quid ni?
Fallaci hac æquè fieri ratione negasses:
Saxa ubi gypsati effoderunt grandia serui
Aëriam accliuis posituri in collibus arcem,
Arte laboratis super antra exesa caminis

Cong

Congeriem ſtatuunt in formam fornicis alti:
Nec minus agricolæ duri reſcindere ferro
Annoſam quercum certant,atq; arte magiſtra
Aridulis nigram lignis explere cauernam:
Inde ubi forma pyræ ſtructa eſt,ex ignibus ignem
Ingentem paruis augent,ſonat ardua ſaxis
Congeries,cæcis fornacibus ignis anhelat.
Illi inſtaurantes ornosq;,& fiſsile robur
Subijciunt,fructicesq; leueis,ſtipulamq; ſonantem,
In bibulum cinerem quò ſaxa immania uertant.
Optimus hic operi cinis eſt:qui frigidus eſſe
Principio uiſus:quem tu ſi aſperſeris unda,
Igne graui exuri circùm uicina uidebis,
Et magnam attolli torpenti è puluere flammam.
Quòd ſi pingue oleum fundas,alimenta uidemus
Quod tamen eſſe ignis,ſubitò uis deperit omnis,
Flammaq; continuò uictrix perfuſa repreſſa eſt.
Huc age ſis animum referas:quî debuit unda
Auxilio eſſe igni?duo quæ pugnare neceſſe eſt,
Et flammas extingui aſpergine pinguis oliui?
Quòd ſi iam noſti rationem reddere dictis,
Ipſe quidem nihil obſto:etenim facile eſſe uidetur,
Quæ quiuis ſpectet,rerum iam effingere cauſas.
Omnibus hoc adeò eſt uitium mortalibus ægris,
Notarum ut rerum cauſas ſcrutentur,& omnes
Vulgata illuſtrent dictis.quis ſemina flammæ

Neſc

Nesciat in silicis concreta, atque abdita uenis?
Quis non in baccis proceram stipite laurum
Nouit inesse? fuit tamen hoc mirabile quondam.
Multa quidem nunc esse liquet præclara reperta,
Quæ fieri nunquam dixere prioribus annis.
Nam quæ res illa est? & non imitabile fulmen?
Res aliter cecidit, positis incudibus urbes
Iam magnæ ferrum exercent, fit fistula qualem
Non oculis, non ipsi animo uidere priores,
Fistula missura haud nequicquam ferrea bombos,
Aut conflata ære ex cocto, liquidisq; metallis
Præruptas arces caua deiectura columna:
Inuentum præclarum, ingens, quod nos quoq; cœlo
Exæquat, Ioue nec solo iam maxima cœli
Porta tonat, tantum non iam se iactet alumno
Ida suo, & Cyclopum opera Vulcania tellus.
Nanq; ubi perfecta est moles, treis sulfuris addunt,
Treis salsi partes nitri, treis pulueris atri
Exusta ex corylo, aut lignis quorum indiget usus,
Parte alia informant immani pondere glandem
Stridentem duro ex chalybe, plumbóue recocto:
Mox igne admoto misceri murmure cœlum
Incipit, & tonitru horrendo concussa uidentur
Aequoráq;, et terra, et domus omnipotētis Olympi.
At perterricrepo sonitu picea undiq; nubes
Attollit se eructans flammam, atramq; fauillam:

At simul irrupit uis eius, & impetus acer,
Procumbunt turres, æquataq; machina cœlo
Corruit, atq; altum dant saxa auulsa fragorem.
Quin & dum aduersis acies concurrere signis
Constituunt, fortesq; uiri prorumpere cornu,
Vidi ego sublato flammis ex aggere nimbo
Sulfureo heroas correptos fulmine centum,
Igniuomo centum transfixaq; pectora plumbo:
Dumq; iterũ, atq; iterũ molis fragor intonat ingens,
Vmbones, ocreas, galeas, ensesq;, ueruta q;
Vno ictu cadere, & coaceruari aggere magno,
Et latos multo respergi sanguine campos,
Altaq; maiori dilabi flumina cursu.
Fare agè, uel falsum est? & non imitabile fulmen?
Ergo multa modis miris fateare necesse est
Esse quidem non nota homini. penetralia Regis
Quis superûm inuisit, nisi quos Deus æquus amarit?
Quis'ue Erebi uastas sedes, nigrasq; lacunas
Accessit, uictorq; pedem cum laude reflexit?
O felicem illum uirtute, & munere Diuûm,
Crede olli: nam uera canit.
Treis igitur sedes statuit pater optimus ipse,
Quando non eadem nobis est palma parata.
Scilicet hoc sanctum est, nequid sperare precando,
Defuncti uita poßint: sua præmia quenque
Certa manent, firmo certaq; ex ordine pœnæ.

Hoc est iustitiam colere, & præstare Deum se.
Non etenim leges, hominum quarum indiget usus
Iustitiam expendunt: est qui uetitos Hymenæos
Contemptor Diuûm inuasit, ferroq́; parentem
Perdidit, & bello ciueis, fratresq́; ueneno,
Vt parta insidijs liber regnaret in urbe,
Omnia fanda, nefanda ausus, quem ferre minores
Cum iam non possent, uictum popularibus armis
Dicere iusserunt causam acclamante corona:
Quare hominē usq; inuisum, īter patria arma tremētē
Pallentemq́; modis miris formidine pœnæ
Ad fora sublimem rapiunt, ibi poplite utroq;
Submisso caput ense humeris auellitur altum.
Non dedit ille quidem pœnas, quas debuit, annos
Vt pote qui multos alacris mala gaudia mentis
Posthabita est adeò insanus uirtute secutus,
Molitus cædemq́; uirûm exitiumq́; bonorum.
Ergo aliâs pœnæ dandæ, nec morte dolores
Finiri sperandum: etenim sunt ultima nunquam
Secla illic, æternùm ubi uita labore referta est.
Tu'ne diu Baccho indulgens, Veneriq́; nefandæ,
Pauperis agricolæ pinguem populatus agellum,
Ora, manusq́; tui respersus sanguine fratris,
Non hic? morte obita ast, illic dabis improbe pœnas.
Scilicet incolumis sextùm iam consul in urbe
Atq; iterum fias, & tot demiseris ense

Egregios diro ciues pallentibus umbris,
Sanguine sudarit, belloq; exarserit orbis,
Lumina tu patria claudas securus in aula?
Et iam sub terris placidè, æternumq; quiescas?
Non ita, mi pœnas scelerata in morte rependes.
Non ibi iudicium corrumpes, nec reus auro
Te redimes grandi, nec cincta altaria circum
Effigies sanctorum hominum funalibus altis
Te te igni eripient, aris impostaq; thura:
Non in iudicium uersis crudeliter armis
Restitues dominum te te: sed tristia tandem
Funera post porrò faciet manifesta fidem res,
Et quæ sint pœnæ, mihi pòst narraueris ipse.
Disce Deos colere, & dignam Dijs degere uitam,
Quin te animo constans instringis fortiter? & te
Affirmas? dictis sapientum assuesce moneri.
Nec uerò iuuentis Graîum nos credere par est
Omnibus: est etenim nimirum Græcia mendax.
Nam quò illud spectat? post tristia funera rursus
Immemores cupiunt in corpora uelle reuerti:
Fabellæ Græcorum hominum: quid corpora linquunt
Prima animæ? quid solui opus est, in corpora rursum
Claudendas, uita quas cogas rursus abire?
Nascendum toties, si sit toties obeundum,
Nulla manet requies hominem, sedesq; beatæ
Nusquā igitur. quid tu mihi de flauo Rhadamantho?

Quid

Quid mihi de Elysijs tot garris Græcule campis?
Quid mihi felices fingis, dicisq; beatos
Aeternùm, in mala quos opus est, luctusq; redire?
Adde illud delirum itidem, quò expendere pœnas
Commonstrent animas scelerũ, petere horrida sontes
Corpora seclorum, & pecora inter degere uitam.
Et, quod ridiculum est, aiunt, ut turpis adulter,
Flagitium ne impune ferat, muliercula fiet,
Ipsa uiris quæ se prosternat corpore toto.
Pœnarum egregiæ laudes, præclara reperta,
Flagitium scelere ut cumulent, & crimine crimen.
Ad nos ergo animum refer, & uerissima dicta
Accipe sis, mentemq; adhibe, quam impellere uerbis
Veridicis possim, & uersu perfundere dulci.
Postquàm sat terris actum, molemq; operosam, &
Longæuam mundi mutari ex sedibus imis
Cœlicolûm uisum Regi, nec iam amplius ulla est
Progenies hominum cœli uentura sub axem,
Iudicium sistet Rex omnipotentis olympi,
Iudicium firmum, sanctum, ingens, quo genus omne
Omne hominum in cõuentu aderit, qui in luminis oras
Aduenere unquam, citius, seu serius illos
Secla tulere, dies pariter quos abstulit atra.
Non tamen id clàm, aut obscurè contingere par est
Ius summum, ius acre, manent certissima signa
Temporibus certis, atq; aliè terminus hæret.

Primùm etenim miserè ardebit terra undiq; bello,
Et populi, Regesq; frement, sub fœdere pacis
Euertent socij sociorum funditus urbes.
Vexabunt alij patriam ciuilibus armis,
Et desyderio, diraq; cupidine cædis
Vulgò alacres tereti plangent caua tympana uirga,
Efflabuntq; tubas, & raucis cornua bombis.
Vastabunt agros pallentes cæde coloni,
Incendent pagos alij, & splendentia aratra
Ipse ipse horrendos pastor conflabit in enses,
Ad bellumq; ultrò dirum armentarius ibit:
Rura colet nemo, nusquam tellure subacta
Vomere ducentur posito ad præsepia tauri.
Frugiferi nusquam campi, rubus asper ubiq;,
Et densi surgent frutices, lappæq; tenaces.
Rastrorumq; expers, & aduncæ uinea falcis
Incultis dulces committet sentibus uuas,
Et longo crescent proceræ palmite uites,
Et spissis nimium aëriæ ramalibus ulmi.
Hinc ubi bella colent arua, & pax candida cessit,
Vndiq; prouenient frumenta angustius agris.
Quòd si cura hominum accedat, rursusq; per artem
Quisquam agros moueat, nullam pater ipse colendi
Tum uolet esse uiam, frustra insectabere rastro
Assiduus terram, frustra adniteris aratro,
Nullæ tum segetes, nulla frumenta sequentur.

Nam talpæ Solis uisuri lumina nunquam,
Curculioq; uorax, & longo uentre locusta
Subripient quæ quis mandarit semina terræ.
Adde etiam ingenteis pluuias, & tempore iniquo
Triticeam in segetem latè Boream insultantem.
Adde grauem dura concussam grandine aristam,
Cùm iam flaua Ceres lætis rideret in aruis.
Mox fœda ex Orci tenebris adrepet Egestas,
Mox & dura fames ruet, & radicibus herbas
Auulsas, glandemq; feret mortalibus ægris.
O miseri quos dira lues, quos triste manebit
Exitium! tu'ne ô cœli Rex maxime, & idem
Optime quid? tu'ne ah tantas spectabis ab alto
Aerumnas hominum, nec te miserebit, Olympo?
Ira quousq; tua ô bone Rex?
Scilicet id firmum est, atq; alta mente repostum,
Et fatale quidem, nec tum tractabile numen:
Esto, haud fas seruos Regi præscribere, Regi
Parendum: fuerint quæcunq; ea fata feremus.
Ergo pestilitas acris, miserandaq; cœli
Incumbet populis uitio, sine ciuibus urbes
Funestæ inuisi poterunt, sine rura colonis.
Excedent dulci uita, nec ducere puram
E cœlo quibunt animam, spirabile quando
Corruptum latè strages dabit, & grauè olentis
Vulgò fœtorem lacus exhalabit Auerni.

Tum iuuenes olim florentes, cùm breue uitæ
Ver agerent, dura iam feßi ætate parentes,
Insatiabiliter flebunt, mœstæq; sorores,
Dum flauo longos soluent à uertice crines,
Pallidulæ efflabunt super ipsa cadauera uitam.
Nec minus interea falsò præcepta salutis
Inscribent alij, contraq; edicta piorum
Bacchantes edent insana uolumina uatum.
Tum perterricrepos sonitus per uiscera terræ
Iri exauditum certum est, & motibus orbis
Insolitis, circùm & cœli domus alta tremiscet:
Procumbent succussæ urbes, turritaq; tellus
Excutiet magno senior iam pondere nutans
Quod diu onus tulerat, longo pòst tempore collo.
At dum terribiles minitatur terra ruinas,
Et motu ingenti magnas tremefecerit urbes,
Non face Sol rosea ex alto se ostendet Olympo,
Sed caput obscurum densa inter nubila condet
Tristis, egens lucis, concedens is quoque fatis.
Lunai globus ipse etiam tabescet, & astra
Per noctem, ex undis, & cum iam surgere eois
Deberet Phœbus, nonnulla cadentia cernent
Attoniti paßim iuuenes, trepidæq; puellæ,
Et tunsæ palmis longæuæ pectora matres,
Perculsiq; senes latè formidine Diuûm:
Intereà nigrantem insana per æquora nimbum

Fulm

Fulminibus grauidũ ferri, et maria omnia arenam
Euomere, & magno compleri murmure pontum
Accliues portus, iamq; oppida consternantem,
Et salsos cœli tollentem ad nubila fluctus,
Horrentes populi rerum nouitate uidebunt.
Hinc ueriti, pater Oceanus spumantibus undis
Ne ruat in terras, mediumq; mare omnia fiant,
Ad iuga confugient prærupta, & rupibus abdent
Se se conuexis, O æternumq; beati,
Et uerè, dicent, qui olim melioribus annis
Occubuistis, erant uobis qui ponere terra
Vos possent patria, & tumulo concludere auito:
Quæ nos exercet, quæ nos Diuûm ira fatigat?
Antra graues hominum uos ò miserata labores,
Quæ nobis restant, ad quæ confugimus antra
Corruite, integite. & finis uos sunto malorum.
Has dum sollicito fundent de pectore uoces,
Et tristi miseras iterabunt ore querelas,
Audiet omnipotens, & maiestate uerendos
Diriget ad lacrymas oculos perculsus amore.
Mox igitur tonitru horribili fulgentia templa
Concutiet cœli, liquidum flamma æthera lustrans,
Quo syluæ, montesq; feri, & tremet undiq; tellus,
Et iactata frement ponti tumida æquora circùm:
Ter solio assurgens, tensa ter pectora dextra
Contingens leuiter, magni sacraria cœli

Iurabit Diuûm pater immutabile uerbum.
Ergo purpureum quà Sol caput ostendebat,
Mane nouo lucem referens mortalibus almam
Procedet, radijs ardentia signa coruscis
Signa dierecti superûm Crux aurea Regis:
Cui quondam (quid nunc totum uulgata per orbem
Carminibus repetam?) uitam sub imagine degens
Humana Rex est ultrò suffixus Olympi:
Vt quas nos scelerum par esset pendere pœnas,
Ipse daret: pietatis is est cœlestibus ardor.
Sustulit hæc ubi signa igitur dux maximus, arce
Ex cœli creber tonitrus, clangorq; tubarum
Complebunt omnem raucis mugitibus orbem.
In summum deducta locum, flammescere cœli
Incipiet moles longè candentibus auris,
Ansanctiq; graues fauces, & tristis Auerni
Ignitam efflabunt animam, nec tempore quoquam
Antra Aetnæa nigram magis euomuere fauillam,
Flammarumq; globos, uastis nec hiatibus æquè
Expirare ignem tellus est uisa cauernis.
Per sæpe intereà fumantes æthere ab alto
Prorumpent acri piceæ caligine nubes
Fulminibus grauidæ, latè exurentibus omnia.
Iam mare, non mare, at exustæ magis aquor arenæ.
Hæc urbes, eadem & montes incendia magnos
In cinerem, & cœli fulgentia mœnia uertent.

Hæc

Hæc rerum summa, hic ipsum manet exitus orbem.
Nunc uigor omniparens cœli de uertice summo
Aggredere ò, cantusq; moue, & sanctè ignibus illis
Ignauum flagrans æternis excoque pectus,
Vnde meam uox firma magis mentem ipsa sequatur
Arcanas rerum leges, & fata uidentem:
Quippe nouum terris uideo lucescere Solem
Largius, & liquido uestiri lumine mundum,
Ac rerum uarias confestim sumere formas.
Gramem habent passim, et flores iam mollia prata,
Iam nemora alta nigras altis surgentibus umbras
Arboribus, folijsq; sonant, & fronde uirenti
Prognatæ lenes zephyris florentibus auræ.
Iam rosa, iam uiolæ, iam purpurei narcissi
Perbellè rident gemmantes rore per herbas.
Non adeò mixtum magnis Aquilonibus imbrem,
Non Austrum metuent nati sine semine flores,
Non glacialis hyems, non intolerabilis æstas
Aurea surgentis uertent bona tempora secli.
Ver erit æternum, atq; eadem clementia cœli
Semper erit.
At rex omnipotens felicia tempora inerti
Non torpere diu sinet, & succumbere somno,
Nec rursus morti esse locum: quarè ipse ministros
Auro fulgentes, & uersicoloribus alis
Ante alta astantes donaria uoce uocabit:

Ite decus iuuenes cœli, & clangoribus omnem
Aethera complete, & tenues sine corpore uitas
Antiquos artus, & corpora delaturas
Proclamate die hoc eodem me iudice sisti.
Aridulæ non tot uentis agitantur arenæ
Per Lybiæ campos, desertaq; littora propter,
Paruula non uariantis tot sub imagine formæ
Corpora commonstrant radiati tela diei,
Quàm multæ suberunt ultrò, citroq; uolantes
Innocuæ, sontesq; animæ clangore tubarum
Excitæ, & rauco sonitu: mirabile dictu,
Ipsa olim deleta undis, absumpta senecta,
Temporeq; extremo uitai credita flammæ
Corpora, in effigiem ueterem se, & pristina fingent.
Vnica in Assyrijs qualis felicibus ales
Dicitur ex cinere, & redolenti puluere myrrha
Thureq; Panchaió cunctantem sponte renasci
Aureolus oculis, & pictis undiq; pennis.
Nam si non res in nihilum queat ulla reuerti,
Quando materies æterno semine constat,
Et superat quiddam ipsis indelebile rebus,
Par est dissidio collapsa, & funere tristi
Posse iterum in dulcem reuocari corpora uitam.
Nonne uides euersam æuo, & superante senecta
Vlmum arctè complexam olim, nunc pulueris atri
Materiem putrem, & glebam telluris inertem,

Cum

Cum Zephyrus graditur pennis, & dulciter orbem
Recreat aduentu expectato, & lenibus auris,
Aut acino, aut ipsa surgentem uligine rursus
Pampineam, & fragili uiridantem stipite uitem?
Quòd si materia adduret non esse uidetur
Permagnum hoc, qualis Cyclops, aut arte magistra
Quicquam opifex alius, statuas hominũ armipotẽtum
Quas ruit ipse, eodem curauerit ære refingi.
Grandia frusta legit, minimis nec parcit, & altæ
Porricit extemplò medios fornacis in ignes:
Hinc ubi pars omnis mistim est confusa metalli,
Aera fluunt liquidæ, & caulas stridentia complent
Compositas multa arte, uiri præstante labore:
Quippe magis puro hæc spirabunt signa metallo,
Inq; cauis latebris hæserunt mollius æra.
Antiquo pater omnipotens ex puluere fingi
Corpora pulchrè hominum fatorum ex lege iubebit:
Non ibi uel captos oculis, non corpore manco
Tardipedes uideas, nec morbis ægra trahentes
Membra, uel inualidos artus instante senecta.
Mundus aget uer ipsum, ipsum florente iuuenta
Ver homines, erit & pubes, & idem omnibus æuum.
Ergo ubi clangore ingenti taratantara raucum
Insonuere tubæ, & magnis mugitibus æther,
Terribiliq; omnis sonitu reboauit Olympus,
Pandentur cœli portæ, & stipante caterua

Innumera Rex egressus, legionibus ire
Ordine composito, & praeferri signa iubebit.
Mox ubi quadrato fortis stetit agmine quisq;,
Atq; utrinq; acies ardentibus adstitit alis,
Et passim hac illac se se explicuere cohortes,
Frontibus aequatis Rex ardua castra mouebit:
Quem procul ut nubes, coeliq; serena secantem
Suspicient gentes, palmas ad sydera tendent,
Ingentemq; vnà clamorem ad sydera tollent,
Effusaeq; ruent. ast illum iam propè factum
Bisseni excipient proceres, quorum aurea canam
Caesariem, & leuem cingent diademata frontem,
Iustis de causis, & iam olim Regis amici.
Quos penes aspiciens mixtos audere nocentes
Insontes premere, & primos transmittere cursum,
Et temere effusos ruere, & iam tollere uultus,
Terribilis Rex, & furijs accensus amarè,
Iamq; oculis flammam spirans, odiumq; repostum,
Ecquis erit modus? ecquis iam uos, inquiet, iste
Audaces furor eludet? uos sistere contra?
Et scelerum tabe, & perfusi sanguine dextras?
Ite meae quondam dulces curaeq;, laboresq;,
Ast odij nunc causa, & ineluctabilis irae,
Ite domum in tristem, siquis pudor, ite ruentes
Inq; picis nimbos, & flumina sulfuris atri
Aeternùm latè uobis torrentia flammis,

Iam

Iam tandem uobis dignas me iudice pœnas.
At ſimul intonuit uox hæc,& conſcia quenq;
Vis animi,nec quicquã animo reticente momordit:
Quiſq; reus pallens ad læuam,& triſtis abibit,
Præcipitemq; dabit, ſe ſeq; in tartara condet,
Luctiſono in caſſum conturbans omnia queſtu.
Qualis ubi imprudens miles ſub nocte maligna
Carpit iter malè tutũ(iſtat timor,atq; animũ aufert)
Excedens rectã ſyluis ſe immiſcuit atris,
Dum uia perplexum cura fruſtratur euntem,
Caſtra inimica uidet latum ſe propter,& hoſtes
Ignem ad nocturnum paßim per gramina fuſos,
Suſpenditq; pedem,& retro ueſtigia flectit:
Mox ubi pauliſper furtim conceßit,anhelans
Effugit hoſtili ex conſpectu,atq; ocyor Euro.
Rex ubi iam ſontes ſecreuit,& expulit ultrò,
Ceu quondam paſtor,cui grex non paſcitur unus,
Aſt ijſdem in ſyluis & oues,olidæq; capellæ
Lanigeros hirtis agnos ſecernit ab hœdis,
Laſciuos placidis hœdos diſcludit ab agnis,
Amplexus placidè heroas complexibus arctis
Hæc,dextræ lacrymis dextras cùm iunget obortis,
Dulciter,& uultu trepidantia corda ſerenans:
Vóſne ulli maneant uſquam me iudice luctus?
Vos thura,atq; animum nequicquam mi dederitis?
Has uobis ſedes,uobis hæc munera ſeruo

Iam pridem, nusquam casura fluentibus annis
Aurea regna, decent uos hæc, humaniter & me
Vos excepistis toties, atque ægra trahentem
(Nudus erã memini) membra, & texistis amictu,
Et uestro toties illo recreastis amore.
An fugit & uos quondam cùm rerũ omniũ egenos
Egregia iuuistis ope, & mœrore leuastis?
Quippe & erant illi sanguis meus.
Ergo agitè intertextam auro, uiridiq; smaragdo
Singlatim chlamydem accipite, et mea sumite dona,
Quæ pueri quondam dilecti, & sæpe rogantes
Non tulerunt, ausi nimium se credere formæ.
Iam nostis, res uel cœlo iam notior ulla est?
Hac etenim indutos magna ad penetralia Diuûm
Indugredi, & nostris par est accumbere mensis.
Tum chlamydem cuiq; auratã, quã ferre maniplos
Iusserat, expediet, dona ompotentis Olympi,
Arte laboratam egregiè, manibusq; deorum.
Vix illa induti liquidum super æthera raptim
Tollentur. Regiq; canent de more cohortes,
Et tuba terribilẽ, et repetẽt caua tympana bombũ.
Iamq; unà emensi liquidas perniciter oras,
Aurea flammantis cœli delubra subibunt.
Ecce autem in foribus pater ipse occurret amicis
Canicie, trabeaq;, & maiestate uerendus.
Agnoscent proceres longo iam tempore uisam

Effigiem: ſimile haud etenim eſt (ut dicitur) æquè
Lac lacti, non unda undæ, non ignibus ignis
Atq; olli pater, & ni ſint iam tempora cana,
Amborum quiſquã haud queat internoſcere uultus.
O quantam mihi tu, & qualem dulciſſime gentem
Nate refers! quàm hilarè accipio, quàm pectore toto!
Hæc ille, atq; omneis intra aurea tecta uocabit
Actutum magni læta ad conuiuia Regis.
Ipſe ſibi ad dextram natum, teq; optima Virgo
Victricem, præclarè acto Regina triumpho
Ad læuam pulchra in palla, gemmiſq; nitentem
Componet, proceresq; alios ex ordine lectos.
Hinc ubi diuinis epulis, & nectare ſancto
Explerit, vinum ex adyto, celliſq; repoſtis
Proferet annoſum pater, & cratera coronans
Libabit prior, & nato dum porriget, ore
Dum tenus attinget natus (mirabile dictu)
Inter utrunq; latens raptim per pocula ſerpens
Innocuus, multoq; ignis candore coruſcans
Miſcebit ſe auro: ueluti ſub Sole tepenti,
Mane iugis canis gelidus cùm liquitur humor.
Mox cratera altè ſpumantem, atq; undiq; plenum
Expediet Rex conuiuis: illi ordine longo
Accipient, reddentq; uices, & dulce bibentum
Præpediet ſenſus laticis diuina uoluptas.
Ergo ubi ſedatus tandem ſitientibus ardor,

Vnà omnes ad patrem uersi, immota tenebunt
Lumina, dum natum complexibus implicat arctis,
Dum treis ante torum cœlestibus excitat aras,
Flammantemq; animam diuinis naribus efflat.
Ille ut coniectos oculos mirabitur in se
Conuiuarum omnes, longo non tempore uisos
Ornatus, trabea indutus quos integit alta
Recludet, series quibus est longissima rerum
Picta peregregiè, præscriptaq; nomina Diuûm,
Et quas nũc animo cõprehẽdimus haud bene, formæ,
Effigiesq; auro, & tenui sunt stamine ductæ,
Diues opus, textum non enarrabile, centum
Ora mihi ex solido, si sint conflata metallo,
Verba fluant, quales insana per æquora fluctus.
Dum uerò intereà superûm domus alta silescit,
Vox ingens, qualis tonitrus, prorumpere cœlo
Audita, & latè sonitu increbrescere rauco,
Adspicite, obtutuq; oculos defigite in unum,
Vnus ego omnipotens, ego Rex hominumq;, Deumq;,
Aeternumq; bonum, simplexq;, & summa uoluptas.

QVOD

QVOD BONVM FAVSTVM FELIX
FORTVATVMQ. SIT
QVOD SANCTISS. VIRI CHRISTIANI
FIRMVM ESSE DVXERINT
ID IN NOSTRIS LIBELLIS
FIRMVM SANCTVMQ.
ESTO
QVAE A PATRIB. SCRIPTA
DIVINITVS
SACRA SOLENNIA PERPETVA
MANENTO

